U. J. P. O. LIBRARY
MONTREAL
#648 B

140

329

ביבליאטעק
בתים אידישען הילפס פאראיין
מאנטרעאל

ביבליאטעק
בתים אידישען הילפס פאראיין
מאנטרעאל

איד. ארכ. ביבליאטעק
באם קרלס צענמר
מאנטרעאל

ג. פלעכאנאָוו

גרונט־פראגן
פון
מאַרקסיזם

124

איבערגעזעצט פון רוסיש
א. דמשק און י. רעזניקאָוויטש

איד. ארב. ביבליאטעק
באם קהל. צענטר
מאַטעריאל

ארויסגעבער ש. בארנשטיין
וואַרשע
1929

J. PLECHANOW
Podstawowe zagadnienia marksyzmu.

Wydawca Sz. Borensztejn
Warszawa 1929

געזעצט אין זעצערייַ ש. קאַכמאַן, מראנצישקאַנער 12

Druk B-ci Wójcikiewicz, Warszawa, Pawia 10.

פאָרוואָרט פון רעדאַקטאָר

„די גרונט-פראַגן פון מאַרקסיזם" – די לעצטע אַרבעט פון פּלעכאַנאָוון, וואָס גיט אַ סיסטעמאַטישע אָפּהאַנדלונג וועגן דיאַלעקטישן מאַטעריאַליזם – זענען דערשינען נאָך אין 1908 י.„ אין אַ פערטל יאָרהונדערט אָרום נאָך דעם, ווי פּלעכאַנאָוו האָט אָפּגעדרוקט זיין באָרימטן פאַמפּלעט „דער סאָציאַליזם אוּן דער פּאָליטישער קאַמף", מיט וועלכן עס הויבט זיך אָן די גע-שיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער סאָציאַל-דעמאָ-קראַטיע.

די דערשינענע אין 1883 י. בראָשור האָט באַצייכנט מיט זיך דעם פּוּלן איבערריס מיט די אַלטע פּאָלקסטישע פאָראוּר-טיילן; זי האָט אָנגעוויזן דער צעברעכענער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אַ נייעם וועג, אויף וועלכן עס האָט אים ערוואַרט נישט קיין גיכער, אָבער אַ זיכערער נצחון; אין דער רוסישער ווירקלעכקייט אַליין האָט זי אָנגעוויזן אויף יענעם פּראָצעס פון סאָציאַל-עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג, וועלכער האָט לאַנגזאַם, נאָר עקשנותדיק אויסגעגראָבן דעם אַלטן רעזשים; זי האָט פאָ-רויסגעזאָגט, אַז דער רוסישער אַרבעטער-קלאַס, וועלכער אַנט-וויקלט זיך מיט דער זעלבער אומפאַרמיידלעכקייט ווי דער קאַ-פּיטאַליזם, וועט ברענגען אַ טויט-קלאַפ דעם רוסישן אַבסאָלו-טיזם און וועט אַרײַנגיין אַלס גלייכבאַרעכטיקטער מיטגליד אין די רייען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרמיי פון פּראָלע-טאַריאַט.

נאָר פֿאַרשאַנאָוו האָט זיך נישט באַגרענעצט בלויז מיט קריטיקירן דעם אַלטן פּאָלקיזם; אין אַ גלענצנדער אָפּהאַנדלונג, וואָס האָט נאָך ביז היינט נישט פאַרלאָרן איר באַדייטונג, האָט ער געגעבן אַן איבערזיכט פון די „גרונט-פּראַגן" פון וויסנ-שאַפֿטלעכן מאַטעריאַליזם און האָט אָנגעוויזן אויפן מעטאָד פון דיאַלעקטישן מאַטעריאַליזם, ווי אויף דעם זיכערסטן געוואָר אינם טעאָרעטישן און פּראַקטישן קאַמף.

„וואָס איז אַזוינס דער וויסנשאַפֿטלעכער סאָציאַליזם? אונטער דעם נאָמען פֿאַרשטייען מיר יענע קאָמוניסטישע לערע, וואָס האָט זיך אָנגעפּאָנגען אויסצוּאַרבעטן אין אָנהויב די פּער-ציקער יאָרן פונם אוטאָפּישן סאָציאַליזם אונטער דער שטאַר-קער ווירקונג פון דער העגעליאַנישער פילאָזאָפּיע, פון איין זייט, און דער קלאַסישער עקאָנאָמיע — פון דער אַנדערער: יענע לערע, וואָס האָט צום ערשטן מאָל געגעבן אַ רעאַלע דערקלע-רונג פאַר דעם גאַנצן אַנטוויקלונגס-גאַנג פון דער מענטשלעכער קול-טור, האָט אומבאַרחמנותדיק צעשטערט די סאָפיזמען פון די טע-אָרעטיקער פון דער בורזשואַזיע און „מיטן גאַנצן וויסן-געוואָר פון איר יאָרהונדערט" איז זי אַרויסגעטראָטן צום שוץ פונם פּראָלעטאַריאַט. אָט די לערע האָט נישט נאָר מיט פּונקט קלאָר קייט געוויזן די גאַנצע וויסנשאַפֿטלעכע נישט-שטאַנדהאַפֿטיקייט פון די געגנער פונם סאָציאַליזם, נאָר, אַנווייזנדיק אויף די פע-לערן, האָט זי צו דער זעלבער צייט זיי געגעבן אַ היסטאָרישע דערקלערונג און אויף אַזאַ אופן, ווי עס האָט געזאָגט אַ מאָל הײַם וועגן העגעלס פילאָזאָפּיע, „האָט זי צוגעבונדן צו איר טריומפאַלן רייטואָגן יעדע באַזיגטע דורך איר מיינונג".

אַזוי ווי דאַרווין האָט באַרייכערט די ביאָלאָגיע מיט דער אויסערסט פשוטער און דאָך שטרענג-וויסנשאַפֿטלעכער טעאָריע פון מינים-אָפּשטאַמונג, אַזוי האָבן די גרינדער פונם וויסנשאַפֿט-לעכן סאָציאַליזם אונז געוויזן אין דער אַנטוויקלונג פון די פּראָדוציר-כוחות און אין קאַמף פון אָט די כוחות קעגן די אָפּ-געשטאַנענע געזעלשאַפֿטלעכע פּראָדוציר-באַדינגונגען דעם גרויסן

פרינציפ פון ענדערונג פון די פארמען פון דער געזעלשאפטלעכער ארגאניזאציע".

נאר נישט ווי א שאבלאן, נישט ווי אן „ענדגילטיקן אמת אין דער לעצטער אינסטאנץ" האט פלעכאנאוו רעקאמענדירט די סיסטעם פון ווייסנשאפטלעכן סאציאליזם צו די רוסישע רעוואלוציאנערן. „עס איז זעלבסטפארשטענדלעך, — האט ער געשריבן, — אז די אנטוויקלונג פונם ווייסנשאפטלעכן סאציאליזם איז נאך נישט פארענדיקט, און בלייבן שטיין ביי די ווערק פון ענגעלס און מארקס קען זיך רעכענען אלס ענדגילטיק באפארבעט מיטן דערשיינען פון די הויפט-ווערק פונם ענגלישן ביאלאג. נאכן איינשטעלן די גרונט-הנחות פון דער נייער לערע דארף קומען א דעטאלע באארבעטונג פון די פראגן, וואס באציען זיך צו איר, א באארבעטונג, וועלכע דערגענצט אין לעזט די איבערקערעניש, וואס עס האבן געמאכט אין דער ווייסנשאפט די אויטארן פון „קאמוניסטישן מאניפעסט". עס איז נישטא קיין אין געביט פון סאציאלאגיע, וואס זאל נישט האבן דערוואלבן א ניי און אויסערסט ברייט שוי-פעלד, וועלן ער נעמט איבער זייערע פילאזאפיש-היסטארישע אנשויאונגען. די פרוכטבארע ווירקונג פון אט די אנשויאונגען הויבט שוין איצט אן זיך צו ווייזן אינם געביט פון רעכט-געשיכטע און דער געשיכטע פון דער אזוינערופענער „אורשפרינגלעכער קולטור".

פלעכאנאוו האלט פאר נויטיק שוין צו אונטערשטרייכן אויך די סאלגנדיקע אייגנטימלעכקייט פון אט דער לערע, „פירנדיק זיין געניאלאגיע צווישן אנדערע פון „קאנטן און הענעלן", איז דער ווייסנשאפטלעכער סאציאליזם, פונדעסטוועגן, דער אנטשידנסטער געגנער אויף טויט דעם אידעאליזם. ער פארטרייבט אים פון זיין לעצטן מקום מקלט — פון דער סאציאלאגיע, ווו עס האבן אים אזוי מרידמאל אויסגענומען די פאזיטיוויסטן. דער ווייסנשאפטלעכער סאציאליזם באטייט דאס „מאטעריאליסטישע פארשטיין נעשיכטע", ד. ה. ער דערקלערט די גייסטיקע געשיכטע פון

דער מענטשהייט דורך דער אַנטוויקלונג פון זייַנע געזעלשאַפט־לעכע באַציאונגען (צווישן אַנדערע, אונטער דער וירקונג פון דער נאַטור־סביבה)".

די עקשנותדיקע אַרבעט אויף צו שאַפן די רעוואָלוציאָנערע פאַרטיי פון פּראָלעטאַריאַט, די נויטוועندיקייט אָנצוווענדן אַ נייעם מעטאָד אויף צו באַאַרבעטן די קאָנקרעטע אויפגאַבן פון דער רוסישער וירקלעכקייט, אויסצופאָרשן „די שיקזאָלן פונם קאַפּיטאַליזם אין רוסלאַנד" — דאָס אַלץ האָט נישט גע־שטערט פּלעכאַנאָוון צו אַרבעטן, גלייכצייטיק מיט דער אָנגע־שטרענגטער פּראַקטישער טעטיקייט, אויך אויף דער „דעטאַלער באַאַרבעטונג" פון די גרונט־פראַגן פון מארקסיזם, אַלץ מער קאָנצענטרירנדיק זיך אויף דער געשיכטע פון פילאָזאָפּיע, קול־טור און קונסט, גלייכצייטיק מיט אָט דער זעלבסטשטענדיקער אַרבעט אויפן געביט פון וויטערדיקן אַנטוויקלען די אָנשויאונ־גען פון מארקס און ענגעלס, האָט פּלעכאַנאָוו פּאַרגעזעצט צו פּאַרטיידיקן אָט די אָנשויאונגען קעגן די פּאַרשידענע פּאַרשטייער פון רוסישן און אינטערנאַציאָנאַלן רעוויזיאָניזם, וועלכער מאַכט יעדעס מאָל אַ פּרווו צו „דערגענצן", אָדער „פּאַרריכטן", אָדער „פּאַרבייטן" אייניקע הנחות פונם מארקסיזם אויף אַלטע לאָנג־אָפּגעלעבטע בורזשואַזע „דאָגמעס".

די אַרבעט פון פּלעכאַנאָוון, וואָס מיר דרוקן איצט אי־בער, איז געווידמעט הויפּטזעכלעך דער פילאָזאָפּיש־היסטאָרישער זייט פון וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם. דער מארקסיזם איז פאַר אים אַ גאַנצע וועלט־אָנשויאונג, וואָס איז דורכגעדרונגען מיט דער איינהייט פון אַ גרונט־אידעע, אַ גאַנצע און נישט צעטיילטן באַרע. פּלעכאַנאָוו פּראָטעסטירט קעגן די נייע פּרוווו — פון באַגדאַנאָוון, לונאַטשאַרסקין, באַזאַראָוון, פּריטשען — אָפּצוטיילן די היסטאָרישע און עקאָנאָמישע זייט פון אָט דער וועלט־אָנשוי־אונג פון זיין פילאָזאָפּישער באַגרינדונג, קעגן אָט די אַלע פּרוווו סובדאָסניי „באַגרינדן דעם מארקסיזם", אויפן וועג פון פּאַרייי־ניקן אים — אָפּטער פון אַלץ אונטער דער וירקונג פון די פילאָזאָפּישע שטימונגען, וואָס וענען געווען מאָדערן אין דער

געגעבענער צייט צווישן די אידעאַלאָגן פון דער בורושואַזיע־מיט דער אָדער יענער פילאָזאָפיע: מיטן נעאָקאַנטיאָניזם, מיטן מאַכיזם, מיטן עמפּיריאָקריטיציזם א. אַז. וו. א. אַז. וו.

דער מאַטעריאַליזם פון מאַרקס און ענגעלס איז, לויט דער מיינונג פון פּלעכאַנאָוון, וועלכע ער האָט צוערשט אַרויס־געזאָגט אין דער פאָלעמיק קעגן בערנשטיינען, באַגרינדעט אויף דעם שפּינאָזיזם, וועלכן מייערבאַך האָט באַפרייט פון אַלע זיינע טעאָלאָגישע צומישונגען. אַזוי ווי מייערבאַך, האָבן די גרונט־לייגער פון וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם אָנערקענט די איינהייט־לעכקייט, אָבער נישט די אידענטישקייט פון דענקען און זיין. די אויסבעסערונגען, וואָס זענען אַרייַנגעטראָגן געווארן דורך מאַרקסן אין דער פילאָזאָפיע פון מייערבאַכן, זענען באַשטאַנען הויפּטזעכלעך אין דעם, וואָס ער האָט אַ קוק געטאָן אויף דער קעגנזייטיקער אָביעקט צווישן אָביעקט און סובּיעקט גראָד פון דער זייט, פון וועלכער דער סובּיעקט טרעט אַרויס אין אַן אָקטיווער ראָל אַלס ווירקנדיק, אוּן נישט נאָר ווי אַ באַנעמענדיק וועזן.

„ווירקנדיק אויף דער נאַטור אויסער אים אוּן ענדערנדיק זיך זי, ענדערט דער מענטש צוזאַמען מיט דעם אויך זיין אייגענע נאַטור".

פלעכאַנאָוו ווייזט פולקאָם ריכטיק אָן, אַז אויף מאַרקסן האָט געהאַט אַ שטאַרקע ווירקונג פייערבאַכס אַרטיקל — „די אַריינפיר־טעזן צו דער רעפאָרם פון פילאָזאָפיע", — וואָס איז דערשינען אין 1843 י. אוּן, מיר גיבן צו, אין צווייטן באַנד פון אָט דעם זאַמלבוך, אין ערשטן באַנד פון וועלכן עס איז דערשינען דער אַרטיקל פון מאַרקסן וועגן דער פרייסישער צענזור („Anecdota").

„דאָס דענקען ווערט באַשטימט דורכן זיין, אוּן נישט דאָס זיין דורכן דענקען. דאָס זיין ווערט באַשטימט דורך זיך אַליין... האָט זיין פונדאַמענט אין זיך אַליין". אָט דער קוק, — גיט צו פלעכאַנאָוו, — איז געלייגט דורך מאַרקסן אינם פונדאַ־מענט מאַטעריאַליסטישן סאַרשטיין די גאַנצע שיכט.

דאָס איז נישט אינגאַנצן ריכטיק. מאַרקס האָט אויף א גרינטלעכן אופן געענדערט אונ דערגענצט פייערבאַכס טעזיס, וועלכער איז אויך אזוי אַבסטראַקט, אויך אזוי ווייניק היסטאָריש, ווי זיין מענטש, וועלכן ער האָט אַנידערגעשטעלט אויפן אָרט פון גאָט און זיין העגעליאַנישער מאָדיפיקאַציע — דעם שכל. „דאָס מענטשלעכע זיין איז נישט עפעס אַבסטראַקטעס, וואָס איז צוגעשריבן א באַזונדער אינדיווידּ. אין זיין ווירקלעכקייט, — זאָגט מאַרקס אין געווייסע טעזן וועגן פייערבאַכן, — איז דאָס דאָזיקע זיין א קאָנגלאָמעראַט פון געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען". גראָד דערפאַר, וואָס פייערבאַך דערגייט נישט צו דעם אויספיר, איז ער געצוווונגען צו „אַבסטראַהירן זיך פונם גאַנג פון דער געשיכטלעכער אַנטוויקלונג... און אַרויסגיין פון דער השערה וועגן אַבסטראַקטן, אידזאָלירטן מענטשלעכן אינדיווידּ".

אין פון הסכם מיט אָט דער קריטיק פון פייערבאַכס מענטשן, ענדערט מאַרקס אויך זיין גרונט-טעזיס: „נישט דער באַווּסטזיין פון די מענטשן באַשטימט זייער זיין, נאָר, להיפוך, זייער געזעלשאַפטלעך זיין באַשטימט זייער באַווּסטזיין". און עד-היום איז נאָך דער גרונט-סעלער פון אַלע פילאָזאָפישע סיסטעמען, וועלכע פרווון זיך צו דערקלערן די באַציאונג צווישן דענקען און זיין, וואָס זיי איגנאָרירן דעמזעלביקן אומשטאַנד, וועלכן עס האָט אויך פייערבאַך נישט געזען, און נעמלעך, אַז „דער אַבסטראַקטער אינדיווידּ, וועלכן ער אַנאַליזירט, געהערט אין דער ווירקלעכקייט צו א באַשטימטער פאָרם פון דער געזעלשאַפט".

נאָך אין זיינע ערשטע ארבעטן האָט פלעכאַנאָוו נישט איינמאָל אונטערגעשטראָכן דעם אונטערשייד צווישן דיאַלעקטישן מעטאָד פון מאַרקס און ענגעלס און דער וועלגאַרער עוואָלוציע-טעאָריע, מיט איר פרינציפ, אַז נישט די נאַטור, נישט די געשיכטע מאַכן נישט קיין שפרונגען, אַז אַלץ אין דער וועלט ענדערט זיך בלויז פאַמעלעך און בהדרגה. אין זיין פאָלעמיק קעגן טיכאָמיראָוון, וועלכער איז פון א רעוואָלוציאָנער

געווארן א רעאקציאנער, דערקלערט פלעכאנאוו „דעם נייעם גא־
שיצער פון אבסאלוטיזם" די אומפארמיידלעכקייט פון שפרונגען
אין פראצעס פון דער אנטוויקלונג. מיר דרוקן איבער אין דער
ביילאגע אויך אט די גלענצנדיקע זייטלעך, נאך מער, וויל פלע־
כאנאוו אליין פארשפט זיך אויף זיין אלטער בראשור, וואס איז
איצט ווייניק בנמצא.

א באזונדער אינטערעסאנטער טייל אין פלעכאנאוס אר־
בעט זענען יענע קאפיטלעך אין איר, אין וועלכע ער ווייזט,
וי אזוי די „מאדערנע פארשער" – אפטער פון אלץ אומבא־
וווסטזיניק פאר זיך – זענען געצווונגען דורך דעם גאנצן איצ־
טיקן צושטאנד פון דער סאציאלער וויסנשאפט צו געבן א מא־
טעריאליסטישע דערקלערונג די דערשיינונגען, וועלכע זיי פארשן.
יעדע נייע פארשונג אויפן געביט פון געשיכטע פון קולטור,
מיטאגיע, קונסט ברענגט נייע באווייזן צום גונסטן פונם מא־
טעריאליסטישן פארשטיין די געשיכטע. פלעכאנאוו וואלט גע־
קאנט – אויך פאר 1908 יאר – צוגעבן צום רעהיסטער פון
די פארשונגען, אויף וועלכע ער פארופט זיך, פילצאליקע ער־
בעטן אויך פון אנדערע בוזשואזע פארשער – אויפן געביט
פון היסטארישע און סאציאלאגישע וויסנשאפטן, – וועלכע רעדן
פראזע, נישט וויסנדיק דאס, וועלכע קלייבן שטיין צו שטיין די
מאטעריאלן און פאקטן, וואס באשטעטיקן די ריכטיקייט פון
די פילאזאפיש-היסטארישע אנשויאונגען פון מארקסיזם.

אייניקע ווערטער וועגן דער איצטיקער אויסגאבע. אין
דער ביילאגע גיבן מיר צו, אויסער דעם אויסשניט וועגן די
„שפרונגען", א גרויסן אויסצוג פון פלעכאנאוס פארעדע צו
ענגעלס ברשאור וועגן סייערבאכן. לויט פלעכאנאוס פארלאנג,
זענען די באמערקונגען וועגן דיאלעקטיק און לאגיק אריינגע־
געבן געווען אין טעקסט פון דער דייטשישער איבערזעצונג פון
זיין בוך, וואס איז דערשינען אין 1910 י. חוץ דעם וועט
דער לעזער געפינען א רייע נייע באמערקונגען, וואס זענען

געמאַכט דורך פּלעכאַנאָוון פּאַר די דייטשישע לעזער. פּון אונ־
זער זייט האָבן מיר צוגעגעבן אייניקע דערקלערונגס־באַמער־
קונגען אויף דערגענצט, וווּ עס איז נויטיק געווען, די ביבלי־
גראַפישע אָנווייזונגען פּון פּלעכאַנאָוון.

ד. ריאַזאַנאָוו.

גרונט־פראגן פון מארקסיזם.

גרונט-פראגן פון מארקסיזם

מארקסיזם — דאס איז א גאנצע וועלט-אנשויאונג. אויס-
געדריקט זיך קורץ, — איז עס דער מאדערנער מא-
טעריאליזם, וואס בילדעט בייַ היינטיקן טאג די העכסטע אנט-
ויקלונגס-שטופע פון יענעם קוק אויף דער וועלט, ווי-
מעס יסוד עס האט נאך אין אלטן גריכנלאנד געשאפן דעמא-
קריט, אוו טיילוויז אויך זיינע פארגענגער, — די יאנישע דע-
קער: דער אזויגערופענער הילאזאיזם איז נישט עפעס אנ-
דערש, ווי א נאיוער מאטעריאליזם. דער הויפט-פארדינסט
פארן באארבעטן דעם מאדערנעם מאטעריאליזם געהערט אן
שום ספק קארל מארקסן אוו זיין פריינט פרידריך ענגעלס. די
היסטארישע אוו עקאנאמישע זייטן פון אט דער וועלט-אנשויאונג,
ד. ה. דער אזוי גערופענער היסטארישער מאטעריא-
ליזם אוו דער ענג-פארבונדענער מיט אים קאמפלעקס פון
אנשויאונגען איבער די אויפגאבן, מעטאדן אוו קא-
טעגאריעס פון פאליטישער עקאנאמיע, וי אויך
איבער דער עקאנאמישער אנטוויקלונג פון דער
געזעלשאפט, באזונדערס אבער פון דער קאפי-
טאליסטישער,—זענען אין זייערע הויפט-יסודות כמעט אויס-
שליסלעך דאס ווערק פון מארקס אוו ענגעלס. דאס, וואס עס
האבן אריינגעטראגן אין אט די געביטן זייערע פארגענגער,
דארף באשראכט ווערן בלויז ווי א צוגרייטונגס-ארבעט פון זאמ-
לען דעם מאטעריאל, וועלכער איז אפטמאל רייך אוו ווערט-

פּוּל, אָבער נאָך נישט סיסטעמאַטיזירט, נישט באַלויכטן דורך איין אַלגעמיינעם געדאַנק, אוּן דעריבער נישט אָפּגעשאַצט אוּן נישט אויסגענוצט אין זיין אמתער באַדייטונג. דאָס, וואָס עס האָבן געטאָן אויף די זעלביקע געביטן די נאָכפאָלגער פון מאַרקס אוּן ענגעלס אין אייראָפּע אוּן אַמעריקע, שטעלט מיט זיך בלויז פאָר אַ מער אָדער ווייניקער געלונגענע באַאַרבעטונג פון בּאַזונדערע, אמת, אַ מאָל זייער וויכטיקע, פראַגן. אָט פאַרוואָס נישט נאָר צווישן „בריטן פוּבליקום", וואָס איז נאָך ביז איצט קיינמאָל נישט דערוואַקסן געווען טיף צו באַנעמען די פילאָזאָפישע לערעס, נאָר אַפילוּ צווישן מענטשן, וועלכע האַלטן זיך פאַר געטרייע נאָכפאָלגער פון מאַרקס אוּן ענגעלס, אוּן דערביי נישט נאָר אין רוסלאַנד, נאָר אין דער גאַנצער ציוויליזירטער וועלט, ווערן מיטן טערמין „מאַרקסיזם" באַצייכנט גראָד נאָר די אויבן־אָנגעוויזענע פון אונז צוויי זייטן פון דער מאָדערנער מאַטעריאַליסטישער וועלט־אַנשויאונג. די דאָזיקע צוויי זייטן ווערן אַזוי־ערנאָך באַטראַכט ווי עפּעס אינגאַנצן אומאָפּהענגיקע פּונם „פילאָזאָפישן מאַטעריאַליזם" אוּן שיער נישט קעגנזעצלעכע צו אים (1). אוּן מחמת אָבער די דאָזיקע צוויי זייטן, וואָס זענען פריי ארויסגעריסן פונם אַלגעמיינעם קאָמפלעקס אָנשויאונגען, קרובישע צו זיי, וואָס בילדן זייער טעאָרעטישן סוּנדאַמענט, — מחמת דעם, וואָס זיי קענען דאָך נישט הענגען אינדערלופטן, איז ביי די מענטשן, וועלכע האָבן אויסגעפירט איבער זיי די אָפּעראַציע פון אַרויסריסן, נאַטירלעך אויפגעשוומען די באַדערפענישׂ פונדאָסניי „צו באַגרינדן דעם מאַרקסיזם", פאַרבינדנדיק אים, — ווידער טאַקע אינגאַנצן פריי אוּן זייער אָפּט אוּנטערן איינפלוס פון די פילאָזאָפישע שטימונגען, וואָס הערשן אין דער געגעבענער צייט צוישן די אידעאָלאָגן פון דער בורזשואַזיע, — מיט דעם אָדער אַנדערן פילאָזאָף: מיט קאַנטן, מאַכן, אַווענאַריוסן, אָסטוואַלדן, אוּן אין דער לעצטער צייט מיט יוסף דיצגענס. י. דיצגענס פילאָזאָפישע אָנשויאונגען זענען, אמת, אַנטשטאַנען אינגאַנצן אומאָפּהענגיק פון די בורזשואַזע איינפלוסן אוּן זענען אין אַ באַדייטנ־

דיקער מאָס נאָענט צו די פילאָזאָפישע אָנשויאונגען פון מאַרקס-ענגעלס. אָבער די לעצטע פאַרמאָגן אַן אינהאַלט, וואָס איז אָן פאַרגלייך מער געפאַסט און רייך, און זיי קענען שוין דורך דעם אַליין נישט דערגענצט ווערן, נאָר זיי קענען מיט דער הילף פון דיצגענס לערע אַזוי גוט ווי טיילוויז פאָפולאַריזירט ווערן. עד-היום איז נאָך נישט געמאַכט געוואָרן קיין פרוי צו „דערגענצן מאַרקסן" מיט טאָמאַסן פון אַקווין 2). נאָר עס איז אָבער גאָרנישט קיין אוממעגלעכע זאַך, אַז טראָץ דער ענ-ציקליקע, וואָס דער פויפסט האָט נישט-לאַנג אַרויסגעגעבן קעגן די מאָדערניסטן, זאָל די קאַטוילישע וועלט אַרויסרוקן פון איר סביבה אַ דענקער, וועלכער זאָל זיין פעיק אויף אַזאַ טעאָרע-טישן העלדנטאָט.

I

די נויטוועדיקייט צו „דערגענצן דעם מאַרקסיזם מיט דעם אַדער אַנדערן פילאָזאָף מאָטיווירט מען געווייניגלעך, פאַרוס-דיק זיך אויף דעם, וואָס מאַרקס און ענגעלס האָבן אין ערגעץ נישט פאָרמולירט זייערע פילאָזאָפישע אָנשויאונגען. נאָר אַזאַ פאַרוסדן זיך צייגט ווייניק איבער, שוין נישט רעדנדיק וועגן דעם, אַז וואָלטן די דאָזיקע אָנשויאונגען באמת אין ערגעץ נישט געווארן פאָרמולירט, גיט עס נאָך נישט קיין לאָגישן גרונט צו פאַרבייטן זיי מיט אָנשויאונגען פון ערשטן בעסטן דענקער, וועל-כער שטייט מערסטנטייל אויף אַ לחלוטין אַנדער שטאַנדפונקט. מע דאַרף געדענקען, אַז מיר האָבן ענוג לייטעראַרישן מאַטער-יאַל, כדי צו שאַפן זיך אַ ריכטיקן באַגריף פון די פילאָזאָפישע אָנשויאונגען פון מאַרקס און ענגעלס *).

די דאָזיקע אָנשויאונגען זענען אין זייער ענדגילטיק-קריס

*) דער פילאָזאָפיע פון מארקס און ענגעלס איז געווידמעט די ארבעט פון וול. וויריהאָ: Marx als Philosoph. בערן און לייפציג. 1904. נאָר עס איז זיך שווער פאַרצושטעלן עפעס וויניקער אומבאַפרידיקנדיקעס.

שאַליזירטער פאָרם איבערגעגעבן געווג ברייט, כאָטש אויף אַ פּאָלעמישן אופן, אין דעם ערשטן טייל פון ענגעלס בוך „Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenrchaft" („ה' אויגען דיורינגס איבערקערעניש פון דער וויסנשאַפט"). אין דער אויסגעצייכנטער בראָשור פון דעם זעלבן מחבר: „Ludwik Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie" (לודוויק פייערבאַך און דער אונטערגאַנג פון דער דייטשיש-קלאַסישער פילאָסופיע) זענען די אָנשויאונגען, וואָס בילדן דעם פילאָסופישן פונדאַמענט פונם מאַרקסיזם, געגעבן שוין אין אַ פאָזיטיוער פאָרם. אַ קורצע אָבער זייער קלאָרע כאַראַקטעריסטיק פון אָט-אָ-די אָנשויאונגען זיינער באַציאונג צום אַגנאָסטיציזם, האָט ענגעלס געגעבן אין דער פאָרעדע צו דער ענגלישער יבערזעצונג פון דער בראָשור: „די אַנטוויקלונג פונם וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם" (איבערגעזעצט אויף דייטש אין געדרוקט אונטערן טיטל: „ייעגן היסטאָריישן מאַטעריאַליזם" אין „נייע צייט" נומער 1 אין 2 (1892–93) 3). וואָס איז שייך מאַרקסן, איז כדי צו פאַרשטיין די פילאָזאָפישע זייט פון זיין לערע, זענען אויסערגעווייגלעך וויכטיק, ערשטנס, די כאַראַקטעריסטיק פון דער מאַטעריאַליסטישער דיאַלעקטיק, – אונטערשיידנדיק זי פון העגעלס אידעאַליסטישער דיאַלעקטיק, – וואָס ווערט געגעבן אין דער פאָרעדע צו דער צווייטער אויסגאַבע פונם ערשטן באַנד „קאַפּיטאַל"; צווייטנס, די באַדייטנדיקע צאָל באַזונדערע באַמערקונגען, וואָס זענען אגב-אורחאדיק געמאַכט אין דעם זעלבן באַנד. זייער ווערטפול אין געוויסע הינזיכטן זענען אויך אייניקע זיטן פון „די אָרעמקייט פון דער פילאָזאָפיע" 4). לסוף, אַנטפלעקט זיך דער אַנטוויקלונגס-פראָצעס פון די פילאָזאָפישע אָנשויאונגען פון מאַרקס – ענגעלס מיט אַ גענוגנדיקער בולטקייט אין זייערע פריאיקע ווערק, אונטערן טיטל: „Aus dem literarischen Nachlas von Karl Mark' א. אַ. וו. (פון דער ליטעראַרישער ירושה פון קאַרל מאַרקס) שטוטגאַרט 1902 יאָר.

אין זײן דיסערטאַציע „Differenz der demokritischen und epikureischen Naturfi osophie", ווי אויך אין אייניקע אַרטיקלען, וואָס זענען איבערגעדרוקט דורך מערינגן אינם פֿרשטן באַנד פון דער דערמאָנטער אויסגאַבע, ערשיינט נאָך פֿאַר אונז דער יונגער מאַרקס אַלס אמת ריינער אידעאַליסט פון דער העגעליאַנער שול; אין די אַרטיקלען אָבער, וואָס זענען איצט אַריין אין זעלבן באַנד, פון זענען דערשינען צום ערשטן מאָל אין „Deutsch-Französichen Jahrbücher" שטייט שוין מאַרקס אוף אויך ענגעלס, וועלכער האָט מיטגעאַרבעט אין די זעלבע „Jahrbücher" פעסט אויפן שטאַנדפונקט פון פייערבאַכישן „הומאַניזם" 5). דאָס בוך „Die Heilige Familie oder Kritik der Kritischen Kritik" („די הייליקע פאַמיליע") וואָס איז אָדער די קריטיק פון דער קריטישער קריטיק") וואָס איז דערשינען אין 1845 יאָר אוף איז איבערגעדרוקט איצט אינם צווייטן באַנד פון מערינגס אויסגאַבע, וווייזט אונז ווי די ביידע מחברים, ד. ה. סיי מאַרקס סיי ענגעלס, האָבן געמאַכט אייניקע באַדייטנדיקע שריט אין דער ריכטונג פון וויטערדיקן באַאַרבעטן פייערבאַכס פילאָזאָפיע. אין וואָס פאַר אַ ריכטונג זיי האָבן זיך געוומען באַאַרבעטן די דאָזיקע פילאָזאָפיע, איז צו זעען פון יענע עלף טעזן וועגן סייערבאַכן, וואָס מאַרקס האָט אָפגעדרוקט אין דער ביילאָגע צו דער דערמאָנטער בראָשור „ל. פייערבאַך"5a). מיט אירן וואָרט, קיין מאַנגל אין מאַטעריאַל איז נישטאָ, - מ'דאַרף נאָר קענען זיך מיט דעם באַגנוצן, ד. ה. מ'דאַרף זיין צוגעגרייט צו פאַרשטיין עס. די היינטיקע לעזער אָבער האָבן טאַקע נישט די דאָזיקע צוגרייטונג אוף דערפאַר קענען זיי אויך נישט מיט דעם זיך באַנוצן.

פאַרוואָס געשעט עס אַזוי? צוליב אַ סך סיבות. איינע פון די וויכטיקסטע איז די, וואָס עס זענען איצט אומגעהויער וויניק פאַרשפּרייט, ערשטנס, די באַקאַנטשאַפט מיט דער העגעליאַנישער פילאָזאָפיע, אָן וועלכער עס איז שווער אויפצומאַכן מאַרקס מעטאָד, צווייטנס, די באַקאַנטשאַפט מיט דער

געשיכטע פון מאטעריאליזם, אן וועלכער די היינ־
טיקע לעזער זענען נישט אומשטאנד אויסצוארבעטן א קלארע
פארשטעלונג וועגן דער לערע פון פייערבאכן, וועלכער איז גע־
וען אין דער פילאזאפיע דער אוממיטלבארער פארגענגער פון
מארקסן. וועלכער חאט אין א באדייטנדיקער מאס געשאפן דעם
פילאזאפישן פונדאמענט פון דעם, וואס מען קען איצט אנרופן
די וועלט־אנשויאונג פון מארקס־ענגעלס.

פייערבאכס „הומאניזם" ווערט יעצט געווייניטלעך געשיל־
דערט, ווי עפעס זייער אומקלארעס און אומבאשטימטעס. פ. א.
לאנגע, וועלכער הזט בכלל זייער שטארק מיטגעווירקט צו פאר
שפרייטן צווישן „בריטן פובליקום" און אין דער ווייסנשאפט־
לעכער וועלט דעם לגמרי־נישט־ריכטיקן קוק אויף דעם מהות פון
מאטעריאליזם און אויף זיין געשיכטע, זאגט זיך איננאנצן אפ
צו אנערקענען פייערבאכס „הומאניזם" אלס א מאטעריאליסטישע
לערע. דעם ביישפיל פון פ. א. לאנגע פאלגן נאך אין דער
היינזיכט כמעט אלע, וועלכע שרייבן וועגן פייערבאכן אין רוס־
לאנד און אין אויסלאנד. עס איז, ווייזט אויס, אויך ארונטערגע־
פאלן אונטער זיין איינפלוס פ. א. בערלין, וועלכער שילדערט
פייערבאכס „הומאניזם", ווי עפעס נישט קיין „רייניעם" מאטער־
יאליזם *). מיר זענען זיך מודה, אז אונז איז נישט אינגאנצן
קלאר, ווי עס קוקט אויף דער פראגע פר. מערינג, דער בעס־
טער, אויב נישט אויך דער אינציקער קענער פון פילאזאפיע
צווישן די דייטשישע סאציאל־דעמאקראטן. דערפאר איז אונז
פולקאם קלאר, אז מארקס און ענגעלס האבן געוועזן אין פייער־
באכן גראד א מאטעריאליסט. אמת, ענגעלס ווייזט אן אויף
פייערבאכס נישט־אויסגעהאלטנקייט, נאר דאס שטערט אים בשום
אופן נישט צו אנערקענען, אז די גרונט־הנחות פון זיין
פילאזאפיע זענען ריין־מאטעריאליסטיש 6). איבע־
ריקנס, האט אנדערש נישט געקענט קוקן אויף די הנחות

*) זע זיין אינטערעסאנט בוך: „דייטשלאנד ערב דער רעוואלוציע פון 1848
יאר". סטב. 1906. זייט 228-29.

אַ מענטש, וועלכער האָט זיך געגעבן די מי גוט צוּ בּאַקענען זיך מיט זיי.

II

זאָגנדיק דאָס אַלעס, ווייסן מיר אויסגעצייכנט, אַז מיר ריזיקירן זייער שטאַרק צוּ פאַרוווּנדערן דערמיט אַ סך, אַ סך פּוּן אונזערע לעזער. אָבער מיר האָבן פאַר דעם קיין מורא נישט, ווייל גערעכט איז געווען יענער דענקער פּוּן אַלטערטוּם, ווען־כער האָט געזאָגט, אַז סאַרווּנדערונג איז די מוטער פּוּן פילאָזאָפּיע. אוּן כּדי אונזערע לעזער זאָלן נישט בּלייבן, אַזוי צוּ זאָגן, אין דער סטאַדיע פּוּן סאַרווּנדערונג, וועלן מיר זיי קודם־כּל רעקאָמענדירן צוּ שטעלן זיך די פראַגע, וואָס האָט אייגנטלעך פייערבאַך געוואָלט אויסדריקן, ווען ער האָט גע־שריבן, אַנווראַפנדיק אין ווינציקע, אָבער קלאָרע ווערטער, זיין (*Curriculum vitae „גאַנץ איז געווען מיין ערשטער געדאַנק, דער שכל — דער צווייטער, דער מענטש אָבער — דער דריטער אוּן דער לעצטער". מיר שטעלן פעסט, אַז די פראַגע ווערט אומאָפּפּרעגבאַר גלעזט דוּרך די ווייטערדיקע פילדייטע־דיקע ווערטער פּוּן פייערבאַכן אַליין: „אינם וויכוּח צווישן מאַטעריאַליזם אוּן ספּיריטוּאַליזם האָנדלט זיך וועגן מענטשישן קאָפּ: וויבאַלד מיר דערוויסן זיך, וואָס עס שטעלט מיט זיך פאָר די מאַטעריע, פּוּן וועלכער עס באַשטייט דער מאַרך, אַזוי גיך באַקומען מיר אַ קלאָרן קוּק אויך אויף יעדער אַנדער מא־טעריע, אויף מאַטעריע בכלל" **). אין אַן אַנדער אָרט זאָגט ער, אַז זיין „אַנטראָפּאָלאָגיע" ד. ה. זיין „הומאַניזם" באַטייט בלויז, אַז דער מענטש נעמט אַן אַלס גאָט זיין אייגע־

---

*) לעבנס־באַשרייבונג — Curriculum vitae.

**) Ueber Spiritualismus und Materialismus. Werke, X, 129.

נעם וועזן, זיין אייגענעם גייסט*). אוּן אָט דער „אַנטראָפּא-לָיגישער" שטאַנדפּוּנקט איז, לויט זיין מיינונג, נישט פּרעמד שוין דעקאַרטן**). וואָס זשע באַטייט דאָס אַלץ? דאָס באַטייט, אַז פייערבאַך האָט געוּמען דעם „מענטשן" פּאַר אַן אויסגאַנגס-פּוּנקט פאַר זיינע פילאָזאָפישע חקירות נאָר דערפאַר, וויל ער האָט געהאָפט, אַרויסגייענדיק פון אָט דעם שטאַנדפּוּנקט, גיכער צוצוקומען צום ציל פון שאַפן זיך א ריכטיקן קוק אויף דער מאַטעריע בכלל אוּן אויף איר באַציאונג צום „גייסט". אַזוֹי, האָבן מיר דאָ צו טאָן מיט א מ ע ט א ד א ל א ג י ש ן צ ו ג א נ ג, וועמעס באַדייטונג עס איז געוואָרן פאַראורזאַכט דורך די באַדינגונגען פון צייט אוּן אָרט, ד. ה. דורך דעם אייגעוווינטן געדאַנקען-גאַנג ביי די דעמאָלסטיקע געלערנטע אוּן בכלל געבילדעטע דייטשן**), אָבער לגמרי נישט מיט א וועלכער עס איז באַזונדערקייט פון וועלט-אָנשויאונג ?).

שוין פון די ווערטער, וואָס מיר האָבן געבראַכט פון פייערבאַכן וועגן „מענטשישן קאָפּ" איז צו זען, אַז דעמאָלט, וען ער האָט גשריבן אָט די ווערטער, האָט ער די פראַגע וועגן „מאַטעריע, פון וועלכער עס באַשטייט דער מאַרך" געלעזט אין דעם „ריין" מאַטעריאַליסטישן זין. אוּן אָט די לעזונג זיינע פון דער פראַגע איז אויך אָנגענומען געוואָרן דורך מאַרקס-ענגעלס. דאָס איז געוואָרן דער יסוד פון זייער אייגענער פילאָזאָפיע, וואָס מע זעט מיט דער פּוֹלסטער קלאָרקייט אין ענגעלס ווערק, „לודוויק פייערבאַך" אוּן „אַנטי-דיוּרינג", וואָס מיר האָבן שוין נישט איינמאָל דערמאָנט. אָט פאַרוואָס מיר דאַרפן זיך נענטער באַקענען מיט דער דאָזיקער לעזונג

---

*) Werke, IV, 249.

**) דאָ-טן, אויף דער זעלבער זייט.

***) פייערבאַך אליין האָט זייער גוט געוואָגט, אַז דער א נ ה ו י ב פון יעדער פילאָזאָפיע דערפּ בשטימט דורכן ביזאיצטיקן צושטאנד פון פילאָזאָפישן געדאנק.

פון דער פראַגע: פאַרשנדיק זי, וועלן מיר גלייכצייטיק פאָרשן די פילאָזאָפישע זייט פונם מאַרקסיזם.

אין זיין צרטיקל „Verlöufige Thesen zur Reform der Philosophie“ (אַריינפיר-מעזן וועגן דער רעפאָרם פון דער פילאָזאָפיע), וואָס איז דערשינען אין יאָר 1842 אוין וואָס האָט, די עס איז פון אַלץ צו זעען, געהאַט אַ זייער שטאַרקן איינפלוס אויף מאַרקסן, זאָגט פייערבאַך, אַז „די אמתע באַציאונג פונם דענקען צום זיין איז פאַלגנדיקע: זיין — איז סובייקט, דענקען — פרעדיקאַט“. דאָס דענקען ווערט פאַראורזאַכט דורכן זיין, אוין נישט דאָס זיין דורכן דענקען. דאָס זיין איז פאַראורזאַכט פון זיך אַליין... האָט זיין פונדאַמענט אין זיך אַליין*).

דער דאָזיקער קוק אויף דער באַציאונג פון זיין צום דענקען, וואָס מאַרקס און ענגעלס האָבן עס געמאַכט פאַרן יסוד פון דער מאַטעריאַליסטישער באַלויכטונג פון גשיכטע, איז דער וויכטיקסטער פונקט-יוצא פון יענער קריטיק פונם הענגעליאַנישן אידעאַליזם, וואָס איז אין די הויפט-שטריכן שוין געווען פאַרענדיקט דורך פייערבאַכן אוין די אויספירן פון דער קריטיק קענען פאָרמולירט ווערן אין ווינציקע ווערטער אַזוי.

פייערבאַך האָט איינגעפונען, אַז העגעלס פילאָזאָפיע האָט באַזייטיקט די סתירה צווישן זיין אוין דענקען, וועלכע איז געווען באַזונדער בולט בייַ קאַנטן. נאָר, לויט דער מיינונג פון פייערבאַכן, האָט זי באַזייטיקט די דאָזיקע סתירה, פאַרבלייבנדיק אויף ווייטער אינערהאַלב איר, ד. ה. אין אייגעם פון אירע עלעמענטן, נעמלעך — אין דענקען. בייַ העגעלן שטעלט מיט זיך דאָס דענקען פאָר דאָס זיין: „דענקען איז דער סובייקט, זיין — דער פרעדיקאַט“. קומט אַזאָ אויס, אַז העגעל — אוין בכלל דער אידעאַליזם —

---

*) Werke, II, 263
**) Werke, II, 261

באַזייטיקט די סתירה בלויז דורך דעם, וואָס ער באַזייטיקט איינעם פון אירע באַשטאַנדטעלעמענטן ד. ה. דאָס זיין, די מאַטעריע, די נאַטור. אָבער דאָס באַזייטיקן איינעם פון די באַשטאַנדטעלעמענטן באַטייט אינגאַנצן נישט, אַז די סתירה איז געלעזט. „העגעלס לערע וועגן דעם, אַז די נאַטור ווערט „באַשטימט" דורך דער אידעע, איז בלויז אַן איבערגעזעצטע אויף דער פילאָזאָפישער שפּראַך טעאָלאָגישע לערע וועגן דעם, אַז די נאַטור איז באַשאַפן געוואָרן דורך גאָט, די וירקלעכקייט, די מאַטעריע — דורך אַן אַבסטראַקטן, נישט-מאַטעריעלן וועזן*). און דאָס באַצייט זיך נישט נאָר צום אַבסאָלוטן אידעאַליזם פון העגעלן. דער טראַנסצענדענטאַלער אידעאַליזם פון קאַנטן, לויט וועלכן די אויסערלעכע וועלט באַקומט אירע געזעצן פונם שכל, און נישט דער שכל— פון דער אויסערלעכער וועלט, געפינט זיך אין דער ענגסטער קרובישער פאַרבינדונג מיט דער טעאָלאָגישער פאָרשטעלונג וועגן דעם, אַז דער געטלעכער שכל האָט דיקטירט דער וועלט זיינע געזעצן**). דער אידעאַליזם שטעלט נישט אַיין קיין אייניטלעכקייט פון זיין און דענקען און קען זי נישט אינישטעלן, ער צערייסט זי. דער אויסגאַנגס-פונקט פון דער אידעאַליסטישער פילאָזאָפיע, — דער „איך" אַלס פילאָזאָפישער גרונט-פרינציפ, — איז לחלוטין פאַרגרייזט. אַלס אויסגאַנגס-פונקט פאַר דער אמתער פילאָזאָפיע דאַרף דינען נישט „איך", נאָר „איך" און „דו". נאָר דער דאָזיקער אויסגאַנגס-פונקט גיט אַ מעגלעכקייט צו שאַפן זיך אַ ריכטיקן באַגריף וועגן דער באַציאונג צווישן דענקען און זיין, צווישן סובייקט און אָבייעקט. איך בין „איך" פאַר זיך אַליין, און אין דער זעלבער צייט איז — „דו" פאַר אַן אַנדערן. איך — סובייקט און אין דער זעלבער צייט אָבייקט. און מ'דאַרף באַמערקן חוץ דעם, אַז איך — דאָס איז נישט יענץ אַבסטראַקט וועזן, מיט

---

*) דאַרטן, 262.

**) Werke, II, 295

וועלכן עס אָפערירט די אידעאַליסטישע פילאָזאָפיע. איך – דאָס איז אַ וועזן אַ וירקלעכס; מיין גוף געהערט צו מיין וועזן, נאָכמער – מיין גוף אַלס גאַנצעס, איז טאַקע מיין „איך", מיין אמתע וירקלעכקייט. עס טראַכט נישט דאָס אַבסטראַקט וועזן, נאָר גראָד דאָס וירקלעכע וועזן, דער גוף. אויף אַזאַ אופן איז עס דער היפוך פון דעם, וואָס עס טענהן די אידעאַליסטן: דאָס וירקלעכע מאַטעריעל וועזן איז גאָר דער סובייקט, אוּן דאָס דענקען – דער פרעדיקאַט. אוּן אין דעם טאַקע באַשטייט די אייניציק-מעגלעכע לעזונג פון יענער סתירה צווישן זיין אוּן דענקען, איבער וועלכער עס האָט זיך אַזוי אומזיסט געמאַטערט דער אידעאַליזם. דאָ ווערט נישט באַזייטיקט קיין אייגער פון די עלעמענטן אין דער סתירה: ביידע פאַרבליבן זיי, אַנטפלעקנדיק זייער אמתע אינהייטלעכקייט. „דאָס, וואָס פאַר מיר, אָדער סובייקטיוו, איז אַן אַקט אַ ריין גייסטיקער, נישט-מאַטעריעלער, נישט-זינלעכער, איז, פון זיך אַליין, אָביעקטיוו, אַן אַקט אַ מאַטעריעלער, אַ זינלעכער *).

צו באַמערקן, אַז, זאָגנדיק דאָס, האָט זיך פייערבאַך דערענטערט צו שפינאָזען, וועמעס פילאָזאָפיע ער האָט מיט גרויס הנאה רעפערירט שוין אין יענער צייט, ווען ס'האָט זיך קוים נאָר אָנגעמערקט זיין איבערייסן מיטן אידעאַליזם, d. h. דעמאָלט, ווען ער האָט געשריבן זיין געשיכטע פון דער נייער פילאָזאָפיע 8). אין 1843 יאָר האָט ער אין זיינע „Grundsätze („פרינציפן") זייער טרעפלעך באַמערקט, אַז פאַנטעזיזם – דאָס איז טעאָלאָגישער מאַטעריאַליזם, נעגירונג פון דער טעאָלאָגיע, וואָס פאַרבלייבט אויפן טעאָלאָגישן שטאַנדפונקט. אין דער דאָזיקער צונויפמישונג פון מאַטעריאַליזם מיט טעאָלאָגיע איז באַשטאַנען שפינאָזעס נישט-קאַנסעקווענטקייט, וואָס האָט אים פונדעסטוועגן נישט געשטערט צו געפינען „אַ ריכטיקע, לפחות פאַר יענער צייט, פאָרמולירונג פאַר די מאַטעריאַליסטישע באַגריפן פון דער נייסטער צייט".

---

*) Werke, 350

דעריבער רופט פייערבאַך אָן שפּינאָזען „דער משה פון דיִ נייסטע פריידענקער אוּן מאַטעריאַליסטן“ *). אין יאָר 1847 פרעגט פייערבאַך: „אויפמערקזאַם באַטראַכט, וואָס איז דאָס, וואָס שפּי־ נאָזע רופט אָן לעבן אָדער מעטאַפיזיש סובסטאַנץ, אוּ טעאָלאָגיש — גאָט?“ אוּן אויף דער פראַגע ענטפערט ער קלאַ־ טעגאָריש: „נישט עפּעס אַנדערש, נאָר נאַטור“. דעם הויפּט־ פעלער פוּנם שפּינאָזיזם זעט ער אין דעם, וואָס דער זינלע־ כער אַנטיטעאָלאָגישער מהות פוּן דער נאַטור באַקוּמט ביי אים די אייגנשאַפטן פוּן אַבסטראַקטן, מעטאַפיזישן וועזן. שפּי־ נאָזע האָט באַזייטיקט דעם דואַליזם פוּן גאָט אוּן נאַטור, וויל ער האָט אָנערקענט די אַרבעט פוּן דער נאַטור פאַר אַן אַר־ בעט פוּן גאָט. נאָר גראָד צוליב דעם, וואָס די אַרבעט פוּן דער נאַטור איז אין זיינע אויגן די אַרבעט פוּן גאָט, בלייבט גאָט ביי אים וויִ עפּעס אַ וועזן, וואָס איז אָפּגעטיילט פוּן דער נאַטור אוּן וואָס בילדעט איר פוּנדאַמענט. גאָט שטעלט מיט זיך פאָר דעם סוּביעקט, די נאַטור — דעם פרעדיקאַט. די פילאָזאָפיע, וואָס האָט זיך ענדגילטיק באַפרייט פוּן טעאָלא־ גישע מסורות, דאַרף באַזייטיקן אָט דעם ערנסטן פעלער פוּן שפּינאָזע פילאָזאָפיע, וואָס איז אין איר עצם אַ ריכטיקע. „נידער מיט דער דאָזיקער סתירה! — רופט אויס פייערבאַך. נישט — Deus sive Natura נאָר — aut Deus, aut Natura איז דער ריכטיקער אמת **).

אַזוי, אַלזאָ, איז פייערבאַכס „הומאַניזם“ אַליין נישט עפּעס אַנדערש, ווי שפּינאָזיזם, באַפרייט פוּן זיין טעאָלאָגישער משא. אוּן דוקא אויפן שטאַנדפּונקט פוּן אָט דעם שפּינאָזיזם, וואָס פייערבאַך האָט באַפרייט פוּן זיין טעאָלאָגישער משא, האָבן מאַרקס אוּן ענגעלס זיך געשטעלט, ווען זיי האָבן איבער־ געריסן מיטן אידעאַליזם. נאָר באַפרייען דעם שפּינאָזיזם פוּן זיין טעאָלאָגישער משא האָט באַטייט אָנטפלעקן זיין אמתן

---

*) Werke, II, 291

**) Werke, II, 350

מאַטעריאַליסטישן אינהאַלט. אַזוי אַרום איז דער שפּינאָזיזם פון מאַרקס-ענגעלס געווען טאַקע דער נייסטער מאַטעריאַליזם (9).

ווייטער. דאָס דענקען איז נישט קיין סיבה פונם זיין, נאָר זיין רעזולטאַט, אָדער, ריכטיקער זיך אויסגעדריקט, זיין אייגנשאַפט. פייערבאַך זאָגט „Folge und Eigenschaft" (רעזולטאַט און אייגנשאַפט). איך פיל אויך דענק לגמרי נישט ווי אַ סובייקט, וואָס איז קעגנזעצלעך צום אָביעקט, נאָר ווי אַ סובייקט-אָביעקט, ווי אַ ווירקלעך, מאַטעריעל ווען. אויך דער אָביעקט איז פאַר מיר נישט נאָר אַ זאַך, וואָס מע קען באַנעמען, נאָר אויך אַ פונדאַמענט, וואָס איז אַן אומבאַדינגטער תנאי פאַר מיין באַנעמען. די אָביעקטיוע וועלט געפינט זיך נישט נאָר אויסער מיר; זי איז אויך אין מיר אַליין, אין מיין אייגענער פעל (10). דער מענטש איז בלויז אַ טייל פון דער נאַטור, אַ טייל פונם זיין; דערביבער איז נישטאָ קיין אָרט פאַר קיין סתירה צווישן דענקען און זיין. אָרט און צייט עקזיסטירן נישט נאָר פאַרן דענקען. זיי זענען אויך פאָרמען פונם זיין. זיי זענען — פאָרמען פון באַנעמען. נאָר זיי זענען אַזעלכע אייגנציק און אַליין דערפאַר, וואָס איך אַליין בין אַ וועזן, וואָס לעבט אין צייט און אָרט, און וואָס איך באַנעם און פיל בלויז ווי אַזאַ וועזן. בכלל זענען די געוועזענע פון זיין גלייכצייטיק אויך די געזעצן פון דענקען.

אַזוי האָט געזאָגט פייערבאַך*). און דאָס זעלבע, כאָטש אַ מאָל מיט אַנדערע ווערטער, האָט געזאָגט ענגעלס אין זיין פאָלעמיק מיט דיורינגען (11). שוין פון דעם אַליין איז צו זעען, וואָס פאַר אַ וויכטיקער טייל פון פייערבאַכס פילאָזאָפיע עס איז אויף שטענדיק אַריין אין דער פילאָזאָפיע פון מאַרקס-ענגעלס.

אויב מאַרקס האָט די קריסטאַליזירונג פון דער מאַטעריאַליסטישער אויפפאַסונג פון געשיכטע אָנגעהויבן מיט דער קריטיק פון דער העגעליאַנישער פילאָזאָפיע פון

---

*) Werke, II, 334 און X, 184—186

דעכט, האָט ער געקאָנט דאָס אַזוי טאָן בלויז דערפאַר, ווייל די קריטיק פון העגעלס ספעקולאַטיווער פילאָ־ זאָפיע איז נאָך געווען פאַרענדיקט דורך פייערבאַכן.

אַפילו קריטיקירנדיק פייערבאַכן אין זיינע טעזן אַנטוויקלט אוּן דערגענצט מאַרקס נישט זעלטן זיינע אייגענע געדאַנקען. אָט איז אַ ביישפיל פון דעם גענדיט „גנאָסעאָלאָגיע". לויט פייערבאַכס ווערטער, איז אידער אַ מענטש נעמט טראַכטן ווען אַ געגנשטאַנד, שפירט ער אויף זיך זיין ווירקונג, ער איז אים תּופס, פילט אים.

מאַרקס האַלט אין זינען פייערבאַכס געדאַנק, ווען ער זאָגט: „דער הויפט-פעלער פונם מאַטעריאַליזם – ביז דעם פייערבאַכישן איינגעשלאָסן – באַשטייט ביז איצט אין דעם, וואָס ער באַטראַכט די ווירקלעכקייט, די ממשותדיקע וועלט, וואָס מיר באַנעמען מיט די חושים בלויז אין דער פאָרם פון אָבּיעקט, אָדער אין דער פאָרם פון תּופס זיין, אָבער נישט אין דער פאָרם פון קאָנקרעטער מענטשלעכער טעטיקייט, נישט אין דער פאָרם פון פראַקטיק, נישט סובּיעקטיוו". מיט אָט דעם פעלער פונם מאַטעריאַליזם דערקלערט זיך, זאָגט ווייטער מאַרקס, דער אומשטאַנד, וואָס פייערבאַך באַטראַכט אין זיין „מהות פון קריסטנטום" ווי אַן אמת-מענטשלעכע טעטיקייט בלויז די טעאָרעטישע טעמיקייט. מיט אַנדערע ווערטער קען מען עס אַזוי אויסדריקן: פייערבאַך ווייזט אָן אויף דעם, אַז אונזער „איך" דערקענט דעם אָבּיעקט, בלויז אונטערמאַלנדיק זיין ווירקונג*). מאַרקס אָבער דערווידערט: אונזער „איך" דערקענט דעם אָבּיעקט, ווירקנדיק אויף אים פון זיין זייט. מאַרקס געדאַנק איז פולקאָם ריכטיק; נאָך פויסט האָט געזאָגט: „צום אָנהויב איז געווען די

Dem Denken, — שרייבט ער, — geht das Sein (* voran, ehe du die Qualität denkst, fühlst du die Qualität. (Werke, II, 253) (דאָס זיין קומט פאַרן דענקען, איידער דו פיסט משיג די אייגנשאַפט, שפירסט זי.)

טאָט". געווייס, צוּ פייערבאַכס פאַרטיידיקונג קען מען אָפּענט-
פערן, אַז אויך אין דעם פּראָצעס פון אונזער ווירקונג
אויף די געגנשטאַנדן דערקענען מיר דאָך זייערע אייגנשאַפטן
בלויז אויף אַזוי־פיל, אויף וויפל זיי ווירקן אויף אונז פון זייער
זייט. אין ביידע פאַלן איז דאָס שפּירן פאַרן דענ-
קען, אין ביידע פאַלן שפּירן מיר פריער זייערע אייגנשאַפטן
און דערנאָך ערשט טראַכטן מיר וועגן זיי. נאָר מאַרקס האָט
עס גאָרנישט געלייקנט. מאַרקסן איז געגאַנגען נישט אין דעם
נישט־אָפּפרעגבאַרן פאַקט, אַז דאָס שפּירן איז פאַרן דענקען,
נאָר אין דעם, אַז דער מענטש ווערט געווועקט צום דענקען
הויפּטזעכלעך דורך אָט די שפּירונגען, וואָס ער פילט אין פּראָצעס
פון זיין ווירקן אויף דער אויסערלעכער וועלט. און וויל די ווירקונג
אויף דער אויסערלעכער וועלט דיקטירט אים דער קאַמף פאַר זיין
עקזיסטענץ, דעריבער איז בייַ מאַרקסן די טעאָריע פון דערקענען ענג
פאַרבונדן מיט זיין מאַטעריאַליסטישן קוק אויף דער געשיכטע פון
דער מענטשלעכער קולטור. נישט אומזיסט האָט דער זעלבער דענקער,
וועלכער האָט געווענדעט קענן פייערבאַכן דעם טעזיס, וואָס גייט אונז
דאָ אָן, געשריבן אין ערשטן באַנד פון „קאַפּיטאַל": „ווירקנדיק אויף
דער אויסערלעכער נאַטור, ענדערט דער מענטש זיין אייגענער
נאַטור". די דאָזיקע הנחה אַנטפלעקט דעם גאַנצן טיפן זין אירן
נאָר אין ליכט פון מאַרקס טעאָריע פון דערקענען. און מיר
וועלן נאָך זעען, ווי פּעסט עס באַשטעטיקט זיך אָט די טעאָריע
זיינע דורך דער געשיכטע פון דער אַנטוויקלונג פון דער קולטור און אַפילו צווישן אַנדערע דורך דער ווייסנשאַפט וועגן
שפּראַך. נאָר פונדעסטוועגן דאַרף מען אָנערקענען, אַז די גנאָ-
סעאָלאָגיע פון מאַרקסן שטאַמט לויט דער גלייכסטער ליניע פון
פייערבאַכס גנאָסעאָלאָגיע, אָדער, אויב איר ווילט, איז זי עס
טאָקע די גנאָסעאָלאָגיע פון פייערבאַכן, נאָר בלויז אַ פאַרטי-
פערטע דורך דער גאונישער אויסבעסערונג, וואָס מאַרקס האָט
געמאַכט צו איר.

מיר וועלן צוגעבן פאַרבייגייענדיק, אַז די געניאַלע אויס-
בעסערונג האָט אים אונטערגעזאָגט דער „גייסט פון דער צייט".

אין דער שטרעבונג אַ קוק צו טאָן אויף דער קעגנזייטיקער ווירקונג צווישן אָביעקט און סובּיעקט גראָד פון אָט דער זייט זיינער, ווו דער סובּיעקט טרעט אַרויס אין אַקטיוער ראָלע, האָט זיך אַרויסגעוויזן די געזעלשאַפטלעכע שטימונג פון יענער צייט, וועלכע האָט זיך אויספאָרמירט די וועלט-אָנשויאונג, פון מאַרקס-ענגעלס (12). די רעוואָלוציע פון יאָר 1848 איז שוין געווען נישט אַזוי ווייט.

III

די ערע וועגן איינהייט פון סובּיעקט און אָביעקט, פון דענקען און זיין, וואָס איז אין גלייכער מאָס אייגנשאַפטלעך פייערבאַכן, אַזוי אויך מאַרק-ענגעלסן, איז געווען אויך די ערע פון די באַדייטנדיקסטע מאַטעריאַליסטן פון XVII און XVIII יאָרהונדערטן.

אין אַן אַנדער אָרט*) האָבן מיר געוויזן, אַז לאַמעטרי און דידראָ זענען געקומען — כאָטש מען דאַרף צוגעבן, אַז יעדערער מיט זיין באַזונדערן וועג, — צו אַזא וועלט-אָנשויאונג, וואָס איז געווען אַ „מין שפינאָזיזם", d. h. שפינאָזיזם אָן דער טעאָלאָגישער משא, וואָס האָט פאַרקריפלט זיין אמתן אינהאַלט; עס וואָלט זייער גרינג געווען צו דערווייזן, אַז אויף וויפל עס האַנדלט זיך וועגן איינהייט פון סובּיעקט און אָביעקט, איז אויך האָבס זייער נאָענט צו שפינאָזען. נאָר דאָס וואָלט אונז פאַרפירט זייער ווייט. און, איבעריקנס, איז אין דעם נישטאָ קיין אומבאַדינגטע נויטוועندיקייט. ס'וועט ערך אינטערעסאַנטער זיין פאַרן ערער צו קאָנטאַטירן אַז יעדער נאַטוראַליסט, וועלכער פאַרנעמט זיך אַ ביסל מיט דער פראָגע וועגן דער באַציונג פונם דענקען צום זיין, דערגייט היינט צו טאָג צו דער ערע וועגן זייער איינהייט, מיט וועלכער מיר האָבן זיך באַקענט ביי פייערבאַכן.

*) זע דעם ארטיקל „צערשטיין און דער מאַטעריאַליזם" אין אונזער זאַמלונג: „די קריזיס פון אונזערע קריטיקער".

וועלן העקסלי האָט געשריבן: „אין אויגזערע צייטן וועט קיינער פון די, וועלכע שטייען אויף דער הויך פון דער מאָדערנער וויסנשאַפט אוּן קענען די פאַקטן, נישט צווייפלען אין דעם, אַז די פונדאַמענטן פון פסיכאָאַנאַליז דאַרף מען זוכן אין דער פיזיאָלאָגיע פונם נערוון-סיסטעם, אוּן אַז די אַזוי גערופענע „טעטיקייט פונם גייסט" איז אַ קאָמפּלעקס פון די מאַרך-פונקציעס"*), — האָט ער, העקסלי, אַרויסגעזאָגט גראָד דאָס, וואָס ס'האָט געזאָגט כייערבאַך, נאָר ער האָט מיט די וועלטער פאַרבונדן אַסך וויניקער קלאָרע באַגריפן, אוּן טאַקע דערפאַר, וויל די באַגריפן, וואָס זענען ביי אים פאַרבונדן מיט די וועלטער, זענען געווען אַ סך וויניצקער קלאָר, האָט ער געקענט פֿרוכטן פאַריניקן זיין, נאָר וואָס אָנגעוויזענעם דורך אונז, קוק מיטן פילאָזאָפישן סקעפּטיציזם פון יום**).

פונקט אַזוי איז העקסלס „מאָניזם", וואָס האָט אָנגעמאַכט אַ רושם, נישט עפּעס אַנדערש, ווי אַ ריין מאַטעריאַליסטישע — אוּן אין תוך אַ נאָענטע צו דער פייערבאַכישער — לערע וועגן איינהייט פון סובּיעקט אוּן אָביעקט. נאָר העקסל איז זייער שלעכט באַקאַנט מיט דער געשיכטע פון מאַטעריאַליזם, אוּן דעריבער האַלט ער פאַר נויטיק צו קעמפן מיט זיין „אייגזיטיקייט", אין דער צייט, וועלן ער האָט גאָר געדאַרפט זיך געבן די מי צו שטודירן זיין טעאָריע פון דערקענטעניש אין דער פאָרם, וועלכע זי האָט באַקומען ביי פייערבאַכן אוּן מאַרקסן: דאָס וואָלט אים אַליין פאַרהיט פון אַ סך פעלערן אוּן אייגזייטיקייטן, וואָס האָבן פאַרגרינגערט זיינע געגנער דעם קאַמף מיט אים אויפן באָדן פון פילאָזאָפיע 13).

אינגאַנצן נאָענט צום נייסטן מאַטעריאַליזם — צום מאַטעריאַליזם פון פייערבאַך—מאַרקס—ענגעלס — גייט צו אויגוסט פאָרעל אין פאַרשידענע ווערק זיינע, צום ביישפּיל אין רעפעראַט: „Gehirn und Seele" („מאַרך אוּן נשמה"), וואָס איז גע-

---

(*) Hume, sa vie, sa philosophie, p. 104

(**) דאַרטן ז. 110.

לייענט גצוואָרן אויפן 65 כתן צוזאַמענפאָר פון די דייטשישע נאַטורפאָרשער און דאָקטוירים אין ווין (26 סעפטעמבער 1894 יאָר)*). אין אייניקע ערטער איז נישט נאָר, וואָס פאָרעלדריקט דאָרט אוים געדאַנקען, זייער ענלעכע צו פייערבאַכס געדאַנקען, נאָר—וואָס עס אין ממש צו באַוווּנדערן — סיסטעמאַטיזירט זייענע באַוויזן גראָד אַזוי, ווי עס איז דער סדר פון דער אַרגומענטאַציע בייַ פייערבאַכן. לויט פאָרעלס ווערטער, "ברענגט אונז יעדער נייער טאָג איבערצייגנדיקע באַווייזן פון דעם, אַז פסיכאָלאָגיע און פיזיאָלאָגיע פון מאָרך בילדן בלויז צווייַ פאַרשידענע אופנים פון אויפפאַסן „איינע און די זעלבע זאַך". דער לעזער האָט נישט פאַרגעסן פייערבאַכס אַנאַלאָגישן קוק, וואָס מיר האָבן אויבן געבראַכט און וואָס באַצייט זיך צו דער זעלבער פראַגע. דעם דאָזיקן קוק קען מען דאָ דערגענצן מיט פאָלגענדער מיינונג: „איך — שרייבט פייערבאַך — בין אַ פסיכאָלאָגישער אָביעקט פאַר זיך אַליין, נאָר אַ פיזיאָלאָגישער — פאַר אַן אַנדערן"**). סוף כל סוף ווערט דער הויפט־געדאַנק פון פאָרעלן דערפירט צו דער הנחה, אַז דער באַוווּסטזיין איז אַן „אינעווייניקסטער רעפלעקס פון דער טעטיקייט פונם מאָרך"***). און דאָס איז שוין אַ ריין מאַטעריאַליסטישער קוק.

די אידעאַליסטן און קאַנטיאַנער פון פאַרשידענע מינים און שאַטירונגען, אָפּאָנירנדיק די מאַטעריאַליסטן, טענהן, אַז אונז ווערט אוממיטלבאַר געגעבן גראָד נאָר די פסיכישע זייט פון יענע דערשיינונגען, וועגן וועלכע עס האַנדלט זיך בייַ פאָרעלן און פייערבאַכן. אָט די דערווידערונג האָט אויסערסט קלאָר פאַרמוּלירט שעלינג, וועלכער האָט געזאָגט, אַז „דער גייסט וועט אויף שטענדיק בלייבן אַן אינזל, אויף וועלכן עס איז

---

*) פאַרגלייך אויך דאָס דריטע קאַפּיטל פון זיין בוך „L'âme et le systéme nerveux. Hygiéne et phatologie" פאַריז, 1906.

**) Werke, II, p. 348-349

***) Die Psychischen Fähigkeiten der Ameisen etc. München 1901, p. 7.

אוממעגלעך צו באַקומען זיך פון דעם געגיט פון דער מא־
טעריע אָן אַ שפּרונג". פֿאַרעל ווייסט עס אויסגעצייכנט, נאָר
ער דערוויזט אויף אַן איבערצייגנדיקן אופן, אַז די וויסנשאַפט
וואָלט געווען ממש אוממעגלעך, ווען מיר וואָלטן ערנסט בא־
שלאָסן נישט אַרויסטרעטן פון די גרענעצן פון אָט דעם אינזל.
„יעדער מענטש — זאָגט ער — וואָלט געהאַט בלויז אַ פסיכא־
לאָגיע פון זיין סובּיעקטיוויזם" hätte nur die psychologie
seines Subjektivismus)... און ער וואָלט אומבאַדינגט נע־
דאַרפט האָבן אַ ספק, צי עס איז בנמצא אַן אויסערלעכע וועלט
און אַנדערע מענטשן *). נאָר אַזאַ ספק איז אַן אומזין 14. די
אויספירן פון שכל לויט אַנאַלאָגיע, די נאַטורוויסנשאַפטלעכע
אינדוקציע, דאָס פאַרלייכן די דערפאַרונגען פון אונזערע פינף
חושים, באַווייזן אונז אַז ס'עקזיסטירט אַן אויסערלעכע וועלט,
אַנדערע מענטשן און אַ פסיכאָלאָגיע פון אָט די לעצטע. פונקט
אַזוי באַווייזן זיי אונז, אַז די פאַרגלייך-פסיכאָלאָגיע, די פסי־
כאָלאָגיע פון חיות, ענדלעך אונזער אייגענע פסיכאָלאָגיע וואָלט
געבליבן סאַר אונז אומפאַרשטענדלעך און פול מיט סתירות,
אויב מיר וואָלטן אָנגענהויבן זי צו באַטראַכטן אַן אַ צוזאַמענ־
האַנג מיט דער טעטיקייט פון אונזער מאַרך; זי וואָלט קודם־
כל סותר געווען דעם געזעץ פון איינהיטן די ענערגיע **).

פייערבאַך אַנטפלעקט נישט נאָר די קעגנזאַצן, אין וועלכע
עס פאַלן אומפאַרמיידלעך אַריין די מענטשן, וועלכע וואַרפן
אָפּ דעם מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט, נאָר ער באַווייזט אויך,
וויַ אַזוי די אידעאַליסטן טרעפן צו זייער „אינזל". ער זאָגט:
איך בין אַן „איך" פאַר זיך אַליין, און אַ „דו" — פאַר אַן אַנ־
דערן „איך". נאָר אַזאַ בין איך בלויז אַלס אַ זינלעך (ד. ה. אַ
מאַטעריעל, ג. פ.) וועזן. אָבער דער אַבסטראַקטער שכל איז־
לירט אָט דאָס פאַר־זיך־זיין אַלס סובּסטאַנץ, אַטאָם, „איך", גאָט;
דעריבער איז בייַ אים די פאַרבינדונג פונם פאַר־זיך־זיין מיטן

*) דאַרסן, ז. 7—8.

**) דאַרסן, אויף דער זעלבער זייט.

זיין פאר אן אנדערן א לויזע. דאס, וואס ווערט געדענקט דורך מיר אן זינלעכקייט, ווערט געדענקט אן יעטוועדער פארבינ דונג *). דער דאזיקער אויסערסט וויכטיקער געדאנק ווערט באַ־ גלייט דורכן אנאליז פון יענעם אבסטראקציע-פראצעס, וואס האט דערפירט צו דער אנטשטייאונג פון דער העגעליאנישער לאגיק אלס אנטאלאגישע לערע **).

וואלט פייערבאך געהאט די ידיעות, וואס ס'גיט אונז די מאדערנע עטנאלאגיע, וואלט ער געקאנט צוגעבן, אז דער פי־ לאזאפישער אידעאליזם שטאמט היסטאריש פונם אנימיזם, וואס איז אייגנשאפטלעך פאר די אוראלטע פעלקער. אויף דעם האט נאך אנגעוויזן טיילאר***) און מיט דעם הייבן זיך שוין אן אייי־ ניקע היסטאריקער פון פילאזאפיע טיילווייז צו רעכענען, — כאטש דערווייל נאך מערער אלס מיט א קוריאז, איידער מיט

(*) Werke II p. 322

(**) „Der absolute Geist Hegels ist nichts Ande- res als der abstracte, von sich selbst abgesonderte sogenante endliche Geist, wie das unendliche Wesen der Theologie nichts Anderes ist, als abstrac- te endliche Wesen". Werke, II, 263. (העגעלס אבסאלוטער גייסט איז נישט עפעס אנדערש, נאר אן אבסטראקטער, פון זיך אליין אפגעזונדער־ טער, אזוי גערופענער ענדלעכער גייסט, פונקט אזוי ווי דאס אומענדלעכע וועזן פון דער טעאלאגיע איז נישט עפעס אנדערש, ווי אן אבסטראקט ענדלעך וועזן).

*) La civilisation primitive, פאריזש, 1876, באנד II ז. 14. מ'דארף פון דעסטוועגן באמערקן, אז ביי פייערבאכן איז מארקס ווענן דעם אן אמת געניאלער רמז. ער זאגט: „דער באגריף פון אביעקט איז אין אנפאנג נישט עפעס אנדערש, ווי א באגריף פון אן אנדערן „איך". אזוי נעמט דער מענטש פריה אין זיין קינדהייט אלע נעגנשטאנדן ווי פרייע, זעלבסטשטענדיקע וועזנס. דערי־ בער איז דער באגריף פון אביעקט בכלל מארמיטלבארע דורכן באגריף פון א געגנ־ שטאנדלעכן „איך".

אַ קולטור־היסטאָריש פאַקט, וואָס פאַרמאָגט אַ ריזיקע טעאָרעטיש־באַלערנדיקע באַדייטונג *).

די דאָזיקע אַלע פייערבאַכס מיינונגען אוּן אַרגומענטן זענען נישט נאָר געווען באַקאַנט מאַרקסן אוּן ענגעלסן אוּן אויפמערקזאַם דורכגעטראַכט פון זיי, נאָר זיי האָבן אויך אָן שום ספק אין אַ גאַנץ באַדייטנדיקער מאָס מיטגעווירקט צו דער אויסאַרבעטונג פון זייער אייגענער וועלט־אָנשויאונג. אויב ענגעלס האָט זיך לעצטנס באַצויגן מיט פאַראַכטונג צו דער דייטשישער פילאָזאָפיע, וואָס נאָך פייערבאַכן, איז עס געשען דערפאַר, ווייל זי האָט לויט זיין מיינונג, נאָר מחיה־מתים געווען יענע אַלטע פילאָזאָפישע פעלערן, וואָס ס'האָט נאָך אויפגעדעקט פייערבאַך. אָזוי איז עס טאַקע געווען אינדערהאמתן. קיין איינער פון די נייסטע קריטיקער פונם מאַטעריאַליזם האָט נישט געבראַכט קיין אין באַוויז, וואָס זאָל נישט זיין אָפגעפרענט אָדער דורך פייערבאַכן אַליין, אָדער נאָך פאַר אים דורך די פראַנצויזישע מאַטעריאַליסטן 15). נאָר פאַר „מאַרקס קריטיקער" – ע. בערנשטיין, ק. שמידט, ב. קראַטשע א.א.וו. א.א.וו, – איז דאָס „אָרעמע עקלעקטישע געקעכטס" פון דער נייסטער דייטשישער קליגלענישע אינגאַנצן אַ נייע געריכט: זיי האָבן זיך געשפייזט מיט דעם, און זעענדיק, אַז ענגעלס האָט נישט געהאַלטן פאַר נויטיק צו פאַרנעמען זיך דערמיט, האָבן זיי געריכנט, אַז ער „מיידט אויס" צו באַטראַכטן די אַרגומענטאַציע, וועלכע ער האָט שוין לאַנג געהאַט אויסגעאָרשט אוּן אָנגערקענט פאַר לגמרי נישט־טויגבאַר. דאָס איז אַן אַלטע נאָר אַן אייביק נייע געשיכטע. מייז וועלן קיינמאָל נישט אויפהערן טראַכטן, אַז די קאַץ איז פיל שטאַרקער פונם לייב.

אָנגערקענענדיק די וווּנדערלעכע ענלעכקייט, – אוּן טייל־וויז אויך די אידענטישקייט, – פון פייערבאַכס אָנשויאונגען

---

*) זע ע. גאָמפּערץ: Les penseurs de la Gréce, trad. par Aug. Raymond. Lausanne 1905. באנד II. 413—414.

מיט די אָנשויאונגען פון אַ. פאָרעל, וועלן מיר פונדעסטוועגן באַמערקן, אַז אויב אָט דער לעצטער פאַרמאָגט אַ באַדייטנד גרעסערן סכום נאַטורוויסנשאַפטלעכער בילדונג, שטייגט פייערבאַך אים אַריבער מיט גרינטלעכן וויסן פון פילאָזאָפיע. דעריבער מאַכט פאָרעל פעלערן, וואָס מיר טרעפן נישט ביי פייערבאַכן. פאָרעל רופט אָן זיין טעאָריע פסיכאָלאָגישע טעאָריע פון אידענטישקייט*). אין עצם קען מען קעגן דעם נישט דערוידערן, וויל יעדע טעאָריע איז אַ רעלאַטיווע זאַך, נאָר מחמת די אידענטישקייט-טעאָריע איז אַ מאָל גצוועלן דער יסוד פון גאָר אַ באַשטימטער אידעאַליסטישער פילאָזאָפיע, וואָלט דעריבער פאָרעל בעסער געטאָן, וועלן ער וואָלט גלייך דרייסט און פשוט דערקלערט זיין לערע אַלס מאַטעריאַליסטישע, נאָר ער האָט, ווי עס זעט אויס, איינגעהיט געוויסע פאַראורטיילן בנוגע דעם מאַטעריאַליזם און דעריבער האָט ער אויסגעקליבן אַן אַנדער נאָמען. אָט פאַרוואָס מיר האַלטן פאַר נויטיק צו באַמערקן, אַז די אידענטישקייט איז פון זיין פון פאָרעלן האָט נישט קיין שום געמיינזאַמעס מיט דעם אידענטישקייט אין אידעאַליסטישן זין.

„מאַרקס קריטיקער" זעצן אַפילו דאָס נישט. ק. שמידט האָט אין דער פאָלעמיק מיט אונז צוגעשריבן די מאַטעריאַליסטן גראָד די אידעאַליסטישע טעאָריע פון אידענטישקייט. אינדעראמתן אָנערקענט דער מאַטעריאַליזם די אייגנהייט פונם סובייקט און אָביעקט, אָבער לגמרי נישט זייער אידענטישקייט, און דאָס איז זייער גוט אויפגעקלערט געוואָרן וויידער טאַקע דורך פייערבאַכן.

לויט פייערבאַכן האָט די אייגנהייט פון סובייקט און אָביעקט, פון דענקען און זיין, אַ זין נאָר דעמאָלט, וועלן פאַר

*) זע זיין ארטיקל: „Die psycho-psychologische Identitätstheorie als Wissenschaftliches Postulat" אין זאַמלבוך „Festschrift", פ. רשעווצאָל. לייפציג 1906. ערשטער טייל, זייט 119—132

יסוד פון אָט דער אייגהייט וועלכע געוואָרן דער מענטש. דאָס קלינגט ווידער עפעס אייגנאַרטיק „הומאַניסטיש", אוּן דער רוב מענטשן, וועלכע האָבן זיך פאַרנומען מיט פייערבאַכן, האָבן נישט געפונען פאַר נויטיק זיך אַ ביסל בעסער אַרייַנצוטראַכטן אין דעם, א ו י ף ו א ָ ס פ א ר אַ ן א ו פ ן דער מענטש דינט אַלס יסוד פאַר דער אייגהייט פון די אָנגעוויזענע קעגנזאַצן. אינדעראמתן פאַרשטייט עס פייערבאַך אָט ווי אַזוי: „נאָר דאָרטן, — זאָגט ער, — ווו דאָס דענקען איז נישט קיין ס ו ב י ע ק ט פ א ר ז י ך, נאָר א פּרעדיקאַט פון אַ ווירקלעכן (ד. ה. פון א מאַטעריעלן. ג. פ.) וועזן, דאָרטן נאָר איז דער געדאַנק נ י ש ט ע פ ע ס קיין אָפּגעריסענעס פונם זיין" *). איצטער פרעגט זיך: ווו-זשע, אין וועלכע פילאָזאָפישע סיסטעמען איז דאָס דענקען אַ „סוביעקט פאַר זיך", ד. ה. עפעס אומאָפּהענגיקעס פונם קערפערלעכן פאַראַנענזיין פון דעם דענקענדיקן אינדיווידואום? דער ענטפער איז א קלאָרער: אין די א י ד ע א ל י ס ט י ש ע סיסטעמען. די אידעאַליסטן פאַרוואַנדלען צוערשט דאָס דענקען אין אַ יש, וואָס איז זעלבסטשטענדיק, אומאָפּהענגיק פון דעם מענטשן („סוביעקט פאַר זיך"), אוּן דערנאָך דערקלערן זיי, אַז אין אים, אין אָט דעם יש, ווערט געלעזט די סתירה צווישן זיין אוּן דענקען גראָד דערפאַר, ווייל אים, דעם פון מאַטעריע אומאָפּהענגיק זיין 16). אוּן ווירקלעך ווערט די סתירה געלעזט אין אים, ווייל וואָס איז אַזוינס אָט דער יש? ד ע נ ק ע ן. אוּן אָט דאָס דענקען עקזיסטירט, — איז פאַראַן, — אומאָפּהענגיק פון קיין שום עפעס-אַנדערש. נאָר די דאָזיקע לעזונג פון דער סתירה איז זיין ריין פאַרמעלע לעזונג. דאָס ווערט דערגרייכט בלויז דורך דעם, וואָס, ווי מיר האָבן שוין אויבן געזאָגט, עס ווערט באַזייטיקט איינער פון די עלעמענטן פון דער סתירה: נעמלעך, דאָס זיין, וואָס איז אומאָפּהענגיק פון דענקען, דאָס זיין ווערט א נעווייגלעכע אייגנשאַפט פונם דענקען

---

*) Werke, II, 340

אוּן וועַן מיר זאָגן, אַז דער געגענבענער געגנשטאַנד עקזיסטירט, הייסט עס נאָר, אַז ער עקזיסטירט אינם דענקען. אַזוי האָט פֿאַרשטאַנען די דאָזיקע פֿראַגע, למשל, שעלינג. פֿאַר אים איז דאָס דענקען געוויסע יענער אַבסאָלוטער פרינציפּ, פֿון וועלכן עס איז אומבאַדינגט געקומען די אויסערלעכע וועלט, ד. ה. די נאַטור און דער „ענדלעכער" גייסט. נאָר ווי אַזוי געקומען? וואָס האָט באַטייט די עקזיסטענץ פֿון אַ וירקלעכער וועלט? נישט עפּעס אַנדערש, ווי עקזיסטענץ אינם דענקען. פֿאַר שעלינגן איז די וועלט געווען בלויז זעלבסט-באַנעמונג פֿונם אַבסאָלוטן גייסט. אוּן דאָס זעלבע זענען מיר ביי העגעלן. נאָר פייערבאַך האָט זיך נישט צופֿרידנגעשטעלט מיט אַזאַ ריין פֿאַרמעלער לעזונג פֿון דער סתירה צווישן דענקען אוּן זיין. ער האָט אָנגעוויזן אויף דעם, אַז עס איז נישטאָ אוּן עס קען נישט זיין קיין דענקען, וואָס איז אומפֿהענגיק פֿונם מענטשן, ד. ה. פֿונם וירקלעכן מאַטעריעלן וועזן. דאָס דענקען איז די טעטיקייט פֿון מאַרך. „נאָר דער מאַרך איז נאָר אַזוי לאַנג דער אָרגאַן פֿון דענקען, ווי לאַנג ער איז פֿאַרבונדן מיטן קאָפּ אוּן קערפּער פֿון מענטשן" *).

יעצט זעען מיר, אין וואָס פֿאַר אַ זין דער מענטש איז ביי פייערבאַכן דער יסוד פֿון דער אינהייט פֿון זיין אוּן דענקען. ער איז עס אין דעם זין, וואָס ער אַליין איז נישט עפּעס אַנדערש, ווי אַ מאַטעריעל וועזן, וואָס פֿאַרמאָגט די פעיקייט צו דענקען. נאָר אויב ער איז אַזאַ וועזן, איז קלאָר, אַז ס'ווערט נישט אין אים באַזייטיקט קיין איינער פֿון די עלעמענטן פֿון דער סתירה: נישט דאָס זיין, נישט דאָס דענקען, נישט די „מאַטעריע", נישט דער „גייסט" – נישט דער סובּיעקט, נישט דער אָביעקט. די דאָזיקע עלעמענטן ווערן גראָד אין אים פֿאַריניקט, ווי אין אַ סובּיעקט-אָביעקט. „איך בין פֿאַראַן אוּן איך דענק... נאָר ווי אַ סובּיעקט-אָביעקט" – זאָגט פייערבאַך.

---

*) Werke, II, pp. 362—363

זיין — הייסט נישט עקזיסטירן אין געדאַנק. אין דער אינזיכט איז פייערבאַכס פילאָזאָפיע באַדייטנדיק קלאָרער פון דיצגענס פילאָזאָפיע. „דערווייזן, אז עפעס עקזיסטירט, — באַמערקט פייערבאַך, — הייסט דערווייזן, אַז דאָס עקזיסטירט נישט נאָר אין געדאַנק"*). אוּן דאָס איז פולקאָם ריכטיק. אָבער דאָס מיינט דאָך, אַז די איינהייט צווישן דענקען אוּן זיין באַטייט לגמרי נישט אוּן קען נישט באַטייטן די אידענטישקייט צווישן זיי.

דאָ ווייזט זיך פאַר אונז בולט אַרויס אינער פון די וויכטיקסטע שטריכן, וואָס שיידט אונטער דעם מאַטעריאַליזם פון דעם אידעאַליזם.

IV

וועַן מען זאָגט, אַז מאַרקס אוּן ענגעלס זענען אין משך פון אַ גאַנצער צייט געווען נאָכפאָלגער פון פייערבאַכן, ווילכעַן דערמיט נישט־זעלטן זאָגן, אַז וועַן די דאָזיקע צייט איז אַריבער, האָט זיך די וועלט־אָנשויאונג פון מאַרקס־ענגעלס גרינטלעך געענדערט אוּן האָט זיך פולקאָם אונטערגעשיידט פון פייערבאַכס וועלט־אָנשויאונג. ווי עס זעט אויס, פאַרשטייט אַזוי די זאַך ק. דיל, וועלכער געפינט, אַז פייערבאַכס ווירקונג אויף מאַרקסן ווערט געווינטלעך שטאַרק איבערגעשאַצט**). דאָס איז אַ גרויסער טעות. וועַן זיי האָבן אויפגעהערט צו זיין נאָכפאָלגער פון פייערבאַכן, האָבן מאַרקס אוּן ענגעלס לחלוטין נישט אויפגעהערט צו האַלטן פון אַ גאָר באַדייטנדיקן טייל פון זיינע אייגנטלעך פילאָזאָפישע אָנשויאונגען. אוּן דאָס דערווייזן צום בעסטן יענע טעזן, אין וועלכע מאַרקס קריטיקירט פייערבאַכן. די דאָזיקע טעזן באַזייטיקן לגמרי נישט די גרונט־הנחות פון פיי־

(*) Werke, X, p. 187

(**) „Handwörterbuch der Staatswissenschaft" V p. 708.

ערבאַכס פילאָזאָפיע. זיי בעסערן בלויז אויס די דאָזיקע הנחות, אוּן — דער עיקר — זיי פאַדערן אַ מער קאָנסעקווענטע, ווי בייַ פייערבאַכן, אָנווענדונג פון זיי, אויף צוּ דערקלערן די ווירקלעכקייט, וואָס רינגלט אַרום דעם מענטשן, באַוונדערס אָבער זיין אייגענע טעטיקייט. נישט דאָס זיין ווערט באַשטימט דורכן דענקען, נאָר דאָס דענקען ווערט באַשטימט דורכן זיין. דער דאָזיקער געדאַנק איז דער הויפּט-יסוד פון פייערבאַכס גאַנצער פילאָזאָפיע. אוּן אָט דעם געדאַנק נעמען מאַרקס אוּן ענגעלס פאַרן פונדאַמענט פון מאַטעריאַליסטישן דערקלערן געשיכטע. דער מאַטעריאַליזם פון מאַרקס אוּן ענגעלס איז אַ באַדייטנד מער אַנטוויקלטע לערע, איידער דער מאַטעריאַליזם פון פייערבאַכן. נאָר די מאַטעריאַליסטישע אָנשויאוּנגען פון מאַרקס אוּן ענגעלס האָבן זיך אַנטוויקלט אין דער זעלבער ריכטונג, וואָס ס׳איז אָנגעווייזן געווארן דורך דער אינערלעכער לאָגיק פון פייערבאַכס פילאָזאָפיע. אָט פאַרוואָס די דאָזיקע אָנשויאוּנגען — באַוונדערס זייער פילאָזאָפישע זייט, — ווען שטענדיק זיין נישט אינגאַנצן קלאָר פאַר דעם, ווער ס׳וועט זיך נישט געבן די מי אויפצוקלערן, וואָס גראָד פאַר אַ טייל פון דער דערמאָנטער פילאָזאָפיע איז אָריין ווי אַ באַשטאַנד-טעלעמענט אין דער וועלט-אָנשויאוּנג פון די גרינדער פונם וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם. אוּן אויב איר, לעזער, ווען טרעפן אַ מענטשן, וועלכער מאַטערט זיך צוּ געפינען אַ „פילאָזאָפישע באַגרינדונג״ פאַרן היסטאָרישן מאַטעריאַליזם, קענט איר זיין זיכער, אַז בייַ אָט דעם טיפזיניקן שטערבלעכן איז פאַראַן אַ גרויסער מינוס אין דער אויבנדערמאָנטער ריכטונג.

נאָר לאָמיר לאָזן צוּרוּ אָט די טיפזיניקע מענטשן. שוין אין זיין דריטער טעזע ווענן פייערבאַכן גייט מאַרקס האַרט צוּ דער שווערסטער פון אַלע יענע אויפגאַבן, וואָס איז אים אויסגעקומען צוּ לעזן אויפן געביט פון דער היסטאָרישער „פראַקטיק״ פונם געזעלשאַפטלעכן מענטשן, באַנוצנדיק זיך מיטן ריכטיקן באַגריף, וואָס פייערבאַך האָט געשאַפן, וועגן דער איינהייט פונם סוביעקט אוּן אָביעקט. די טעזע לויטעט: „די מא-

טעריאַליסטישע לערע, אַז מענטשן זענען אַ פּראָדוקט פון בא־
דינגונגען אוּן דערציאונג... פֿאַרגעסט, אַז באַדינגונגען ווערן
געענדערט גראָד דורך מענטשן אוּן אַז דער דערציער מוז
אַליין דערצויגן ווערן. ווי נאָר די דאָזיקע אויפגאַבע איז גע־
ווָארן געלעזט, איז דער „סוד" פון דער מאַטעריאַליסטישער
דערקלערונג פון געשיכטע געוואָרן אַנטפלעקט. נאָר פייערבאַך
האָט זי נישט געקאָנט לעזן. אויפן געביט פון געשיכטע איז
ער, צו גלייך מיט די פּראַנצויזישע מאַטעריאַליסטן פון XVIII
יאָרהונדערט, מיט וועלכע ער האָט געהאַט אַ סך געמיינזאַ־
מעס, — פֿאַרבליבן אַן אידעאַליסט[17]. דאָ איז מאַרקסן
אוּן ענגעלסן אויסגעקומען צו בויען פונדאָסניי, באַנוצנדיק זיך
מיט יענעם טעאָרעטישן מאַטעריאַל, וואָס ס׳האָט צו יענער צייט
צונויפגעזאַמלט די סאָציאַלע ווִיסנשאַפט, אוּן, דער עיקר, די
פּראַנצויזישע היסטאָריקער פון דער רעסטאַוראַציע-עפּאָכע. אָבער
אויך דאָ האָט פייערבאַכס פילאָזאָפיע פונדעסטוועגן געגעבן זיי
געוויסע ווערטפולע אָנווייזונגען. פייערבאַך זאָגט: „קונסט, רע־
ליגיע, פילאָזאָפיע אוּן ווִיסנשאַפט זענען בלויז דערשיינונגען
אוּן אַנטפלעקונגען פונם מענטשלעכן זיין"*). פונדאָנען דרינגט
אַרויס, אַז דאָס „מענטשלעכע זיין אַנטהאַלט אין זיך דערקלע־
רונגען פון אַלע אידעאָלאָגיעס, ד. ה. אַז די אַנטוויקלונג פון
די לעצטע ווערט באַשטימט דורך דער אַנטוויקלונג פונם
„מענטשלעכן זיין". וואָס זשע איז עס אַזוינס? פייערבאַך ענט־
פערט: „דאָס זיין פונם מענטשן באַשטייט בלויז אין גצמיינ־
זאַמקייט, אין אייניקונג פון אַ מענטשן מיט אַ מענטשן**). דאָס
איז זייער אומקלאָר, אוּן דאָ זענען מיר פאַר זיך די גרענעץ,
וואָס ווייטער פון איר איז פייערבאַך נישט געגאַנגען[18]. נאָר
פון אָט דער גרענעץ הויבט זיך טאַקע אָן דער געביט פון
דער מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג פון געשיכטע, וואָס מאַרקס־
ענגעלס האָבן אַנטדעקט: די דערקלערונג ווייזט אונז גראָד יענע

(* Werke, II, 343
(* Werke, II, 344

סיבות, וואָס באַשטימען אינם אַנטוויקלונגס-פּראָצעס פונם מענטשן די „געמיינזאַמקייט, אייניקונג פון אַ מענטשן מיט אַ מענטשן", ד. ה. יענע קעגנזייטיקע באַציאונגען, אין וועלכע מענטשן טרעטן אַריין. אָט די גרענעץ טיילט נישט נאָר אָפּ מאַרקסן פון פייערבאַכן, נאָר זאָגט אויך עדות וועגן זיין נאָענטקייט צו אים.

די זעקסטע טעזע וועגן פייערבאַכן זאָגט, אַז דאָס זיין פונם מענטשן איז אַ קאָמפּלעקס פון אַלע געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען. דאָס איז פיל קלאָרער, איידער דאָס, וואָס ס'האָט געזאָגט פייערבאַך אַליין; דאָ אַנטפלעקט זיך אפשר בולטער, איידער ערגעץ אַנדערשוואו, דער ענגער צענטישער צוזאַמענהאַנג פון מאַרקס וועלט-אָנשויאונגען מיט דער פילאָזאָפיע פון פייערבאַכן.

וועגן מאַרקס האָט געשריבן די דאָזיקע טעזע, האָט ער שוין געווויסט נישט נאָר די ריכטונג, אין וועלכער מ'דאַרף זוכן די לעזונג פון דער אויפגאַבע, נאָר די לעזונג אירע אַליין. אין זיין „קריטיק פון דער העגעליאַנישער פילאָזאָפיע פון רעכט" האָט ער אויפגעוויזן, אַז די קעגנזייטיקע באַציאונגען פון מענטשן אין דער געזעלשאַפט, „די רעכטלעכע באַציאונגען, צוגלייך אויך די פאָרמען פונם מלוכה-לעבן, — האָט ער דאָרטן געשריבן, — קענען נישט ווערן דערקלערט אַליין פאַר זיך, נישט מיט דער אַזוי גערופענער אַלגעמיינער אַנטוויקלונג פון מענטשלעכן גייסט, נאָר זיי האָבן זייער שורש אין די מאַטעריעלע באַדינגונגען פונם מענטשלעכן לעבן, וועמענס קאָמפּלעקס העגעל האָט, לויטן ביישפּיל פון די ענגלענדער און פראַנצויזן פון XVIII יאָרהונדערט, באַצייכנט מיט נאָמען „ציווילע געזעלשאַפט; די אַנאַטאָמיע אָבער פון דער ציווילער געזעלשאַפט דאַרף מען זוכן אין איר עקאָנאָמיע.

איצט איז געבליבן נאָר צו דערקלערן די אַנטשטייאונג אין אַנטוויקלונג פון דער עקאָנאָמיע, כדי צו האָבן אַ פולקאָמע לעזונג פון דער אויפגאַבע, מיט וועלכער דער מאַטעריאַליזם האָט זיך נישט געקענט קיין עצה געבן אין משך

פון גאַנצע יאָרהונדערטן. די דאָזיקע דערקלערונג האָבן טאָקע געגעבן מאַרקס און ענגעלס.

ס׳איז פון זיך אַליין פאַרשטענדלעך, אַז רעדנדיק וועגן אַפולקאָמער לעזונג פון דער גרויסער אויפגאַבע, האָבן מיר אין זינען בלויז איר אַלגעמיינער אַלגעבראַיִשער לעזונג, וואָס דער מאַטעריאַליזם האָט נישט געקענט גצפינען אין משך פון גאַנצע יאָרהונדערטער. ס׳איז פון זיך אַליין פאַרשטענדלעך. אַז רעדנדיק וועגן אַ פולקאָמער לעזונג, האָבן מיר אין זינען נישט די אַריטמעטיק פון דער געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג, נאָר איר אַלגעבראַיִשע; נישט דאָס אָנווייזן די סיבות פון באַזונדערע דערשיינונגען, נאָר דאָס אָנווייזן אויף דעם. וויאַזוי מען דאַרף צוגיין צו אַנטדעקן די דאָזיקע סיבות. און דאָס באַטייט, אַז די מאַטעריאַליסטישע דערקלערונג פון געשיכטע האָט געהאַט קודם כל אַ מעטאָדאָלאָגישע באַדייטונג. דאָס האָט זייער גוט פאַרשטאַנען ענגעלס, ווען ער האָט געשריבן: „מיר דאַרפן נישט אַזוי די הויפּט רעזולטאַטן, ווי די פאַרשונג (das Studium); די רעזולטאַטן זענען גאָרנישט, אויב מע דאַרף זיי נעמען אומאָפהענגיק פון דער אַנטוויקלונג, וואָס סירט צו זיי“ *). נאָר דאָס פאַרשטייצן דערווייל נישט מאַרקס „קריטיקער“, וועמען, ווי זאָגט מען עס, גאָט וועט מוחל זיין, און אויך נישט אייניקע פון זיינע „נאָכפאָלגער“, וואָס איז פיל ערגער. מיקעל אַנדזשעלאָ זאָגט וועגן זיך: „מיין וויסן וועט געבוירן אַ סך עמי-הארצים“. און אָט די נבואה זיינע איז, לײַדער, מקוים געוואָרן. איצט געבוירט עמי-הארצים מאַרקס ווי סן. בשום־שכל אין דעם דאַרף מען אוודאי נישט מאַרקסן, נאָר די יעניקע, וועלכע רעדן פלוידעריי אין זיין נאָמען. נאָר כדי אויסצומיידן די פלוידעריי, דאַרף מען טאָקע פאַרשטיין די

---

*) Nachlass, I, p. 477.

מעטאָדאָלאָגישע באַדייטונג סונם היסטאָ־ רישן מאַטעריאַליזם.

V

בכלל איז איינע פון די גרעסטע פאַרדינסטן, וואָס מאַרקס אוּן ענגעלס האָבן פאַרן מאַטעריאַליזם, דאָס, וואָס זיי האָבן אויסגעאַרבעט אַ ריכטיקן מעטאָד. וועגנדיק זיינע אָנשטרענגונגען אויפן קאַמף מיט דעם ספעקולאַטיוון עלעמענט פון העגעלס פילאָזאָפיע, האָט פייערבאַך ווינציק אָפּ־ געשאַצט אוּן אויסגענוצט איר דיאַלעקטישן עלעמענט. ער זאָגט: „די אמתע דיאַלעקטיק איז לגמרי נישט קיין דיא־ לאָג פון אַן אָפּגעזונדערטן דענקער מיט זיך אַליין; זי איז אַ דיאַלאָג צווישן דעם „איך" אוּן דעם „דו"*). נאָר, ערשטנס, האָט ביי העגעלן די דיאַלעקטיק אויך נישט געהאַט די בא־ דייטונג פון „אַ דיאַלאָג פון אַן אָפּגעזונדערטן דענקער מיט זיך אַליין", אוּן צווייטנס, באַשטימט ריכטיק פייערבאַכס באַמערקונג דעם אויסגאַנגס־פונקט פון דער פילאָזאָפיע, אָבער נישט איר מעטאָד. דעם דאָזיקן בלויז האָבן דער־ גענצט מאַרקס־ענגעלס, וועלכע האָבן פארשטאַנען, אַז ס'וואָלט געווען פעלערהאַפט, קעמפנדיק מיט העגעלס ספעקולאַטיווער פילאָזאָפיע, צו איגנאָרירן זיין דיאַלעקטיק. אייניקע קריטיקער האָבן אַרויסגעזאָגט די מיינונג, אַז אין דער ערשטער צייט נאָכן איבערריסן מיטן אידעאַליזם, האָט מאַרקס זיך אויך באַצויגן צו דער דיאַלעקטיק זייער גלייכגילטיק. נאָר די דאָזיקע מיינונג, וועלכע האָט אַ געווינסן שיין פון וואָרהאַפטקייט, ווערט אָפּגע־ וואָרפן דורך דעם פאַקט, ויאָס מיר האָבן אויבן אָנגעוויזן, אַז שוין אין די „Deutsch- Französischeu Jahrbüchern"

---

*) Werke, II, 345

הָט ענגעלס געשריבן וועגן דעם מעטאָד, ווי וועגן דער נשמה פון דער נייסטער סיסטעם פון די אָנשויאונגען *).

יעדנפאלס, לאָזט דער צווייטער טייל פון „די אָרעמקייט פון דער פילאָזאָפיע" אינגאַנצן נישט איבער קיין אָרט פאַר צווייפל אין דעם, אַז אין דער צייט פון זיין פאָלעמיק מיט פרודאָנען האָט מארקס אויסגעצייכנט פאַרשטאַנען די בעדייטונג פונם דיאָלעקטישן מעטאָד און האָט געקענט גוט זיך באַנוצן מיט אים. דער נצחון פון מארקסן איבער פרודאָנען אין דעם דאָזיקן וויכוח איז געווען א נצחון פון א מענטשן, וועלכער קען דענקען דיאָלעקטיש, איבער א מענטשן, וועלכער האָט נישט געקענט פאַרשטיין דעם מהות פון דיאָלעקטיק, נאָר וועלכער האָט געפרווט אָנווענדן איר מעטאָד ביים אנאַליז פון דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאפט. און דער זעלבער צווייטער טייל פון „די אָרעמקייט פון דער פילאָזאָפיע" באַווייזט, אַז די דיאָלעקטיק, וואָס האָט ביי העגעלן געטראָגן א ריין אידעאַליסטישן כאַראַקטער און איז פאַרבליבן אזא ביי פרודאָנען, — אויף וויפל ער האָט זי בכלל איבערגענומען, — איז שוין דעמאָלט דורך מארקסן אַוועקגעשטעלט געווארן אויף א מאַטעריאַליסטישן פונדאַמענט[19]).

דער־נאָך, כאַראַקטעריזירנדיק זיין מאַטעריאַליסטישע דיאָלעקטיק, האָט מארקס געשריבן: „פאַר העגעלן איז דער לאָגישער פראָצעס, וואָס איז דורך אים פאַרוואַנדלט געווארן אין א זעלבסטענדיקן סובייקט, — א דעמיורג **) פון דער וירקלעכקייט, וואָס איז בלויז זיין אויסערלעכע דערשיינונג. פאַר מיר אָבער — פונקט דער היפוך: די אידעע איז די מאַטעריע, וואָס איז איבערגעשאפן און איבערגעאַרבעט אין מענטשלעכן קאָפּ. די דאָזיקע כאַראַקטעריסטיק מיינט א פולקאָמע איינשטי-

*) ענגעלס האָט נעהאַט אין זינען נישט זיך פערזענלעך, נאָר אלע זייגע אידעען-הברים בכלל: „Wir bedürfen", האָט ער געזאָגט; צו דער צאָל אָבער פון זייגע אידעען-הברים האָט ער פּונקט נעהערט אויך מארקס.

**) שאפנדיקער גאָט.

מיקייט מיט פייערבאַכן, ראשית, בנוגע דעם קוק אויף דער העגעל׳אַנישער „אידעע״ אוּן שנית, בנוגע דער באַציאונג פון דענקען צום זיין. „אוועקשטעלן אויף די פּיס״ די העגעל׳אַנישע דיאַל׳עקטיק האָט געקענט נאָר אַ מענטש, וואָס איז איבערצייגט אין דער ריכטיקייט פון דעם גרונט־פרינציפּ פון פייערבאַכס פיל׳אָזאָפיע: נישט דאָס דענקען באַשטימט דעם זיין, נאָר דאָס זיין — דעם דענקען.

אַ סך מישן די דיאַל׳עקטיק צוּנויף מיט דער ל׳ערע וועגן אַנטוויקלונג, — אוּן אינדעראמתן איז טאַקע אַזאַ ל׳ערע. נאָר די דיאַל׳עקטיק שיידט זיך גרינט׳לעך אונטער פון דער וועג־גאַ־ער „צוואַלוציע־טעאָריע״, וואָס איז אינגאַנצן געבויט אויף יענעם פרינציפּ, אַז סיי די נאַטור, סיי די געשיכטע מאַכן נישט קיין שפרונגען, אוּן אַז אַל׳ע ענדע־רונגען קומען פאָר אויף דער וועל׳ט נאָר בהדרגה. נאָך העגעל׳ס האָט אויפגעוויזן, אַז אַ ל׳ערע וועגן אַנטוויקלונג, וואָס ווערט אַזוי פאַרשטאַנען, איז ל׳עכערל׳עך אוּן האַלט נישט אויס קיין קריטיק.

„וועג מען וויל פאַרשטיין די אַנטשטייאונג אַדער די פאַרשווינדונג פון עפעס־וואָס, — זאָגט ער אין ערשטן באַנד פון זיין „ל׳אָגיק״, — שטעל׳ט מען זיך געווינט׳לעך פאָר, אַז דאָס מאַכט מען זיך קל׳אָר די פראַגע אַ דאַנק דעם באַגריף וועגן דער בהדרגהדיקייט פון אַזאַ אַנטשטייאונג אַדער פאַר־שווינדונג. פונדעסטוועגן קומען פאָר די ענדערונגען פון זיין נישט נאָר דורך אַן איבערגאַנג פון איין קוואַל׳יטעט אין אַ צווייטע, נאָר אויך דורך אַן איבערגאַנג פון קוואַל׳יטאַטיוו אונטערשיידן אין קוואַנטיטאַטיוו אוּן ל׳היפוך, אַן איבערגאַנג אַל׳וא, וואָס ריי־סט איבער די בהדרגהדיקייט, שטעל׳נדיק אויפן אָרט פון איין דרעשיינונג אַ „צווייטע״ *). אוּן יעדעס מאַל, וועג ס׳ריי־סט זיך איבער די בהדרגהדיקייט, — קומט פאָר אַ שפרונג. הע־

(*) Wissenschaft der Logik, erster Band, Nürnberg 1812, pp. 313—314

נעל באַווייזט ווייטער מיט אַ גאַנצער ריי ביישפילן, ווי אָפט עס האָבן אַן אָרט שפּרונגען אי אין דער נאַטור אי אין דער געשיכטע, און ער אַנטפּלעקט דעם לעכער־לעכן לאָגישן פּעלער, וואָס ליגט אין גרונט פון דער וווּלגאַ־גאַרער „עוואָלוציע־טעאָריע". „אין גרונט פון דער לערע וועגן בהדרגהדיקייט, — באַמערקט ער, — ליגט דער באַגריף וועגן דעם, אַז דאָס אַנטשטייענדיקע עקזיסטירט שוין אין דער וירק־לעכקייט און פאַרבלייבט אומבאַמערקט נאָר צולייב זיינע קלייע פאַרנעצמען. פונקט אָזוי, אַז מען רעדט וועגן דער בהדרגהדי־קייט פון פאַרניכטונג, שטעלט מען זיך פאָר, ווי דאָס נישט־זיין פון דער געגעבענער דערשיינונג. אָדער ווי יענע נייע דער־שיינונג, וואָס דאַרף פאַרנעמען זיין אָרט, וואָלט שוין עקזיס־טירט ממש, כאָטש דערווייל איז עס נאָך אומבאַמערקט... נאָר אויף אַזאַ אופן ווערט באַזייטיקט יעדער באַגריף וועגן אַנט־שטייאונג און פאַרניכטונג... דערקלערן די אַנטשטייאונג אָדער די פאַרניכטונג מיט בהדרגהדיקייט פון דער ענדערונג — בא־טייט דערפירן די גאנצע פראַגע צו אַ לאַנגווייליקער טאָווטא־לאָגיע און פאַרשטעלן זיך דאָס אַנטשטייענדיקע אָדער דאָס פאַרשווינדנדיקע ווי אַ געשעענע זאַך" (ד. ה. ווי שוין אַנט־שטאַנען אָדער פאַרניכטעט. — ג. פ.)*).

דער דאָזיקער דיאַלעקטישער קונ פון העגעלן אויף דער אומפאַרמיידלעכקייט פון שפרונגען אינם אַנט־ווילונגס־פראָצעס איז אינגאַנצן געווען איבערגענומען דורך מאַרקס און ענגעלס. ענגעלס אַנטוויקלט אים גענוי אין זיין פאָלעמיק מיט דיורינגען, דערביי „שטעלט ער אויך אים אויף די פיס", ד. ה. אויף אַ מאַטעריאַליסטישן פונ־דאַמענט.

אַזוי־ערנאָך ווייזט ער אָן, אַז דער איבערגאַנג פון אין

---

*) אי־בער דער פראַגע וועגן „שפרונגען" זע אונזער בראָשור: „די דיא־לעקטיק פון נאַטור". סט. פעטערבורג, אויסגאַבע פון פ. מאַלי, 1865—66 (זע אין דער ביבליאָגר.).

פּאָרם סון ענערגיע אין אַ צוויטער קעגן נישט פּאָרקומען אַנ־
דערש, ווי מיט דער הילף פון אַ שפּרונג 20). אַזוי־ערנאָך
זוכט ער אין דער מאָדערנער כעמיע אַ באַשטעטיקונג פאַר דער
דיאַלעקטישער טעאָרעמע וועגן איבערגאַנג פון קוואַנטיטעט אין
קוואַליטעט. בכלל ווערן בייַ אים די געזעצן פונם דיאַלעק־
טישן דענקען באַשטעטיקט דורך די דיאַלעקטישע
אייגנשאַפטן פונם זיין. דער זיין באַשטימט מיט זיך
אויך אַ דעם דענקען.

נישט אַרייַנגייַענדיק אין אַ מער גענויער כאַראַקטעריסטיק
פון דער מאַטעריאַליסטישער דיאַלעקטיק (וועגן איר באַציאונג
צו דעם, וואָס מע קען אָנרופן נידעריקע לאָגיק אַלס פאַראַלעל
צו דער נידעריקער מאַטעמאַטיק, זע אין אונזער הקדמה צו
אונזער איבערזעצונג פון דער בראָשור, „לודוויק פייערבאַך“*),
וועלן מיר דערמאָנען דעם לעזער, אַז אין משך פון די לעצטע
צוואַנציק יאָר האָט די טעאָריע, וואָס זעט אינם אַנטוויקלונגס־
פראָצעס נאָר בהדרגהדיקע ענדערונגען אַליין, אָנגעהויבן פאַר־
לירן דעם באַדן אונטער די פיס אפילו אין דער ביאָלאָגיע,
וווּ זי האָט פריער שיר נישט געהאַט אַלגעמיינע אָנערקענונג.
אין דער הינזיכט איז די אַרבעטן פון אַרמאַן גאָטיע אוּן הוגאָ
דע־פריס באַשערט, ווייזט אויס, צו עפענען אַ נייע עפאָכע. עס
איז גענוג צו זאָגן, אַז די מוטאַציע־טעאָריע (טעאָריע
וועגן ענדערונגען), וואָס דע־פריס האָט געשאפן, איז אַ
לערע וועגן דער שפרונגאַרטיקער אַנט־
וויקלונג פון מינים (זע זיין צווייבענדיק ווערק —
„Die Mutations Theorie“, Leipzig, 1901—1903;
זיין רעפעראַט: „Die Mutationen und die Mutations per-
ioden bei der Entstehung der Arten“, Leipzig, 1901,
וווּ אויך זיינע לעקציעס, וואָס ער האָט געלייענט אינם אוניווער־
סיטעט אין קאַליפאָרניע אוּן וואָס זענען דערשינען אין אַ דיי־

*) זע די ביילאגע „דיאַלעקטיק אוּן לאָגיק“. אין דער דייטשישער אי־
בערזעצונג זענען די דאָזיקע זייטן צוגעגעבן אינם טעקסט אלס ביילאגע. — רעד.

„Arten und Varietäten“ : שׂשישער איבערזעצונג אונטערן טיטל und ihre Entstehung durch die Mutation“, Berlin, 1906[21]). לויט דער מיינונג פון אָט דעם אָנגעזעענעם נאַטורפֿאָרשער, ווערט אַלס שוואַכע זייט פון דאַרווינס טעאָריע וועגן דער אָפּשטאַמונג פון מינים באַצייכנט דוקא יענער גרונדאָנק, אַז אָט די אָפּשטאַמונג קען ווערן דערקלערט מיט בהדרגהדיקע ענדערונגען *). אויך אינטערעסאַנט אוּן זייער טרעפֿלעך איז די באַמערקונג פון דע-פריסן, אַז די הערשאַפט פון דער טעאָריע וועגן די בהדרגהדיקע ענדערונגען אין דער לערע וועגן אָפּשטאַמונג פון מינים האָט געהאַט אַ נעגאַטיוּע ווירקונג אויף די עקספּערימענטאַלע פאָרשונגען פון די פרעגן, וועגן וועלכע עס גייט דאָ די רייד **).

צו דעם איז ווערט נאָך צוצוגעבן אָט ווָאס. אין דער מאָדערנער נאַטורווויסנשאַפט פאָרשפּרייט זיך געוּנג שנעל, הויפּטזעכלעך צווישן די נעאָ-לאַמאַרקיסטן, די לערע וועגן דער אַזוי גערופענער באַלעבטקייט פון דער מאָטעריע, ד. ה. וועגן דעם, אַז די מאטעריע בכלל, באַזונדערס אָבער יעדע אָרגאַניזירטע מאַטעריע, באַזיצט אין אַגעוויסער מאָס פּילבאַרקייט. די דאָזיקע לערע, וואָס ווערט פון אייניקע באַטראַכט ווי אַ דירעקטער קעגנזאַץ צום מאַטעריאַליזם (זע, צום ביישפּיל, דאָס בוך פון ר. ה. פראַנסע „Der heutige Stand der Darwin'schen Frage“, Leipzig, 1901), שטעלט מיט זיך פאָר אינדעראמתן, וועו מען זאָל עס ריכטיק פאַרשטיין, בלויז אַן איבערזעצונג אויף דער שפראַך פון דער נייסטער נאַטורווויסנשאַפט פון פייערבאַכס מאַטעריאַליסטישער לערע וועגן דער אייניקייט פון זיין אוּן דענקונג, פון אָביעקט אוּן סוביעקט ***).

---

*) Die Mutationen, S. 7—8.

**) „Arten“ ect. S. 421.

***) מען דאַרף, אויבעריקנס, נישט פאַרגעסן אז צו דער לערע וועגן בלעטקייט פון דער מאטעריע, זענען נעהערן נעוויגע פיל פראַנצויזישע מאַטעריאליסטן פון XVIII S. ה. וועגן שפּינאָזען איז שוין פאַרשפּאַרט צו זאָגן.

קען מיט דער גאַנצער זיכערקייט באַשטעטיקן, אַז מאַרקס און ענגעלס, וועלכע האָבן איבערגענומען די דאָזיקע טעאָריע, וואָלטן זיך באַצויגן צו דער אָנגעוויזענער, דערוויל נאָך, אמת, זייער שוואַך אַנטוויקלטער ריכטונג אין דער נאַטורוויסנשאַפט, מיט א זייער לעבעדיקן אינטערעס.

הערצען האָט ריכטיק געזאָגט, אַז העגעלס פילאָזאָפיע, וואָס פיל האָבן זי געהאַלטן פאַר אויסערסט קאָנסערוואַטיוו, איז אַן אמתע אַלגעברע פון רעוואָלוציע*). נאָר ביי העגעלן איז די דאָזיקע אַלגעברע געבליבן אַן יעטוועדער אָנוועגדונג צו די ברענענדיקע פראַגן פונם פראַקטישן לעבן. דער סעקטאַטוער עלעמענט האָט, אויס נויטוועגדיקייט, אַרייגעטראָגן אין דער פילאָזאָפיע פונם גרויסן אַבסאָלוטן אידעאַליסט דעם גייסט פון קאָנסערוואַטיזם. גאָר עפעס אַנדערש זעען מיר אין דער מאַטעריאַליסטישער פילאָזאָפיע פון מאַרקסן. די רעוואָלוציאָנערע „אַלגעברע" טרעט אַרויס אין איר מיט אַן אומבאַזיגבאַרן כח פונם דיאַלעקטישן מעטאָד. מאַרקס זאָגט: אין איר מיסטיפיצירטער פאָרם איז די דיאַלעקטיק געווען א דייטשישע מאָדע, ווייל זי האָט אַזוי ווי באַרעכטיקט די עקזיסטירנדיקע אָרדנונג. אין איר ראַציאָנאַלער פאָרם איז זי אומבאַקוועם פאַר דער בורזשואַזיע און אירע טעאָרעטיקער, ווייל, דערקלערנדיק דאָס עקזיסטירנדיקע, דערקלערט זי אויך זיין נעגאַציע און זיין אומפאַרמיידלעכע פאַרניכטונג; ווייל זי באַטראַכט יעדע געוואָרדענע פאָרם אין פראָצעס פון באַוועגונג, דאָס הייסט, אזוי צו זאָגן, פון דער איבערגאַנגס-זייט; ווייל זי שטעלט זיך נישט אָפּ פאַר קיין שום זאַך, זייענדיק פראַקטיש און רעוואָלוציאָנער אין תוך.

קוקנדיק אויף דער פראַגע וועגן מאַטעריאַליסטישער דיאַלעקטיק פונם שטאַנדפונקט פון דער געשיכטע פון דער רוסישער ליטעראַטור, קען מען זאָגן, אַז זי האָט די ערשטע געלעבן דעם נויטיקן און געניגנדיקן מעטאָד אויף צו לעזן די פראַגע וועגן דער שכלדיקייט פון אַלעם וירקלעכן. —

*) זע מ. ענגעלס „לודוויק פייערבאַך", ז. 1—3.

אַ פּראַגע, איבער וועלכער ס׳האָט זיך אַזוי ווייטאָקדיק געמאַטערט אונזער געניאַלער ביעלינסקי*). ערשט מאַרקס דיאַלעקטישער מעטאָד, וואָס איז אָנגעוועגדעט צוּ פּאָרשן דאָס רוסישע לעבן, האָט אונז געוויזן, וואָס איז געוועזן אין אים ווירקלעכעס, און וואָס האָט זיך נאָר גע דאַכט אַלס אַזעלכעס.

VI

צוטרעטנדיק צוּ דער מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג פון געשיכטע, שטויסן מיך זיך פריער פאַר אַלץ אָן, ווי מיר האָבן געזעגן, אויף דער פראַגע, וווּ עס ליגן די ווירקלעכע סיבות פון דער אַנטוויקלונג פון די געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען. און מיר ווייסן שוין, אַז די „אָנאַטאָמיע פון דער בירגער-געזעלשאַפט" ווערט באַשטימט דורך איר עקאָנאָמיע. נאָר דורך וואָס ווערט באַשטימט אָט די לעצטע?

אויף דעם האָט מאַרקס געענטפערט אַזוי: אין דער געזעלשאַפטלעכע פראָדוצירונג פון זייער לעבן קומען די מענטשן צווישן זיך אין, געוויסע אומבאַדינגטע, פון זייער ווילן אומאָפהענגיקע באַציאונגען — אין פראָדוצירבאַציאונגען, וועלכע אַנטשפרעכן אַ באַשטימטער אַנטוויקלונגס-שטופּע פון זייערע מאַטעריעלע פראָדוצירכוחות. דער קאָמפּלעקס פון די דאָזיקע פראָדוצירבאַציאונגען בילדעט די עקאָנאָמישע סטרוקטור פון דער געזעלשאַפט, דעם רעאַלן פונדאַמענט, אויף וועלכן עס וואָקסט אָן דער יורידישער און פּאָליטישער אויבערבוי*).

דער דאָזיקער ענטפער פון מאַרקסן דערפירט אַזוי אַרום

---

*) זע אונזער אַרטיקל: „ביעלינסקי און די שכלדיקע תירקלעכקייט" אין זאַמלבוך: „פאַר צוואנציק יאָר".

**) זע די פאָררעדע צו „Zur Kritik der bolitischen Oekonomie".

די גאַנצע פראַגע ווערן דער אַנטוויקלונג פון דער עקאָנאָמיע צו דעם, וועלכע סיבות באַשטימען די אַנטוויקלונג פון די פּראָדוציר-כוחות, וואָס געפינען זיך אין רשות פון דער געזעלשאַפט. אָבער אין דער דאָזיקער לעצטער פּאָרם אירער ווערט די פראַגע געלעזט פריער פאַר אַלץ דורך אָנווייזן אויף די אייגנשאַפטן פון דער געאָגראַפישער סביבה.

שוין העגעל אין זיין פילאָזאָפיע פון געשיכטע שטרייכט אונטער די וויכטיקע ראָל, פון „געאָגראַפישן אונטערשלאָג פון דער וועלט-געשיכטע". נאָר וויל די סיבה פון יעדער אַנטוויקלונג איז ביי אים אין לעצטן סך-הכל די אידעע, וויל ער האָט זיך נאָר פאַרבייגייענדיק און נאָר אין צווייטראנגיקע פאַלן געווענדעט, וווּ קענן ווילן, צו דער מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג פון דערשיינונגען, דעריבער האָט די טיף-ריכטיקע אָנשויאונג, וואָס ער האָט אַרויסגעזאָגט וועגן דער גרויסער היסטאָרישער באַדייטונג פון דער געאָגראַפישער סביבה, נישט געקענט אים דערפירן צו די אַלע יענע פרוכבאַרע אויספירן, וואָס דרינגען פון איר אַרויס. די דאָזיקע אויספירן האָט אין דער פּוילער מאָס געמאַכט נאָר דער מאַטעריאַליסט מאַרקס *).

די אייגנשאַפטן פון דער געאָגראַפישער סביבה באַשטימען דעם כאַראַקטער סיי פון די געגנשטאַנדן פון דער נאַטור, וואָס דינען דעם מענטשן אויף צו באַפרידיקן זיינע באַדערפענישן, אַזוי אויך די יעניקע, וואָס ער אַליין פּראָדוצירט צוליב דעם זעלבן צוועק. דאָרט, וווּ ס'זענען נישט געווען קיין מענטשן, האָבן די אָרטיקע שבטים נישט געקענט מיט די אייגענע כוחות אַרויסגיין אויסער די גרעניצן פון דער צייט, וואָס מיר רופן אָן שטיין-עפאָכע. פונקט אַזוי זענען פאַר די אוראַלטע פישער און יעגער נויטיק געווען, כדי איבערצוגיין צו פי-האָדאָוואַניע און ערד-אַרבעט, די אַנטשפרעכנדיקע אייגנשאַפטן

*) ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, איז סייערבאך נישט געגאַנגען וויסער פון העגעלן.

פון דער געאָגראַפישער סביבה, ד. ה. אין געגעבענעם פאַל — אַנטשפרעכנדיקע סאָונע און פלאָרע. ל. ג. מאָרגאַן באַמערקט, אַז דאָס פעלן פון חיות, צוגעפאַסטע צו פאַרהיימישן, אויף דער מערבדיקער האַלבקויל און די ספעציפישע אונטערשידן אין דער פלאָרע פון די ביידע האַלבקוילן, האָבן גורם געווען גרויסע אונטערשידן אין גאַנג פון דער געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג ביי זייערע איינווינער*). ווייץ זאָגט וועגן די רויט-הויטיקע פון צפון-אַמעריקע: „ביי זיי איז אינגאַנצן נישטאָ קיין היימישע חיות. דאָס איז זייער וויכטיק, ווייל די דאָזיקע לאַגע איז די הויפט-סיבה, וואָס צווינגט זיי צו פאַרבלייבן אויף דער נידעריקער שטופע פון אַנטוויקלונג" **). שווייַנפורט דערציילט, אַז וועג אין אַפריקע ווערט אַ געווויסע געגנט איבערבאַפעלקערט, דאַן וואַנדערט אויס פון איר אַ טייל איינווינער, דערביי בייט ער אַ מאָל זיין אופן פון לעבן אָפהענגיק פון דער געאָגראַפישער סביבה: „די שבטים, וואָס האָבן זיך ביז אַהער באַשעפטיקט מיט ערד-אַרבעט, גייען איבער צו פאַנג, אין די שבטים, וואָס האָבן געלעבט פון פי-האָדאָוואַניע, הויבן זיך אָן צו פאַרנעמען מיט ערד-אַרבעט" ***). טאַקע לויט זיינע ווערטער, האָבן די איינווינער פון דער אייזן-רייכער געגנט, וואָס נעמט אַרום אַ באַדייטנדיקן טייל פון צענטראַל-אַפריקע, נאַטירלעך זיך אָנגעהויבן באַשעפטיקן מיט אַרויסבאַקומען אייזן"****).

נאָר דאָס איז נאָך נישט אַלץ. שוין אויף די נידעריקסטע שטאַפלען פון אַנטוויקלונג טרעטן די מענטשלעכע שבטים אַריין

---

*) זע „Die Urgeselschaft" Stuttgart 1891, pp. 20—21

**) ז. „Die Indianer Nordamerikas", p. 91

***) „Au coeur de l'Afrique". I, p. 219.

****) ibidem. באנד II. ז. 94 וועגן דער וויכטיקייט פון קלימאט אויף ערד-ארבעט זע אויך בייַ ראטצעלן: „Die Erde und das leben" Leipzig und Wien, 1902. II, p. 540—41.

אין קעגנזייטיקע באַציאונגען, טוישנדיק זיך איינער מיטן אַנדערן מיט אייניקע פּראָדוקטן פון זייער אַרבעט. דורך דעם ווערן פּינאַנדערגערוקט די גרענעצן פון דער געאָגראַפישער סביבה, וועלכע ווירקט אויף דער אַנטוויקלונג פון די פּראָדוצירנדיקע יחות. ביי יעדן פון די דאָזיקע שבטים און עס פאַרגיכערט זיך דער גאַנג פון דער דאָזיקער אַנטוויקלונג. נאָר ס׳איז פאַרשטענדלעך, אַז אַ גרעסערע אָדער אַ קלענערע לייכטקייט פון אַנטשטיין און אונטערהאַלטן ענלעכע באַציאונגען איז אויך אָפהענגיק פון די אייגנשאַפטן פון דער געאָגראַפישער סביבה: נאָך העגעל האָט געזאָגט, אַז די ימים און די טייכן דערנענטערן די מענטשן, אין דער צייט, וועו די בערג צעטיילן זיי. אייגנטלעך, דערנענטערן די ימים די מענטשן נאָר אויף פאַרהעלטניסמעסיק העכערע שטאפּלען פון אַנטוויקלונג פון די פּראָדוצירנדיקע יחות; אויף די מער נידעריקע אָבער — באַשוועדט דער ים, לויט דער ריכטיקער באַמערקונג פון ראַטצעלן, זייער שטאַרק די באַציאונגען צווישן די שבטים, וועלכע ווערן דורך אים פונאַנדערגעטיילט *). נאָר ווי עס זאָל נישט זיין, איז קיין שום ספק נישט, אַז וואָס פאַרשידנאַרטיקער עס זענען די אייגנשאַפטן פון דער געאָגראַפישער סביבה, אַלץ גינסטיקער איז זי פאַר דער אַנטוויקלונג פון די פּראָדוצירנדיקע יחות. „נישט די אַבסאָלוטע פרוכטבאַרקייט פונם באָדן, — זאָגט מאַרקס — נאָר זיין דיפערענצירטקייט, פאַרשידנאַרטיקייט פון זייערע נאַטירלעכע פּראָדוקטן בילדעט דעם נאַטירלעכן פונדאַמענט פאַר דער געזעלשאַפטלעכער אייגנטיילונג פון אַרבעט און צווינגט דעם מענטשן דורך די פאַרשידנאַרטיקע נאַטור-באַדינגונגען, וואָס אַרום, צו פאַרפלאַכיקן זיינע באַדערפנישן, פעיקייטן, מיטלען און פּראָדוצירן-אופנים“ **). כּמעט וואָרט ביי וואָרט חזרט דאָס איבער נאָך מאַרקסן ראַטצל: „די הויפּט-זאַך איז נישט די גאָר גרויסע לייכטקייט פון

---

*) „Anthropogeographie“, Stuttgart 1882, p. 29 (

**) „Das Kapital“, I Band, III. Auflage, p. 524—526(

באַקומען שפּיז, נאָר דאָס ווערן געווײַסע נייגונגען, געווײַנהייטן אוּן לסוף באַדערפענישן פּון מענטשן"*).

אַלזאָ, די אייגנשאַפטן פּון דער געאָגראַפישער סביבה באַשטימען די אָנטווּיקלונג פּון די פּראָדוּצירּ-כּחות; די אָנטווּיקלונג אָבער פּון די פּראָדוּצירּ-כּחות באַשטימט די אָנטווּיקלונג פּון די עקאָנאָמישע אוּן גלײַך נאָך דעם אויך אַלע אַנדערע געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען. מאַרקס דערקלערט דאָס מיט פּאָלגנדיקע ווערטער: „אָפהענגיק פּונם כאַראַקטער פּון די פּראָדוּצירּ-כּחות ענדערן זיך די געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען פּון די פּראָדוּצירער אײנער צום אַנדערן, עס ענדערן זיך די באַדינגונגען פּון זייער געמיינזאַמער טעטיקייט אוּן זייער אָנטייל אינם גאַנצן פּון דער פּראָדוּקציע. מיטן מאָמענט פּון דער פּינדן ניי כּלי-זין, הייס געווער, האָט זיך אומבאַדינגט גע-דאַרפט ענדערן די גאַנצע אינערלעכע אָרגאַניזאַציע פּון דער אַרמיי, ווי אויך אַלע קעגנזייטיקע באַציאונגען, אין ווערכע עס שטייען די פּערזאָנען, וואָס גייען אַריין אינם באַשטאַנד פּון דער אַרמיי, אוּן אַ דאַנק ווערמען זי שטעלט מיט זיך פּאָר אַן אָרגאַניזירט גאַנצעס; לסוף האָבן זיך געענדערט אויך די קעגנ-זייטיקע באַציאונגען פּון גאַנצע אַרמייען"22).

כּדי צו מאַכן די דערקלערונג נאָך מער אָנשויליך, ווילן מיר ברענגען אַ ביישפּיל. די מאַזאַיער פּון מזרח-אַפריקע דער-הרגענען זייערע געפאַנגענע דערפאַר, ווייל — ווי זאָגט ראט-צעל — דער דאָזיקער פּאַסטוּן-שבט האָט נאָך נישט די טע-כּניש עקסקרעמענט צו באַנוצן זיך מיט זייער פּאַרשקלאַפטער אַרבעט. אָבער דער ערדאַרבעטער-שבט וואַקאַמבאַ, ווילכער ווינט אין שכנות מיט אָט די פּאַסטוכער, האָט די מעגלעכקייט אויסצונוצן די אַרבעט אוּן דעריבער לאָזן זיי לעבן די געפאַנגענע, פּאַרוואַנדלענדיק זיי אין שקלאַפן. דאָס אויסקומען פּון קנעכטשאַפט באַטייט, אַלזאָ, אַז ס'איז דער-גרייכט געוואָרן א געוויסע אָנטווּיקלונגס-שטופּע פּון די געזעל-

*) „Völkerkunde", I Band, Leipzig, 1887, p. 56

שאַפטלעכע כחות, וואָס גיט די מעגלעכקייט צו עקספלאָאַטירן די אַרבעט פון די שקלאַפן*). נאָר קנעכטשאַפט איז אַזאַ פּראָדוציר-באַציאונג, מיט וועמענס אַנטשטייאונג עס הייבט זיך אָן די איינטיילונג פון דער געזעלשאַפט אויף קלאַסן, אין דער צייט, וועלן פּריער האָט זי בלויז געווינסט פון אַן איינטיילונג לויט געשלעכט און עלטער. וועלן שקלאַפערי דערגרייכט די פּולע אַנטוויקלונג, לייגט זי אַרויף איר שטעמפּל אויף דער גאַנצער עקאָנאָמיע פון דער געזעלשאַפט, און — דורך דער פּאַרמיטלונג פון דער עקאָנאָמיע — אויף אַלע איבעריקע געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען און קודם-כל אויף דער פּאָליטישער אָרדענונג. וויפל די מלוכות פון אַלטערטום זאָלן זיך נישט האָבן אונטערגעשיידט צווישן זיך אין זייער פּאָליטישער אָרדענונג, איז זייער הויפּט-שטריך אָבער באַשטאַנען אין דעם, וואָס יעדע פון זיי איז געווען אַ פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט אויסגעדרוקט און פּאַרטיידיקט די אינטערעסן בלויז פון די פּרייע מענטשן.

VII

מיר ווייסן איצט, אַז די אַנטויקלונג פון די פּראָדוציר-כחות, וואָס באַשטימט מיט זיך אין לעצטן סך-הכל די אַנטויקלונג פון אַלע געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען, ווערט באַשטימט דורך

---

*) Völkerkunde I, p. 83. מען דארף פונדעסטוועגן באַמערקן, אז דאָס פּאַרוואַנדלען אין קנעכטשאַפט ווערט א מאָל, אויף די ערשטע שטופן פון אַנטויקלונג, דערפירט צו דעם, וואָס די געפאַנגענע ווערן מיט גאַנצע אייגעשלאַכטן אין דער געזעלשאַפטלעכער ארגאַניזאַציע פון די זיגערס אויף גלייכע רעכט מיט זיי: דאָס איז נישט קיין באַנוצן זיך מיט איבער-ארבעט פונם קנעכט, וואָבער ס'איז דאָ נאָר א געמיינזאַמער געווינס, וואָס שטאַמט פון מישארבעט מיט איס. נאָר אזא סאָרט פון קנעכטשאַפט באַטייט, אז ס'זענען דאָ גריס גרויסע פּראָדוציר-כחות און א געוויסע ארגאַניזאַציע פון דער פּראָדוקציע.

די אייגנשאפטן פון דער געאגראפישער סביבה. נאר איינמאל אנטשטאנען, איבן די געגעבענע געזעלשאפטלעכע באציאונגען אויס אלײן א גרויסע ווירקונג אויף דער אנטוויקלונג פון די פראדוצירכוחות. אויף אזא אופן ווערט דאס, וואס איז תחילת אפועלי-יוצא, זערנאך אלײן פון זיין זייט א סיבה; צווישן דער אנטוויקלונג פון די פראדוצירכוחות און דער געזעלשאפטלעכער ארדענונג אנטשטייט א קעגנזייטיקע ווירקונג, וואס נעמט אן אין פארשידענע עפאכן די פארשידנארטיקסטע פארמען.

מע דארף אויך געדענקען, אז אויב די געגעבענע לאגע פון די פראדוצירכוחות באשטימט אין דער געגעבענער געזעלשאפט די עקזיסטירנדיקע אינערלעכע באציאונגען, זענען פון דער זעלבער לאגע אפהענגיק סוף כל סוף אויך אירע אויסערלעכע באציאונגען. יעדער געגעבענער אנטוויקלונגס-שטופע פון די פראדוצירכוחות אנטשפרעכט א באשטימטער כאראקטער פון באזאפענונג, קריגס-קונסט, און לסוף צווישנפעלקערלעכע, ריכטיקער, צווישנגעזעלשאפטלעכע, ד. ה. דעריבער אויך צווישנשבטימלעכע רעכט. די יעגער-שבטים קענען נישט שאפן קיין גרויסע פאליטישע ארגאניזאציעס גראד דערפאר, וויל דער נידערקער ניוואו פון זייערע פראדוצירכוחות צווינגט זיי צו צעשפליטערן זיך אין נישט גרויסע געזעלשאפטלעכע גרופן ביים זוכן עקזיסטענץ-מיטלען. און וואס מער עס „צעשפליטערן זיך" אט די געזעלשאפטלעכע גרופן, אלץ מער אומפארמיידלעך ווערט די לעזונג דורך מער אדער ווייניקער בלוטיקן קאמף אפילו פון א זעלכע סיכסוכים, וואס אין דער ציוויליזירטער געזעלשאפט וואלטן זיי לייכט געקענט דערליידיקט ווערן אין זאל פון פרידנס-ריכטער. אייר זאגט, אז ווען עטלעכע אויסטראלישע שבטים קומען זיך צונויף צווישן זיך צוליב געווייסע צוועקן אין א באשטימטער געגנט, זענען א זעלכע דערנענטערונגען קיינמאל נישט קיין דויערנדיקע: נאך איידער די אויסטראליער וועט צווינגען סונאדערגיין זיך דער מאגל

אין שפּייז אָדער די נויטוועניקייט צוּ פּאַרנעמען זיך מיט־
נאָכשפּירן חיות, הייבן זיך צווישן זיי אָן פּיינטלעכע צוזאַמע־
שטויסן, וואָס פירן, ווי באַוויזן, זייער גיך צוּ מלחמות*).

יעדער פּאַרשטייט, אַז אַ זעלכע צוזאַמענשטויסן קענען
אַנטשטיין צוליב פּאַרשידנסטע סיבות. נאָר מערקווירדיק, אַז
די מערהייט רייזענדער שרייבן זיי צוּ עקאָנאָמישע סיבות.
ווען סטענלי האָט געפרעגט אייניקע אייננווינער פון עקוא־
טאָר־אַפריקע, ווי אַזוי ס'אַנטשטייען זייערע מלחמות מיט
זייערע שכנותדיקע שבטים, האָבן זיי אים געענטפערט: „אונ־
זערע קינדער גייען אויף גציג; די שכנים הייבן זיי אָן
אַוועקצוטרייבן; דעמאָלט פּאַלן מיר אָן אויף אונזערע שכנים,
אוּן זיי אויף אונז, אוּן מיר שלאָגן זיך, ביזוואַנעט עס ווערט
אונז נישט דערעסן אָדער ביזוואַנעט וועלכער עס איז צד ווערט
נישט באַזיגט"**). ענלעך צוּ דעם זאָגט בערטאָן: „אַלע מלחמות
אין אַפריקע ווערן אַרויסגערופן נאָר דורך צוויי סיבות: דורך
רויבן פי אוּן דורך פּאַרכאפן מענטשן"***). ראטצעל האַלט פאַר ווא־
שיינלעך, אַז אין ניי־זעלאַנד זענען די מלחמות צווישן די אָרטיקע
איינווינער נישט זעלטן אַרויסגערופן געווָארן דורכן איינפאַכן
חשק טועם צו זיין מענטשלעך פלייש****). נאָר די גרויסע ניי־
גונג גופא פון די אָרטיקע איינווינער צוּ מענטשנפרעסעריי דער־
קלערט זיך מיט דער אָרעמקייט פון דער דאָרטיקער
פּאַונע 23).

יעדערער ווייסט. ווי ווייט דער אויסגאַנג פון דער מלחמה
הבנגט אָפּ פון דער באַוואָפענונג פון יעדערן פון די קעמפּנ־

(* Ed. J. Eyre, „Manners and customs of the aborigines of the Australia". London 1847, p. 243.

(** „Dans les ténébres de l'Afrique" Paris, 1890, tome II, p. 91.

(*** Burton, Voyage aux grands lacs de l'Afrique orientale. Paris, 1862, p. 666.

(**** „Völkerkunde" I, p. 93.

דיקע צדדים. אָבער זייער באַוואָפענונג ווערט באַשטימט דורכן מצב פון זייערע פראָדוצירן-כוחות, פון זייער עקאָנאָמיע און זייערע געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען, וואָס זענען ארויסגעוואַקסן אויפן באָדן פון דער עקאָנאָמיע *). זאָגן, אַז די אוּן די פעל-קער אָדער שבטים זענען געוואָרן איינגענומען דורך אַנדערע פעלקער, הייסט נאָך נישט דערקלערן, פאַרוואָס די סאַציאַלע

*) דאָס ווערט דורך ענגעלסן זייער גוט באַלויכטן אין יענע קאַפּיטלען פון „אַנטי-דיורינג", וואָלכע זענען געווידמעט דער אַנאַליז פון דער „געוואַלט-טעאָריע". זע אויך דאָס בוך: „Les maîtres de la guerre" par le lieutenant-colonel Rousset professeur á l'Ecol supérieure de la guerre. Paris 1901. דער מחבר פון דעם בוך, וואָס באַהאַנדלט די אַנשויאונגען פון ענגעלס, זאָגט: „די סאַציאַלע לאַגע פון יעדער געגעבענער היסטאָרישער עפּאָכע וואָס אָן איבערהויפּט איינפלוס נישט נאָר אויפן קריגס-אָרגאַניזם פון דער נאַציע, נאָר אויך אויפן כאַראַקטער, אויף די פּעיקייטן און אויף די שטרעבונגען פון די מיליטער-לייט: אינפאַכע געוואָרן אָבער אָן געוויינלעכע מצטאָדן, באַנוצן געוויינלעכע מיטלען און האַלטן אַפּ זיך אָדער ליידן מפלות אַפּהענגיק פון די באַדינגונגען... וואָס שייך די גרויסע אָרמיי-פירער, באַהערשן זיי מיט זייער געניאַליטעט די מיטלען און קאַמפּס-אופנים" (ז. 2). די אָזוי? — דאָס איז דאָס אינטערעסאַנטסטע. עס ווייזט זיך אַרויס, אַז „ריכטנדיק זיך מיט עפּעס אָן מין אינסטינקטיוון אָנשטויסן זיך, פאַרמירן זיי איבער סיי די מיטלען, סיי די אופנים אין הסכם מיט די פאַראַלעלע געזעצן פון דער געזעלשאַפט, לעכער עוואָליוציע, וועמענס אנטשידנדיקע וויכקונג אויף דער טעכניק פון דער קריגס-קונסט ווערט אָפּגעשאַצט דורך זיי אַליין וי געהעריק" (די זעלבע זייט); דאָס הייסט, עס בלייבט נאָר צו אנטדעקן דעם אוריזאָלעכן צוזאַמענהאַנג פון דער „טאַציאַלער עוואָליוציע" מיט דער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט, פדי צו געבן א מאַטעריאַליסטישע דערקלערונג פאַר די אַממיסיון, אין פלוג, אומדערמערטעטע קריגס-דערפאָלגן. רוססע אַליין איז זייער נישט וויט פון אזא דערקלערונג. דער היסטאָרישער סקיץ פון דער נייסטער קונסט, וואָס ער האָט אָנגעשריבן אויפן גרונט פון נישט ארויסגעבענע ארבעטן פון געוואַלד באַנאַל, איז זייער ענלעך צו דעם, וואָס מיר געפינען אין די אַנווייזונגען פון ענגעלסן. ערטערווייז דערוועזערט זיך די ענלעכקייט צו אידעאַלטישקייט.

פּאָלגן פון דעם איינעמען זענען געווען גראָד אַ זעלכע אויף נישט וועלכע עס איז אָנדערש. די סאָציאַליסטן פּאָלגן פונם אייניגעמען גאַנצן דורך די רוימער זענען אינגאַנצן נישט געווען די, וואָס ס׳האָבן זיך באַקומען פונם איינעמען דאָס זעלבע לאַנד דורך די גערמאַנער. די סאָציאַליסטן פּאָלגן פונם איינעמען ענגלאַנד דורך די נאָרמאַנען זענען אינגאַנצן נישט געווען די, וואָס זענען אַרויסגעקומען פון איינעמען רוסלאַנד דורך די מאָנגאָלן. אין די דאָזיקע אַלע פאַלן איז דער אונטערשיד באַשטימט געוואָרן אין דער לעצטער אינסטאַנץ דורכן אונטערשיד אין דער עקאָנאָמישער אָרדענונג פון דער געזעלשאַפט, וואָס איז איינגענומען געוואָרן — פון איין זייט, אין פון דער געזעלשאַפט, וואָס האָט איינגענומען — פון דער צווייטער. וואָס מער עס אַנטוויקלען זיך די פּראָדוציר-כוחות פונם געגעבענעם שבט אָדער פאָלק, אַלץ מער פאַרגרעסערט זיך פאַר אים, לכל הפחות, די מעגלעכקייט, בעסער זיך צו באַוואָפענען צום קאַמף פאַר עקזיסטענץ 24).

פונדעסטוועגן, דערלאָזט דער דאָזיקער אַלגעמיינער כלל אַ סך באַמערקונגס-וועדטיקע אויסנאַמען. אויף די נידעריקערע אַנטוויקלונג - שטופען פון די פּראָדוציר-כוחות קען דער אונטערשיד אין דער באַוואָפענונג פון די שבטים, וועלכע געפינען זיך אויף זייער פאַרשידענע מדרגות פון עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג, — למשל: פון די וואַנדערנדיקע פאַסטוכער און אייניגעזעסענע ערד-אַרבעטער, — נישט זיין אַזאַ גרויסער, ווי ער ווערט שפּעטער. אַ חוץ דעם, קען די באַוועגונג אויפן וועג פון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג, אויסאיבנדיק אַ באַדייטנדיקן איינפלוס אויפן כאַראַקטער פונם געגעבענעם פאָלק, ביז צו אַזאַ מדרגה פאַרקלענערן אַ מאָל זיין קריגערישקייט, אַז ער איז מער נישט בכח אַנטקעגנצושטעלן זיך דעם פיינט, וועלכער איז מער אָפּגעשטאַנען אין עקאָנאָמישער הינזיכט, אָבער דערפאַר מער געווינט צו מלחמה. אָט פאַרוואָס סרידלעכע ערד-אַרבעטערישע שבטים ווערן נישט זעלטן איינגענומען דורך קריגערישע שבטים. ראטצעל באַמערקט.

אַז אַממעריסטן דויערהאַפטיקע מ״וכחשע אָרגאַניזאַציעס אַנשטייַן ביי די „האַלב-קולטורעלע פעלקער״ אין רעזולטאַט פון פאַריי־ניקונג, — דורך איינעמען, — פון די דאָזיקע ביידע עלעמענטן: צרד-אַרבעטער און פּאַסטוכער*). וויפל סיאָל נישט זיין ריכ־טיק, אין אַלגעמיין, די דאָזיקע באַמערקונג, דאַרף מען פונ־דעסטוועגן געדענקען, אַז אַפילו אין אזעלכע פאַלן, — אַ גו־טער ביישפּיל דערצו איז כ י נ ע, — ווערן די עקאָנאָמיש אָפ־געשטאַנענע ד ע ר אָ ב ע ר ע ר ביסלעווייז אינגאַנצן אונטער־געוואָרפן דער ווירקונג פונם איינגענומענעם פּאָלק, וואָס איז אין עקאָנאָמישער הינזיכט מער אַנטוויקלט.

די געאָגראַפישע סביבה האָט אַ גרויסע ווירקונג נישט נאָר אויף די אוראַלטע שבטים, נאָך אויך אויף די אַזוי גע־רופענע קולטור-פעלקער. „די נויטוועندיקייט איינצו־שטעלן אַ געזעלשאַפטלעכע קאָנטראָל איבער אַ גרויסער קראַפט פון דער נאַטור, כדי צו עקספּלאָאַטירן זי אין אַ גרויסן מאַס־שטאַב, כדי אונטערצוואַרפן זי דעם מענטשן מיט דער הילף פון אָרגאַניזירטע מענטשלעכע אַנשטרענגונגען, — זאָגט מאַרקס,— שפּילט די אַנטשידנדסטע ראָל אין דער געשיכטע פון דער אינדוסטריי. אַזוי איז געווען די באַדייטונג פונם „עגיפטן, אין לאָמבאַרדיע, אין האָלאַנד אָדער אין פּערסיע און אין אינדיע, ווו די באַוואַסערונג ברענגט דער צרד מיט דער הילף פון קינסטלעכע קאַנאַלן נישט נאָר די נויטיקע וואַסער, נאָר אין דער זעלבער צייט צוזאַמען מיטן שליים אויך מינעראַלע באַמיסטיקונג פון די בערג. דער סוד פון דעם אינדוסטריעלן אויפבוי פון שפּאַניע און סיציליע ביי די אַראַבער ליגט אין דער קאַנאַליזאַציע**).

די לערע וועגן דער ווירקונג פון דער געאָגראַפישער סביבה אויף דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג פון דער מענטש־הייט איז אָפט דערפירט געוואָרן צו דער אָנערקענונג פון דער

---

*) „Völkerkunde", p. 19.

**) „Das Kapital", ibid, pp. 524—526.

אוממיטלבאַרער וירקונג פונם „קלימאַט" אויפן געזעלשאַפטלעכן מענטשן: מע הערט געמיינט, אַז אין „רעסע" איז געוואָרן אונטער דער וירקונג פונם „קלימאַט" א פרייהייט-ליבנדיקע; א צווייטע — געוויגט געדולדיק אונטערצוגעבן זיך דער מאַכט פון א מער אָדער ווייניקער דעספּאָטישן מאָנאַרך; א דריטע — אַן אַבערגלויבערישע אוון דעריבער אַן אָפּהענגיקע פונם קלער א. ד. גל. אזא קוק פאַרנעמט נאָך א גרויס אָרט, צום בייי שפּיל, בייי באָקלען *). לויט מאַרקסן ווירקט די געאָגראַפישע סביבה אויפן מענטשן דורך דער פאַרמיטלונג פון די פראָדוצירבאָציאונגען, וואָס אַנטשטייען אין א געוויסער געגנט אויפן פונדאַמענט פון געוויסענע פראָדוצירכוחות, וועמענס ערשטער תנאי פון אַנטוויקלונג עס זענען די אייגנשאַפטן פון דער

*) זע זיין „History of civilization in England", Vol. I, Leipzig 1865, pp. 36—37 לויט באָקלען קומט אויס, אז אייגע פון די הויפּט סיבות, וואָס וירקן אויפן באַשטאַנד פון פאָלקס-כאַראַקטער, — „דער אלגעמיינער אויסזע פונם לאַנד" (the general aspect of nature), — וירקט דער עיקר אויף דער פאַרשטעלונג, נון א שטאַרק אַנטוויקלטע פאַרשטעלונג געבוירט אַבערגלויבענישן, וואָס, פון זייער זייט, פארפאַעלעכן די אנטוויקלונג פונם וויסן. די עפּטע ערד ציטערנישן אין פערו, ווירקנדיק אויף דער פאַרשטעלונג פון די אַרטיקע אייגווינער, האָבן געהאָט זייער וירקונג אויך אויף דער פאָליטישער אָרדענונג. אויב די שפּאַניער און אינדיאַנער זענען אַבערגלויבעריש, שטאַמט עס וידער א מאָל פון די ערד ציטערנישן און וולקאַן-אויסברוכן (דאַרטן, ז. 112—113) די דאָזיקע אוממיטלבארע-פּסיכאָלאָגישע וירקונג איז באַזונדערס שטאַרק אויף די ערשטע שטופן פון דער קולטורעלער אנטוויקלונג. אָבער די מאָדערנע וויסנשאַפט שטעלט פעסט, פאַרקערט, אן איבערראַשנדיק ענלעכקייט פון די רעלגיעזע גלויבונגען בייי די אוראַלטע שבטים, וועלכע געפינען זיך אויף דער זעלבער מדרגה פון עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג. דער קוק פון באָקלען, איבערגענומען דורך אים פון די שרייבער פונם צכצנטן יאָרהונדערט, האָט גאָר ארויסגעזאָגט היפּאָקראַט. (זע „Des airs, des eaux et des lieux", traduction de Coray, Paris 1800. פאַראַנ. 76, 85, 86, 88 א. אז. ה.).

דאָזיקער סביבה. די מאָדערנע עטנאָלאָגיע גייט אָלץ מער אַריבער אויף דעם שטאַנדפונקט. און אין הספם דערמיט שרייבט זי צו דער ראַסע אלץ אַ קלענערע און קלענערע ראָל אין דער געשיכטע פון דער „קולטור". „דאָס באַזיצן געוויסע קולטורעלע דערגרייכונגען האָט נישט קיין שום געמיינזאַמעס מיט דער ראַסע", — זאָגט ראַטצעל[25]).

„נאָר איינמאָל דערגרייכט אַ געוועבענע „קולטורעלע לאַנע, ווירקט זי אָן ספק, אויף די סיזישע און פסיכישע אייגנשאַפטן פון דער „ראַסע"*).

די ווירקונג פון דער געאָגראַפישער סביבה אויפן געזעלשאַפטלעכן מענטשן שטעלט פאָר מיט זיך אָן איבערגאַנגס-גרויס. די אַנטוויקלונג פון די פראָדוציר-כוחות, וואָס ווערט באַשטימט דורך די אייגנשאַפטן פון דער דאָזיקער סביבה, פאַרגרעסערט די מאַכט פונם מענטש איבער דער נאַטור און מיט דעם אָליין שטעלט זי אים אין אַנייער באַציאונג צו דער געאָגראַפישער סביבה, וואָס אַרום אים; די היינטיקע ענגלענדער רעאַגירן אויף דער דאָזיקער סביבה אינגאַנצן נישט אַזוי, ווי עס האָבן רעאַגירט אויף איר די שבטים, וועלכע האָבן באַזעצט ענגלאַנד אין דער צייט פון יוליוס צעזאַר. דערמיט ווערט ענדגילטיק אָפגעווארפן יענע דערווידערונג, אַז דער כאַראַקטער פון דער באַפעלקערונג פון אַ געגעבענער געגנט קען גרינטלעך זיך ענדערן, נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס אירע געאָגראַפישע אייגנשאַפטן בלייבן אומפאַרענדערט.

---

*) וועגן ראסע זע די אינטערעסאַנטע ארבעט פון זש. פינא, „אייניקע בעגריף-שבטים זענען א שרייענדיקער בישפיל פון דעם צוזאַמענהאַנג, וואָס עקזיסטירט צווישן דער הויפט-באַשעפטיקונג און דעם נאַציאָנאַלן כאַראַקטער". „Le préjugé des races". Paris 1905. וויין זאָגט: „Anthropologie der Naturvölker", II, p. 107.

די רעכטלעכע און פאָליטישע באַציאונגען,*), וואָס ווערן געבוירן דורך דער געגעבענער עקאָנאָמישער סטרוקטור, איבן אויס אַן אַנטשידנדיקע ווירקונג אויף דער גאַנצער פסיכיק פונם געזעלשאַפטלעכן מענטש). מאַרקס זאָגט: „אויף די פאַר- שידענע פאָרמען פון דער געזעלשאַפטלעכקייט, אויף די געזעל- שאַפטלעכע באַדינגונגען פון דער עקזיסטענץ וואָקסט אָן אַ גאַנצער אויבער-בוי פון פאַרשידנאַרטיקע געפילן און אילוזיעס, אָנשויאונגען און באַגריפן". דאָס זיין באַשטימט מיט זיך דעם דענקען. ווען מע קען זאָגן, אַז יעדער נייער שריט, וואָס די ווייסנשאַפט מאַכט פדי צו דערקלערן דעם פראָצעס פון דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג, איז אַ נייער באַוויז לטובת דער דאָזיקער גרונט- הנחה פונם נייסטן מאַטעריאַליזם.

---

*) וועגן דער וויכקונג פון דע׳ עקאָנאָמיק אויף דער פארמירונג פון די גע- זעלשאפטלעכע באציאונגען זע ענגעלס: „Der Ursprung der Fa- milie, des Privat-eigenthums und des Staats". Acte Auflage, Stuttgart 1900; ר. הילדענבראנד: „Recht und Sitte auf verschiedenen Kulturstufen" I teil. Jena 1896; צום באדויערן באהערשט הילדענבראנד שלעכט דעם עקאָנאָמישן מאטעריאל- די איגטערעסאנטע בראשור פון ס. אכעלים, „Rechtsentstehung und Rechtsgeschichte", Leipzig 1904. ווי א פראדוקט פון דער אנטוויקלונג פונם געזעלשאפטלעכן לעבן, פאר- טיפט נישט די פראגע וועגן דעם, דורך וואס עס ווערט באשטימט די אנטוויקלונג פון דעם דאזיקן לעבן. איגם בוך פון מ. א. וואקקארא, „Les bases, sociolo- giques du droit et de l'Etat, Paris 1898, זענען צעזייט נישט ווייניק באזונדערע באמערקונגען, וואס וואַרפן א ליכט אויף אייניקע זייטן פון דער פראגע: אבער אין אלגעמיין האט זיך וואקקארא אליין נאך נישט פונאנדערגעקליבן אין דער פראגע. זע אויך: Teresa Labriola, „Revisione critica delle più recenti teorie sulle origini del Diritto", Roma 1901.

שוין אין יאָר 1877 האָט לודוויק נואָרע געשריבן: „די שפראַך אוּן דאָס לעבן פונם שכל זענען אַרויסגעדרונגען פון דער געמיינזאַמער טעטיקייט, וואָס איז געווען געווענדעט צו דערגרייכן דעם אַלגעמיינעם ציל, פון דער אוראַלטער אַרבעט פון אונזערע עלטערן" *). אַנטוויקלענדיק וויטער דעם דאָזיקן אויסגעצייכנטן געדאַנק, האָט ל. נואָרע אָנגעוויזן אויף דעם, אַז אין אָפאַנג באַצייכנט די שפראַך זאַכן פון דער אָביעקטיווער וועלט נישט ווי אַזעלכע, וואָס פארמאַכן א געוויסע געשטאַלט, נאָר ווי אַזעלכע, וואָס באַקומען אַזאַ (nicht als Gestalten, sondern als gestaltete) נישט ווי אַקטיווע, וואָס איבן אויס א געוויסע טעטיקייט **). אוּן ער דערקלערט דאָס מיט דעם ריכטיקן געדאַנק, וואָס „אַלע געגנשטאַנדן קומען אַריין אינם שוי-פעלד פונם מענטש, ד. ה. זיי ווערן פאר אים זאַכן, נאָר אין דער מאָס, אין וועלכער זיי פאַלן אַרונטער זיין ווירקונג, אוּן אַנשפרעכנד צו דעם באַקומען זיי זייערע באַציכנונגען, ד. ה. נעמען ***). בקיצור, די מענטשלעכע טעטיקייט, לויט נואָרעס מיינונג, גיט אַן אינהאַלט די אורשפינגלעכע וואָרצלען פון דער שפראַך ****). ס'איז אינטערעסאַנט, אַז נואָרע האָט געפונען די ערשטע שפראַצונג פון זיין טעאָריע אין יענעם געדאַנק פון פייערבאַכן, אַז דער מהות פון מענטש באַשטייט אין געזעלשאַפטלעכקייט, אין דער אייניקייט פון מענטש מיט מענטש. וועגן מאַרקסן האָט ער, ווייזט אויס, נישט געווסט גאָרנישט, אין קעגנפאַל וואָלט ער דערזען, אַז זיין קוק אויף דער ראָל פון דער טעטיקייט אין דער פאָרמירונג פון שפראַך איז נעטער צו מאַרקסן, וועלכער האָט אונטערגעשטרעכן אין זיין גנאָסעאָלאָגיע די מענטשלעכע

(* „Der Ursprung der Sprache". Mainz, p. 331.
(** Ibid, p. 341.
(*** p. 347
(**** p. 369

טעטיקייט אין קעגנזאַץ צו פייערבאַכן, וועלכער האָט געריכט דער ציקר וועגן „דערקענטעניש" [27].

עס איז איבעריק צו דערמאָנען, אין שייכות מיט דער טעאָריע פון נוּאַרע, אַז דער כאַראַקטער פון דער טעטיקייט פון די מענטשן אינם פּראָדוקציע-פּראָצעס ווערט באַשטימט דורך דעם מצב פון זייערע פּראָדוקציר-כּחות. דאָס איז קלאָר. ס'וועט נוצלעכער זיין אונטערצושטרייכן, אַז די אָנטשידניקע ווירקונג פונם זיין אויפן דענקען זעט מען באַזונדערס קלאָר ביי די נישט-אָנטוויקלטע שבטים, ביי וועמען דאָס געזעלשאַפטלעכע אונטערלעקטועלע לעבן איז אָן אַ פאַרגלייך איינפאַכער, אַיידער דאָס לעבן פון די ציוויליזירטע פעלקער. פאָן-דען-שטיינען שרייבט וועגן די איינווינער פון צענטראַל-בראַזיליען, אַז מיר וועלן זיי פאַרשטיין נאָר דעמאָלט, וועז מיר וועלן זיי באַטראַכטן ווי אַ פּראָדוקט (Erzeugniss) פון ייגערישן זיין. „די הויפט-קוועלע פון זייער דערפאַרונג זענען געווען די חיות, — זאָגט ער ווייטער, — אויך מיט דער הילף פון דער דאָזיקער דערפאַרונג... האָבן זיי, הויפטזעכלעך, דערקלערט זיך די נאַטור, געשאַפן זייער וועלט-אָנשויאונג" *). די באַדינגונגען פונם יעגערישן זיין האָבן באַשטימט מיט זיך נישט נאָר די וועלט-אָנשויאונג פון די דאָזיקע שבטים, נאָר אויך זייערע עטישע באַגריפן, זייערע געפילן און אַפילו, באַמערקט ווייטער דער זעלבער שרייבער, דעם עסטעטישן געשמאַק. און פאָלקאָם דאָס זעלבע זענען מיר ביי די פאַסטוך-שבטים. ביי יענע פון זיי, וועלכע ראַטצעל רופט אָן אייגזיסטיקע פי-צוכטער, „איז דער געגנשטאַנד, אַמווייניקסטנס, פון 90 פראָצ. פון אַלע זייערע שמועסן די פי מיט זייער אָפשטאַמונג, געווינהייטן, מעלות און חסרונות" **). אַ זעלכע „אייגזיסטיקע פי-צוכטער" זענען געווען, למשל, די אומגליקלעכע הערריאָס, וועלכע זענען ערשט

(*) „Unter der Nuturvölkern Zentral-Brasiliens". Berlin 1894. p. 201

(**) Ibid. pp. 205—206.

נישט לאַנג מיט אַזאַ חיהשער אכזריותדיקייט „בארויקט" גע-
ווארן דורך די „ציוויליזירטע" דייטשן *).

אויב די הויפט־קוועלע פון דערפארונג זענען ביי דעם
אוראלטן יענער געווען די חיות און אויב זיין גאנצע וועלט
אנשויאונג איז געווען געבויט אויף דער דאזיקער דערפארונג,
איז קיין וווּנדער נישט, וואס די גאנצע מיטאלאגיע פון
די יענער־שבטים, וואס האט מיט זיך אויף דער דאזיקער שטופע
פארטרעטן סיי די פילאזאפיע, סיי די טעאלאגיע, סיי די וויסנ-
שאפט, שעפט זיין אינהאלט פון דער זעלבער קוועלע. „וואס
ס׳כאראקטעריזירט די מיטאלאגיע פון די בושמענער, — זאגט
אנדריו לענג, — איז עס די כמעט אויסשליסלעכע ראל, וואס
ס׳שפילן אין איר די חיות. א חוץ איין זקנה, וועלכע פיגוּרירט
דא אוּן דארט אין זייערע אומקלארע לעגענדעס, טרעט זעלטן-
ווען אין זייערע מיטן ארויס דער מענטש" *). לויט די ווער-
טער פון בר. סמיט, זענען די געטער פון די אויסטראליער, —
צוגלייך ווי פון די בושמענער, וועלכע זענען נאך נישט ארויס-

---

*) וועגן די „אייניזיטיקע פי־צוכט ער" זע באזונדערס פישערס בוך: „Einge-borene Süd-Africas", Breslau 1872. פישער זאגט: „דער אידעאל פונם קאפער, די זאך, וועגן וואס ער טרוימט און וועלכע ער באזינגט מיט ליבע אין זיינע לידער, דאס איז זיין פי, ד. ה. דאס טייערסטע פארמעגן זיינס. צוגלייך מיט די לידער לכבוד די פי, טרעפן מיר לידער לכבוד דעם עלטסטן פונם שבט, אין וועלכע זיין פי שפילט וויידער א גרויסע ראל" (I 50). דאס אומגיין ארום די פי רעכנט זיך ביי די קאפרן פאר דער גבורדיהסטער באשעפטיקונג (I, 85), אוּן שפילן מלחמה געפעלט דעם קאפר איבערהויפט דערפאר, ווייל זי זאל אים צו צוקריכן, פי אין דער פארם כּוּן רויב (I, 79). „משפטים ווערן ביי די קאפרן ארויסגערופן דורך די צוזאמענשטויסן צוליב פי" (I, 322). ביי דעם זעלבן פישער איז דא א וייער אינטערעסאנטע באשרייבונג פונם שטייגער־לעבן פונם בושמן-יעגער (I 424 אוּן וויייטער).

(** „Mythes. Cultes et religions", trad. par Chariellet, Paris 1896 p. 332.

געגאַנגען פּונם יעגעריש לעבן, — הויפּטזעכלעך פּייגל אוּן חיות *).

די רעליגיע פּון די אוראַלטע שבטים איז דערווייל נאָך נישט גענוג גוט אויסגעפאָרשט געוואָרן. נאָר דאָס, וואָס מיר וויסן שוין וועגן איר, באַשטעטיקט אומבאַדינגט די ריכטיקייט פּון יענער קורצער הנחה פּון פּייערבאַך-מאַרקס, אַז „נישט די רעליגיע שאַפט דעם מענטשן, נאָר דער מענטש שאַפט די רעליגיע". טיילאָר זאָגט: ס'איז קלאָר, אַז ביי אַלע פּעלקער האָט אַלס טיפּ פּון גאָטהייט געדינט דער מענטש: אין רעזולטאַט דערפּון ווערט דער סדר פּון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט אוּן איר רעגירונג אַ מוסטער, לויט וועלכן עס ווערט געשאַפן די הימלישע געזעלשאַפט אוּן די הימלישע רעגירונג" **). דאָס איז שוין, אָן שום ספק, אַ מאַטעריאַליסטישער קוק אויף רעליגיע: ס'איז באַוווּסט, אַז נאָך סען סימאָן האָט זיך געהאַלטן ביי אַ קענגזעצלעכן קוק, דעקרלערנדיק די געזעלשאַפטלעכע אוּן פּאָליטישע ארדענונג פּון די אַלטע גריכן דורך זייערע רעליגיעזע גלויבונגען. נאָר נאָך מער וויכטיקער איז דאָס, וואָס די ווייסנשאַפט הויבט שוין אָן צו אַנטפּלעקן דעם אורזאַכלעכן צוזאַמענהאַנג צווישן דער אַנטוויקלונג פּון דער טעכניק ביי

---

*) דאָ דאַרף מען דערמאָנען די באַמערקונג פּון ריכ. אַנדרע, אַז ציוערשט מאַלט זיך דער מענטש אויס זיינע געטער אין דער געשטאַלט פּון חיות. „וען ס'הייבט זיך דערנאָך אָן די אַנטראָפּאָמאָרפיזאַציע פּון די חיות — אַנטשטייען די מיסטישע פּאַראַנדלונגען פּון מענטשן אין חיות". (Ettnographische „Paralele und Fergleiche", „Neue Folge", Leipzig, 1899 p. 116). די אַנטראָפּאָמאָרפיזאַציע פּון חיות באַטייט שוין א פּאַרהעלטנismעסיק מער הויכע אַנטוויקלונגס-שטופּע פּון די פּראַדוצירנדע כוחות. פּאַרגלייך אויך פּראַפּעסיאָר „Die Weltanschauung der Naturvölker". Weimar 1898 p. 24.

**) „La civilation primitive", Paris 1876, tome II, p. 322.

די אורַאלטע פעלקער אוּן זייער וועלט-אַנשויאוּנג*). אין דער הינזיכט שטייען איר פאָר, וואַרשיינלעך, די רייכסטע אַנטדעקונגען (28).

פוּן דער אידעאַלאָגיע פוּן דער אורַאלטער געזעלשאַפט איז יעצט בעסער פוּן אַלץ אויסגעפאָרשט די קונסט. אויפן דאָזיקן געביט איז צונויפגעזאַמלט זייער אַ רייכער מאַטעריאַל, וואָס זאָגט אויף אַן אויסערסט אומצוויידייטיקן אוּן אויסערסט איבערצייגנדיקן אופן עדות וועגן דער ריכטיקייט אוּן וועגן דער, אַזוי צו זאָגן, אומפאַרמיידלעכקייט פוּן דער מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג פוּן געשיכטע. דער דאָזיקער מאַטעריאַל איז אַזוי גרויס, אַז מיר קענען אויסרעכענען דאָ נאָר די וויכטיקסטע פוּן די וועלט, וואָס האָבן אַהער אַ שייכות:

Schweinfurth, „Artes Africanae", Leipzig, 1875; R. Andree, „Ethnographische Parallelen": דאָס אַרטיקל: „Das zeichnen bei den Naturvölkern"; Von den Steinen, „Unter den Naturvölkern Zentral-Brasiliens" Berlin, 1894; G. Mallery, „Picture Writing of the American Indians", — Annual Rep. of the Bureau of Ethnology, Washington, 1893 (די באַריכן פוּן די אַנדערע יאָרן אַנטהאַלטן וועלטפוּל מאַטעריאַלן וועגן דער ווירקונג פוּן דער טעכניק, הויפּטזעכלעך פוּן וועבן, אויף דער קונסט פוּן אָרנאַמענטיק): Hörnes, „Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa", Wien, 1898; Ernst Grosse: „Die Anfänge der kunst"; „Kunstwissenschaftליcne Studien", Tübingen, 1900; Yrjö Hirn: „Der Ursprung der kunst", Leipzig, 1905; Karl Bücher, „Arbeit und Rhytmus„ 3. Aufl., 1902; Gebriel et adr, de Mortillet, „Le Prèhistorique", Paris, 1900, pp.,

*) פאַרגלייך ג. שורץ: „Vorgeschichte der Kultur" Leipzig und Wien 1900. pp. 559—564 וועיטער וועלן מיר, בייַ אַן אַנדער געלעגנהייט, זיך נאָך אומקערן צו דער זעלבער פראַגע.

217—230; Hörnes, „Der diluviale Mensch in Europa“; Braunschweig, 1003; Sophus Müller, „L'Europe prè-historique“, trad. du danois par Em. Philipot, Paris, 1907; Rich. Wallaschek „Anfänge der Tonkunst“, Leipzig, 1903 [29]).

וואָסערע זענען די אויספירן, צו וועלכע עס איז געקומען די מאָדערנע וויסנשאַפט אין דער פּראַגע וועגן דער אַנטשטייאונג פון קונסט, וועלן באַווייזן די פאָלגענדע הנחות פון די דורך אונז אויסגערעכנטע מחברים:

הערנעס זאָגט*): „די אָרגאַמענטיק קען זיך אַנטוויקלען נאָר פון דער אינדוסטריעלער טעטיקייט- וואָס שטעלט מיט זיך פאָר איר מאַטעריעלן יסוד; די פּעלקער, וועלכע ווייסן נאָר- נישט פון קיין אינדוסטריע... ווייסן אויך נישט פון קיין אָר- גאַמענטיק“.

פאָן-דען-שטיינען האַלט, אַז צייכענען האָט זיך אַנטוויקלט פון באַצייכענען זאַכן צוליב פראַקטישע צוועקן.

ביוכער איז געקומען צום באַשלוס, אַז „אַרבעט, מוזיק און פאָעזיע האָבן זיך אויף די אָנפאַנג-שטופן פון אַנטוויקלונג צוגויפגעגאָסן אין איינס, נאָר אַז דער גרונט-עלעמענט פון דעם דאָזיקן דרייַלינג איז געווען די אַרבעט, אין דער צייט, ווען מוזיק און די פאָעזיע האָבן נאָר געהאַט א צוויייט-ראַנגיקע באַ- דייטונג“. לויט זיין מיינונג, „דאַרף מען די אַנטשטייאונג פון דער פאָעזיע זוכן אין דער אַרבעט“. ער באַמערקט, אַז קיין איין שפּראַך גרופּירט נישט די ווערטער אינם זאַץ אין אַ ריט- מישן סדר. ס'איז אומוואַרשיינלעך דערביבער, אַז די מענטשן זאָלן האָבן געקומען צו די געמאָסטענע פאָעטישע רייד דורכן באַנוצן זייער טעגלעכע שפּראַך: דאָס איז געשטערט געוואָרן דורך דער אינערלעכער לאָגיק פון אָט דער שפּראַך. ווי אַזוי זשע זאָל מען דערקלערן די אַנטשטייאונג פון די געמאָסטענע

*) „Urgeschichte“ etc., p. 38

ריטמישע רייד? ביוכער מיינט, אַז די געמאַטענע ריטמישע באַוועגונגען פונם קערפער האָבן אונטערגעזאָגט דער בילדלעכער פאָנטישער שפראַך די געזעצן פון זייער באַהעפטונג. דאָס איז נאָך וואַרשיינלעכער, ווייל אויף די נידעריקע אַנטוויקלונגס-שטופן ווערן די ריטמישע באַוועגונגען געווייניקער באַגלייט דורך געזאַנג. נאָר מיט וואַקס-זשע דערקלערט זיך די באַהעפטונג פון די קערפער-באַוועגונגען? מיטן כאַראַקטער פונם פראָדוצירן-פראָצעס. אויף אזאַ אופן „ליגט דער סוד פון פערזן-בוי אין דער פראָדוצירן-טעטיקייט"*).

ר. וואַלאַשעק פאָרמולירט אַזוי זיין קוק אויף דער אַנטשטייאונג פון סצענישע פאָרשטעלונגען ביי די אור-אַלטע שבטים**). די טעמעס פון די דאָזיקע פאָרשטעלונגען זענען געווען:

„1. געיעג, מלחמה, שיפערייַ, (ביי די יעגער: דאָס לעבן און די געווינהייטן פון חיות; חיות-פאַנטאָמינע; מאַסקעס***).

„2. דאָס לעבן און געווינהייטן פון די פי (ביי די וואַנדערנדיקע פעלקער).

„3. אַרבעט (ביי ערד-אַרבעטער: זייַן, דרעשען, אַרום-גיין אַרום וויינשטאָקן).

„אין דער פאָרשטעלונג האָט אַן אַנטייל געגומען דער גאַנצער שבט, וועלכער האָט דערביי געזונגען (כאָר). מ'האָט געזונגען ווערטער אָן אַ זין: דעם אינהאַלט האָט געגעבן טאַקע די פאָרשטעלונג (פאַנטאָמינע). מ'האָט פארגעשטעלט נאָר האַנדלונגען פון טאָג-טעגלעכן לעבן, וואָס זענען אומבאַדינגט נויטיק אינם קאַמף פאַר עקזיסטענץ". וואַלאַשעק זאָגט, אַז ביי אַ סך אוראַלטע שבטים האָט זיך ביי אַ זעלכע פאָרשטעלונגען דער כאָר געטיילט אויף צוויי טיילן, וואָס זענען געשטאַנען איינער אַנטקעגן דעם אַנדערן. „אזוי איז געווען, — גיט ער צו —

---

*) Arbeit u. Rythmus, p. 342

**) „Anfänge Der Tonkunst", p. 257

***) חאָס מאַלן, געווינלער, אויס חיות. — ג. פ.

די אורשפרינגלעכע מאַרם פון דער גריכישער דראַמע, וואָס איז פריער אויך געווען אַ חיות-פאַנטאַמינע. די חיה, וואָס האָט געשפּילט די גרעסטע ראָל אינם ווירטשאַפטלעכן לעבן פון די גריכן, איז געווען די קאָזע (דאָס וואָרט טראַגעדיע קומט אויך אַרויס פון טראַגאָס — אַ באָק).

ס'איז שווער צוצוטראַכטן אַ מער בולטע אילוסטראַציע צו יענער גרונט-הנחה, אַז נישט דאָס זיין ווערט באַשטימט דורכן דענקען, נאָר דאָס דענקען דורכן זיין!

XI

נאָר דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן אַנטוויקלט זיך אונטער דער ווירקונג פונם וווקס פון די פראָדוציר-כוחות. דערביבער ענדערן זיך די קעגנזייטיקע באַציאונגען צוּ די מענטשן אין פראָדוציר-כוחות און מיט זיי אויך די מענטשלעכע פסיכיק. מאַרקס זאָגט: „אויף אַ געוויסער שטופּע פון זייער אַנטוויקלונג טרעטן אריין די פראָדוצירכוחות פון דער געזעלשאַפט אין אַ סתירה מיט די עקזיסטירנדיקע אין דער דאָזיקער געזעלשאַפט פראָדוציר-באַציאונגען, אָדער, אויסדרוקנדיק דאָס אייגענע אויף דער יורידישער שפּראַך, מיט די באַזיק-באַציאונגען, אינערהאַלב פון וועלכע זיי האָבן זיך ביז אַהער אַנטוויקלט. פון פאָרמען, יועלכע האָבן מיטגעווירקט צוּ דער אַנטוויקלונג פון די פראָדוציר-כוחות, ווערן די באַציאונגען מאַרוואַנדלט אין אַ שטערונג פאַר זייער אַנטוויקלונג. דאַן אַנטשטייט די עפּאָכע פון סאָציאַלער רעוואָלוציע. מיט דער ענדערונג פונם עקאָנאָמישן פונדאַמענט ענדערט זיך מער אָדער ווייניקער גיך דער גאַנצער ריזיקער אויבער-בוי, וואָס איז אויסגעוואַקסן אויף אים. קיין איין געזעלשאַפטלעכע פאָרמאַציע פאַרשווינדט נישט פריער, אידער עס אַנטוויקלען זיך אַלע פראָדוציר-כוחות, פאַר וועלכע זי שטעלט צוּ גענוג מעגלעכקייט, און נייע זועכערע פראָדוציר-באַציאונגען פאַרנעמען קיינמאָל נישט דאָס אָרט פון די אַלטע, אידער עס אַרבעטן זיך אויס אין די טיפענישן פון דער אַל-

אין. ארכ. ביבליאטעק
באס קולט. צענטר
מאנטרעאל

טער געזעלשאפט מאטעריעלע באדינגונגען פאר זייער עקזיס-
טענץ[30]. דעריבער קען מען זאגן, אז די מענטשהייט שטעלט
זיך תמיד אויספירבארע אויפגאבן, וויל בייַ אן אויפמערקזא-
מען באטראכטן וויזוז זיך שטענדיק ארויס, אז די אויפגאבע
גופא דערשיינט בלויז דארטן, וווּ עס עקזיסטירן שוין די
מאטעריעלע באדינגונגען פאר איר לעזונג אדער זיי געפינען
זיך אין פראצעס פון אנטשטיין".

דאָ האבן מיר פאר זיך אן אמתע — און דערביַ אַ
ריין-מאטעריאליסטישע „אלגעבערע" פון דער געזעלשאפטלעכער
אנטוויקלונג. אין אט דער אלגעבערע איז פארגן אן ארט סיי
פאר „שפרונגען", — עפאָכן פון סאציאלע רעוואלוציעס, —
אזוי אויך פאר בהדרגהדיקע ענדערונגען. בהדרגה-
דיקע קוואנטיטאטיווע ענדערונגען אין די אייגנשאפטן פון גע-
געבענעם סדר פון זאכן פירן לסוף צו ענדערונג פונם
איכות, ד. ה. צום פאלן פון אלטן פראדוצירונג, —
אדער, ווי עס דריקט זיך דאָ אויס מארקס, פון דער אלטער געזעלשאפט-
לעכער פארמאציע, — און צו פארטוישן אים אויף א נייעם. ווי
מארקס באמערקט, קען דער מזרחדיקער, אנטיקער, פעאדאלער
און דער מאדערנער פאר אונז בורזשואזער אופן פון פרא-
דוקציע באטראכט ווערן אין אלגעמיינע שטריכן, ווי גייענדיקע
איינע נאך דער אנדערער „פראגרעסיווע" עפאָכן פון עקאָנא-
מישער אנטוויקלונג פון דער געזעלשאפט. נאָר מע דארף דער-
לאָזן דעם געדאנק, אז וועג מארקס האָט זיך שפעטער באקענט
מיט מארגאנס בוך וועגן דער אוראלטער געזעלשאפט, האָט ער
וואַרשיינלעך, געענדערט זיין מיינונג וועגן דער באציאונג פון
אנטיקן פראדוציר-אופן צום מזרחדיקן. ווירקלעך, די
לאָגיק פון דער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג פונם פעאדאלן
פראדוציר-אופן האָט געבראכט צו דער סאציאלער רעוואלוציע,
וואָס האָט באציכנט מיט זיך דעם זיג פון קאפיטאליזם.
נאָר די לאָגיק פון דער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג, צום ביישפיל,
פון כינע אדער פארציטיקן עגיפטן, האָט לגמרי נישט
געבראכט, עס זאל אנטשטיין אן אנטיקער פראדוציר-אופן.

אין ערשטן פאַל גייט די רייד וועגן צוויי אַנטוויקלונגס־פאַזעס, וואָס איינע פון זיי קומט גלייך נאָך דער צווייטער אין וועלט דורך איר געבוירן. דער צווייטער פאַל שטעלט מיט זיך גיכער פאָר צווי עקזיסטירנדיקע טיפן פון עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג. די אַנטיקע געזעלשאַפט האָט פאַרנומען דאָס אָרט פון דער שבט־לעכער געזעלשפט־לעכער אָרגאַניזאַציע, און די זעלבע אָרגאַניזאַציע איז געווען די פריערדיקע פאָר דער אַנשטייענדיקער מזרחישער געזעלשאַפט־לעכער אָרדענונג, יעדער פון די צווי טיפן פון עקאָנאָמישן סדר איז געקומען אַלס רעזולטאַט פון יענעם וווקס פון די פראָדוציר־כוחות אין די טיפענישן פון דער שבט־אָרגאַניזאַציע, וועלכער האָט סוף־כל־סוף אומפאַרמיידלעך גע־דאַרפט זי ברענגען צו צעפאַלונג. און אויב די דאָזיקע צווי טיפן שיידן זיך גאַנץ באַדייטנד אונטער איינער פון אַנדערן, זענען זייערע עיקרדיקע אונטרשייד־שטריכן אַנטשטאַנען אונטער דער וירקונג פון דער געאָגראַפישער סביבה, וואָס איז פאַל דיקטירט זי דער געזעלשאַפט, וועלכע האָט דערגרייכט אַ געוויסע שטופע פון וווקס פון די פראָדוּ־ציר־כוחות, איין קאָמפּלעקס פון פראָדוציר־באַציאונגען, און אין צווייטן פאַל — אַ צווייטן, וואָס שיידט זיך זייער אונטער פונם ערשטן.

דער אַנטדעקונג פון דער שבט־אָרגאַניזאַציע איז, ווי עס זעט אויס, באַשערט צו שפּילן אין דער סאָציאַלער וויסנשאַפט די זעלבע ראָל, וואָס האָט געשפּילט אין דער בי־אָלאָגיע די אַנטדעקונג פונם קעמערל. און ביז מאַרקס און ענגעלס זענען נישט געווען באַקאַנט מיט אָט דער אָרגאַניזאַציע, האָט אין זייער טעאָריע פון געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג נישט געקענט נישט פאַרבלייבן קיין באַדייטנדיקע בלויזן, ווי עס האָט שפּעטער דאָס אָנערקענט ענגעלס אַליין.

נאָר די אַנטדעקונג פון דער שבט־אָרזאַניזאַציע, וואָס האָט די ערשטע געגעבן דעם שליסל צו פאַרשטיין די נידע־ריקסטע מדרגות פון דער געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג, איז

געוואָרן בלויז אַ נייער אוּן מעכטיקער באַדייטן צום גינסטן פּוּן דער מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג פּוּן געשיכטע, אוּן נישט קעגן איר. זי האָט געגעבן די מעגלעכקייט פּיל בעסער אייגצוקיקן זיך אין דעם, ווי עס בילדן זיך די ערשטע פּאַזן פּוּן געזעלשאַפטלעכן זיין אוּן אויף וואָס פאַראַ אופן דאָס געזעלשאַפטלעכע זיין באַשטימט דאַן מיט זיך דאָס געזעלשאַפטלעכע דענקען. נאָר מיט דעם האָט זי צוגעגעבן אַ מערקווירדיקע קאָרעקטיר יענעם אמת, אַז דאָס געזעלשאַפטלעכע דענקען ווערט באַשטימט דורך דעם געזעלשאַפטלעכן זיין.

אייגנטלעך, איז דאָס אגב-אורחא. די הויפּט-זאַך, אויף וואָס מע דאַרף דאָ וועכטן די אויפמערקזאַמקייט, — איז די פּעסטשטעלונג פּוּן מאַרקסן, אַז די באַזיץ-באַציאונגען, וואָס זענען אַנטשטאַנען אויף דער געוויסענער שטופע פּוּן וווקס פּוּן די פּראָדוציר-כוחות, העלפּן מיט אין משך פּוּן אַ וועלכער עס איז צייט דעם וויטערדיקן וווקס פּוּן אָט די כוחות, אָבער דערנאָך הויבן זיי אים אָן שטערן*). דאָס דערמאָנט אונז וועגן דעם, אַז כאָטש דער געגעבענער צושטאַנד פּוּן די פּראָדוציר-כוחות דינט אַלס סיבה, וועלכע רופט אַרויס די

*) לאָמיר נעמען די זעלבע קנעכטשאפט. אויף א געוויסער שטופע העלפט זי מיט דעם וווקס פּוּן די פּראָדוציר-כוחות, אָבער דערנאָך הויבט זי אים אָן שטערן. איר פּארשידונג פּיי די קולטורעלע פעלקער איז א רעזולטאַט פּוּן זייער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג. (וועגן קנעכטשאפט אין דער אנטיקער וועלט זע די אינטערעסאנטע ארבעט פּוּן פּראָפ. עט. שישקאָף: Il tramonto della schiavitù. Torino 1899)

דזש. ג. ספּיק (Speke) אין „Les sources du Nil" פּאַריז 1895 ז. 21, זאָגט, אז צווישן די נעגערן האלטן די קנעכט פּאר אן אומערלעכע אן דערנידריקנדע זאך דאס אנטלויפן פון באלעבאס, וועלכער האט באצאלט פאר דיי געלט. צו דעם דארף מען צוגעבן, אז די זעלבע קנעכט האלטן זייער לאנג פאר א מער בכבודיק, איידער ווי לאנג פון א געדונגענעם ארבעטער. אזא קוק אנטשפרעכט יענער פאזע „וועו די קנעכטשאפט פארגלייבט נאך א ירא"נ ר עסיחע דערשיינונג".

געגעבענע פּראָדוצירט אוּן בפּרט די באַזיק־באַציאונגען, נאָר קוים זענען אַנטשטאַנען אָט די לעצטע אַלס רעזולטאַט פון דער אָנגעוויזענער סיבה, הויבן זיי אָן פון זייער זייט צו ווירקן אויף אָט דער סיבה. אויף אַזאַ אופן באַקומט זיך אַ קעגנזייטיקע ווירקונג צווישן די פּראָדוצירט־כוחות אוּן דער געזעלשאַפטלעכער עקאָנאָמיע. אוּן אַזוי ווי אויפן עקאָנאָמישן פונדאַמענט וואַקסט אויס אַ גאַנצער אויבער־בוי פון געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען, געפילן אוּן באַגריפן, וועלכער העלפט דערביי צוערשט אויך מיט, אָבער שטערט דערנאָך דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג — אַנטשטייט דער יבער צווישן אויבער־בוי אוּן דעם פונדאַמענט אויך אַ קעגנזייטיקע ווירקונג, וואָס אַנטהאַלט אין זיך אַ פּוטענציאַל לעזונג פון אַלע יעניקע דערשיינונגען, וואָס ווייזן זיך אויפן ערשטן קוק אויס ווי וויידערשפּרעכנדיקע צו דער גרונט־הנחה פון היסטאָרישן מאַטעריאַליזם.

אַלץ, וואָס עס האָבן ביז אַהער געזאָגט די „קריטיקער“ פון מאַרקסן וועגן דער פּלומרשטער אינזייטיקייט פון מאַרקסיזם אוּן וועגן זיין פּלומרשטן גרינגשעצן אַלע אַנדערע „פּאַקטאָרן“ פון געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג, אויסער דעם עקאָנאָמישן, שטאַמט בײַ זיי פונם אײַנפאַכן נישט־פאַרשטיין די ראָל, וואָס ווערט אָפּגעגעבן בײַ מאַרקס־ענגעלס דער קעגנזייטיקער ווירקונג צווישן „פונדאַמענט“ אוּן דעם „אויבער־בוי“. כדי צו איבערצייגן זיך, צום ביישפּיל, אין דעם, ווי ווייניק מאַרקס אוּן ענגעלס האָבן איגנאָרירט די באַדייטונג פונם פאָליטישן פאַקטאָר, איז גענוג דורכצולייענען יענע זייטן פון „קאָמוניסטישן מאַניפעסט“, ווו עס רעדט זיך וועגן דער באַפרייאונגס־באַוועגונג פון דער בורזשואַזיע. דאָרט ווערט געזאָגט:

„די בורזשואַזיע, וועלכע האָט פאַרגעשטעלט מיט זיך דאָס אונטערדריקטן שיכט אונטערן זאָן פון פעאָדאַלן, דאָ אַ באַוואָפנטע אוּן זעלבסט־פאַרוואַלטנדיקע אַסאָציאַציע אין דער שטאָטישער קאָמונע; די בורזשואַזיע, וועלכע איז דאָ געווען אוּן אומאָפּהענגיקע שטאָטישע רעפובליק, דאָרטן — אַ דריטער

שטייער-צאָלנדיקער שיכט פון דער מאַנאַרכיסטישער מלוכה; וועלכע איז דערנאָך געוואָרן אַ קעגנגעוויכט צום פריצים-שטאַנד און דער מאָנאַרכיע, דער אַבסאָלוטער אָדער באַגרענעצטער דורך דער שטאַנדן-פאַרשטייערשאַפט, — די בורזשואַזיע, וועלכע האָט בכלל געדינט אַלס הויפט-פונדאַמענט פון די מאָנאַרכיעס, האָט זיך דעראָבערט לסוף, וועו עס איז אַנטשטאַנען די גרויסע אינדוסטריע און דער אַלטוועלטלעכער מאַרק, אַן אויסשליסלעכע פאָליטישע מאַכט אין דער נייסטער קאָנסטיטוציאָנעלער מלוכה. די מאָדערנע מלוכה-מאַכט איז נישט מער ווי אַ קאָמיטעט, וואָס איז אויסגעקליבן אויף פאַרוואַלטן מיט די געזעלשאַפטלעכע ענינים פון דער בורזשואַזיע".

די באַדייטונג פון פאָליטישן „פאַקטאָר" איז דאָ אַנטפלעקט מיט אַ נענוגנדיקער, — אייניקע „קריטיקער" געפינען אַליין אַפילו, אַז מיט אַ פאַרגרעסערטער — קלאָרקייט. נאָר די אָפּשטאַמונג און די קראַפט גופא פון אָט דעם „פאַקטאָר", צוגלייך אויך דער אופן פון זיין ווירקונג אין יעדן געגעבענעם אַנטוויקלונגס-פעריאָד פון דער בורזשואַזיע ווערן דערקלערט אין „מאַניפעסט" דורכן גאַנג פון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג, צוליב וואָס די פאַרשידנארטיקייט פון די „פאַקטאָרן" שטערט מיט קיין האָר נישט דער איינהייט פון דער גרונט-סיבה.

די פאָליטישע באַציאונגען ווירקן, בלי ספק, אויף דער עקאָנאָמישער באַוועגונג; נאָר עס איז זיכער אויך דאָס, אַז פריער, אידער זיי נעמען ווירקן אויף איר, ווערן זיי דורך איר אַליין געשאַפן.

דאָס זעלבע דאַרף מען ואָגן אויך ווען דער פסיכיק פון געזעלשאַפטלעכן מענטשן, ווען דעם, וואָס שטאַמלער רופט אָן אַ ביסל אייניזיטיק געזעלשאַפטלעכע באַגריפן. דער „מאַניפעסט" גיט אַ זייער איבערצייגנדיקן באַווייז פון דעם, אַז זיינע מחברים האָבן גוט פארשטאַנען די באַדייטונג פונם אידעישן „פאַקטאָר". נאָר אין דעם זעלבן „מאַניפעסט" זעען מיר, אַז אויב דער אידעישער „פאַקטאָר" שפילט אַ ווייכטיקע ראָל אין דער אַנטוויקלונג פון דער געזעלשאַפט, ווערט ער

אַליין פּריצער געשאַפֿן דורך דער דאָזיקער וויכּוח.

„וועַן די וועלט פֿון אַלטערטוּם האָט געהאַלטן בײַם אויסטערגאַנג, זענען די אויפֿקלערונגס-אידעען באַזיגט געוואָרן דורכן קריסטנטום. וועַן די קריסטלעכע אידעען האָבן אָפּגעטרעטן דאָס אָרט פֿאַר די אויפֿקלערונגס-אידעען, פֿונם אַכצנטן יאָרהונדערט, האָט די פּעאָדאַלע געזעלשאַפֿט געפּירט אַ קאַמף אויף לעבן און טויט מיט דער דאַמאָלסטיקער רעוואָלוציאָנערער בורזשואַזיע". נאָר נאָך איבערצייגנדיקער אין דעם פֿאַל איז דאָס לעצטע קאַפּיטל פֿון „מאַניפֿעסט". זיינע מחברים זאָגן דאָרט, אַז זייערע אָנהענגער שטרעבן אויסצוארבעטן אין די מוחות פֿון די אַרבעטער אַ וואָס קלאָרערן באַווּסטזיין וועגן דעם פֿיינטלעכן קעגנזאַץ פֿון די אינטערעסן צווישן דער בורזשואַזיע און דעם פּראָלעטאַריאַט. יעדערן איז פֿאַרשטענדלעך, אַז ווער עס גיט נישט צו קיין באַדייטונג דעם אידעישן „פֿאַקטאָר", בײַ דעם איז נישטאָ קיין לאָגישע סיבה צו שטרעבן, עס זאָל זיך אויסאַרבעטן אין די מוחות פֿון וועלכער נישט איז געזעלשאַפֿטלעכער מיטל אַ וואָסערער זאָל נישט זיין באַווּסטזיין.

X

מיר זיטירן דעם „מאַניפֿעסט" געראָר, אַיידער אַנדערע וועלן פֿון מאַרקס-ענגעלס, דעם פֿאַר, וויל ער געהערט צו יענער פּריער עפּאָכע פֿון זייער טעטיקייט, וועַן זיי זענען, לויט דער פֿאַרזיכערונג פֿון אייניקע „קריטיקער", געווען באַזונדערס אייניזיטיק אין פֿאַרשטיין די קעגנזייטיקע באַציאונגען צווישן די „פֿאַקטאָרן" פֿון דער געזעלשאַפֿטלעכער אַנטוויקלונג. מיר זענען קלאָר, אַז אויך אין אָט דער עפּאָכע האָבן זיי זיך אויסגעצייכנט נישט מיט „אייזנזייטיקייט", נאָר בלויז מיט דער שטרעבונג צו מ א נ י ז ם, מיט עקל צו יענעם עקלעקטיזם, וועלכע דרינגט אַזוי בולט אַרויס פֿון די באַמערקונגען בײַ די ה״ה „קריטיקער".

נישט זעלטן ווייזט מען אָן אויף צוויי בריוו פון ענגעלסן, וואָס זענען געדרוקט אין „Sozialistischer Akademiker" און זענען אָנגעשריבן — איינער אין יאָר 1890, און דער צווייטער אין יאָר 1894. דער הער בערנשטיין האָט זיך מיט פרייד אָ מאָל אָנגעכאַפט פאַר אָט די בריוו, וואָס אַנטהאַלטן כלומרשט אָ קלאָרן באַווייז וועגן דער עוואָלוציע, וועלכע איז פאָרגעקומען אין פאַרלויף פון דער צייט אין די אָנשויאונגען פונם פריינט און אידעען-חבר פון מאַרקסן. ער האָט אַרויסגענומען פון זיי צוויי, לויט זיין מיינונג, אממערסטן איבערצייגנדיקע אויסצוגן, וועלכע מיר האַלטן פאַר נויטיק צו ברענגען דאָ, וויל זיי באַווייזן פונקט דעם היפך פון דעם, וואָס עס האָט געוואָלט דערווייזן דער ה' בערנשטיין.

אָט איז דער ערשטער פון זיי: „אויף אַזאָ אופן זענען פאַראַן אָנצאָליק, קעגנזייטיק זיך קרייצנדיקע כחות, אַן אומענדלעכע גרופּע פאַראַלעלאָגראַמען פון כחות, וואָס גיבן אָ נעוויסן רעזולטאַט — די היסטאָרישע געשעעניש, — וואָס קען ווידער אַליין באַטראַכט ווערן ווי אָ פּראָדוקט פונם כח, וואָס אַרבעט אינגאַנצן אָן באַווּסטזיין און ווילן, ווייל דאָס, וואָס עס וויל יעדערער באַזונדער, טרעפט זיך אָן אויף אָ שטערונג פון אַלע אַנדערע, און דאָס, וואָס עס באַקומט זיך, איז עפעס אזוינס, וואָס קיינער האָט נישט געוואָלט" (דער בריוו פון 1890).

און אָט איז דער צווייטער אויסצוג: „די פאָליטישע, רעכטלעכע, פילאָזאָפישע, רעליגיעזע, ליטעראַרישע, קינסטלערישע א. אָ. וו. אַנטוויקלונג באַזירט זיך אויף דער עקאָנאָמישער. נאָר זיי אַלע רעאַגירן אייגער אויף דעם אַנדערן און אויפן עקאָנאָמישן באַזיס" (דער בריוו פון 1894). ה' בערנשטיין האָט געפונען, אז דאָס קלינגט אַביסל אַנדערש, איידער דער פאַרווארט צו „Zur Kritik der politischen Eokonomie", „וואָס ווייזט אָן אויפן צוזאַמענהאַנג צווישן דעם עקאָנאָמישן פונדאמענט און אָנוואַקסנדיקן אויף אים „אויבער-בוי". נאָר פאַרוואָס-זשע אַנדערש? דאָ חזרט זיך איבער דוקא דאָס, וואָס עס איז געזאָגט אין דעם דערמאָנטן פאַרווארט: די פאָליטישע און

יעדע אַנדערע אַנטוויקלונג באַזירט זיך אויף דער עקאָנאָמי־
שער. ז׳עם ה׳ בערנשטיין האָבן, ווייזט אויס, אַראָפגעשלאָגן פון
וועג די וועדטער: „נאָר זיי אלע רעאַגירן איינער אויפן אַנ־
דערן און אויפן עקאָנאָמישן באַזיס". דער פאָרוואָרט צו
„Zur Kritik", איז, ווייזט אויס, דורך דעם ה׳ בערנשטיין אַליין
פאַרשטאַנען געוואָרן אַביסל אַנדערש. דאָס הייסט, אין דעם
זין, אַז דער אויסגעוואַקסענער אויפן עקאָנאָמישן „פונדאַמענט"
געזעלשאַפטלעכער און אידעאָלאָגישער „אויבער־בוי", איבט נישט
אויס קיין שום צורוק־ווירקונג אויף אָט דעם „פונדאַמענט".
נאָר מיר ווייסן שוין, אַז ס׳איז נישטאָ קיין גרעסערער טעות, ווי
אויף אַזאַ אופן פאַרשטיין מאַרקס געדאַנק. און פאַר מענטשן,
וועלכע קוקן זיך צו צו די קריטישע פרוון פון ה׳ בערנשטיין,
בלייבט נאָר צו קוועטשן מיט די פלייצעס, זעענדיק, אַז דער
מענטש, וועלכער האָט זיך אַ מאָל געגומען צו דער פאָפולאַרי־
זאַציע פון מאַרקסיזם, האָט זיך נישט געגעבן די מי, אָדער
ריכטיקער געזאָגט, האָט זיך אַרויסגעווינן פאַר אומפעיק פריער
צו פאַרשטיין די לערע.

אין צווייטן בריוו, וואָס בערנשטיין ציטירט, זענען פאַ־
רצן ערטער, וואָס זענען פילייכט נישט ווייניקער וויכטיק אויף
צו דערקלערן דעם קאָוזאַלן זין פון דער היסטאָרישער טעאָריע
פון מאַרקס־ענגעלס, אידער די אויבנציטירטע פון אונז שורות,
וואָס זענען אַזוי שלעכט פאַרשטאַנען פון ה׳ בערנשטיין. איינס
פון אָט די ערטער לויטעט: „דאָס באַטייט, אַז מען דאַרף
דאָס פאַרשטיין נישט אַזוי, ווי עס פאַרשטייען אַנדערע, ד. ה.,
אַז אויטאָמאַטיש ווירקט די עקאָנאָמישע לאַגע אַליין, נאָר אַזוי,
אַז די מענטשן מאַכן אַליין זייער געשיכטע. נאָר זיי מאַכן זי
אין דער געגעבענער סביבה, וועלכע באַשטימט זיי גופא
(in einen gegebenen, sie bedingenden Milieu),
אויפן גרונט פון די געגעבענע פאַקטישע באַציאונגען, צווישן
וועלכע די עקאָנאָמישע באַציאונגען, — ווי שטארק עס זאָל
נישט זיין די ווירקונג, וואָס איבן אויס אויף זיי די פאָלי־
טישע און אידעאָלאָגישע באַציאונגען, — ווייזן זיך אַרויס אין

לעצטן סך־הכל אַלס אַממערסטן ווירקזאַמע, וואָס בילדעט יעניע רויטן פאָדעם, וועלכער גייט דורך אַלע איבעריקע באַציאונגען אין וועלכער פירט אונז אַליין צום פאַרשטיין".

צו דער צאָל „אַנדערע" מענטשן, וועלכע טייטשן אויס די היסטאָרישע לערע פון מאַרקס־ענגעלס אין דעם זין, אַז אין דער געשיכטע „ווירקט אויטאָמאַטיש אַליין די עקאָנאָמישע לאַגע", האָט געהערט, ווי מיר זענען עס איצט, דער ה' בערנשטיין אַליין אין דער עפאָכע פון זיין „אָרטאָדאָקסאַלער" שטימונג, אין עס געהערן עד היום פיל אין פיל „קריטיקער" פון מאַרקסן, וועלכע האָבן געמאַכט א „השיבנו־נאַזאַד" „פון מאַרקסיזם ביזן אידעאַליזם". אָט די טיפזיניקע מענטשן ווייזן אַרויס א גרויסע זעלבסצופרידנהייט, אויפוויזנדיק אין מאַכנדיק באַמערקונגען דעם „אייגזייטיקן" מאַרקס אין ענגעלס וועגן דער מיינונג, אַז די געשיכטע ווערט געמאַכט דורך מענטשן אין נישט דורך דער אויטאָמאַטישער באַוועגונג פון דער עקאָנאָמיק. זיי האַלטן, אַז זיי צאָלן מאַרקסן מיט זיין אייגענער מטבע אין אין זייער אומגעהויערער נאַיוויטעט זענען זיי אַפילו נישט חושד, אַז דער „מאַרקס", וועלכן זיי קריטיקירן, האָט נישט, אויסער דעם נאָמען, קיין שום געמיינזאַמעס מיטן אמתן מאַרקס, ווייל ער איז א פראָדוקט פון זייער אייגענעם און באמת פילזייטיקן נישט־פאַרשטיין די עצם זאַך. ס'איז נאָטירלעך, אַז די „קריטיקער" פון אַזאַ קאַליבר זענען לגמרי נישט פעיק צו „דערגענצן" אין „פאַרריכטן" עפעס־וואָס אינם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם. דערביבער וועלן מיר אויך מער זיך נישט פאַרנעמען מיט זיי אין בעסער זיך נעמען צו די „גרונט־לייגער" פון אָט דער טעאָריע.

עס איז אויסערט וויכטיק צו באַמערקן, אַז ווען ענגעלס האָט, שוין נישט לאַנג פאַר זיין טויט, אָפגעווארפן דאָס „אויטאָמאַטישע" פאַרשטיין די היסטאָרישע ווירקונג פון דער עקאָנאָמיק, האָט ער בלויז איבערגעחזרט — כמעט מיט די זעלבע ווערטער — אין אויפגעקלערט דאָס, וואָס מאַרקס האָט אונגעשריבן שוין אין יאָר 1845 אין

דעם אויבנגעבראכטן דריטן טעזיס וועגן פייער-
באכן. מארקס האט דארטן פארגעוואָרפן דעם מאטעריאליזם,
וואס איז געווען פאר אים, אז ער האט פארגעסן, דאס „אויב
פון איין זייט שטעלן די מענטשן מיט זיך פאר א פראדוקט
פון די באדינגונגען, איז פון דער אנדערע זייט — בייטן זיך
די באדינגונגען דוקא דורך די מענטשן". די אויפגאבע פון
מאטעריאליזם אויפן געביט פון געשיכטע — ווי עס האט פאר-
שטאנען די אויפגאבע מארקס — איז באשטאנען אלזא גראד
אין דעם, צו דערקלערן, אויף וואס פאר אן אופן קע-
נען די „באדינגונגען" זיך בייטן דורך די
מענטשן, וועלכע זענען אליין געשאפן דורך די
באדינגונגען. אין אט די אויפגאבע איז געלעזט געווארן דורך
דער פעסטשטעלונג וועגן די פראדוציר-באציאונגען, וואס אנטשטייען
אונטער דער ווירקונג פון די תנאים, וואס זענען פון דעם
מענטשנס ווילן נישט אפהענגיק. פראדוציר-באציאונגען, דאס זע-
נען — באציאונגען פון מענטשן אין געזעלשאפטלעכן
פראצעס פון פראדוקציע. זאגן, אז עס האבן זיך גע-
ענדערט די פראדוציר-באציאונגען, הייסט זאגן,
אז עס האבן זיך געענדערט די קעגנזייטיקע
באציאונגען צווישן די מענטשן אין געגעבענעם
פראצעס. די ענדערונג פון אט די באציאונגען קען נישט גע-
שעען „אויטאמאטיש", ד. ה. אומאפהענגיק פון דער
מענטשלעכער טעטיקייט, ווייל אט די באציאונגען
זענען באציאונגען, וואס שטעלן זיך איין
צווישן מענטשן אין פראצעס פון זייער טע-
טיקייט.

נאר אט די באציאונגען קענען זיך ענדערן — און זיי-
ער אפט ענדערן זיי זיך ווירקלעך — לגמרי נישט אין דער
ריכטונג, אין ויעלכער די מענטשן וואלטן געוואלט זיי
ענדערן. דער כאראקטער פון דער „עקאנאמישער סטרוקטור",
און די ריכטונג, אין וועלכער עס ענדערט זיך דער דאזיקער
כאראקטער, הענגט אפ נישט פון ווילן פון די מענטשן, נאר

פונם צושטאַנד פון די פּראָדוציר-כּחות און פון דעם, וועלכע ענדערונגען אין די פּראָדוציר-באַציאונגען עס אַנטשטייען גראָד אוּן וואָרן נויטיק פאַר דער געזעלשאַפט צוליב דער וויטער-דיקער אַנטוויקלונג פון אָט די כּחות. ענגעלס קלערט עס אויף מיט פאָלגנדיקע ווערטער: „די מענטשן מאַכן אַליין זייער געשיכטע, נאָר ביז אַהער האָבן זיי זי געשאַפן — אַפילו אינערהאַלב באַזונדערע געזעלשאַפטן — נישט לויטן אַלגעמיינעם ווילן אוּן נישט לויטן אלגעמיינעם פלאַן. זייערע שטרעבונגען קרייצן זיך קעגנזייטיק, אוּן גראָד דערפאַר הערשט אין די אַלע געזעלשאַפטן אַנוויטוונדיקייט, וועמענס דערגענצונג אוּן אויסערלעכע פאָרם פון אַנטפלעקונג עס איז די צופעליקייט". די מענטשלעכע טעטיקייט ווערט דאָ אַליין באַשטימט נישט ווי אַ פרייע, נאָר ווי אַ נויטוונדיקע, דאָס הייסט, ווי אַזאַ, וואָס קען וואַרן אָן אַביעקט פון וויסנשאַפטלעכער פאָרשונג. אויף אַזאַ אופן גיט אונז דער היסטאָרישער מאַטעריאַליזם, וואָס הערט נישט אויף אָנצוויזן אויף דעם, אַז די באַדינגונגען ענדערן זיך דורך די מענטשן, גלייכצייטיק צוערשט די מעגלעכקייט אַ קוק צו טון אויפן ענדערונגס-פּראָצעס פונם שטאַנדפונקט פון דער וויסנשאַפט. אוּן אָט פאַר-וואָס מיר האָבן די פולע רעכט צו זאָגן, אַז די מאַטעריאַליס-טישע דערקלערונג פון געשיכטע גיט אונז די נויטיקע יסודות פאַר יעדער לערע ווען דער מענטש-לעכער געזעלשאַפט, וואָס וועלן אַרויס-טרעטן אַלס וויסנשאַפט.

דאָס איז אַזוי וויט ריכטיק, אַז שוין אין דער איצטי-קער צייט באַקומט יעדע פאָרשונג פון דער אָדער יענער תקופה פון געזעלשאַפטלעכן לעבן אַ וויסנשאַפטלעכע באַ-דייטונג בלויז אין דער מאָס, אין וועלכער זי דערנענטערט זיך צו איר מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג. אוּן אַזאַ דערקלערונג, נישט געקוקט אויף דעם, וואָס עס איז דאָס

באַרימטע „תּחית־המתים פון אידעאַליזם" אין דער סאָציאָלע וויסנשאַפֿטן, – וועלט אָן מער און מער געווייניגטלעך דאָרטן, וווּ די פּאָרשער לאָזן זיך נישט אַריין אין דידאַקטישע חקירות און מלוכהדיקע רייד וועגן „אידעאַל", נאָר זיי שטעלן זיך אָן וויסנשאַפֿטלעכע אויפגאַבע צו ענדעקן דעם קאָוזאַלן צוזאַמענהאַנג פון די דערשיינונגען. אָלס מאַטעריאַליסטן וויין זיך אָרויס איצט אין זייערע היסטאָרישע פאָרשונגען אָפילו אַזוינע מענטשן, וועלכע האָבן נישט נאָר קיין מאַטעריאַליסטישע אָנשויאונג אויף געשיכטע, נאָר זיין האָבן פּראָסט פֿשוט וועגן איר קיין שום באַגריף נישט. און זייער אומבאַקאַנטשאַפֿט מיט דער דאָזיקער אָנשויאונג אָדער זייער פאָרויסבאַשטימטע מיינונג וועגן איר, וואָס שטערט צו מאָרשטיין זי אַלזייטיק, ברענגט דאָ צו דעם, וואָס מע דאַרף אָנרופן אייגזייטיקייט און בּאַגרענעצטקייט פון באַגריפן.

XI

אָט איז אָ גוטער ביישפּיל. מיט צען יאָר צוריק האָט דער באַוווסטער פראַנצויזישער געלערנטער אַלפרעד עסמינאָס ס׳איז כּדאי צו דערמאָנען, אָ גרויסער שונא פון די היינטיקע סאָציאָליסטן – פאָרעפּנטלעכט אן אויסערסט אינטערעסאַנטן, לכל הפּחות, לויט דעם וויי ער האָט פאַרטראַכט, סאָציאָלאָגישן עטיוד: "Les origines de la technologie", וווּ, אַרויסגייענדיק פון יענער ריין־מאַטעריאַליסטישער הנחה, אַז אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט גייט די פּראַקטיק שטענדיק פריער פאָר דער טעאָריע, באַהאַנדלט ער די וויכקונג פון דער טעכניק אויף דער אַנטוויקלונג פון דער אידעאָלאָגיע, ד. ה. אייגנטלעך פון רעליגיע און פילאָסאָפיע אין אַנטיקן גריכנלאַנד. דער אויספיר איז ביי אים אַזאַ, אַז אין יעדן געגעבענעם פעריאָד פון אָט דער אַנטוויקלונג איז די וועלט־אָנשויאונג פון די פאָרצייטיקע גריכן באַשטימט געווארן דורך דעם צושטאַנד פון זייערע פּראָדוצירכוחות. דאָס איז

געווייס אַ זייער אינטערעסאַנטער און וויכטיקער רעזולטאַט. נאָר דער מענטש, וועלכער איז געווינט באַוווסטזיניק אָנצוועדן דעם מאַטעריאַליזם אויף דערקלערן די היסטאָרישע דערשיינונגען, וועט, באַקענענדיק זיך מיטן עטיוד פון עספינאַסן, געוויס איינגעפונען, אַז דער קוק, וואָס איו אין אים אויסגעדרוקט, איז אַן אייגנזייטיקער. און דאָס איז צוליב דער פשוטער סיבה, וואָס דער פראַנצויזישער געלערנטער האָט כּמעט אינגאַנצן נישט געלייגט קיין אַכט אויף די אַנדערע „פאַקטאָרן" אין דער אַנטוויקלונג פון דער אידעאַלאָגיע: צום ביישפיל, אויפן קלאַסן-קאַמף. אינדעראמתן האָט דער דאָזיקער „פאַקטאָר" אַ קאַלאָסאַלע באַדייטונג.

אין דער אוראַלטער געזעלשאַפט, וואָס האָט נישט געווסט פון קיין צעטיילונג אויף קלאַסן, ווירקט די פּראָדוציר-טעטייט פון די מענטשן אוממיטלבאַר אויף זיין וועלט-אָנשוי-אונג און אויף זיין עכטעטישן געשמאַק. די אָרנאַמענטיק נעמט אירע מאָטיוון ביי דער טעכניק, און די טענץ — פילייכט די סאַמע וויכטיקסטע קונסט אין אַזאַ געזעלשאַפט — באַגרענעצט זיך נישט זעלטן מיט אַן איינפאַכן מימיטירן דעם פּראָדוציר-פּראָצעס. דאָס איז באַזונדערס צו באַמערקן בא די יעגער-שבטים, וועלכע שטייען אויף דער נידעריקסטער שטופע פון עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג *). דערביבער האָבן מיר זיך טאַקע פאַררופן הויפטזעכלעך אויף זיי, וועלן עס איז ביי אונז געגאַנגען די רייד וועגן דער אָפּהענגייט פון דער פּסיכיק ביי דעם אוראַלטן מענטשן פון זיין ווירטשאַפטלעכער טעטיקייט (31). נאָר אין דער געזעלשאַפט, וואָס איז צעטיילט אויף קלאַסן, איז די אוממיטלבאַרע ווירקונג פון אָט דער טעטיקייט אויף דער אידעאָלאָגיע אַ סך ווייניקער צו באַמערקן. דאָס איז פאַרשטענדלעך. אויב, צום ביי

*) פריער, פאר די יעגער זענען געווען די זאמלער — Sammelvölker
הי עס דרוקן זיך איצט אויס די דייטשישע געלערנטע. נאָר אַלע ווילדע שבטים, וואָס זענען אונז באקאנט, זענען שוין פריערגעטרעטן די דאָזיקע סטופע.

שפּיל, אַ געווייסער טאַנץ פון דער אויסטראַלישער רפּוי מימי־
טירט איר אַרבעט פון צוגוניפקלייבן וואָרצלען, איז
זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז קיין איינער פון יענע ראַפּינירטע
טענץ, מיט וועלכע עס האָבן זיך פֿאַרוויילט, צום ביישפּיל, די
פֿראַנצויזישע הויכגעשטעלטע שענהייטן פון XVIII י. ה., האָט
נישט געקענט אָפּשפּיגלען די פּראָדוצירי־אַרבעט פון די דאָזיקע דא־
מען, ווייל מיט קיין פּראָדוצירי־אַרבעט האָבן זיי זיך נישט פאַר־
נומען, אָפּגעבנדיק זיך איבערהויפּט דער „לערע פון אייִדעלער
לייִדנשאַפט". כּדי צו פֿאַרשטיין דעם טאַנץ פון דער אויסטרא־
לישער אייִנוווינערן, איז געניג צו ווייסן, וואָס פאַרא רא"ל עס
שפּילט אינם לעבן פונם אויסטראַלישן שבט דאָס צוגוניפקלייבן
דורך די פרויען די וואָרצלען פון די וויילד־וואַקסנדיקע פלאַנצן.
און כּדי צו פֿאַרשטיין, לאָמיר זאָגן, דעם מענטש, איז לחלוטין
נישט געניגנד די באַקאַנטשאַפט מיט דער עקאָנאָמיק פון פּראַנק־
רייך פון XVIII י. ה. דאָ קומט אויס צו האָבן צו טון מיט אַ
טאַנץ, וואָס דריקט אויס די פּסיכאָלאָגיע פון דעם
נישט־פּראָדוצירנדיקן קלאַס. די פּסיכאָלאָגיע פון דעם
מין דערקלערט אונז די גרעסטע מערהייט „מנהגים און מא־
ניערן" פון דער, אַזוי גערופענער, פייַנער געזעלשאַפט. אַזוי,
דער עקאָנאָמישער „פאַקטאָר" טרעט דאָ אָפ דעם כּבוד
און דאָס אָרט דעם פּסיכאָלאָגישן. נאָר פאַרגעסט נישט,
אַז שוין דאָס באַווייזן זיך פון נישט־פּראָדוצירנדיקע קלאַסן אין
דער געזעלשאַפט איז אַ פּראָדוקט פון איר עקאָנאָמישער אַנט־
וויקלונג. הייסט דאָס, אַז דער עקאָנאָמישער „פאַקטאָר" פאַר־
היט פּוסקאָם זיין איבערווינדיקע באַדייטונג אַפילו, וועו ער
טרעט אָפ דעם כּבוד אין דאָס אָרט אַנדערע. לחיפּך, דאַמאָלט
טאַקע לאָזט זיך פילן אָט די באַדייטונג, וויל דאָן ווערט דורך
אים באַשטימט די מעגלעכקייט און די גרעניצן פון
דער ווירקונג פון די אַנדערע פאַקטאָרן*).

---

*) אָט ציי א ביישפּיל פון אן אַנדער געגיט: דער „באַפעלקערונגס־פּאַק־

נאָר דאָס איז נאָך נישט אַלץ. דער העכערער קלאַס, וועלכער נעמט אַן אַנטייל אַלס אָנפירער אין פראָדוצירן-פראָצעס, קוקט אַפילו דאָן אויפן נידעריקן קלאַס מיט נישט-פאַרבאָרגענער פאַראַכטונג. דאָס שפיגלט זיך אויך אָפ אויף די אידעאָלאָגיעס פון די ביידע קלאַסן. די פראַנצויזישע מיטלאַלטערלעכע le chansons de gestes און בעזונדערס די fabliaux (טראַדיציאָנעלע לידלעך) — שילדערן דעם דעמאָקראַטיקן פויער אין זייער נישט-סימפּאַטישע שטריכן. אויב מען זאָל זיי גלויבן, קומט אויס:

Le vilaen sont de laide forme
Ainc si tres laide ne vit home;
Chaucuns o XV piez de granz.
En auques ressemblent jâianz.
Mais trop sont de laide maniére.
Boçu sont devant et dérriére.*).

סאָר", וווּ עס דרוקט זיך אויס א. קאָסט (זע זיין: „Les factuers de population dans L'evolution sociale". Paris 1910), איבט בלי ספק אויס א זייער גרויסע וויכטיגע אויף דער געזעלשאפטלעכער אנטוויקלונג. נאָר מארקס איז פולקאָם געראטן, ווען ער זאָגט, אז די אפּהענגיקייט פון פּאַרמערונג עקזיסטירט נאָר פּאַר חיות און געווען. דער ווילד (אָד ער פּאַרמינערונג) פון דער באַפעלקערונג פון דער מענטשלעכער געזעלשאפט איז אָפ פון דעם בוי פון דער געזעלשאפט, וואָס ווערט באשטימט דורך איר עקאָנאָמיש ער סטרוקטור. קיין שום „אפּהענגיקייט פון פּאַרמערונג" ווי אזוי נאָרנישט דערקלערן זעם פאקט, וואָס די באַפעלקערונג פון היינטיקן פראנקרייך פאַרגרעסערט זיך כמעט נישט. עס זענען זיך זייער טויה יענע סאָציאָלאָגן און עקאָנאָמיסטן, וועלכע זענען אינם ווילק פון דער באַפעלקערונג די גרונט-סיבה פון דער געזעלשאפטלעכער אנטוויקלונג (זע א. לאריא: „Le legge di popolazione ed il sistema sociale". Siena 1882).

*) אלע פויערים זענען סאָרזענעניסן,
אזוינע האָט קיין מענטש נישט געזעהן:
אין דער לענג פונצן פוס יעדערער,

און די פּויערים, פֿאַרשטייט זיך, האָבן געקוקט אויף זיך מיט אַנדערע אויגן; זייענדיק אויפגעבראַכט אויף דער גאוה פֿון די פּעאָדאַלן, האָבן זיי געזונגען:

מיר זענען די אייגענע מענטשן, ווי זיי,
און אַלצאיינס פּעיק צו לייגן, ווי זיי,
א. אַ. וו.

אין זיי האָבן געפּרעגט: „וווּ איז געווען דער פּריץ אין יענער צייט, ווען אדם האָט געאַקערט, און חוה האָט גע-שפּונען?" מיט איין וואָרט. יעדער פון די צוויי קלאַסן האָט געקוקט אויף דער וועלט פון זיין אייגענעם שטאַנדפּונקט, די אייגנשאַפֿטן פון אַ זעלכן זענען באַשטימט געווארן דורך זיין לאַגע אין דער געזעלשאַפֿט. דער קאַמף פון די קלאַסן האָט באַ-פֿאַרבט מיט זיך די פּסיכאָלאָגיע פון די קעמפּנדיקע צדדים. און אַזוי איז אומבאַדינגט געווען נישט נאָר אין מיטלאַלטער און נישט נאָר אין פֿראַנקרייך. און וואָס מער עס האָט זיך פֿאַרשאַרפט דער קלאַסן-קאַמף אין געגעבענעם לאַנד און אין דער געגעבענער צייט, אַלץ שטאַרקער איז געווארן זיין ווירקונג אויף דער פּסיכאָלאָגיע פון די קעמפּנדיקע צווישן זיך קלאַסן. ווער עס וויל שטודירן די געשיכטע פון די אידעאָלאָגיעס אין דער געזעלשאַפֿט, וואָס איז צעטיילט אויף קלאַסן, יענער מוז זיך ערנסט רעכענען מיט דער דאָזיקער ווירקונג. אַנדערש ווען ער גאָרנישט פֿאַרשטייט. פֿרוווט צו דערקלערן מיט אומ-מיטלבאַרע עקאָנאָמישע פאַקטאָרן דעם פאַקט, וואָס אין דער פֿראַנצויזישער מאָלערייי פון אַכצענטן יאָרהונדערט איז אַנט-

---

אַנדערע ממש ריין,
נאָר זייער העסלעך:
סיי פון פֿארנט סיי פון אונטן א הערב

פֿאַרגלייך: „Les classes rurales et le régime domanial en France au moyen âge", par Henri sée, Paris 1901, p. 554, Mr. Meyer: „Die Stände, ihr Leben und Treiben", p. 8. Marburg 1882. פֿאַרגלייך אויך:

שטאַנען די שוּל פון דאַוידן: בּיי אייך וועט לחלוטין נאָר־ נישט אַרויסקומען, אַ חוץ לעכצערלעכע און לאַנגווייליקע נאַריש־ קייטן; נאָר פּראָבירט זשע אַ בּליק טון אויף אָט דער שוּל וווּ אויף אַן אידעאַלאָגישער אָפּשפּיגלונג פּונם קלאַסן־קאַמף אין דער פּראַנצויזישער געזעלשאַפט ערב דער גרויסער רעוואָלוציע, און די זאַך וועט בּאַלד אָננעמען לגמרי אַן אַנדער אויסזען: אייך וועלן ווערן אינגאַנצן פאַרשטענדלעך אַפילוּ אַ זעלכע אייגנאַרטן פון דאַווידס מאַלעריי, וואָס זענען אין פלוג אַזוי ווייט פון דער געזעלשאַפטלעכער עקאָנאָמיק, אַז זיי קענען, דוכט זיך, מיט נאָרנישט נישט זיין פאַרבונדן מיט איר.32)

דאָס זעלבע קומט אויס צו זאָגן אויך וועגן דער גע־ שיכטע פון די אידעאָלאָגיעס אין אַלטן גריכנלאַנד: אויף איר האָט אויסגעאיבט די טיפסטע ווירקונג דער קלאַסן־קאַמף. און אָט די דאָזיקע ווירקונג איז זייער שוואַך אונטערגעשטראָכן אין דעם אינטערעסאַנטן עטיוד פון עספּינאַסן, אין רעזולטאַט פון וואָס זיינע וויכטיקע אויספירן האָבן בּאַקומען אַן אייגנזי־ טיקן כאַראַקטער. אַזוינע בּיישפּילן וואָלט מען געקענט בּרע־ גען נישט ווייניק שוין אין דער איצטיקער צייט, אוּן אַלע וואָלטן זיי געווּזן, אַז די ווירקונג פון מאַרקס מאַטעריאַליזם אויף אַ סך פון די היינטיקע ספּעציאַליסטן וואָלט מען געקענט בּרע־ גען נישט ווייניק שוין אין דער איצטיקער צייט, אוּן אַלע וואָלטן זיי געווּזן, אַז די ווירקונג פון מאַרקס מאַטעריאַליזם אויף אַ סך פון די היינטיקע ספּעציאַליסטן וואָלט געווען אויסערסט מרוכטבאַר אין דעם זין, וואָס עס וואָלט זיי אויסגע־ לערנט נעמען אין אכט אַנדערע „פאַקטאָרן", אויס־ סער דעם טעכנישן אוּן דעם עקאָנאָמישן. דאָס זעט אויס ווי אַ פאַראַדאָקס, נאָר דאָס איז אַן אומאָפּפרעגבּאַרער אמת, וואָס וועט אוּנז אויסהערן צו פאַרווונדערן, אויב מיר וועלן זיך דערמאָנען, אַז אייגנטלעך דערקלערט מאַרקס מיט דעם יעדע גע־ זעלשאַפטלעכע באַוועגונג בלויז אין לעצטן סך־הכּל, ד. ה., אַז ער האָלט סאָר נישט אויסגעשלאָסן די צווישנדיקע ווירקונג פון אַ נאַנצער רייַ סאָרשידענע אַנדערע „פאַקטאָרן".

עס הייבט זיך איצט אָן אַנטפּלעקן אין דער מאָדערנער ייסנשאַפט אויך אַן אַנדער טענדענץ, וואָס איז פונקט דער היפּך, צו דעם וואָס מיר האָבן געזעען נאָר וואָס ביי עספּינאַסן. די טענדענץ פון דערקלערן די געשיכטע פון אידעען דורך דער אויסשליסלעכער וירקונג פונם קלאַסן-קאַמף, אָט די אינגאַנצן נייע און דערווייל נאָך ווינציק אויסגעדריקטע טענדענץ איז אַנטשטאַנען אונטער דער דירעקטער וירקונג פון מאַרקס היסטאָרישן מאַטעריאַליזם. מיר זעען זי אין די ווערק פונם גריך אַ. עלעוופעראָפּולאָס, וועמעס הויפּט-ווערק „Wirtschaft und Philosophi“ (I. „Die Philosohie und die Lebensauffasung des Griechentums auf Grund der geselschaftlichen Zustände“; II. Die Philosophie und die Lebensauffasung der germanisch - römischen Völker“), עס איז דערשינען אין בערלין אין 1900 יאָר. עלעוופעראָפּולאָס איז איבערצייגט, אַז אין דער פילאָזאָפיע פון יעדער געגעבענער צייט ווערן אויסגעדריקט די אייגנשאַפטלעכע פאַר איר וועלטאון לעבנס-אָנשויאונגען. אייגנטלעך איז דאָס נישט ניי. נאָך העגעל האָט געזאָגט, אַז יעדע פילאָזאָפיע איז בלויז אַן אידעשער אויסדרוק פון איר עפּאָכע. נאָר ביי העגעלן זענען די אייגנשאַפטן פון די פאַרשידענע עפּאָכן, אוּן אַזויערנאָך אויך די אַנטשפּרעכנדיקע זיי פאַזן פון דער אַנטוויקלונג פון דער פילאָזאָפיע, געווארן באַשטימט דורך דער באַוועגונג פון דער אַבסאָלוטער אידעע, אין דער צייט, ווען ביי עלעוופעראָפּולאָס ווערט יעדע געגעבענע עפּאָכע כאַראַקטעריזירט פריער פאַר אַלץ דורך איר עקאָנאָמישער לאַגע, וואָס אַנטשפרעכט איר. די עקאָנאָמיק פון יעדן געגעבענעם פאָלק באַשטימט מיט זיך זיין „וועלט- אוּן לעבנס-אויפפאַסונג, וואָס דריקט זיך אויס צווישן אַנדערע אויך אין דער פילאָזאָפיע. מיט דער ענדערונג פונם עקאָנאָמישן פונדאַמענט, ענדערט זיך אויך דער אידעאָלאָגישער אויבער-בוי. אָבער וויל די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג פירט צו

דער צעטיילונג פון דער געזעלשאַפט אויף קלאַסן און צו זייער קאַמף, האָט די אייגנשאַפטלעכע פאַר דער געגעבענער עפּאָכע „וועלט- אופן לעבנס-אויפפאַסונג" נישט קיין א ג יטלעכן כאַראַקטער: זי איז פאַרשידן בייַ פאַרשידענע קלאַסן און זי ענדערט זיך אַנטשפרעכנד צו זייער לאַגע, נויטן, שטרעבונגען און צום גאַנג פון זייער קעגנזייטיקן קאַמף.

פון אַזאַ שטאַנדפונקט קוקט עלעוופעראפוליאס אויף דער גאַנצער געשיכטע פון דער פילאָזאָפיע. ס'איז איבעריק צו זאָגן, אַז אָט דער שטאַנדפונקט פאַרדינט די גרעסטע אויפמערקזאַמקייט אין די פוליסטע אָנערקענונג. אין דער פילאָזאָפישער ליטעראַטור האָט זיך שוין לאַנג געלאָזט באַמערקן אַן אומצופרידנהייט מיטן געווייַנלעכן קוק אויף דער געשיכטע פון דער פילאָזאָפיע, ווי אויף אַן איינפאַכער טוישונג פון פילאָזאָפישע סיסטעמען. אין דער בראָשור, וואָס איז אַרויסגעגנגען אינם סוף פון די אַכציקער יאָרן פונם ניינצנטן יאָרהונדערט, אין וואָס איז געווידמעט דער פראַגע וועגן דעם, ווי אַזוי צו פאָרשן די געשיכטע פון דער פילאָזאָפיע, האָט דער באַוווסטער פראַנצויזישער שרייבער פיקאָוע גלייך געזאָגט, אַז אַזאַ טוישונג אַן אין פאַר זיך דערקלערט זייער נישט קיין סך *). דאָס דערשיינען פון עלעוופעראפוליאס בוך וואָלט מען געקענט באַגריסן ווי אַ נייעם שריט אינם פאָרשן די געשיכטע פון דער פילאָזאָפיע אין ווי אַ נצחון פונם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם אין זיין אָנווענדונג צו איינער פון די אידעאָלאָגיעס, וואָס זענען אַממערסטן ווייט פון דער עקאָנאָמיע. נאָר, לייַדער, האָט עלעוופעראפוליאס נישט אַרויסגעווייזן קיין גרויסע קונסט אינם באַנוצן זיך מיטן דיאַלעקטישן מעטאָד פונם דאָזיקן מאַטעריאַליזם. ער האָט בייז אוממעגלעכקייט פאַראייַנפאַכט די אויפגאַבן, וואָס זענען געשטאַנען פאַר אים אין שוין צוליב

(* „L'histoire de la philosophie, ce qu'elle a été, ce qu'elle peut être". Paris, 1888.

דעם אַליין האָט ער נישט געקענט געפינען פאַר זיי קיין אַנ־
דערע לעזונגען, אַ חוץ שטאַרק אייגזייטיקע, און אַזוי אַרום אויך
זייער נישט באַפרידיקנדיקע. לאָמיר נעמען אַפילו קסענאָפאָ־
נטן. לויט די ווערטער פון עלעופפראפולאָסן, איז קסענאָפאָ־
נטס געוועזן דער פילאָזאָפישער אויסדרוקער פון די שטרעבונ־
גען פונם גריכישן פראָלעטאַריאַט. דאָס איז רוסאָ פון זיין
צייט*). ער האָט געשטרעבט צו אַ געזעלשאַפטלעכער רעפאָרם
אינם זין פון גלייכהייט און אייניקייט פון אַלע בירגער, און
זיין לערע וועגן דעם, אַז דאָס זיין איז אייניק, איז גע־
ווען נאָר אַ טעאָרעטישע באַגרינדונג פון זיינע רעפאָרמאַטא־
רישע פלענער**). פון אָט דעם טעאָרעטישן פונדאַמענט פון
קסענאָפאַנעסס רעפאָרמאַטאָרישע שטרעבונגען זענען לאָגיש
אַרויסגעוואַקסן אַלע באַשטאַנד־טיילן פון זיין פילאָזאָפיע, אָנגע־
הויבן פון זיין קוק אויף גאָטהייט און געענדיקט מיט דער
לערע וועגן דער אילוזיאַרישקייט פון די פאָרשטעלונגען, וואָס
מיר באַקומען מיט דער הילף פון די אויסערלעכע חושים***).

די פילאָזאָפיע פון הערַאַקליט דעם טונקעלן איז גע־
בוירן געוואָרן דורך דער אַריסטאָקראַטישער רעאקציע קעגן די
רעוואָלוציאָנערע שטרעבונגען פונם גריכישן פראָלעטאַריאַט. אַן
אַלגעמיינע גלייכהייט איז אוממעגלעך; די נאַטור אַליין מאַכט
די מענטשן פאַר אומגלייכע. יעדערער דאַרף זיין צופרידן מיט
זיין גורל. אין דער מלוכה דאַרף מען שטרעבן נישט צו אַראָפ־
ווארפן די עקזיסטירנדיקע אָרדענונג, נאָר צו באַזייטיקן דעם
וויל־קיר, וואָס איז מעגלעך סיי בייַ דער הערשאַפט פון אַ
הייפל, אַזוי אויך בייַ דער הערשאַפט פון דער מאַסע. די
מאַכט דאַרף געהערן דעם גאַנצן, אין וועלכן עס דריקט זיך
אויס דער גאַטלעכער גאַנצן. דער גאַטלעכער גאַנצן שליסט
נישט אויס אייניקייט, נאָר די אייניקייט, וואָס איז אין

*) דאָס ציטירטע ווערק, I, ז. 98.

**) דאָרט, ז. 99.

***) דאָרט, ז. 99—101.

הכּכם מיט אים, איז אַן אייניקייט פון קעגנזאַצן. דע־
ריבער וואָלט די פאַרווירקלעכונג פון קסענאָפאַנעסעס פּלענער
געווען אַ פאַרגוואַלטיקונג פונם געטלעכן געזעץ. אַנטוויקלע־
דיק און אַגרינדנדיק וויייטער דעם דאָזיקן געדאַנק, האָט הע־
ראַקליט נעשאָפן זיין דיאַלעקטישע לערע וועגן ווערן
(Werden)*).

אַזוי זאָגט עלעופעראפוליאָס. דער מאַנגל אין אָרט דער־
לויבט אונז נישט צו ברענגען אַנדערע מוסטערלעך פון דעם,
מי אַזוי ער אַנאַליזירט די סיבות, וואָס באַשטימען מיט זיך
די אַנטוויקלונג פון דער פילאָזאָפיע. איבעריקנס, איז דאָס פי־
לייכט אומנויטיק. דער לעזער, האָפן מיר, זעט אַליין, אַז אָט
דער אַנאַליז דאַרף אָנערקענט ווערן אַלס נישט געלונגען.
דער אַנטוויקלונגס־פראָצעס פון די אידעאָלאָגיעס איז בכלל
אומפאַרגלייכלעך מער קאָמפּליצירט, איידער דאָס ווייזט זיך
אויס עלעופעראפוליאָסן**). לייענענדיק זיין ביז־גאָר פאַראיי־
מאַכטע מיינונג וועגן דער ווירקונג פונם קאַמף פון די קלאַסן
אויף דער גשיכטע פון דער פילאָזאָפיע, הייבסטו אָן באַדוי־
ערן, וואָס אים איז, ווייזט אויס, געבליבן אומבאַקאַנט דאָס
אויבן־דערמאָנטע בוך פון עספינאסן: די אייגנזייטיקייט, וואָס
איז אייגנשאַפטלעך אָט דעם בוך, פאַראייניקט מיט זיין
אייגענער אייגנזייטיקייט, וואָלט אַ סך פאַרריכט אין זיין אַנאַליז.

וויי עס זאָל דאַרטן אָבער נישט זיין, איז דער נישט־גע־
נענער פרוי פון עלעופעראפוליאָסן פונדעסטוועגן אַ נייער בא־
ווייז צום גוטסן פון דער הנחה, — פאַר אַנדערע — אַן אומ־
דערוואַרטעטע, — אַז אַ מער־גרינטלעכע ידיעה אין היסטאָרישן
מאַטעריאַליזם פון מאַרקסן וואָלט צו־נוץ געקומען פיל היינטיקע

---

*) Ibidem, l. p. 103—107.

**) מיר רעדן שוין נישט דעם, אז אין זיין פאַרוופן זיך אויף דער שקאַמיק פון אלטן גריכנלאַנד גיט נישט עלעופעראפוליאָס קיין קאַנקרעטע פאַר־
שפּלונג וועגן איר. ער באַגרענעצט זיך מיט אַלגעמיינע ערשטער, וואָס דערקלערן
זיך מי אומעטום, גאָרנישט.

אָנהענגער טאָקע כדי אָפּצוהיטן זיי פון אייגזייטי-
קייט. עלעוופעראָפּולאָס איז באַקאַנט מיט אָט דעם מאַטעריא-
ליזם. ער איז אָבער שלעכט באַקאַנט מיט אים. דאָס ווערט
דערווײַז דורך דער פֿלומרשטער אויסבעסערונג, וואָס ער האַלט
פֿאַר נויטיק אַרייַנצוטראָגן אין אים.

ער באַמערקט, אַז די עקאָנאָמישע באַציאונגען פון אָ גע-
געבענעם פֿאָלק באַשטימען מיט זיך בלויז „די נויטוועגדי-
קייט פון זיין אָנטוויקלונג"; די אָנטוויקלונג אָבער
אַליין איז די זאַך פון דער אינדיווידואַליטעט, אַזוי, אַז די „וועלט-
און לעבנס-אויפֿפֿאַסונג" פון אָט דעם פֿאָלק ווערט אין זיין
אינהאַלט באַשטימט, ערשטנס, דורך זיין כאַראַקטער און דורכן
כאַראַקטער פון לאַנד, וואָס ער באַווויינט, צווייטנס, דורך זיינע
נויטן, און דריטנס, דורך די פערזענלעכע אייגנשאַפטן פון יענע
מענטשן, וועלכע טרעטן אַרויס אין זיין סביבה אַלס רעפֿאָרמא-
טאָרן. נאָר אין אָט דעם זין קען מען רעדן, לויט דער באַ-
מערקונג פון עלעוופעראָפּולאָסן, וועגן דער באַציאונג פון דער
סיאָזאָפּיע צו דער עקאָנאָמיע. די פילאָזאָפּיע פירט אויס די
פאָדערונגען פון איר צייט, זי פירט זיי אויס אין הסכם מיט
דער פערזענלעכקייט פון פילאָזאָף.

עלעוופעראָפּולאָס מיינט, זעט אויס, אַז אָט דער קוק זיי-
נער אויף די באַציאונגען פון דער פילאָזאָפּיע צו דער עקאָנא-
מיע שטעלט פאָר מיט זיך עפּעס באַזונדערס אין פאַרגלייך מיט
דער מאַטעריאַליסטישער אָנשויאונג פון מאַרקס-ענגעלס. ער
האַלט פאַר נויטיק צו געבן זיין דערקלערונג פון געשיכטע אָ
נייעם נאָמען, אָנרופּנדיק זי די גריכישע טעאָריע פון
ווערן (grichische Theorie des Werdens)*). דאָס איז
פשוט צום לאַכן, און ווען דעם קען מען זאָגן בלויז איינס:
„די גריכישע טעאָריע פון ווערן", וואָס איז נישט עפּעס אַנ-
דערש, ווי אָ געוואַלטיקע שוואַך-איבערגעקאָכטער און געוואַ פאָרמלאָז-
איבערגעגעבענער היסטאָרישער מאַטעריאַליזם, זאָגט צו פון-

*) Ibidem, p. 17

דעסטוועגן באַדייטנדיק מער, איידער עס גיט עלעוופעראַפּוליאָס, וועלן ער גייט איבער פון כאַראַקטעריזירן זיין מעטאָד צום באַנוצן זיך מיט אים: דאָן גייט ער שוין אינגאַנצן אָפּ פון מאַרקסן.

וואָס שייך אייגנטלעך דער „פערזענלעכקייט פון פילאָזאָף" און בכלל יעדן אַקטיוויסט, וועלכער לאָזט איבער זיין שפּור אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט, האָבן אַ גרויסן טעות די, וועלכע שטעלן זיך פאָר, אַז די טעאָריע פון מאַרקס-ענגעלס האָט פלוצמרשט נישט געלאָזן פאַר איר קיין אָרט. אַן אָרט פאַר איר האָט זי יאָ געלאָזן; נאָר גלייכצייטיק האָט זי געקענט אויסמיידן דאָס נישט-דערלאָזבאַרע אַנטקעגנשטעלן די טעטיקייט פון דער „פערזענלעכקייט" דעם לויף פון די געשעענישן, וואָס איז באַשטימט דורך דער עקאָנאָמישער נויטוועندיקייט. ווער עס קומט אָן צו אַזאַ קעגנשטעלונג, דער דערווייזט מיט דעם אַליין, אַז ער האָט זייער וויניק פאַרשטאַנען פונם מאַטעריאַליסטישן דערקלערן די געשיכטע. די גרונט-הנחה פונם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם זאָגט, וויי מיר האָבן שוין איבערגעחזרט נישט איין מאָל, אַז די געשיכטע ווערט געמאַכט דורך מענטשן. אויב אָבער זי ווערט געמאַכט דורך מענטשן, איז קלאָר, אז זי ווערט געמאַכט, צווישן אַנדערע, אויך דורך „גרויסע מענטשן". בלייבט נאָר צו דערקלערן זיך, דורך וואָס עס ווערט באַשטימט די טעטיקייט פון אָט די מענטשן. וועגן דעם זאָגט ענגעלס אין איינעם פון זיינע צווויי אויבן-ציטירטע בריוו:

„אויב אין אַ געגעבענעם לאַנד אין אַ געגעבענער צייט באַווייזט זיך אַזאַ מענטש, און דערבייגראָד אָט דער און נישט קיין אַנדערער, — איז עס געווייזן טלעקייט. נאָר אויב מיר וואָלטן באַזייטיקט אָט דעם מענטשן, וואָלט געקומען אַ נאָכפראָג אויף זיינעם אַ פאַרטרעטער, און אַ פאַרטרעטער וואָלט זיך געפונען tan bien que mal (אַ שלעכטער אָדער אַ גוטער), אָבער ער וואָלט זיך סוף כל סוף פאָרט געפונען. אַ צופעליקייט איז געווען דאָס, וואָס גראָד דער קאָרסיקאַנער נאַפּאָלעאָן

איז געווארן יענער קריגס־דיקטאטאר, וועמענס באוויזן זיך עס איז געווארן אומפארמיידלעך אין דער פראנצויזישער רעפובליק, וואס איז געווארן אויסגעמארעט דורך אירע מלחמות. נאר אויב עס וואלט נישט געווען נאפאלעאן, וואלט זיין ארט פארנומען אן אנדערער; א באוויזן דערצו איז דאס, וואס אן אנטשפרעכנדיקער מענטש האט זיך שטענדיק געפונען, וען עס איז געווען נויטוועגדיק: צעזאר, אויגוסט, קראמוועל א. א. וו. אויב מארקס האט אנטדעקט די מאטעריאליסטישע דערקלערונג פון געשיכטע, איז דער ביישפיל פון טיערי, מיני, גיזאו און אלע ענגלישע היסטאריקער ביזן 1850 יאר א באוויזן, אז די אנטוויקלונג האט געפירט גראד צו דעם, אוין די אנטדעקונג פון דער זעלבער דערקלערונג דורך מארגאנען באוויזט, אז די צייט כאר דעם איז געווען רייף אוין אז זי האט געדארפט אנטדעקט ווערן. אזוי איז מיט אלע אנדערע צופעליקייטן אין דער געשיכטע, אדער וואס שיינען אונז צו זיין צופעליקייטן. וואס ווייטער פון דער עקאנאמיע עס איז דער געביט, וואס מיר פארשן, אוין וואס מער ער נעמט אן אן אבסטראקט־אידעאלאגישן כאראקטער, אלץ אפטער וועלן מיר זיך אין זיין אנטוויקלונג אנטרעפן אויף צופעליקייטן, אלץ מער זיגזאגארטיק ווערט די קרומע ליניע פון זיין באוועגונג. נאר צייכנט אן א מיטלע אקס פון אט דער קרומער ליניע אוין איר וועט געפינען, אז וואס לענגער עס איז דער באטראכטער דורך אייך פעריאד אוין וואס ברייטער עס איז דער געביט, וועלכן איר פארשט, אלץ מער דערנענטערט זיך די אקס צו דעם, אז זי זאל ווערן א פארא־לעלע צו דער אקס פון דער עקאנאמישער אנטוויקלונג *).

די „פערזאן" פון יעדן אנגעזעענעם ארבעטער אויפן גע־ביט פון גייסטיקער אדער געזעלשאפטלעער אנטוויקלונג געהערט צו דער צאל פון יענער צופעליקייטן, וועמענס באוויזן

(* „Der sozialistische Akademiker". Berlin 1895 № 20 p. 374.

זיך עס שטערט אויף אַ האָר נישט, אַז די „מיטעלע" לויט פון דער אינטעלעקטועלער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט זאָל גיין פֿאַראַלע מיט איר עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג*). עלעוופעראָפולאָס וואָלט זיך בעסער עס דערקלערט, אויב ער וואָלט אויפמערקזאַמער זיך אַרייגעטראַכט אין דער היסטאָרישער טעאָריע פון מארקסן און וויכטיקער נעזאָרגט וועגן דעם, צו שאַפן זיין אייגענע גריכישע טעאָריע*).

ס'איז איבעריק אָפּילו צו צוגעבן, אַז וויט נישט שטענדיק קענען מיר אין דער היינטיקער צייט אַנטדעקן דעם אור-זאַכלעכן צוזאַמענהאַנג פון דעם באַווייזן זיך פון אַ געגעבענער סילאָזאָפישער אָנשויאונג מיט דעם עקאָנאָמישן מצב פון איר עפאָכע. נאָר מיר הייבן דאָך ערשט אָן צו אַרבעטן אין דער ריכטונג, און אויב מיר וואָלטן געקענט גאָר אַן ענטפער אויף אַלע פראַגן, וואָס אַנטשטייען דאָ, — אָדער כאָטש נאָר אויף אַ מערהייט פון זיי, — וואָלט אונזער אַרבעט געווען שוין פאַרענדיקט אָדער זי וואָלט זיך דערנענטערט צו איר ענדע. אָן אַנטשידנדיקע באַדייטונג האָט אין דעם פאַל נישט דאָס, וואָס מיר קענען נאָך נישט זיך געבן קיין עצה מיט אַלע שווערקייטן, וואָס טרעפן זיך אונז אויף דעם געביט, — ס'איז נישטאָ און עס קען נישט זיין אַזאַ מעטאָד, וואָס זאָל מיטאַמאָל באַזייטיקן אין דער וויסנשאַפט אַלע שוועריקייטן, — נאָר דאָס, וואָס די מאַטעריאַליסטישע דערקלערונג פון געשיכטע גיט זיך אומפאַרגלייך גרינגער אָן עצה מיט זיי

**) פאַרגלייך אונזער אַרטיקל „צו דער פראגע וועגן דער ראָל פון דער פערזענלעכקייט אין געשיכטע" אין בוך „פאר צוואנציק יאָר" (שריפטן, ב. VIII).

**) ער האָט אָנגעריפן „זיין" טעאָריע גריכישע דעריבער, ווייל, לויט זיינע וואָרטער, „אירע גרונט-הנחות זענען ארויסגעוואָגט געוואָרן דורכן גריך אַלעס, און אַנטוויקלט דורך א גריך"... (דאָס דערמאָנטע ווערק, ז. 17), ד. ה. „גריך עלעמענטאַר".

אידער די אידעאַלִיסטישע און עקלעקטישע. אוּן אַז דאָס איז אַזוי, דינט אַלֶס געוּנוּגדיקע גראַנטיע דערצו דער פאַקט, ווָאס דער ווִיסנשאַפטלעכער געדאַנק אינם געביט פוּן געשיכטע האָט אינדעראמתן אויסערגעווייניטלעך שטאַרק זיך געצויגן צוּ דער מאַטעריאַליסטישער דערקלערונג פוּן דערשיינוּנגען, האָט, אַזוי צוּ זאָגן, עקשנותדיק געוּזוכט זי, אָנהייבנדיק פוּן דער רענעסאַנס-עפּאָכע *), אוּן נישט אויפגעהערט זיך צוּ ציען צוּ איר, זוכן זי ביז דער איצטיקער צייט, נישט געקוקט אויף דער גאָלעער אויפרעגונג, אין וועלכער עס פאַלט אַריין יעדער זיך אַכטנדיקער אידעאַלאָג פוּן דער בוּרזשואַזיע, וועלן ער הערט דאָס ווָאָרט: מאַטעריאַליזם.

אַלֶס דריטער ביישפּיל דערפוּן, ווי אומפאַרמיידלעך עס זענען איצט די פּרוּוון פוּן מאַטעריאַליסטישן דערקלערן אַלע זייטן פוּן דער מענטשלעכער קולטוּר, קען דינען די אַרבעט פוּן פראַנץ פּייערהערד: „Die Entstehung der Stile aus der politischen Oekonomie“, erster Theil, Leipzig, 1902. פּייערהערד זאָגט: „אַנטשפּרעכנד דעם הערשנדיקן פּראָדוּציר-סיסטעם אוּן יענער מלוכה-פאָרם, ווָאס ווערט דוּרך אים באַשטימט, ריכטעט זיך דער שכל פוּן די מענטשן אין געוויסע זייטן אוּן פאַרבלייבט אומדערגרייכבאַר פאַר אַנדערע. דעריבער באַטייט דאָס עקזיסטירן פוּן יעדן סטיל (אין דער קונסט — ג. פ.), אַז ס'עקזיסטירן אַ זעלכע מענטשן, וועלכע לעבן בי גאַנץ באַשטימטע פאָלישע באַדינגוּנגען, פּראָדוּצירן בי גאַנץ באַשטימטע פּראָדוּציר-באַציאוּנגען אוּן האָבן פּוּלקאָם באַשטימטע אידעאַלן" **). „וען ס'זענען פאַראַן דערצו די סיבות, דעמאָלט שאַפן די מענטשן דעם סטיל, ווָאס אַנטשפּרעכט זיי, מיט אַזאַ נאַטירלעכער נויט-

---

*) דעגן דעם זע אין אוּנזער הקדמה צו דער צווייטער אויסגאַבע פוּן אוּנזער איבערזעצונג פוּנם „מאַניפעסט“.

**) דאָס ייַרמאַנטע ווערק, ז. 19.

וועגדיק – אין אומפאַרמיידלעכקייט, מיט וועלכער עס קומט פאָר דער פּראָצעס פון דעם, ווי אַזוי לייוונט ווערט ווייס, זילבער ווערט שוואַרץ און אין די וואָלקנס באַווייזט זיך אַ גרויסאַרטיקער רעגנבויגן, ווי נאָר די זון, אַלס סיבה, רופט אַרויס די אַלע פאַלגן*). דאָס איז, אומבאַדינגט, אַזוי, און ס'איז זייער אינטערעסאַנט, וואָס דאָס ווערט אָנערקענט דורך אַקונסט-היסטאָריקער. נאָר וען פייערהערד גייט איבער צו דערקלערן די אַנטשטייאונג פון די פאַרשידענע גריכישע סטילן דורך דער עקאָנאָמישער לאַגע פון אַטן גריכנלאַנד, באַקומט זיך ביי אים עפעס זייער סכעמאַטישעס. מיר ווייסן נישט, צי עס איז אַרויסגעגאַנגען די צווייטע טייל פון זיין אַרבעט: מיר האָבן זיך נישט אינטערעסירט דערמיט, ווייל פאַר אונז איז גענוגן קלאָר, ווי אַזוי ער באַהערשט דעם מאָדערנעם מאַטעריאַליסטישן מצטאָד פון די דאָזיקע לערעס. מיט זייער סכעמאַטישקייט דערמאָנען זיינע באַטראַכטונגען אָן די באַטראַכטונגען פון אונזערע ווייטישע פריטשעס און ראָזשקאָוועס, ווען, פונקט ווי אים, מע דאַרף וויסטשן פריער פאַר אַלץ און מער פאַר אַלץ, אַז זיי זאָלן שטודירן דעם מאָדערנעם מאַטעריאַליזם. דער מאַרקסיזם קען זיי אַלע רעטטוען פון סכעמאַטיזם.

XIII

דער פּאַרשטאָרבענער ניק. מיכיילאָווסקי האָט געזאָגט אַ מאָל אין אַ וויפוח מיט אונז, אַז די היסטאָרישע טעאָריע פון מאַרקסן וועט קיינמאָל נישט ווערן בעריט אָנגעוועגדעט אין דער וויסנשאַפטלעכער וועלט. מיר האָבן נאָר וואָס געזאָגט און מיר וועלן נאָך זאָגן ווייטער, אַז דאָס איז נישט אינגאַנצן ריכטיק. נאָר פריער דאַרפן מיר אויסקלערן נאָך עטלעכע אָנדערע מיסטאַר-

*) דעוט, 6, 19—20.

שטייענישן, וואָס שטערן דאָס ריכטיקע פאַרשטיין דעם היסטאָ־
רישן מאַטעריאַליזם.

וועג מיר וואָלטן גצוואָלט קורץ אויסדרוקן דעם קוק פון
מאַרקס־ענגעלס אויף דער באַציאונג פונם איצט־באַרימטן „פוג־
דאַמענט" צום נישט ווייניקער באַרימטן „אויבער־בוי", וואָלטן
מיר באַקומען אָט וואָס:

1) דער צושטאַנד פון די פראָדוצירפֿחות;

2) די באַשטימטע דורך אים עקאָנאָמישע באַצי־
אונגען;

3) די סאָציאַל־פאָליטישע אָרדענונג, וואָס איז
אַרויסגעוואַקסן אויפן געגעבענעם עקאָנאָמישן „פונדאַמענט";

4) די פסיכיק פונם געזעלשאַפטלעכן מענטשן,
וואָס ווערט באַשטימט טיילווייז אוממיטלבאַר דורך דער עקאָ־
נאָמיק, אין טיילווייז דורך דער גאַנצער סאָציאַל־פאָליטישער
אָרדענונג, וואָס איז אַרויסגעוואַקסן אויף איר.

5) די פאַרשידענע אידעאָלאָגיעס, וואָס שפיגלען אין זיך
אָפּ די אייגנשאַפטן פון אָט דער פסיכיק.

די דאָזיקע פאָרמול איז געווג בריט, כדי צו געבן אַ גע־
הריק אָרט אַלע „פאָרכען" פון דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג,
און צוזאַמען מיט דעם איז זי פולקאָם פרעמד יענעם עקלעק־
טיציזם, וואָס קען נישט גיין ווייטער פון קעגנזייטיקער
ווירקונג צווישן די פאַרשידענע געזעלשאַפטלעכע כחות און
איז אָפּילו נישט חושד, אַז דער פאַקט פון קעגנ־
זייטיקער ווירקונג צווישן די דאָזיקע כחות לעזט נאָך
אינגאַנצן נישט די פראַגע וועגן זייער אַנטשטייאונג.
דאָס איז אַמאָניסטישע פאָרמול. און די דאָזיקע כאַנים־
טישע פאָרמול איז דורך און דורך דורכגעזאַפט מיט מאַטער־
יאַליזם. העגעל האָט געזאָגט אין זיין „פילאָזאָפיע פון גייסט":
„דער גייסט איז דער אייניקער באַוועגונגס־פרינציפּ אין דער
געשיכטע". אַנדערש קען מען נישט טראַכטן, שטייענדיק אויפן
שטאַנדפונקט פון אָט דעם אידעאַליזם, ליוט וועלכן דאָס
זיין ווערט באַשטימט דורכן דענקען. דער מאַטעריאַליזם

פון מאַרקסן דערווייזט, וויַ אַזוי די געשיכטע פון דעמ־
קעס ווערט באַשטימט דורך דער געשיכטע פון זיין. נאָר
דער אידעאַליזם האָט נישט געשטערט העגעלן צו אָנערקענען
די ווירקונג פון דער עקאָנאָמיק, ווי אַ סיבה, וואָס ווערט
„באַשטימט דורך דער אַנטוויקלונג פונם גייסט"; אוּן פונקט
אַזוי האָט דער מאַטעריאַליזם נישט געשטערט מאַרקסן צו אָנער־
קענען אין דער געשיכטע די ווירקונג פונם „גייסט", ווי אַ
כּח, וועמענס ריכטונג עס ווערט באַשטימט אין יעדער געגע־
בענער צייט אוּן אין לעצטן סך־הכּל דורכן אַנטוויקלונגס־גייסט
פון דער עקאָנאָמיק.

אַז אַלע אידעאַלאָגיעס האָבן אייַן געמיינזאַמען וואָרצל —
די פסיכאָלאָגיע פון דער געגעבענער עפּאָ־
כע, דאָס איז נישט שווער צו פאַרשטיין, אוּן אין דעם ווערט
זיך איבערצייגן יעדערער, ווער ס'וועט נאָר אויבנאויפיק זיך
באַקענען מיט די פאַקטן. מיר וועלן אָנווייזן אַלס ביישפּיל
כאָטש אויפן פראַנצויזישן ראַמאַנטיזם. וויקטאָר הוגאָ, אויגוסט
דעלאַקרואָ אוּן העקטאָר בערליאָז האָבן געאַרבעט אויף דריי
פוילקאָם פאַרשידענע געביטן פון קונסט. אוּן אַלע זענען זיי
געווען נענוג ווייט איינער פון אַנדערן. לכל הפחות, הוגאָ האָט
נישט ליב געהאַט קיין מוזיק, אוּן דעלאַקרואָ האָט פאַראַכטנ־
דיק זיך באַצויגן צו מוזיקער־ראַמאַנטיקער. אוּן פונדעסטוועגן
רופט מען אָט די דריי מערקווירדיקע מענטשן ריכטיק אָן דער
ראָמאַנטישער דריילינג. אין זייערע שאַפונגען איז גע־
קומען צום אויסדרוק איינע אין די זעלבע פסיכאָלאָגיע. מע
קען זאָגן, אַז אין דעלאַקרואָס בילד „דאַנטע אוּן ווירגיליוס"
איז געווארן אויסגעדריקט די זעלבע שטימונג, וואָס האָט דיק־
טירט הוגאָן זיין „ערנאַני", אוּן בערליאָזן — זיין „פאַנטאַסטישע
סימפאָניע". אוּן דאָס האָבן געפילט זייערע צייט־מענטשן, ד. ה.
די יעניקע פון צווישן זיי, וועלכע זענען בכלל נישט געווען
גלייכגילטיק צו ליטעראַטור אוּן קונסט. אַ קלאַסיקער לויט זיין
נעשמאַק, האָט ענגר אָנגעראָסן בערליאָזן „העסלעכער מוזיקער,

בּאַנדיט, אַנטיקריסט"*). דאָס דערמאָנט די שבחים פון די קלאַסיקער וועגן דעלאַקרוּאַ, וועמעס פענדזל זיי האָבן געקרוינט אַלס שיכורער בעזים. ס'איז באַוווסט, אַז בער־ליאזן איז אויסגעקומען, פונקט ווי הוגאָן, דורכצומאַכן אמתע שלייַכטן**). ס'איז אויך באַוווסט, אַז ער האָט מיט אומפאַר־גלייך גרעסערער מי און אַ סך שפעטער, אידער הוגאָ, אָפּגע־האַלטן דעם נצחון. פאַרוואָס איז דאָס געווען אַזוי, נישט גע־קוקט אויף דעם, וואָס אין זיין מוזיק איז געווארן אויסגעדרוקט די זעלבע פסיכאָלאָגיע, וואָס אין דער ראָמאַנטישער פאָעזיע און דראַמע? כדי צו ענטפערן אויף דער דאָזיקער פראַגע, וואָלט מען זיך באַדאַרפט אויפקלערן אַ סך אַ זעלכע פרטים אין דער פאַרגלייך־געשיכטע פון דער פראַנצויזישער מוזיק אין ליטעראַטור***), וואָס ווצלן, קען זיין, אויף לאַנג — אויב נישט אויף שטענדיק — פאַרבליבן נישט אויפגע־קלערט. אין וואָס עס איז קיין מינדסטער ספק נישטאָ איז דאָס, אַז די פסיכאָלאָגיע פונם פראַנצויזישן ראָמאַנטיזם וועט אונז ווערן פאַרשטענדלעך ערשט דעמאָלט, וועז מיר וועלן קוקן

---

*) זע „Souvenirs d'un Hugolâtre" par Augustin Challamel. Paris. 1885, p. 259 אין דעם פאַל האָט ענגלאַנד צרוריסגעווייזן מער קאָנסעקוענטקייט, אייזער דעלאַק וו, וועלכער איז, זייַנ־דיק אַ ראָמאַנטיקער אין דער מאָלערייַ, פאַרבליבן אַ ליידנשאַפטלעכער אַנהענגער פון דער קלאַסישער מוזיק.

**) פאַ־גל. שאַלאָמלס דערמ. וערק, ז. 258.

***) אוּן דער עיקר — אין דער גאַנצער סוף יענער רעכ, וואָס ס'האָט געשפּילט יעדע פון זיי, אַלס די, וואָס האָט אויסגעדריקט די שטימונגען פון איר עפּאָכע. ס'איז באַוווסט, אַז אין פּאַ־שידענע עפּאָכן מרעטן צרויס אויסן ערשטן פּלאַן פאַרשידענע אידעאַלאָגיעס אין פאַרשידענע אידעאַלאָגישע בעציטן: די מאַלאָגיע האָט אין מיטאַלאָטער געשפּילט אַ סך אַ מער וויכטיקערע רעכ, אידער איצט; דער טאָנץ אין דער אוראַלטער גזוראַלשאַפט איז די וויכטיקסטע קונסט, וואָס איצט איז ער וויים נישט אזוי, א. ג. ח.

אויף איר, ווי אויף אַ פסיכאָלאָגיע פון אַ באַשטימטן קלאַס, וואָס געפינט זיך אין באַשטימטע געזעלשאַפטלעכע אינ היסטאָרישע באַדינגונגען *). זש. טיערסאָ זאָגט: „די באַוועגונג פון די דרייסיקער יאָרן פונם XIX י. ה. אין דער ליטעראַטור און קונסט האָט ווייט נישט געהאַט דעם כאַראַקטער פון אַ פאָלקס-רעוואָלוציע"*). דאָס איז אודאי ריכטיק: די דערמאָנטע באַווע-גונג איז געווען אַ בורזשואַזע לויט איר מהות. נאָר דאָס איז נאָך נישט אַלץ. ביי דער בורזשואַזיע אַליין האָט זי לגמרי נישט געהאַט קיין אַלגעמיינע סימפּאַטיע. לויט דער מיינונג פון טיערסאָ, האָט זי אויסגעדרוקט מיט זיך די שטרעבונגען פון אַ נישט-גרויסן הייפל „אויסדערווייטע", וועלכע פאַרמאָגן די געזונגדיקע דורכדרינגלעכקייט, כדי צו קענען אָנטדעקן דעם

---

*) בייַ שענא („Les chefs d'école". Paris. 1883, 378–379) איז פאַראן זייער אַ סוכטלע באַמערקונג וועגן דער פסיכאָלאָגיע פון די ראַמאַנטיקער. ער וויזט אָן אויף דעם, אַז דער ראַמאַנטיזם האָט זיך באַוויזן נאָך דער רעוואָלוציע אין דער אימפּעריע. „אין דער ליטעראַטור און אין דער קונסט איז אַנטשטאַנען א קריזיס, אָן ענלעכער צו דעם, וואָס איז פאָרגעקומע אין די זיבן נאָכן טעראָר, — אָן אמתע ארגיע פון גענלין. די מענטשן האָבן אי-בערגעלעבט געפילן פון פחד; דערנאָך איז דער פחד איבערגעגאַנגען, אין זיי האָבן זיך איבערגעגעבן דעם גענוס פון לעבן. די אויסערלעכע דערשיינונגען, די אויסער-לעכע פאַ-מען האָבן אויסלילעך צוג עצויגן צו זיך די אויפמערקזאמקייט. בלאָער אימל, העלע ליכט, פרויען-שיינקייט, פראכטיקער סאמעט, פאַרבן-שימער פון זייד, גלאַנץ פון גאָלד, בריליאַנטן-גלי, — דאָס אלץ האָט גלייפערט גענוס. די מענטשן האָבן גלעבט מיט די אויגן, זיי האָבן אויפגעהערט צו טראכטן". אין דעם איז פאַראן א סך ענלעכקייט צו דער פסיכאָלאָגיע פונם מאַמענט, וואָס מיר לעבן איצט איבער אין רוסלאַנד. נאָר סיי דאָ, סיי דאָרטן איז דער גאַנג פון די געשעענישן, וואָס האָט ארויסגערופן די שטימונג, אַליין געפאָרן ארויסגערופן דורכן גאַנג פון דער עקאָנאָמישער אנטוויקלונג.

**) „Hector Berlioz et la société de son temps". Paris, 1904, p, 190.

גאון דאָרט, וווּ ער האָט זיך פאַרבאָרגן*). מיט די דאָזיקע ווערטער ווערט אויבערפלעכלעך, – ד. ה. אידעאַליסטיש, — קאָנסטאַטירט יענער פאַקט, אַז די דעמאָקראַטיקע פראַנצויזישע בורזשואַזיע האָט נישט פאַרשטאַנען אַ באַדייטנדיקן טייל דערפון, צו וואָס עס האָבן געשטרעבט און וואָס עס האָבן געפילט דאָן אין דער לייטעראַטור און אין דער קונסט אירע אייגענע אידעאָלאָגן. אַן ענלעכער דיסאָנאַנס צווישן די אידעאָלאָגן אין יענעם קלאַס, וועמעס שטרעבונגען און געשמאַקן זיי דריקן אויס, איז בכלל נישט קיין זעלטנהייט אין דער געשיכטע. דערמיט ווערן דערקלערט זיך זייער פיל באַזונדערקייטן אין דער אינטעלעקטועלער און קינסטלערישער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט. אין דעם פאַל, וואָס אינטערעסירט אונז, האָט אָט דער דיסאָנאַנס, צווישן אַנדערע, אַרויסגערופן יענע פאַראַכטנדיקע באַציאונג מצד דער „סובטעל"-פילנדיקער "élite„ **) צום „טעמפן בורזשוא", וואָס פירט ביז היינטיקן טאָג אַריין אין טעות די נאַיווע מענטשן, וועלכע זענען לחלוטין נישט פעיק, אַ דאַנק דעם, צו פאַרשטיין דעם אַרצי-בורזשואַזן כאַראַקטער פונם ראַמאַנטיזם ***). נאָר דאָ, ווי אומעטום, קען די אַנטשטייאונג אין דער כאַראַקטער פון אַזאַ דיסאָנאַנס ווערן דערקלערט אינם לעצטן סך-הכל נאָר מיט דעם עקאָנאָמישן צושטאַנד, מיט דער עקאָנאָמישער ראָל פון יענעם געזעלשאַפטלעכן קלאַס, ביי וועלכן ער האָט זיך באַווייזן. דאָ, ווי אומעטום, וואָרפט נאָר דאָס זיין ליכט אויף די „סודות" פונם דענקען. און אָט פאַרווואָס דאָ, — ווידער, ווי אומעטום,— איז נאָר דער מאַטעריאַליזם פעיק צו געבן אַ ווי סנשאפטלעכע דערקלערונג פונם „גאַנג פון די אידעען".

---

*) דאָרטן, אויף דער זעלבער זייט.

**) די „סמעטענע" פון דער געזעלשאפט. — איבערז.

***) דאָ איז דער זעלבער qui pro quo (מיספארשטייזניש—איבערז.) וואָס שטעלט צוזעק אין אַ לעכערלעכער ראָל די אָנהענגער פונם צרצי-בורזשואַזן משע, וועלכע פאַלן אַן אויף דער בורזשואַזיע,

באַמיענדיק זיך צו דערקלערן דעם דאָזיקן גאַנג, האָבן די אידעאַליסטן קיינמאָל נישט געקענט אויפמערקזאַם צו קוק טאָן פון שטאַנדפונקט פונם „גאַנג פון די געשעענישן". אַזוי דערקלערט טען די קונסט-ווערק דורך די אייגנשאַפטן פון דער סביבה, וואָס רינגלט אַרום דעם קינסטלער. דורך וועלכע אייגנשאַפטן? דורך די פסיכאָלאָגישע, ד. ה. דורך דער אַלגעמיינער פסיכאָלאָגיע פון דער געגעבענער צייט, וועמעס אייגנשאַפטן גופא נויטיקן זיך אין אַ דערקלערונג*). דער מאַטעריאַליזם, דערקלערנדיק די פסיכאָלאָגיע פון אַ געגעבענער געזעלשאַפט אָדער קלאַס, אַפּעלירט צו דער געזעלשאַפטלעכער סטרוקטור, וואָס ווערט געשאַפן דורך דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג, א. אַ. ו., אָבער טען, וועלכער איז געווען אַן אידעאַליסט, האָט מיט דער געזעלשאַפטלעכער פסיכאָלאָגיע דערקלערט די אַנטשטייאונג פון דער געזעלשאַפטלעכער אָרדענונג און דערפאַר האָט ער זיך פאַרפלאָנטערט אין אויסגאַנגספּונקט קעגנזאַצן. די אידעאַליסטן פון אַלע לענדער האָבן איצט גישט ליב טענען. ס'איז פאַרשטענדלעך פאַרוואָס: אונטער סביבה פאַרשטייען זיי די אַלגעמיינע פסיכאָלאָגיע פון דער מאַסע, די פסיכאָלאָגיע פונם „מיטלען מענטשן" פון דער געגעבענער צייט און געגעבענעם קלאַס, און די דאָזיקע פסיכאָלאָגיע איז ביי אים די לעצטע אינסטאַנץ, צו וועלכער עס קען אַפּעלירן דער פאָרשער. אַלס קאָנ-

---

(* „L'oeuvre d'art — זאָגט ער, — est déterminée par un ensemble, qui est l'état général de l'esprit et des moeurs environnants".

(* קונסט-ווערק וועלט באשטימט דורכן קאָמפּלעקס באַדינגונגען, אין וועלכע עס וועלט אויסגעדריקט דער אַלגעמיינער צושטאַנד סונם גייסט און די זיטן פון דער געגעבענער סביבה).

סעקוועניץ דערפון קומט ביי אים אַרויס, אַז דער „גרויסער" מענטש דענקט אין פילט שטענדיק לויט דעם טייטל פונם „מישלען" מענטשן, אונטערן דיקטאט פון „מיטלמעסיקייטן". אין דאָס איז אויך פאַקטיש נישט ריכטיק, ווי אויך באַליידיקנדיק פאַר די בורזשואַזע „אינטעליגענטן", וועלכע זענען שטענדיק געניגט כאָטש אַ ביסל זיך צו פאַררעכענען צו דער קאַטעגאָריע גרויסע מענטשן. טען איז געווען אַזאַ מענטש, וועלכער איז, זאָגנדיק א', נישט געווען בכח אַרויסצוזאָגן ב' און דערמיט האָט ער איבערגעפירט זיין אייגן ווערק. פון די קעגנזאַצן, אין וועלכער ער האָט זיך פאַרפלאָנטערט, איז נישטאָ קיין אויסוועג, אויב נישט דער היסטאָרישער מאַטעריאַליזם, וואָס גיט אַ געהעריק אָרט סיי פאַר די „פערזענלעכקייטן", סיי פאַר דער „סביבה", סיי פאַר די „מיטלע" מענטשן און סיי פאַר די גרויסע „אויסדערוויילטע פונם גורל".

ס'איז אינטערעסאַנט די באַמערקונג, אַז אין פראַנקרייך, וועלכע איז, אַנגעהויבן פון מיטלאָלטער ביזן יאָר 1871 איינגעשלאָסן, געווען יענץ לאַנד, וווּ די געזעלשאַפטלעך-פאָליטישע אַנטוויקלונג און דער קעגנזייטיקער קאַמף פון די געזעלשאַפטלעכע קלאַסן האָבן אַנגענומען דעם אַממערסטן טיפישן פאַר מערב-אייראָפּע כאַראַקטער, איז גרינגער פון אַלץ צו אַנטפלעקן דעם אורזאַכלעכן צוזאַמענהאַנג צווישן דער דערמאָנטער אַנטוויקלונג אין דעם דערמאָנטן קאַמף, פון איין זייט, און דער געשיכטע פון די אידעאָלאָגיעס — פון דער צווייטער.

רעדנדיק וועגן דער סיבה, פאַרוואָס אין דער עפאָכע פון דער פראַנצויזישער רעסטאַוראַציע האָבן זיך פאַרשפרייט די אידעען פון דער טעאָקראַטישער שול אין דער געשיכטס-פילאָזאָפיע, באַמערקט ר. פלינט: „דער דערפאָלג פון אַן ענלעכער טעאָריע וואָלט געבליבן, פונדעסטוועגן, אומאויפגעקלערט, אויב דער וועג פאַר איר וואָלט נישט געווארן צוגעגרייט דורכן סענסואַליזם פון קאַנדיליאַקן און אויב זי וואָלט נישט געווארן אַזוי אָפן אַנגעשטעלט אויף צו דינען די אינטערעסן פון יענער טעאָריע, וואָס האָט פאַרגעשטעלט די מיינונגען פונם ברייטן

קלאַס פון דער פראַנצויזישער געזעלשאַפט פאַר און נאָך דער רעסטאַוראַציע"*). דאָס איז אודאי אַזוי. און ס'איז גרינג צו פארשטיין, וועלכער קלאַס גראָד האָט געפונען אין דער טעאָ־קראַטישער שול דעם אידעאָלאָגישן אויסדרוק פון זיינע אינטע־רעסן. נאָר לאָמיר מאַכן נאָך איין שריט אין דער טיף פון דער פראַנצויזישער געשיכטע און לאָמיר זיך פרעגן: צי קען מען נישט אַנטדעקן אויך די געזעלשאַפטלעכע סיבות פונם דערפאָלג פון דעם סענסואַליזם אין דער פאַר־רעוואָלוציאָ־נערער פראַנקרייך? צי איז נישט די גייסטיקע באַוועגונג, וואָס האָט אַרויסגערופן די טעאָרעטיקער פונם סענסואַליזם, גע־וען, לויט איר ריי, אַן אויסדרוק פון די שטרעבונגען פון אַ וועלכן־עס־איז געזעלשאַפטלעכן קלאַס? ס'איז באַוויזן, אַז ס'איז יאָ גענוען: די דאָזיקע באַוועגונג האָט אויסגעדרוקט די פריי־הייטס־שטרעבונגען פון פראַנצויזישן „מיטלען שיכט"(33). אויב מיר וואָלטן געגאַנגען נאָך וויטער אין דער זעלבער ריכטונג, וואָלטן מיר געזעהן, אַז, צום ביישפיל, דעקאַרטס פילאָזאָפיע שפיגלט אָפּ אין זיך זייער בולט די נויטן פון דער עקאָנאָמי־שער אַנטוויקלונג און די פאַרהעלטענים פון די געזעלשאַפט־לעכע כוחות פון זיין צייט*). לסוף, אויב מיר וואָלטן דער־גאַנגען ביזן XV י. ה. און גצוועגדעט אונזער אויפמערקזאַם־קייט, צום ביישפיל, אויף די ריטערישע ראָמאַנען, וואָס האָבן געהאַט אַ גרויסן דערפאָלג בי־ דעם דעמאָלסטיקער פראַנצויזישער אַריסטאָקרא־

(* „The philosophy of history in France and Germany", p. 149.

(** פאַרגל. G. Lanson, „Histoire de la littérature française", Paris 1896, pp. 394—397, וו ס'וועלט נישט שלעכט אויסגעקלערט דער צוזאַמענהאַנג פון אייניקע זייטן פון דעקאַרטס פילאָזאָפיע מיט דער פסיכאָלאָגיע פונם תערשנדיקן קלאַס אין פראַנקרייך פון דער ערשטער העלפט פון אכצנטן יאָרהונדערט.

טיע, וואָלטן מיר וויידער אָן מי אַנטדעקט, אַז די דאָזיקע ראָמאַנען זענען געווען אַ שפיגל פונם לעבן אוּן געשמאַק, פונם נאָר וואָס דורך אוּנז אָנגערופענעם שיכט*). מיט איין וואָרט, אין אָט דעם מערקווירדיקן לאַנד, וואָס האָט נאָך ערשט נישט לאַנג געהאַט די פולע רעכט צו זאָגן וועגן זיך, אַז זי „מאַרשירט בראש פון די פעלקער", גייט די קרומע ליניע פון דער גייסטיקער באַוועגונג פאַראַלעל צו דער קרומער ליניע פון דער עקאָנאָמישער אוּן דער סאָציאַל-פּאָליטישער אַנטוויקלונג, וואָס איז באַשטימט דורך איר. צוליב דעם האָט די געשיכטע פון דער אידעאָלאָגיע אין פראַנקרייך אַ באַזונדערן ווערט פאַר דער סאָציאָלאָגיע.

נאָר וועגן דעם אַלעם האָבן נישט געהאַט די מינדסטע פאָרשטעלונג די הערן, וועלכע האָבן אויף פאַרשידענע אופנים קריטיקירט מאַרקסן. זיי האָבן זיך נישט אָנגעשטויסן, אַז כאָטש קריטיק, פאַרשטייט זיך, איז זייער אַ פיינע זאַך, אָבער קריטיקירן דאַרף מען מיט פאַרשטאַנד, ד. ה. פאַרשטיין דאָס, וואָס מען קריטיקירט. קריטיקירן אַ געדאַנקענעם מצטאָד פון וויסנשאַפטלעכער פאָרשונג באַטייט באַשטימען, אויף וויפל ער איז צוגעפאַסט אויף אַנטפלעקן דעם אוּרזאַכ־ען צוזאַמענהאַנג פון דערשיינונגען, באַשטימען אָבער קען מען דאָס בלויז מיט דער הילף פון דערפאָרונג, ד. ה. דורך אַנויצנדן דעם דאָזיקן מצטאָד. קריטיקירן דעם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם הייסט אַ פרוון טאָן צו באַנוצן זיך מיט דעם בעסאָד פון מאַרקס-ענגעלס ביים פאָרשן די היסטאָרישע באַוועגונג סיין דער מענטשהייט. נאָר אויף אַזאַ אופן קען מען אַנטפלעקן די שטאַרקע און שוואַכע זייטן פון דעם מצטאָד. The proof of the pud-

---

*) וועגן דער באַדייטונג פון די דאָזיקע ראָמאַנען האָט סימאָן דע בוביסקעזשט אין אירע („Histoire de Français", t. X. p. 59) סטאַטע מיינונג, וואָס גיט מאַטעריאַל פאַר סאָציאָלאָגישער פאָרשונג פון גאָכהאַמונג 34).

ding is in the eating, — האָט געזאָגט ענגעלס, דערקלערט-דיק זיין דערקענטעניש-טעאָריע. דאָס בלייבט אינגאַנצן ריכטיק אויך בנוגע דער אָנוועזנדוגג צום היסטאָרישן מאַטעריאַליזם. כדי צו קריטיקירן אָט די שפייז, דאַרף מען זי פאַר-זוכן. כדי צו פרוון דעם מעטאָד פון מאַרקס ענגעלס, דאַרף מען קענען זיך באַנוצן מיט אים. און אַ געלונגען באַנוצן זיך מיט אים מיינט אַן אומפאַרגלייך מער ערנסטע וויסנשאַפטלעכע צוגרייטונג און אַ סך מער עקשנותדיקע ארבעט פונם געדאַנק, איידער פסיידא-קריטישע פלוידעריין אויף דער טעמע וועגן דער „אייזנזייטיקייט" פון מאַרקסיזם.

● די „קריטיקער" פון מאַרקסן, טיילווייז מיט באַדויערן, טיילווייז מיט אַ פאַרווונדרונג, טיילווייז מיט ביזזוליקייט זאָגן, אַז ביז היינט איז נישטאָ אַזאַ בוך, וואָס זאָל געבן אַ טעאָרעטישע באַראַכטיקונג פון היסטאָרישן מאַטעריאַליזם. אונטער דעם וואָרט בוך מיינט מען געווינלעך עפעס אַ מין קורצן האַנט-בוך פאַר וועלט-געשיכטע מיט אַ מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט. אָבער אין דער היינטיקער צייט קען אַזאַ האַנט-בוך נישט אָנגעשריבן ווערן נישט דורך איין געלערנטן, — ווי בריט עס זאָלן נישט זיין זייגע ידיעות, — אוין נישט דורך אַ גאַנצער גרופּע גע-לערנטע. פאַר דעם איז נישטאָ אוין ס'וועט נאָך לאַנג נישט זיין קיין גענוגדיקער מאַטעריאַל. דער מאַטעריאַל קען ווערן אָנגעזאַמלט נאָר דורך אַ לאַנגער רייַ באַזונדערע פאָרשונגען, וואָס זאָלן באַאַרבעטן די אַנטשפרעכנדיקע געביטן פון דער וויסנשאַפט מיט דער הילף פון מאַרקס מעטאָד. אַנדערש גע-זאָגט, די „קריטיקער", וועלכע פאָדערן אַ „בוך", וואָלטן גע-וואָלט, אַז די זאַך זאָל זיך אָנהויבן פונם סוף, ד. ה., אַז ס'זאָל פאַרויס ווערן אויפגעקלערט פונם מא-טעריאַליסטישן שטאַנדפונקט יענער היסטאָרישער פראָ-צעס, וואָס דאַרף, אייגנטלעך, ערשט אויפגע-קלערט ווערן. אינדעראמתן ווערט אַ „בוך" צו דער סאַר-טייַדיקונג פונם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם גענריבן טאַקע אין אַזא מאָס, אין וועלכער די היינטיקע אידעאָלאָגן, — אָפטער

פון אַלץ, ווי מיר האָבן געזאָגט, אינגאַנצן אומבאַוווּסטזיניק, — ווערן אויפגעצווונגען דורכן היינטיקן צושטאַנד פון דער סאָציאַלער וויסנשאַפט צו געבן אַ מאַטעריאַליסטישע דערקלערונג פון די דערשיינונגען, וואָס זיי פאָרשן. אוּן אַז אַ זעלכע געלערנטע זענען היינט פאַראַן נישט וויניק, באַווייזן געניג איבערצייגנדיק כאָטש יענע ביישפילן, וואָס מיר האָבן אָנגעווויזן אויבן.

לאַפלאַס זאָגט, אַז נאָך ניוטאָנס גרויסער אַנטדעקונג זענען אַדורכגעגאַנגען אַן ערך פיפציק יאָר, איידער מ׳האָט געמאַכט וועלכע עס איז וויכטיקער דערגענצונג צו איר. די דאָזיקע גאַנצע צייט איז נויטיק געווען אָט דעם גרויסן אמת, כדי צו ווערן דורך אַלעמען פאַרשטאַנען אוּן כדי בייצוקומען יענע שטערונגען, וואָס זענען איר געמאַכט געוואָרן דורך דער טעאָריע פון די שטורעמס אוּן, קען זיין, אויך דורך דער אייגנליבע פון די מאַטעמאַטיקער פון ניוטאָנס צייט*).

די שטערונגען, וואָס עס טרעפט אָן דער מאָדערנער מאַטעריאַליזם, — אַלס גראַדליניקע אוּן קאָנסעקווענטע טעאָריע, — זענען אומפאַרגלייך גרעסערע, איידער די, מיט וועלכע עס האָט זיך אָנגעטראָפן ניוטאָנס טעאָריע, בעת זי האָט זיך באַווּזן; קעגן אים שטייט אויף גלייך אוּן אַנטשידן דער אינטערעס פונם איצט הערשנדיקן קלאַס, אוּן אונטער דער ווירקונג פונם לעצטן פאַלן ארונטער אויס נויטוועניקייט די גרעסטע מערהייט פון די היינטיקע געלערנטע. די מאַטעריאַליסטישע דיאַלעקטיק, וואָס „בויגט זיך נישט פאַר קיין שום זאַך אוּן באַטראַכט די זאַכן פון זייער פּאָראיבערגייענדיקער זייט", קען נישט האָבן די סימפּאַטיעס פון אַ קאָנסערוואַטיוון קלאַס, וואָס כס איז איצט די בוּרזשואַזיע אויפן מערב. זי איז אַזוי ווייט קעגנזעצלעך דער שטימונג פון אָט דעם קלאַס, אַז ס׳איז גאָנץ נאַטירלעך, וואָס זיינע אידעא-

---

*) „Exposition du systéme du monde" Paris, (
L'an IV. t. II, pp. 201—292.

לאָנן שטעלט זיך פאָר ווי עפּעס אַזוינס, וואָס איז נישט דער־
לאָזבאַר, נישט אַנשטענדיק, נישט פּאַסיק נישט פאַר „אָרנט־
לעכע מענטשן" בכלל, נישט פאַר די „חשובע" מענער פון
דער וויסנשאַפט בפרט*). עס איז קיין וווּנדער נישט, וואָס
יעדער פון די גלעזערנטע לייט האַלט זיך פאַר מאָראַליש פאַר־
פליכטנד צו באַוויטיקן פון זיך יעדן חשד פון סימפּאַטיע צום
מאַטעריאַליזם. און גאָר נישט זעלטן קומט פאָר אַזוי, אַז די
דאָזיקע חשובע לייט גרעניצן זיך אַלץ מער אַנטשידנדיק אָפּ פון
אים, וואָס עקשנותדיקער זיי האַלטן זיך אין זייער ספּעצי־
עלע פאַרשוינגען ביים מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט**). דאָ
באַקומט זיך עפּעס אַזא האַלב־אומבאַוווּסטזיניקער „קאָנוועניאָ־
נעלער ליגן", וואָס קען האָבן, אומפּאַדינגט, נאָר אַן אויסערסט
שעדלעכע ווירקונג אויפן טעאָרעטישן געדאַנק.

---

*) וויגן דעם זע, צוישן אַנדערע, ענגעלס אויפּנדערמאַנטן ארטיקל, „Ueber den historischen Materialismus".

**) דערמאָנט זיך, מיט וואָס פאַרא היץ עס האָט זיך פאַרענטפערט קעגן פאַרווארף אין מאַטעריאַליזם לאַמאַרקס; פאַרגלייך אויך, היי עס פאַרענטפערט זיך קעגן דעם ראַצעל („Die Erde und das Leben", p. 631) פון דערגרי־ פון דערגרי־ שריבט דער זעלבער ראַצעל: „דער סך־הכל פון די קולטור־דערגרי־ כונגען פון יעדן געזעלשאַפט פאַלן אויף יעדער געזעלשאַפט־ שטופּ פון זיין אַנט־ וויקלונג באַשטימט פון מאַטעריעלע און גייסטיקע עלעמענטן... זיי הערן דערפאַרט דורך נישט אויפן אין זעלבע מיטלען, דורך נישט אייגער אין דער זעלבער אר־ בעט און נישט אייגנטיק... אינם פונדאַמענט פון די גייסטיקע דערגרייכונגען לייגן די מאַטעריעלע. די גייסטיקע סטטיקייט קומט, היי ס לוקסוס, בלויז נאָכן באַפרידיקן די מאַטעריעלע באַדערפענישן. דערביי דערן אלע פראַגן וועגן דער אנטשטייאונג פון דער קולטור דערפירט צו דער פראַגע וועגן דעם, וואָס העלפט מיט צו דער אַנטוויקלונג פון די מאַטעריעלע קולטור־מוינדאַמענטן". („Völkerkunde" I. Bano, erste Auflage, p. 17.) דאָס איז דער צוזאַמענפאַס־ צוויידיטיקער היסטאָריקער מאַטעריאַליזם, נאָר ס טך וויניקער צדוכגעטרעכטער פון ד עריבער גיסט וועלט, היי דער מאַטעריאַליזם פון מארקס־ענגעלס.

דער „קאָנוועניאָנעלער לינק" פון דער געזעלשאַפט. דאָס איז צעטיילט אויף קלאַסן, צעוואַקסט זיך אַלץ מער, וואָס מער עס ווערט צעטרייסלט די עקזיסטירנדיקע וועלט-אָרדענונג אונטער דער וירקונג פון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג און דעם קלאַסן-קאַמף, וועלכער ווערט דורך איר אַרויסגערופן. מאַרקס האָט זייער ריכטיק געזאָגט, אַז וואָס מער עס אַנטוויקלט זיך דער קעגנזאַץ צווישן די וואַקסנדיקע פּראָדוציר-כּחות און דער עקזיסטירנדיקער געזעלשאַפטלעכער אָרדענונג, אַלץ מער ווערט אַנגעזאַפּט מיט צביעות די אידעאָלאָגיע פונם הערשנדיקן קלאַס. און וואָס מער דאָס לעבן אַנטפלעקט די לעגנערישקייט פון אָט דער אידעאָלאָגיע, אַלץ געהויבענער און זיטלעכער ווערט די שפּראַך פונם דאָזיקן קלאַס „Sankt Max". Dokumente des Sozialismus, August 1904. pp. 370—371). די ריכטיקייט פון אָט דעם געדאַנק וואַרפט זיך באַזונדערס בולט אין די אויגן א צט, ווען, צום ביישפּיל, אין דייטשלאַנד גייט די סאַרשפּרייטונג פון אויסגעלאַסנקייט, וואָס איז אויפגעדעקט געוואָרן דורכן האַרדען-מאָלטקע-פּראָצעס, האַנט ביי האַנט מיט דער „אויפלעבונג פונם אידעאַליזם" אין דער סאָציאַלער וויסנשאַפט. און ביי אונז אַפילו צווישן די „טעאָרעטיקער פונם פּראָלעטאַריאַט" באַווייזן זיך מענטשן, וועלכע פאַרשטייען נישט די גזעזלשאַפטלעכע סיבה פון דער דאָזיקער „אויפלעבונג" און וועלכע גיבן זיך אַליין אונטער איר וירקונג: די באָגדאַנאָוס, באַזאַראָוס און ענלעכע צו זיי...

איבעריקנס, זענען די מעלות, וואָס מאַרקס מעטאָד האָט פאַר יעדן געלערנטן, אַזוי אומגעהייער גרויס, אַז עס הייבן זיי אָן בקול רם צו אָנערקענען אַפילו מענטשן, וועלכע גיבן זיך געזן אונטער דעם „קאָנוועניאָנעלן לינק" פון אונזער צייט. צו דער צאָל פון אַ זעלכע מענטשן געהערט, צום ביישפּיל, דער אַמעריקאַנער זעליגמען, דער מחבר פונם בוך „The economic interpretation of history" *), וואָס איז

*) די עקאָנאָמישע דערקלערונג פון געשיכטע. — איבערז.

אַרויס אין יאָר 1909. זעלִיגמען אָנערקענט אָבנהערציק, אַז די גע-
לערנטע זענען פֿאַר דער טעאָריע פונם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם
אָפּגעשראָקן געוואָרן צוליב די סאָציאַליסטישע אויספירן, וואָס עס
האָט פון איר געמאַכט מאַרקס. אָבער ער געפינט, אַז מע קען אָנזעטיקן
די ציג און נישט אָנרירן דאָס קרויט, „מע קען זיין אַן עקא-
נאָמישער מאַטעריאַליסט" און, פונדעסטוועגן, פאַרבליבן אַ קעג-
נער פונם סאָציאַליזם. „דער פּאַקט אַז מאַרקס עקאָנאָמישע
אָנשויאונגען זענען געווען פאַלש, — זאָגט ער, — הָאט נישט קיין
שום שייכות צו דער ריכטיקייט אָדער פאַלשקייט פון זיין גע-
שיכטס-פילאָזאָפיע"*). אינדעראמתן זענען די עקאָנאָמישע אָנ-
שויאונגען פון מאַרקסן געווען אַמענגסטן פאַרבונדן מיט זיינע
היסטאָרישע אָנשויאונגען. כדי גוט צו פאַרשטיין „קאַפּיטאַל",
איז אומבאַדינגט נויטיק תחילת זיך גוט אַרײַנטראַכטן
אין דער באָרימטער פּאָרעדע צו „Zur Kritik der politi-
schen Oekonomie". אָבער מיר קענען נישט דאָ נישט פאָר-
מולירן די עקאָנאָמישע אָנשויאונגען פון מאַרקסן, נישט אויפ-
קלערן דאָס, ווײַל אינטערעסיגט דאָך נישט קיין שום צוויפל,
אַז זיי שטעלן מיט זיך פאָרנאָר אַן אומבאַדינגטן באַשטאַנד-
טייל פון דער לערע, וואָס ווערט אָנגערופֿן היסטאָרישער
מאַטעריאַליזם**). מיר וועלן נאָר צוגעבן, אַז זעלִיגמען איז

---

*) דאָס אויבנדערמאָנטע ווערק, זייט 24 און 109.

**) אינעריקנס, אַז זענען צווי ווערטער אויף צו דערקלערן דאָס גע-
זאָגטע. לויט מארקסן „שטעלן די עקאָנאָמישע קאַטעגאָריעס פאָר מיט זיך בלויז
טעאָרעטישע, אַבסטראַקטע אויסדרוקן פון די געזעלשאַפטלעכע באציונגען פון דער
פּראָדוקציע". („אָרעמקייט פון דער פילאָזאָפיע", צווייטער טייל, צווייטע „באַמער-
קונג"). דאָס הייסט, אז אויף אויף די קאַטעגאָריעס פון דער פּאָליטישער
עקאָנאָמיע קוקט מארקס פונם שטאַנדפונקט פון אַז די קעגנזייטיקע באציאונ-
גען פון די מענטשן אינם געזעלשאַפטלעכן פּראָצעס פון דער פּראָדוקציע, דורך
וועלכע אַנטהיקלונג עס ווערט בייַ אים אין די גרונט-שטריכן דערקלערט די היס-
טאָרישע האַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט.

אַ גענוג „חשובער" מענטש אויף דעם, כדי אויך צו שרעקן זיך פֿאַרן מאַטעריאַליזם. דער דאָזיקער עקאָנאָמישער „מא־טעריאַליסט" האָלט פֿאַר אַ נישט־דערלאָזבאַרער עקסטרעמיטעט די שטרעבונג צו זערקלערן „רעליגיע און אַפֿילו קריסטנטום" דורך עקאָנאָמישע סיבות*). דאָס אַלץ באַווייזט קלאָר, ווי טיף עס ווארצלען יענע פֿאָראורטיילן, און אַזוי אַרום אויך יענע שטערונגען, מיט וועלכע עס קומט אויס דער טעאָריע פון מאַרקסן זיך צו ראַנגלען. און פונדעסטוועגן, בלויז דער פאַקט פון די באַוואָרענישן, וואָס ער מאַכט, גיבן אַ געוויסן גרונט צו האָפן, אַז דער היסטאָריישער מאַטעריאַליזם וועט זיך — כאָטש אַפֿילו נאָר אין אַן אַרומגעשניטענער, „גערייניקטער פֿאָרם" — דערשלאָגן, ענדלעך, צו דער אָנערקענונג מצד יענע אידעא־לאָגן פון דער בורזשואַזיע, וועלכע האָבן אינגאַנצן נאָך נישט פֿאַרוואָרפן יעדע זאָרג וועגן ברענגען אין אָרדענונג זייערע היסטאָרישע אָנשויאונגען**).

---

*) דאָרטן, ז. 37. קאוטסקיס „אנטשטייאונג פון קריסטנטום", אלס דערק פון אס דער עקסטרעמיטעט, דערף געוויס פאראורטיילט הערן פון זעליגמענס שטענדפונקט.

**) אומגעהייער באלערנד איז פאלגנדיקע קענגשטעלונג. לויט מארקסן קומט אויס, אז די מאטעריאליסטישע דיאלעקטיק, דערקלערנדיק דאס עקזיסטירנדיקע, דערקלערט אויך זיין אומפארמיידלעכע פארניכטונג. און אין דעם זעט ער איר מעלה, איר פראגרעסיוע באדייטונג. און זעליגמען זאגט: „סאציאליזם איז א טעאריע, וואס באצויט זיך צו דעם, וואס ס'דארף זיין; היסטארישער מא־טעריאליזם איז א טעאריע, וואס באצויט זיך צו דעם, וואס ס'איז געווען" (דאָרט, ז. 108). און נאר אויף דעם גרונט האלט ער פאר זיך פאר מעגלעך צו פארטיידיקן דעם היסטארישן מאטעריאליזם. מיט אנדערע ווערטער באטייט דאס, אז מע קען אינגאירין דעם דאזיקן מאטעריאליזם, אויף וויפל ער דערקלערט די אומפארמיידלעכע פארניכטונג פונם עקזיסטירנדיקן, און באגרענצן זיך מיט זיין מעסער אויף צו דערקלערן דאס, וואס עס האט עקזיסטירט. דאס איז איינער פון די פיל פאלן פון „טאלטער בוכהאלטעריע" אויפן אידעאלגיבן געביט, — א בוכהאלטעריע, וואס איז אויך געבוירן דורך עקאנאמישע סיבות.

אָבער דער קאַמף מיטן סאָציאַליזם, מאַטעריאַליזם אין אַנדערע אומאָנגענעמע עקסטרעמיטעטן מיינט, אַז עס איז דאָ אַ געוויסער „גייסטיקער געווער". אַלס גייסטיקער געווער, וואָס ווערט באַנוצט אינם קאַמף מיטן סאָציאַליזם, דינט איצט הויפּטזעכלעך די אַזוי גערופענע סובּיעקטיוויע פאַליטישע עקאָנאָמיע אין די מער אָדער ווייניקער געלונגען-פאַרגוואַלטיקטע סטאַטיסטיק. אינם קאַמף מיטן מאַטעריאַליזם איז די הויפּט-פעסטונג די אַלערליי מעגלעכע פאַרמען פון קאַנטיאַניזם. אויפן געביט פון דער סאָציאַלער וויסנשאַפט ווערט דער קאַנטיאַניזם אוטיליזירט צו דעם צוועק אַלס אַ לערע אַ דואַליסטישע, וואָס צעריסט דעם צוזאַמענהאַנג צווישן זיין פון דענקען. אַזוי ווי דאָס באַטראַכטן עקאָנאָמישע פראַגן גייט אין אונזער פלאַן נישט אַריין, דעריבער וועלן מיר זיך באַגרעניצן מיט דער אָפּשאַצונג פונם פילאָזאָפישן גייסטיקן געווער פון דער בורזשואַזער רעאַקציע אויפן געביט פון אידעאַלאָגיע.

אין סוף פון זיין בראָשור „די אַנטוויקלונג פונם וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם" באַמערקט ענגעלס, אַז וועגן די מעכטיקע פראָדוקציאָנס-מיטלען, וואָס זענען געשאַפן געוואָרן דורך דער קאַפּיטאַליסטישער עפּאָכע, וועלן איבערגיין אין געזעלשאַפטלעכן אייגנטום און וועגן די פראָדוקציע וועט זיין אָרגאַניזירט אַנטשפרעכנד צו די געזעלשאַפטלעכע באַדערפנישן, דאָן וועלן די מענטשן, ענדלעך, ווערן די באַלעבאַטים פון זייערע געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען און דערמיט אַליין די באַלעבאַטים פון דער נאַטור און פון זיך אַליין. נאָר דאָן וועלן זיי אָנהייבן באַוווסטזיניק צו מאַכן זייער געשיכטע; נאָר דאָן וועלן די געזעלשאַפטלעכע סיבות, וואָס זיי האָבן געבראַכט אין באַוועגונג, אַרויסרופן אַלץ אין אַ גרעסערער מאָס די געוואָנטשטע פאַר זיי רעזולטאַטן. „דאָס וועט זיין מצד דער מענטשהייט אַ שפרונג פון דער מלוכה פון נויטוועניקייט אין דער מלוכה פון פרייהייט".

ענגעלס דאָזיקע ווערטער האָבן אַרויסגערופן אַ דערווידע-

דונג מצד יעניקע, וועלכע האָבן, נישט פֿאַרטראָגנדיק בכלל קיין „שפּרונגען" בשום אופן נישט געקענט אָדער נישט געוואָלט פֿאַרשטיין דעם „שפּרונג", פון דער מלוכה פון נויטוועגדיקייט אין דער מלוכה פון פרייהייט. אַזוי „שפּרונג האָט זיך זיי אויס-געווויזן אַפֿילו קאַנזעקווענט צו יענעם קוק אויף פרייהייט, וואָס ס'האָט אַרויסגעזאָגט דער זעלבער ענגעלס אינם ערשטן טייל פון „אַנטי-דיורינג". דעריבער, פֿדי פונאַנדערצוקלייבן זיך, אין וואָס עס איז דאָ געווען ביי זיי דער פֿלאָנטער, מוזן מיר דער-מאָנען, וואָס אייגנטלעך האָט דאָרט אַרויסגעזאָגט ענגעלס.

אין אַרויסגעזאָגט האָט ער דאָרט אָט וואָס: אויפקלערנ-דיק העגעלס ווערטער: „די נויטוועגדיקייט איז בלינד בלויז, אויך ווייל זי בלייבט אומפֿאַרשטאַנדלעך", האָט ער באַהויפּ-טעט, אַז די פרייהייט באַשטייט „אין הערשאַפֿט איבער דער נאַטור און איבער זיך אַליין — אַ הערשאַפֿט. וואָס איז באַזירט אויף דער דערקענטעניש פון דער נאַטירלעכער נויטוועגדי-קייט"*). ענגעלס האָט אַנטוויקלט דעם דאָזיקן געדאַנק מיט אַ קלאָרקייט, אַ פּולקאָם ענוגגדיקער פֿאַר מענטשן, וועלכע זענען באַקאַנט מיט יענער לערע פון העגעלן, אויף וועלכער ער האָט זיך געשטיצט. אָבער דאָס טאַקע איז די צרה, וואָס די היינטיקע קאַנטיאַנער „קריטיקירן" נאָר העגעלן, און פֿאַרשן פֿאַרשן זיי אים נישט: נישט קענענדיק העגעלן, האָבן זיי נישט גע-קענט פֿאַרשטיין אויך ענגעלסן. זיי האָבן דערווידערט קעגן דעם מחבר פון „אַנטי-דיורינג", אַז ס'איז נישטאָ קיין פרייהייט דאָרט, וווּ מע איז אונטערגעוואָרפן דער נויטוועגדיקייט. און דאָס איז געווען אינגאַנצן אויסגעהאַלטן מצד מענטשן, וועמעס פילאָזא-פישע אָנשויאונגען עס זענען דורך און דורך אָנגעזאַפּט מיטן דואַליזם, וואָס קען נישט פֿאַריניקן דאָס דענקען מיטן זיין. פונם שטאַנדפונקט פונם דאָזיקן דואַליזם פֿאַרבלייבט וויקלעך

(*) „Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wis-senschaft", fünfte Auflage, p. 113.

דער „שפרונג" פון נויטוועגדיקייט אין סרייהייט פולקאָם אופן פֿאַרשטענדלעך. אָבער די פילאָזאָפיע פון מאַרקסן, — פונקט אַזוי אויך די פילאָזאָפיע פון פייערבאַכן, — פראָקלאַמירט די אייגהייט פונם זיין און דענקען. און כאָטש זי, — ווי מיר האָבן שוין געזעגן אויבן, רעדנדיק וועגן פייערבאַכן, — פאַרשטייט אָט די אייגהייט איגנאַנצן אַנדערש, איידער ס'האָט זי פאַרשטאַנען דער אַבסאָלוטער אידעאַליזם, גייט זי אָבער אין דער פראַגע וועגן דער פאַרהעלטעניש פון פרייהייט צו נויטוועגדיקייט איגנאַנצן זיך נישט פונאַנדער מיט העגעלס לערע.

די גאַנצע פראַגע באַשטייט אין דעם, וואָס נעמלעך זאָל מען פאַרשטיין אונטער נויטוועגדיקייט. נאָך אַריסטאָטעלעס*) האָט דערוויזן, אַז דער באַגריף נויטוועגדיקייט האָט אַ סך ניואַנסן: ס'איז נויטוועגדיק איינעמען אַ רפואה, כדי געזונט צו ווערן; ס'איז נויטוועגדיק צו אָטעמען, כדי צו לעבן; ס'איז נויטוועגדיק צו פאָרן קיין ענינע, כדי אָפצוגעמען אַ חוב. דאָס איז, אַזוי צו זאָגן, אַ באַדינגטע נויטוועגדיקייט: מיר מוזן אָטעמען, אויב מיר ווילן לעבן; מיר מוזן איינעמען אַ רפואה, אויב מיר ווילן פטור ווערן פון אַ קרענק א. א. וו. מיט אַ נויטוועגדיקייט פון דעם מין האָט דער מענטש שטענדיק צו טאָן אינם פראָצעס פון זיין ווירקן אויף דער אויסערלעכער וועלט: ס'איז אים נויטוועגדיק דאָס פאַרזיכערן תבואה, אויבער ווי שנייַדן; ס'איז נויטוועגדיק דאָס אַרויסלאָזן אַ פייל, אויבער ווי טוטן אַ חיה; ס'איז נויטוועגדיק צו באַזאָרגן זיך מיט הייץ-מאַטעריאַל, אויבער ווי לאָזן אין באַוועגונג אַ דאַמף-מאַשין א. א. וו. שטעלנדיק זיך אויפן שטאַנדפונקט פון דער נעאָ-קאַנטישער „קריטיק פון מאַרקסן", דאַרף מען מודה זיין, אַז אויך אין אָט דער באַדינגטער נויטוועגדיקייט זענען סאַראָן עלעמענטן פון אונטערווארפן זיך; דער

*) „מעטאַפיזיק", בוך V, קאַפּ. 5.

מענטש וואָלט געווען פרייער, אויב ער וואָלט געקענט באַ-
פרידיקן זיינע באַדערפענישן, נישט אָנווענדיק קיין שום אַר-
בעט; ער וואָרפט זיך שטענדיק אונטער דער נאַטור,
צווינגנדיק זי אַפילו צו דינען אים. נאָר אָט דאָס
אונטערוואַרפן זיך איר איז אַ תּנאי פאַר זיין באַפרייאונג; אונ-
טערוואַרפנדיק זיך איר, פאַרגרעסערט ער דערמיט אַליין זיין
מאַכט איבער איר, ד. ה. זיין פרייהייט. דאָס וואָלט אויך
געווען ביי אַ פּלאַנמעסיקער אָרגאַניזאַציע פון דער געזעלשאַפט-
לעכער פּראָדוקציע. אונטערוואַרפנדיק זיך געוויסע פּא-
דערונגען פון דער טעכנישער און עקאָנאָמישער נויטווענדיקייט,
וואָלטן די מענטשן געמאַכט אַ סוף צו דער דאָזיקער אומזיני-
קער אָרדענונג, ביי וועלכער עס הערשן איבער זיי זייערע
אייגענע פראָדוקטן, ד. ה. זיי וואָלטן אין אַ גרויסער מאָס פאַר-
גרעסערט זייער פרייהייט. זייער אונטערוואַרפן זיך וואָלט
אויך דאָ געווען דער קוואַל פון זייער באַפרייאונג.

דאָס איז נישט אַלץ. צוגעווינענדיק זיך טראַכטן, אַז דאָס
דענקען איז אָפגעטיילט פונם זיין דורך אַ גאַנצן תּהום, וויסן
די „קריטיקער" פון מאַרקסן נאָר איין ניואַנס פון דער נויט-
וועندיקייט: זיי, — לאָמיר זאָגן ווידער מיט די ווערטער פון
אַריסטאָטעלסן, — שטעלן זיך פאָר די נויטוועندיקייט בלויז
ווי אַ כּח, וואָס שטערט אונז צו האַנדלען אין הסכם מיט
אונזער ווילן און וואָס צווינגט אונז צו טאָן דאָס, וואָס
איז קעגנזעצלעך דעם ווילן. אַזאַ נויטוועندיקייט איז וויר קלעך
קעגנזעצלעך דער פרייהייט און קען נישט זיין פאַר אונז
מער אָדער וויניקער שווער. נאָר אויך דאָ דאַרף מען נישט
פאַרגעסן, אַז דער כּח, וואָס שטעלט זיך דעם מענטשן פאַר
ווי אַן אויסערלעכער צוואַנגס-כּח, אַ קעגנזעצלעכער צו זיין
ווילן, קען ביי אַנדערע באַדינגונגען פאַרשטעלן זיך אים אין
פולקאָם אַן אַנדער ליכט. לאָמיר נעמען אַלס ביישפיל אונזער
היינטיקע אַגראַר-פראַגע. אַ קלוגן פריץ, אַ קאַדעט, קען אַ
צוואַנגס-עקספראָפריאַציע פון דער ערד" אויסווייזן זיך ווי אַ
מער אָדער וויניקער, — ד. ה. אומגעקערט-פראָפאָרציאָנעל

צו דער גרויס פון דער „געראטענער באַלוינונג", — טרויעריקע היסטאָרישע נויטוועניקייט. און אָט יענעם פ ו י ע ר, וועלכער שטרעבט צו קריגן ערד, וועט זיך ווי אַ מער אָדער ווייניקער טרויעריקע נויטוועניקייט פאָרשטעלן, פאַרקערט, נאָר אָט די „געראטענע באַלוינונג", און די „צוואַנגס-עקספראפריאציע" אַליין וועט זיך אים אומבאַדינגט אויסווייזן ווי אַן אויסדרוק פון זיין פרייען ווילן און ווי אַן אויסערסט ווערטפולע פאַרזיכערונג פון זיין פרייהייט.

זאָגנדיק דאָס, רירן מיר אָן, קען זיין, דעם סאַמע וויכטיקסטן פונקט אין דער לערע וועגן פרייהייט, — אַ פונקט, וואָס ענגעלס דערמאָנט נישט געווויס נאָר דערפאַר, ווייל פאַר אַ מענטשן, וועלכער איז דורכגעגאַנגען העגעלס שול, איז אָט דער פונקט פאַרשטענדלעך אויך אָן וואָסער-עס-איז אויפקלערונגען.

אין זיין רעליגיאָנס-פילאָזאָפיע זאָגט העגעל: „Die Frei-heit ist dies: nichts zu wollen als sich" (*). ד. ה. „די פרייהייט באַשטייט אין דעם, נישט צו פאַרלאַנגען גאָרנישט, אויסער זיך"[35]. און די דאָזיקע באַמערקונג וואַרפט אַן אומגעהייער העלע ליכט אויף דער גאַנצער פראַגע וועגן פרייהייט, אויף וויפל זי איז נוגע דער געזעלשאַפטלעכער פסיכאָלאָגיע: דער פויער, וועלכער פאָדערט, מ'זאָל אים איבערגעבן די פריצישע ערד, ווייל נישט „גאָרנישט, אויסער זיך". און אָט דער פריץ-קאַדעט, וועלכער איז מסכים אָפצוטרעטן אים די דאָזיקע ערד, דער ווייל שוין „נישט זיך", נאָר יענעם, וואָס עס צ ו י ג ט אים די געשיכטע דער ערשטער איז פריי; דער צווייטער ג י ט זיך פאַרנויפטיק אונטער דער נויטוועניקייט.

מיטן פראָלעטאַריאַט, וועלכער פאַרוואַנדלט די פראָדוקציע-מיטלען אין אַ געזעלשאַפטלעך אייגנטום און וועלכער אָרגאַני-

---

(*) Hegesl's Werke, Band XII, p. 98.

זירט אויף נייע יסודות די געזעלשאפטלעכע פראָדוקציע, וואָלט געווען דאָס זעלבע, וואָס מיטן פויער: ער וואָלט גארנישט נישט געוואָלט, „אויסער זיך". און ער וואָלט זיך געפילט אלס א פולקאָם פרייער. נו, וואָס שייך די קאַפיטאַליסטן, וואָלטן זיי געווים אין בעסטן פאל זיך געפילט ווי יענער פריץ, וועלכער נעמט אָן דעם קאַדעטישן אגראר-פראָגראם: זיי וואָלטן נישט געקענט נישט אייגנעפינגען, אז אן אַנדער זאָך איז פריוואטיט, און אן אַנדער זאָך — היסטאָרישע נויטוענדיקייט.

אונז שיינט, אז די „קריטיקער", וועלכע האָבן אָפּאָנירט ענגעלסן, האָבן אים נישט פארשטאַנען, צווישן אַנדערעס, אויך דערפאָר, וואָס זיי האָבן געדאַנקלעך געקענט אַריינגיין אין אזא לאָגע פון די קאַפיטאַליסטן, אָבער זיי האָבן בשום אופן נישט געקענט אויסמאָלן זיך אין „דער פעל" פון פראָלעטאַריער. און מיר מיינען, אז אויף דעם איז אויך געווען איר סאָציאָלע, אין דער לעצטער אינסטאַנץ עקאָנאָמישע סיבה.

XVI

דער דואָליזם, צו וועלכן עס זענען געניגט איצט די אידעאָלאָגן פון דער בורזשואָזיע, מאַכט נאָך אן אַנדער מאָרווורף דעם היסטאָרישן מאַטעריאָליזם. מיט שטאַמלערס מויל וואָלט ער אים פאָר, אז ער רעכנט זיך פלומרשט אינגאַנצן נישט מיט דער סאָציאָלער טעלעאָלאָגיע. אָט דער צוויי-טער פאָרווורף וואָס גלעפינט זיך, אייגנטלעך, אין דער ענגסטער קרובהשאַפט מיטן ערשטן, איז אויך אזוי אומבאַגרינדעט, ווי דער ערשטער.

מאַרקס האָט געזאָגט: „כדי צו פראָדוצירן, טרעטן די מענטשן אַריין אין באַשטימטע קעגנזייטיקע באַציאונגען". שטאַמלער שטיצט זיך אויף דער דאָזיקער הנחה ווי אויף א באַווייז דערפון, אז מאַרקס אליין, קעגן זיין טעאָריע, האָט נישט געקענט אויסמיידן קיין טעלעאָלאָגישע באַטראַכטונגען.

מאַרקס וועלט בּאַטייטן, לויט זיין מיינונג, אז די מענטשן טרעטן בּאַווּסטזיניק אַרײן אין אָט די קעגנזייטיקע בּאַציאונגען, אָן וועלכע די פּראָדוקציע איז אוממעגלעך. דאָס הייסט, אַז די דאָזיקע באַציאונגען זענען אַ פּוטל-יוצא פון אַ געפּלאַנטן טאַט*).

ס'איז נישט שווער צו באַמערקן, גראָד אין וועלכן אָרט פון אָט דער באַטראַכטונג מאַכט שטאַמלער דעם לאָגישן טעות, וואָס לייגט אַרויף זיין שטעמפּל אויף זיינע אַלע וויטערדיקע קריטישע באַמערקונגען.

לאָמיר נעמען אַ ביישפּיל. ווילדע יעגער פּאַרפּאַלגן אַ געוויסע חיה, לאָמיר זאָגן, — אַ העלפּאַנט. צוליב דעם נעמען זיי זיך צונויף צוזאַמצן און אָרגאַניזירן אויף אַ געוויסן אופן זייערע כּוחות. וווּ איז דאָ דער ציל? וווּ — דאָס מיטל? דער ציל, איז קלאָר, לייגט אינם כאָפן אָדער אין טויטן דעם העלפּאַנט, און אַלס מיטל דינט דאָס פּאַרפּאַלגן די חיה מיט פּאַרײניקטע כּוחות. דורך וואָס ווערט דיקטירט דער ציל? דורך די באַדערפענישן פון מענטשלעכן אָרגאַניזם. דורך וואָס ווערט באַשטימט דאָס מיטל? דורך די באַדינגונגען פון געיעג. צי זענען פונם מענטשנס וויל אָפהענגיק די באַדערפענישן פון זיין אָרגאַניזם? ניין, זיי זענען נישט אָפהענגיק, און בכלל פּאַרנעמט זיך מיט זיי די פּיזיאָלאָגיע, און נישט די סאָציאָלאָגיע. וואָס זשע קענען מיר פאָדערן אינם געגעבענעם מאָמענט פון דער סאָציאָלאָגיע? צו דערקלערן דאָס, פּאַרוואָס. שטרעבנדיק צו באַפרידיקן זייערע באַדערפענישן, — לאָמיר זאָגן, די באַדערפענישן אין שפּייז, — טרעטן די מענטשן אַרײן אַ מאָל אין די אין אַ מאָל אין גאַנץ אַנדערע קעגנזייטיקע באַציאונגען. און אָט דאָס דערקלערט די סאָציאָלאָגיע, — אין דער פערזון פון מאַרקסן, — דורכן צושטאַנד פון זייערע פּראָדוצירנכחות. וויטער פרעגט זיך: צי

*) „Wirtschaft und Recht", Zweite Auflage, p. 421.

איז אָפהענגיק דער דאָזיקער כחות-צוישטאַנד פונם ווילן פון די מענטשן און פון יענע צ י ל, וואָס ווערן דורך זיי פאַרפאָלגט? די סאָציאָלאָגיע, — ווידער אין דער פערזאָן פונם זעלבן מאַרקס, — ענטפערט: ניין, ער איז נישט אָפהענגיק, און אויב ער איז נישט אָפהענגיק, הייסט עס, אַז זיי, די כחות, אַנטשטייען דורך דער קראַפט פון אַ געוויסער נויטווענ-דיקייט, אַ באַשטימטער דורך די געגעבענע באַדינגונגען, וואָס לייגן אויסער דעם מענטשן.

וואָס זשע קומט אויס? עס קומט אויס, אַז אויב געיעג איז אַ גע פּ לאַנ ט ע ט ע ק י י ט פונם ווילן, ווערט דורך דעם אָנספּקדיקן פאַקט אויף קיין האָר נישט אָפּגעשוואַכט די באַדייטונג פון יענעם געדאַנק פון מאַרקסן, אַז די פּראָדו-צירבאַציאונגען, וואָס אַנטשטייען זוישן די וויל דע, ווע ל כע באַשעפּטיקן זיך מיט געיעג, אַנטשטייען דורך דער קראַפט פון די באַדינגונגען, וואָס זענען פון אָט דער גע פּ לאַנ ט ע ט ע ק י י ט אינגאַנצן נישט אָפהענגיק. מיט אַנדערע ווערטער: אויב דער אויאַלטער יענער שטרעבט באַוווסטזיניק צו דעם, כדי צו דערהרגענען וואָס מער חיות, איז נאָך דערפון נישט געדרונגען, אַז דער קאָמוניזם, וואָס איז טיפיש פאַרן לעבנס-שטייגער פון אָט דעם יענער, איז אַרויסגעוואַקסן ווי אַ גע פּ לאַנ ט ע ר פּ ראָדוקט פון זיין ט ע ט י ק י י ט. ניין, דער קאָמוניזם איז אַנטשטאַנען אָדער, ריכטיקער, זיך גע-האַלטן, — ווייל אַנטשטאַנען איז ער נאָך אַ סך פריער, — אַן-און-פאַר-זיך ווי אַן אומבאַוווסטזיניקער, d. h. נויט-ווענדיקער רעזולטאַט פון יענער אַרבעטס-אָרגאַניזאַציע, ווע-מעס כאַראַקטער עס איז פונם מענטשלעכן ווילן אינגאַנצן נישט געווען אָפהענגיק*). אָט דאָס דאָזיקע האָט נישט פאַרשטאַנען

*) „די נויטוועגדיקייט, אין איר קעגנזאַץ צו פרייהייט, איז סתּם אַן אומ-באַוווסטזיניקע“, (Schelling. System des transzendentalen Idealismus. 1880. p. 524).

דער קאַנטיאַנער שטאַמלער, אָט אָ דאָ האָט ער זיך פאַר-
פלאָנטערט, פאַרפירנדיק אונזערע הערן סטרוועס, בוּל-
גאַקאָוס אוּן די אַנדערע צייטוויליקע מאַרקסיסטן, ווע
מעס נעמען, רבונו של עולם, דוּ זאָלסט וועגן אויף דיינע
וואָגשאָלן *).

פאַרוואַנדיק זיינע קריטישע באַמערקונגען, זאָגט שטאַמ-
לער, אַז אויב די געזעלשאַפטלעכע אַנטוויקלונג וואָלט פאָרגע-
קומען אויסשליסלעך דורכן פּריזמע פון דער אורזאַכלעכער
נויטוועندיקייט, וואָלט געווען אַן אמתער אומזין יעדע
באַוווסטזינקע שטרעבונג איר מיטצוווירקן. לויט זיינע ווערטער,
קען דאָ זיין איינס פון די צוויי: אָדער איך האָלט די געגע-
בענע דערשיינונג פאַר אַ נויטוועندיקע, ד. ה. פאַר אַן
אומפאַרמיידלעכע, אוּן דאַן האָב איך נישט קיין שום נויטיקייט
איר מיטצווירקן; אָדער גאָר מיין טעטיקייט איז נויטיק צוליב
דעם, כדי עס זאל קענען פאָרקומען אָט די דערשיינונג,
אוּן דאַן קען די דערשיינונג נישט ווערן אָנגערופן נויטוועג-
דיקע. ווער שטרעבט צו דעם, כדי מיטצווירקן דעם נויט-
וועגדיקן, ד. ה. אומפאַרמיידלעכן זוּן-אויפגאַנג? **).

דאָ ווערט מיט אַן איבערראַשנדיקער פינקטלעכקייט אַנט-
פלעקט דער דואַליזם, וואָס איז אייגנשאַפטלעך יענע מענטשן,
וועלכע זענען דערצויגן געווארן אויף קאַנטן: דאָס דע נ-
קען איז שטענדיק אָפּגעריסן ביי זיי פונעם
זיין.

---

*) אָט די זייט פון דער פּראָגע האָבן מיר אויספירלעך אויסגעקלערט אין פאַרשידענע ערטער פון אונזער בוך וועגן היסטאָרישן מאַטעריאַליזם (ווערק, באַנד VII).

**) דאַרטן. ז. 421 אוּן וויטער. פאַרגלייך אויך שטאַמלערס ארטיקל „Materialistische Geschichtsauffassung“ אין „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“, band V, pp. 735—737.

דער זון-אויפגאַנג איז נישט פֿאַרבונדן מיט די געזעלשאַפֿטלעכע באַציאונגען פון די מענטשן נישט אַלס סיבה, נישט אַלס פועל-יוצא. דערייבער קען מען אים אַנטקעגנשטעלן, אַלס אַ גאַטונג-דערשיינונג, קעגן די באַוווסטזיניקע שטרעבונגען פון די מענטשן, וואָס האָבן אויך נישט מיט אים קיין שום אורזאַכלעכן צוזאַמענהאַנג. נישט אַזוי איז מיט געזעלשאַפֿטלעכע דערשיינונגען, מיט געשיכטע. מיר ווייסן שוין, אַז די געשיכטע ווערט געמאַכט דורך די מענטשן; אַלזוא, די מענטשלעכע שטרעבונגען קענען נישט זיין קיין פאַקטאָר פון דער היסטאָרישער באַוועגונג. אָבער געשיכטע ווערט געמאַכט דורך די מענטשן אַזוי, אוּן נישט אַנדערש, אין רעזולטאַט פון אַ געוויסער נויטוועندיקייט, וועגן וועלכער מיר האָבן שוין גענוג בריית געזעדט אויבן. איז איינמאָל געגעבן אָט די נויטווענדיקייט, זענען געגעבן, אַלס איר פועל-יוצא, אויך יענע שטרעבונגען פון די מענטשן, וואָס זענען אַן אומפאַרמיידלעכער פאַקטאָר פון דער געזעלשאַפֿטלעכער אַנטוויקלונג. די שטרעבונגען פון די מענטשן שליסן נישט אויס די נויטווענדיקייט, אָבער אַליין ווערן זיי באַשטימט דורך איר. הייסט עס, אַז אויך דאָס אַנטקעגנשטעלן זיי דער נויטווענדיקייט איז אַ גרויסע זינד קעגן דער לאָגיק.

ווען אַ געזעבענער קלאַס, שטרעבנדיק צו זיין באַפרייאונג, מאַכט אַ געזעלשאַפֿטלעכע איבערקערעניש, האַנדלט ער דערביי מער אָדער ווייניקער פלאַנמעסיק אוּן זיין טעטיקייט איז יעדנפאַלס אַ סיבה פון אָט דער איבערקערעניש. נאָר די דאָזיקע טעטיקייט, מיט אַלע יענע שטרעבונגען, וואָס האָבן זי אַרויסגערופן, איז אַליין אַ פועל-יוצא פון אַ געוויסן גאַנג פון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג אוּן דעריבער ווערט זי אַליין באַשטימט דורך דער נויטווענדיקייט.

די סאָציאָלאָגיע ווערט אַ ווייסנשאַפֿט נאָר אין דער מאָס, אין וועלכער איר געלונגט אויפצופאַסן די אַנטשטייאונג פון די צילן בײַם געזעלשאַפֿטלעכן מענטשן (די געזעלשאַפֿטלעכע

„טעלעאָלאָגיע") אָלס אַ נויטוועגדיקער רעזולטאַט פּונם געזעלשאַפט-לעכן פּראָצעס, וואָס ווערט באַשטימט אינם לעצטן סך-הכל דורכן גאַנג פּון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג.

אין זייער כאַראַקטעריסטיש איז דאָס, וואָס די אויסגע-האַלטענע קעגנער פּון דער מאַטעריאַליסטישער געשיכטס-אויף-פאַסונג זענען געווען צוּ דערווייזן די אוממעגלעכקייט פּון סאָציאָלאָגיע אָלס ווייסנשאַפט. דאָס באַטייט, אַז דער „קריטיציזם" ווערט איצט אַ שטערונג פאַר דער ווייטערדיקער ווייסנשאַפטלעכער אַנטוויקלונג פּון אונזער צייט. פאַר מענטשן, וועלכע באַמיען זיך צוּ גע-פינען אַ ווייסנשאַפטלעכע דערקלערונג פאַר דער געשיכטע פּון די פילאָזאָפישע טעאָריעס, שטעלט זיך דאָ אַן אינטערעסאַנטע אויפגאַבע: באַשטימען, אויף וואָס פאַר אַן אופן די דאָזיקע ראָל פּונם „קריטיזם" איז פאַרבונדן מיטן קאַמף פּון די קלאַסן אין דער מאָדערנער געזעלשאַפט.

אויב איך שטרעב אַן אַנטייל צוּ נעמען אין אַזאַ באַוועג-גונג, וועמעס נצחון עס שיינט מיר צוּ זיין היסטאָריש נויט-וועניק, באַווייזט עס נאָר, אַז אויך אויף מיין אייגענער טעטי-קייט קוק איך ווי אויף אַן אומבאַדינגטע רינג אין דער קייט פּון יענע באַדינגונגען, וועמעס גאַנצער סכום עס וועט אומבאַ-דינגט פאַרזיכערן דעם נצחון פּון דער באַוועגונג, וואָס איז מיר טייער. נישט מער אוּן נישט ווייניקער. דאָס איז נישט פאַרשטענדלעך פאַר אַ דוּאַליסט. אָבער דאָס איז פּונקטאָם קלאָר פאַר אַ מענטשן, וועלכער האָט אַנגענומען די טעאָריע פּון אייגנהייט פּון סובייעקט אוּן אָביעקט אוּן וועלכער האָט פאַרשטאַנען, אויף וואָס פאַר אַן אופן עס ווערט אַנט-פּלעקט אָט די אייגנהייט אין די געזעלשאַפטלעכע דערשיי-נונגען.

ס'איז העכסט אינטערעסאַנט, וואָס די טעאָרעטיקער פּונם פּראַגמאַטיזם אין צפון-אַמעריקע פאַרשטייען פּשוט נישט, ווי עס ווייזט אויס, אָט דאָס אַנטקעגנשטעלן די פרייהייט דער נויטוועגדיקייט, וואָס האָט באַשאַפן אוּן באַשאַפן אַ סך

אידעאַלאַנען פון דער איראַפּעישער בורזשואַזיע. אַ. בעַרזשי זאָגט, אַז „אין אַמעריקע זענען די סאַמע ערנסטע פּרעדיגער אויפן געביט פון ענערגיע (professeurs d'énergie) זייער וויניק געוויגט צו אָנערקענען די פרייהייט פון ווילן"*). ער דערקלערט עס דערמיט, וואָס זיי, אַלס מענטשן פון טאַט, גיבן פאַרצוג די „פאַטאַליסטישע לעזונג". אָבער ער האָט אַ טעות. דער פאַטאַליזם האָט דאָ אַהער קיין שייכות נישט. און דאָס זעט מען פון זיין אייגענער באַמערקונג וועגן מאַראַליסט דושאָנטאַן עדוואַרדס: „דער שטאַנדפונקט פון עדוואַרדסן... דאָס איז דער שטאַנדפונקט פון יעדן מענטשן פון טאַט. פאַר יעדערן, ווערן ס'האָט כאָטש איין מאָל אין לעבן פאַרפאַלגט אַ באַשטימטן ציל, איז פריהייט אַ מעגלעכקייט אַרייצוליגן די גאַנצע נשמה אינם פאַרפאַלגן אָט דעם ציל"*). דאָס איז זייער גוט געזאָגט, און דאָס איז זייער ענלעך צו העגעלס „נישט ווצלן גאָרנישט, אויסער זיך", אָבער וועג אַ מענטש „ווייל נישט גאָרנישט, אויסצר זיך", דאַן איז ער לגמרי נישט קיין פאַטאַליסט; דאַן איז ער,— דוקא און נאָר, — אַ מענטש פון טאַט.

קאַנטיאַניזם — דאָס איז נישט קיין פילאָזאָפיע פון קאַנט, נישט קיין פילאָזאָפיע פון מענטשן פון טאַט. דאָס איז די פילאָזאָפיע פון האַלבע מענטשן, די פילאָזאָפיע פון קאָמפּראָמיס.

ענגעלס זאָגט, אַז די מיטלען אויף צו באַזייטיקן דאָס פקזיסטירנדיקע געזעלשאַפטלעכע שלעכטס דארפן ווערן אַנטדעקט אין די געגעבענע מאַטעריעלע באַדינגונגען פון דער פראָדוקציע, און נישט צוגעטראַכט דורך די אָדער אַנדערע געזעלשאַפטלעכע רעפאָרמאַטאָרן. שטאַמלער איז מסכים דערמיט, אָבער ער וואַרפט פאָר ענגעלסן נישט קלאָרקייט פון געדאנק.

---

*) A. Bargy, La religion dans la société aux Etats-unis. Paris 1902, pp. 88—89.

**) דאָרט, ז. 97—98.

וויל אָט די פראַגע, לויט זיין מיינונג, באַשטייט טאַקע אין דעם, „מיט דער הילף פון וואָס פאַראַ מעטאָד דאַרף געמאַכט ווערן אָט די אַנטדעקונג"*). די דאָזיקע דערווידערונג, וואָס זאָגט צדות בלויז וועגן דער אומקלאָרקייט פון שטאַמ־לער־ס געדאַנק, פאַלט אָפּ, ווען מען וועט פשוט אָן אויף דעם, אַז כאָטש דער כאַראַקטער פונם „מעטאָד" ווערט באַשטימט אין אַזעלכע פאַלן דורך סיל פאַרשידנסטע „פאַקטאָרן", פונדעסט־ווענן קענען אָט די „פאַקטאָרן" ווערן סוף כל סוף צוגערעכנט צום גאַנג פון דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג. דאָס באַווייזן זיך גופא פון מאַרקס טעאָריע איז געוואָרן באַשטימט דורך דער אַנטוויקלונג פונם קאַפיטאַליסטישן פראָדוציר־אופן, אין דער צייט, ווען דער איבערגעוויכט פון דעם אוטאָפיזם **) אין דעם בי־מאַרקסיסטישן סאָציאַליזם איז פולקאָם פארשטענדלעך אין אַזאַ גצוצלשאַפט, וואָס האָט געליטן נישט נאָר פון דער אַנט־ויקלונג פונם אָנגעוויזענעם פראָדוציר־אופן, נאָר אויך, — אויב נישט אין נאָך א גרעסערער מאָס, — פון דעם, וואָס ס׳האָט געפעלט אָט די אַנטוויקלונג.

מאַריך זיין וועגן דעם איז איבעריק. נאָר ס׳קען זיין, אַז דער לעזער וועט עס נישט נעמען פאַר אומגוט, אויב מיר וועלן, פאַר־ענדיקנדיק אָט די אָפהאַנדלונג, אים אויפמערקזאַם מאַכן אויף דעם, ווי ענג עס איז פאַרבונדן דער טאַקטישער „מעטאָד" פון מאַרקסן אוין ענגעלסן מיט די גרונט־הנחות פון זייער היסטאָרישער טעאָריע.

מיר וויסן שוין, אַז אין הספם צו דער דאָזיקער טע־אָריע, שטעלט זיך שטענדיק די מענטשהייט נאָר אויפנאַבן, וואָס קענען געלעזט ווערן, „וויל... די אויפנאַבע אַליין שטעלט זיך בלויז דאָרט, ווו די מאַטעריעלע באַדינגונגען פון איר לעזונג עקזיסטירן שוין אָדער געפינען זיך אינם פראָצעס פון

---

*) „Handwörterbuch", B. p. 736.

**) דאָרט, s. 75.

זייער אַנטשטיין". אָבער דאָרט, וווּ די דאָזיקע באַדינגונגען עקזיסטירן שוין, איז די זאַך־לאַגע לחלוטין נישט אָזאַ, אייַדער דאָרט, וווּ זיי „געפינען זיך נאָך בלויז אינם פרָצ־צעס פון זייער א. שט[illegible]ן". אין ערשטן פאַל איז שוין אָנגעקומען די צייט פאַרן „שפרונג", אינם צווייטן — פאַר־בליבט דער „שפרונג" דערווייל אַזאַך פון דער מער אָדער ווייניקער ווייטער צוקונפט, אַן „אומבאַדינגטער ציל", וועמעס דערנענטערונג עס ווערט צוגעגרייט דורך אַ ריי „שטופנווייזע ענדערונגען" אין די קעגנזיטיקע באַציאונגען פון די געזעלשאַפטלעכע קלאַסן. וועלכע דאַרף זשע זיין די ראַל פון די נאַוואַטאָרן אין יענער עפאָכע, ווען דער „שפרונג" איז נאָך אוממעגלעך? עס איז קלאָר, אַז זיי בלייבט אי־בער מיטצוהעלפן די „שטופנווייזע ענדערונגען", ד. ה., אַנדערש געראָטן, זיי דערפון זיך דערשלאָגן רעפאָרמען. אויף אָזאַ אופן געפינען פאַר זיך אַן אָרט סיי דער „אומבאַדינג־טער ציל", אַזוי אויך רעפאָרמען, און דאָס אַנטקעגנשטעלן די רעפאָרמען דעם „אומבאַדינגטן ציל" האָט נישט קיין שום זין, עס געהערט צום געביט פון אוטאָפּיסטישע לעגענדן. ווער ס'זאָל נישט מאַכן אָזאַ אַנטקעגנשטעלונג, — צי איז עס אַ דיי־טשישער „רעוויזיאָניסט" אַלאַ עדוארד בערנשטיין, צי איז עס אַן איטאַליענישער „רעוואָלוציאָנערער סינדיקאַליסט" אַלאַ יענע, וואָס האָבן אַן אַנטיציל געמומען אינם לעצטן סאָציאַליסטישן קאָנגרעס אין פערראַרא, דער וויזיט אַרויס אין דער זעלבער מאָס זיין אומפעיקייט צו פאַרשטיין דעם גייסט און מעטאָד פונם מאַדערנעם וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם. דאָס איז כדאי צו דערמאָנען איצט, וועו סיי דער רעפאָרמיזם, סיי דער סין־דיקאַליזם דערלויבן זיך צו רעדן אין נאָמען פון מאַרקסן.

און וואָס פאַרא געזונטער אָפּטימיזם בלאָזט פון די ווערטער: „די מענטשהייט שטעלט זיך שטענדיק נאָר אויפגאַבן, וואָס קענען עלעזט ווערן"! זיי באַטייטן נישט, סאַרשטייט זיך, אַז גוט איז יעדע לעזונג פון די גרויסע אויפגאַבן פון דער מענטשהייט, וואָס עס לייגט סאָר דער ערשטער בעסטער אוטאָ־

פּיסט. אַן אַנדער זאַך איז דער אוטאָפּיסט, אוּן אַן אַנדער זאַך— די „מענטשהייט", אָדער, ריכטיקער, דער געזעלשאַפטלעכער קלאַס, וואָס שטעלט פאָר אין דער געגעבענער צייט די גרויסע אינטערעסן פון דער מענטשהייט. דער זעלבער מאַרקס האָט זייער גוט געזאָגט: „וואָס טיפער דאָס לעבן וועלט אַרײַנגעצויגן דורך דעם געגעבענעם היסטאָרישן טאָג, אַלץ מער וואַקסט די מאַסע, וואָס פירט אויס אָט דעם טאָג". דערמיט וועלט ענדגילטיק פאַראורטייל די אוטאָפּיסטישע באַציאונג צו די גרויסע היסטאָרישע אויפגאַבן. אוּן אויב מאַרקס האָט פונדעסטוועגן געהאַלטן, אַז די מענטשהייט שטעלט זיך נישט קיין נישט-לעזבאַרע אויפגאַבן, שטעלן אָט די וועלטער זיינע פאָר מיט זיך פונם טעאָרעטישן שטאַנדפונקט בלויז אַ נייעם אויסדרוק פונם געדאַנק וועגן איינהייט פון סוביעקט אוּן אָביעקט אין זיין אָנווענדונג צום פראָצעס פון היסטאָרישער אַנטוויקלונג, אוּן פון דער פראַקטישער זייט דריקן זיי אויס יעצעם רויקן, דרייסטן גלויבן אין דער דערנרייכונג פונם „אומבאַדינגטן ציל", וואָס האָט אַ מאָל געצוווונגען אונזער אומפאַרגעסלעכן נ. ג. טשערנישעווסקי ענטוזיאַסטיש אויסצושרייען:

„אָל זיין, וואָס ס'וועט זיין, אָבער ס'וועט אויף אונזער גאָס סאָרט זיין יום-טוב!"

זועגן „שפרונגען" אין דער נאַטור און אין דער געשיכטע

„ביי אונז, און אַפילו נישט נאָר ביי אונז, — זאָגט ה' טיכאָמיראָוו, — האָט זיך טיף אייגעוואָרצלט דער געדאַנק, אַז מיר לעבן פלומרשט אין עפעס אַזאַ „סאַרניכטונגס-פעריאָד", וואָס וועט זיך, ווי מע גלויבט, ענדיקן מיט אַ שרעקלעכער איבערקערעניש, מיט טייכן בלוט, מיט אַ קנאַל פון דינאָמיט א. ד. גל. דערנאָך, — מיינט מען, — וועט זיך אָנהייבן דער „שאַפונגס-פעריאָד". אָט די סאָציאַלע קאַנצעפציע איז דורכויס אַ פאַלשע און, ווי ס'איז שוין באַמערקט געוואָרן, עס איז פשוט אַ פאָליטישער אָפגלאַנץ פון קיוויועס אַלטע אידעען און פון דער שול פון פלוצלינגדיקע געאָלאָגישע קאַטאַסטראָפעס. אינדעראמתן, גייען אינם ווירקלעכן לעבן סאַרניכטונג און שאַפונג האַנט ביי האַנט און זענען אַפילו אומדענקבאַר אייניע אָן דער אַנדערער. די סאַרניכטונג פון איין דערשיינונג קומט סאָר, אייגנטלעך, צוליב דעם, וואָס אין איר, אויף איר אָרט, שאַפט זיך עפעס אַנדערש, און, סאַרקערט, דאָס סאָרמירן זיך פון אַ נייער דערשיינונג איז נישט עפעס אַנדערש, ווי די סאַרניכטונג פון דער אַלטער" *).

די קאָנצעפציע, וואָס איז אויסגעדרוקט אין אָט די ווערטער, איבערראַשט נישט מיט קיין גרויסער קלאָרקייט, אָבער,

---

*) „סאָרמאַט איך האָב אויסגעטערט צו זיין א רעוואָלוציאָנער", זייט 13.

יעדנפאַלס, דער זין פון די וועלטער קען דערפירט ווערן צו צוויי גרונט-הנחות:

1. „ביי אונז, אין נישט נאָר ביי אונז", האָבן נישט די רעוואָלוציאָנערן קיין שום באַגריף וועגן ע ו א ל ו צ י ע, וועגן שטופנווייזער „ענדערונג פונם טיפ דערשיינונגען", וויי ס'דריקט זיך אויס ה' טיכאָמיראָוו אין אַן אַנדער אָרט.

2. אויב זיי וואָלטן געהאַט א באַגריף וועגן עוואָלוציע, וועגן שטופנווייזער „ענדערונג פון דערשיינונגען", וואָלטן זיי זיך נישט פאַרגעשטעלט, אַז „מיר לעבן כלומרשט אין עפעס אַזא פאַרניכטונגס-פעריאָד".

לאָמיר זען צוערשט, ווי שטייט די זאַך אין דער הינ-זיכט נ י ש ט ב י א ו נ ז, ד. ה. אויף מערב.

איצט עקזיסטירט דאָרט, ווי ס'איז באַווויסט, א רעוואָלו-ציאָנערע באַוועגונג פון אַרבעטער-קלאַס, וועלכער שטרעבט צו זיין עקאָנאָמישער באַפרייאונג. פרעגט זיך, צי האָט זיך אייג-געגעבן די טעאָרעטישע פאָרשטייער פון דער דאָזיקער באַוועג-גונג, ד. ה. די ס א צ י א ל י ס ט ן, צו ברענגען אין א הסכם זייערע רעוואָלוציאָנערע שטרעבונגען מיט א ווילן עס איז באַפרידיקנדיקער טעאָריע פון געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג?

אויף אָט דער פראַגע, נישט וואָקלענדיק זיך, וועט ענט-פערן פאָזיטיוו יעדערער, וועלכער האָט כאָטש א וואָסער-נישט-איז באַגריף וועגן מאָדערנעם סאָציאַליזם. אָלע ערנסטע סא-ציאַליסטן אין איראָפע און אַמעריקע האַלטן זיך ביי מאַרקס לערע, אין וועמען איז עס נישט באַווויסט, אַז די דאָזיקע לערע איז פריער סאַר אָלץ א לערע וועגן דער אַנטוויקלונג פון מענטשלעכע געזעלשאַפטן? מאַרקס איז געווען א הייסער אָנ-הענגער פון „רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט". ער האָט טיף מיט-געפילט י ע ד ע ר רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, וואָס איז גע-וען געווענדעט קעגן די עקזיסטירנדיקע געזעלשאַפטלעכע אין פאָליטישע אָרדענונגען. מע קען. אויב מ'וויל, נישט האַלטן פון די אַזוי שטאַרק „פאַרניכטנדיקע" סימפאַטיעס; אָבער מען קען נישט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, פון זייער עקזיסטענץ

מאכן דעם אויספיר, אז מארקס פאנטאזיע איז געווען „אנגעשטעלט אויסשליסלעך אויף גוואלטזאמע איבערקערעניש", אז ער האט פארגעסן ווען דער סאציאלער עוואלוציע, ווען דער פאמעלעכער, שטופנווייזער אנטוויקלונג. מארקס האט נישט נאר נישט פארגעסן ווען עוואלוציע, נאר, פארקערט, ער האט אנטדעקט א סך פון אירע וויכטיקסטע געזעצן. אין זיין קאפ האט זיך די געשיכטע פון דער מענטשהייט צום ערשטן מאל אויסגעקריסטאליזירט אין איין סיסטעמאטיש נישט-פאנטאסטיש בילד. ער האט דער ערשטער דערוויזן, אז עקאנאמישע עוואלוציע פירט צו פאליטישע רעוואלוציעס. א דאנק אים האט די מאדערנע רעוואלוציאנערע באוועגונג א קלאר אנגעצייכנטן ציל און א שטרענג אויסגעארבעטן טעאָרעטישן פונדאמענט. נאר אויב עס איז אזוי, טא פארוואס זשע רעכנט דער ה' טיכאמיראוו, אז מיט עטלעכע אפגעריסענע פראזן וועגן געזעלשאפטלעכער „שאפונג" קען ער באווייזן די נישט-ממשותדיקייט פון די רעוואלוציאנערע שטרעבונגען, וואס עקזיסטירן „ביי אונז, אין אפילו נישט נאר ביי אונז"? נישט דערפאר א מאל, ווייל ער האט זיך נישט געגעבן די מי צו פארשטיין די לערע פון די היינטיקע סאציאליסטן?

ה' טיכאמיראוו פילט איצט אן עקל צו „פלוצלינגדיקע קאטאסטראפעס" אין „גוואלטזאמע איבערקערעניש": דאס איז סוף פל סוף זיין זאך: אין דעם דאזיקן פאל איז ער נישט דער ערשטער און נישט דער לעצטער. נאר אומזיסט קלערט ער, אז „פלוצלינגדיקע קאטאסטראפעס" זענען אוממעגלעך סיי אין דער נאטור, סיי אין די מענטשלעכע געזעלשאפטן. ערשטנס, איז „פלוצלינגדיקייט" פון ענלעכע קאטאסטראפעס א באגריף א רעלאטיווער. וואס פאר איינעם איז פלוצלינגדיק, קען פאר א צווייטן זיין אינגאנצן נישט פלוצלינגדיק: ליקוי-חמות קומען פאר פלוצלינג פארן עם-הארץ און אינגאנצן נישט פלוצלינג פארן אסטראנאם. פונקט אזוי די רעוואלוציעס, אט די פאליטישע קאטאסטראפעס, טרעפן אויך פלוצלינג פארן עם-הארץ און פאר דער גרויסער מערהייט זעלבסטצופרידענע פי-

לִיסטערס, אָבער זייער אָפט זענען זיי אינגאַנצן נישט קיין פּלוצלינגדיקע פּאַר אַ מענטשן, וועלכער גיט זיך אָפּ רעכענונג פּון די געזעלשאַפטלעכע דערשיינונגען, וואָס אַרום אים. צווישנס, אויב ה' טיכאָמיראָוו וואָלט געפרווט אַ קוק טאָן אויף דער נאַטור און אויף דער געשיכטע פּונם שטאַנדפּונקט פּון דער טעאָריע, וואָס ער האָט איצט איבערגענומען, וואָלט אים דער־ווארט אַ גאַנצע רייַ אויסערסט איבעררַשנדיקע סורפּריזן. ער האָט פּעסט זיך געזונמען אין זינען אַריין, אַז די נאַטור מאַכט נישט קיין שפּרונגען, אַז, פּאַרלאַנדיק די וועלט פּון רעוואָלוציאָנערע פּאַנטאַזיעס און אַראָפּלאַנדיק זיך אויפן באָדן פּון דער וירקלעכקייט, קען מען „אינם וויסנשאַפטלעכן זין רעדן נאָר וועגן פּאַמעלעכער ענדערונג פּונם טיפּ פּון דער געגעבענער דערשיינונג", אָבער דערווייל שפּרינגט די נאַטור, נישט הערנדיק קיין שום פּילפּיקעס קעגן דער פּלוצלינגדיקייט. ה' טיכאָמיראָוו ווייסט אויסגעצייכנט, אַז „קיווויעס אַלטע אידעען" זענען פּאַלש, און אַז די „פּלוצלינגדיקע געאָלאָגישע קאַטאַסטראָפעס" שטעלן מיט זיך פּאָר נישט מער ווי אַ געלערנטע אויסטראַכטעניש. ער פּאַרבעסערט זאָרגלאָז, לאָמיר זאָגן, אין דרום־פּראַנקרייך, נישט פּאָרויסזעענדיק קיין שום מהומות אין סכנות. און פּלוצלינג — אַן ערדציטערניש, ענלעך צו דער, וואָס איז פּאָרגעקומען דאָרט מיט צוויי יאָר צוריק. די ערד טרייסלט זיך, די הייזער פּאַלן איין, די איינווינער לויפן אין שרעק, נו, מיט איין וואָרט, ס'קומט פּאָר אַן אמתע „קאַטאַסטראָפע", וואָס דערציילט וועגן אַן אומגעהייערער לייכט־זיניקייט פּון דער מאַמע־נאַטור. אָנגעלערנט דורך ביטערער דער־פּאַרונג, קאָנטראָלירט ה' טיכאָמיראָוו אויפמערקזאַם זיינע געאָלאָגישע באַגריפן און קומט צום אויספיר, אַז אַ פּאַמעלעכע „ענדערונג פּון דעם טיפּ דערשיינונגען" (אין געגעבענעם פּאַל— פּונם צושטאַנד פּון דער ערד־קאָרע) שלייסט נישט אויס קיין „איבערקערעניש, וואָס קענען, פּילייכט, פּון אַ געוויסן שטאַנד־פּונקט אויסווייזן זיך ווי „פּלוצלינגדיקע" אָדער „גוואָלטזאַמע" *).

*) דערפון, וואָס די היסטאָריקער האָבן אַפּגעוואָרפן קיוויעס געאָלאָגישע לערע.

ה' טיכאמיראוו קאכט וואסער, וועלכע הערט נישט אויף צו זיין וואסער אוו וועלכע טראכט נישט פון קיין שום פלוצלינגדיקייטן, אנווארעמדיק זיך פון נול ביז 80 גראד. נאר אט האט זי זיך אנגעווארעמט ביז דער פאטאלער גרענץ אוו פלוצים — אך, א גרויל! — א „פלוצלינגדיקע קאטאסטראפע": די וואסער פארוואנדלט זיך אין דאמף, פונקט ווי איר פאנטאזיע וואלט געווען „אנגעשטעלט אויף גוואלטזאמע איבערקערעניש".

ה' טיכאמיראוו קילט אויס וואסער, אוו דא חזרט זיך ווידער איבער די זעלבע משוגהדיקע געשיכטע. שטופנוויז ענדערט זיך די טעמפעראטור פון דער וואסער, דערבי הערט די וואסער נישט אויף צו זיין וואסער. נאר אט איז דאס אויסקילן זיך דערגאנגען ביז נול, אוו די וואסער פארוואנדלט זיך אין אייז, אינגאנצן נישט קלערנדיק וועגן דעם, אז די „פלוצלינגדיקע איבערקערעניש" שטעלן פאר מיט זיך א „פאלשע קאנצעפציע".

ה' טיכאמיראוו אבסערווירט די אנטווילונג פון איינעם פון די אינזעקטן, וואס מאכן דורך מעטאמארפאון. פאמעלך קומט פאר דער אנטווילונג-פראצעס פון דער רויפע אוו ביז א געווישער צייט פארבלייבט זי א רויפע. אוגזער דענקער רייבט

איז נאך נישט גצדרוגגען, אז זי האט בכלל דערהיין די אוממעגלעכקייט פון גע־לאגישע „קאטאס טראפעס", אדער „איבערקערעניש". דאס האט זי נישט געקענט דער־זייען, נישט שטענדיק זיך אין קיין סתירת צו א זעלבע אלגעמיין־באוואוסטע דער־שיינונגען, ווי הויקאן־אויסברוכן, ערד־ציטערניש א. ד. גל. די אויסנאמע פון דער היסטאפט באשטייט אין דעם, צו דערקלערן אט די דערשיינונגען אלס פראיוק פון אנגעזאמלטער סטטיקייט פון יענע נאטירלעכע כוחות פון דער נאטור, וועמעס פאמעלכע ווירקונג מיר קענען אין קיינע מאסשטאבן באאבאכטן אין יעדער גע־געבענער צייט. אנדערש געזאגט, די גראלאגיע דערקלערן די ר ע ו ו א ל ו צ י ע ס, וואס די ערד־קארע האט אדורכגעמאכט, מיט דער הילף פון דער ע ו ו א ל ו צ י ע פון אט דער קארע. מיט אן ענלעכער אויסנאבע איז אויסגעקומען זיך צו רעכענען אויך דער סאציאלער ויסנשאפט, וועלכע האט אין דער פארגאנגענהייט פון העגעלן און מארקסן גלעזעט זי אויך שוין געלונגען, מי די גראלאגיע.

די הענט פֿאַר נחת. „דאָ גייט אַלץ גוט, — טראַכט ער. — נישט דער געזעלשאַפטלעכער, נישט דער חיות-אָרגאַניזם מאַכט נישט אַדורך אַ זעלכע פּלוצלינגדיקע איבערקערעניש, וואָס איז מיר אויסגעקומען צו באַמערקן אין דער נישט-אָרגאַנישער וועלט. דערהייבנדיק זיך צו דער שאַפונג פון לעבעדיקע וועזנס, באַרויקט זיך די נאַטור". נאָר גיך טרעט זיין פרייד אָפּ דאָס אָרט דער פֿאַרביטערונג. אין אַ שיינעם טאָג מאַכט די רויפּע „גוואַלטזאַמע איבערקערעניש" און באַווייזט זיך אויף גאָטס וועלט אין דער געשטאַלט פון אַ זומערפייגעלע. אויף אַזאַ אופן קומט אויס דעם ה' טיכאָמיראָוו איבערצוצייגן זיך, אַז אויך די אָרגאַנישע נאַטור איז נישט פֿאַרזיכערט פון „פּלוצלינגדי קייטן".

פונקט אַזוי, אויב ה' טיכאָמיראָוו וועט ווען-עס-איז ערנסט „וועגדן די אויפמערקזאַמקייט" אויף זיין אייגענער עווא-לוציע, ויעט ער, געוויס, אויך אין איר געפינען אַן ענלעכן פונקט פונם קער אָדער פון דער „איבערקערעניש". ער וועט זיך דערמאָנען, גראָד וואָסער טראָפן האָט אָנגעפּלט דעם בע-כער פון זיינע אייגדרוקן און האָט אים איבערגעקערט פון אַ סער אָדער וויניקער זיך וואַקלענדיקן פֿאַרטיידיקער פון „רעוואָלוציע" אין אירס אַ מער אָדער וויניקער אויפריכטיקן קעגנער.

מיר צוזאַמען מיטן ה' טיכאָמיראָוו איבן זיך אינם אַריט-מעטישן חיבור. מיר נעמען אַ צאָל פינף אוו, ווי סאָלידע מענטשן, גיבן מיר צו איר צו „שטופנוויז" צו איינס: זעקס, דיבן, אַכט. ביז ניין איז אַלץ אין בעסטן אָרדענונג. אָבער ווי נאָר מיר באַשליסן זיך צו פֿאַרגרעסערן אָט די לעצטע צאָל נאָך אויף איינס, קומט מיט אונז פֿאַר אַן אומגליק: אונזערע איינסן ווערן פּלוצים, אַן שום אָנזעעוודיקע סיבות, פֿאַרוואַנדלט אין אַ צענדליק. אַזאַ צרה קומט אונז אויס איבערצוצעבן ביים איבערגאַנג פון צענדליקער צו הונדערטער.

מיט מוזיק וועלן מיר זיך מיט ה' טיכאָמיראָוו אינגאַנצן נישט פֿאַרנעמען: דאָרט זענען צופיל דאָ אַלערלייַ „פּלוצלינג-

דיקע" איבערגאַנגען, אוּן אָט דער אומשטאַנד קען ברענגען צו
אַ צערודערונג אַלע אונזערע „קאָנצעפּציעס".

אויף אַלע טיכאָמיראָוס פאַרדרייטע חקירות וועגן די
„גוואַלטזאַמע איבערקערעניש" קענען די מאָדערנע רעוואָלוציאָ-
נערן זיגרייך דערווידערן מיט אין איינפאַכער פּראָגע: וואָס
זשע וועט איר הייסן טאָן מיט יענע איבערקערעניש, וואָס
האָבן שוין געהאַט אַן אָרט אינם „וויר־קלעכן לעבן" אוּן וואָס
שטעלן יעדנפאַלס פאָר מיט זיך „פּריאָדן פון פאַרניכטונג"?
צי זאָלן מיר, זיי דערקלערן פאַר nuls et non avenus
(נישט געווען), אָדער רעכענען זיי פאַר זאַכן פון אַזוינע
פּוסטע אוּן נארישע מענטשן, אויף וועמעס מעשים עס איז
פאַרן ערנסטן „סאָציאַלאָג" נישט ווערט צו לייגן אַכט? אָבער
דאָך, ווי דו זאַלסט דאָרט נישט קוקן אויף אָט די דערשיינונגען,
נאָר אָנערקענען דאַרף מען, אַז עס האָבן זיך געטראָפן אין
דער געשיכטע גוואַלטזאַמע איבערקערעניש אוּן פאַליטישע
„קאָטאַסטראָפעס". פאַרוואָס רעכנט ה' טיכאָמיראָוו, אַז דער-
לאַנג די מעגלעכקייט פון ענלעכע דערשיינונגען אין דער צו-
קונפט הייסט האָבן „סאַציאַלע סאָצעפּציעס"?

די געשיכטע מאַכט נישט קיין שפּרונגען! דאָס איז פּול-
קאָם ריכטיק. אָבער פון דער אַנדערער זייט איז ריכטיק אויך
דאָס. אַז די געשיכטע האָט געמאַכט אַ סך „שפּרונגען", האָט
אַדורכגעמאַכט אַ מאַסע גוואַלטזאַמע „איבערקערעניש". ביישפּילן
פון אַ זעלכע איבערקערעניש זענען פאַראן אָן אַ צאָל. וואָס זשע
באַטייט אָט די סתירה? דאָס באַטייט נאָר, אַז די ערשטע פון אָט
די הנחות איז סאָרמוירט נישט אינגאַנצן געווי, אוּן דערייבער
ווערט זי אויך דורך פיל פאַרשטאַנען נישט ריכטיק. מ'וואָלט
געדאַרפט זאָגן, אַז די געשיכטע מאַכט נישט קיין נישט-צופּג-
גרייטע שפּרונגען. קיין איין שפּרונג קען נישט האָבן קיין אָרט
אָן אַ נענוגנדיקער סיבה, וואָס געפינט זיך אינם פריערדיקן
גאַנג פון דער געזעלשאַפטלעכער אַנטוויקלונג. נאָר אַזוי ווי אָט די
אַנטוויקלונג שטעלט זיך קיינמאָל נישט אָפּ אין די פראָגרעסירן-
דיקע געזעלשאַפטן, קען מען זאָגן, אַז די געשיכטע סאָרגעמט

זיך שטענדיק מיט צוגרייטן שפרונגען און איבער־קערעניש. זי טוט עס פלייסיק און נאָכאַנאַנד, זי אַרבעט פֿאַ־מעלעך, אָבער די רעזולטאַטן פון איר אַרבעט (די שפרונגען און די פֿאָליטישע איבערקערעניש) מוזן געשעען און זענען אומפאַרמיידלעך.

פֿאַמעלעך קומט פֿאָר די „ענדערונג פון טיפּ" פון דער פֿראַנצויזישער בורזשואַזיע. אַ שטאָט־איינווינער פון דער רע־גענטן־עפֿאָכע איז נישט ענלעך צו אַ שטאָט־איינווינער פון לאָד־וויק דעם עלפטנס צייטן, אָבער אין אַלגעמיין בלייבט ער פונ־דעסטוועגן טרייַ דעם טיפּ פון אַ בורזשוא פון אַלטן רעזשים. ער איז געוואָרן רייכער, געבילדעטער, האָט אָנגענהויבן מער פֿאָדערן, אָבער ער האָט נישט אויפגעהערט צו זיין אַראָטיריע—roturier) בירגער נישט פון פֿעאַדאַלן שטאַנד), וועלכער מוז שטענ־דיק אין אומעטום אָפּטרעטן דעם וועג דעם אַריסטאָקראַט. נאָר אָט קומט אָן דאָס יאָר 1789, דער בורזשוא הייבט אויף הויך דעם קאָפּ; ס'גייט איבער נאָך אַ פּאָר יאָר, אין ער ווערט דער הערשער פון דער לאַגע, אין אויף וואָס פֿאַר אַן אופן דאָס געשעט! — „מיט טייכן בלוט", מיט אַ הילך פון פויקן, מיט אַ „קנאַל פון פּולווער", אויב נישט פון דינאַ־מיט, וואָס איז נאָך צו יענער צייט נישט געווען דערפינדן. ער צווינגט פראַנקרייך איבערצולעבן אַן אמתן „סאַרניכטונגס־פּעריאָד", אויף קיין האָר נישט זאָרגנדיק זיך וועגן דעם, וואָס מיט דער צייט וועט זיך, קען זיין, געפינען אַ פּעדאַנט, וועלכע וועט דערקלערן די גוואַלטזאַמע איבערקערעניש אלס „סאַלשע קאָנצעפּציע".

פֿאַמעלעך ענדערט זיך דער „טיפּ" פון די רוסישע גע־זעלשאַפטלעכע באַציאונגען, עס סאַרשוונדן די אָפּגעזונדערטע פּרישטנטומס, די באַיאַרן גיבן זיך ענדגילטיק אונטער דער צאַרישער מאַכט און ווערן פשוטע מיטגלידער פונם באַאַמטן־שטאַנד. מאָסקווע נעמט איין די טאַטעריש קעניגרייכן (דע־ראָבערט סיביר, סאַריניקט צו זיך האַלב דרום־ראסיי), נאָר פונ־דעסטוועגן פֿאַרבלייבט זי די אַזיאַטישע מאָסקווע. עס קומט פּיאָטר און ער מאַכט אַ „גוואַלטזאַמע איבערקערעניש" אינם

מלוכה-לעבן פון רוסלאַנד. עס הייבט זיך אָן דער נייער, אייראָפּעישער פּעריאָד פון דער רוסישער געשיכטע. די סלאַוויאַנאָפילן האָבן געוופן פיאָטרן מיטן נאָמען אַנטיכריסט גראָד פאַר דער „פלוצלינגדיקייט" פון דער איבערקערעניש, וואָס ער האָט געמאַכט. זיי האָבן געטענהט, אַז אין זיין רעפאָרמאַטאָרישן שוונג האָט ער פאַרגעסן וועגן „עוואָלוציע", וועגן פּאַמעלעכער „ענדערונג פון טיפּ" פון דער געזעלשאַפטלעכער אָרדענונג. אָבער יעדער דענקענדיקער מענטש וועט ליכט פאַרשטיין, אַז פיאָטרס איבערקערעניש איז געווען אומפאַרמיידלעך צוליב דער עוואָלוציע, וואָס רוסלאַנד האָט איבערגעלעבט, אַז זי איז געווען דורך איר צוגעגרייט.

קוואַנטיטאַטיוו ענדערונגען, אָנזאַמלענדיק זיך שטופנווייז, גייען איבער, ענדלעך, אין קוואַליטאַטיווע. אָט די איבערגאַנגען קומען פאָר דורך שפרונגען און קענען אַנדערש נישט פאָרקומען. די אָלטערלייַ אָנהענגער פון דער פאָליטישער בהדרגהדיקייט, די מאָלטשאַלינס, וועלכע מאַכן מעסיקייט אונ פינקטלעכקייט פאַר אַ דאָגמע, קענען בשום אופן נישט פאַרשטיין די דאָזיקע לאַגע, וואָס איז שוין לאַנג גרויסאַרטיק אויפגעקלעט געוואָרן דורך דייטשישער פילאָזאָפיע. אין דעם פאַל, ווי אויך אין פיל אַנדערע פאַלן, איז כדאי צו דערמאָנען די אָנשויאונג פון העגעלן, וועמען עס וואָלט פאַרשטייט זיך, שוער געווען צו באַשולדיקן אין ליידנשאַפט צו „רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט". „וען מ'ווייל פאַרשטיין די אַנטשטייאונג אָדער די פאַרשווינדונג פון וואָס-עס-איז, – זאָגט ער, – מאָלט מען זיך געווינלעך אויס, אַז מע דערקלערט זיך די עצם זאַך מיט דער הילף פון דער פאַרשטייאונג וועגן דער בהדרגהדיקייט פון אַזאַ אַנטשטייאונג אָדער פאַרניכטונג. פונדעסטוועגן קומט די ענדערונג פונם זיין פאָר נישט נאָר דורך אַן איבערגאַנג פון איין קוואַנטיטעט אין אַ צווייטער, נאָר אויך דורך אַן איבערגאַנג פון קוואַליטאַטיווע אונטערשידן אין קוואַנטיטאַטיווע אין פאַרקערט,–אַן איבערגאַנג, וואָס ריסט איבער די

בהדרגהדיקייט, שטעלנדיק אויפן אָרט פון איין דערשיינונג אָן אַנדערע, וואָס שיידט זיך קוואַליטאַטיוו אונטער פון איר. אינם יסוד פון דער לערע וועגן בהדרגהדיקייט ליגט די פאַר־שטעלונג וועגן דעם, אַז דאָס אַנטשטייענדיקע עקזיסטירט שוין אין דער וירקלעכקייט אוין וועלט נישט באַמערקט בלויז אַ דאַנק זיינע קלייגע פאַרנעמען. פונקט אַזוי, רעדנדיק וועגן דער שטופנווייזער פאַרניכטונג, מאַלט מען זיך אויס, אַז כלומרשט דאָס נישט־זיין פון אַ געגעבענער דערשיינונג אָדער יענע נייע דערשיינונג, וואָס דאַרף פאַרנעמען איר אָרט, עקזיסטירט שוין, כאָטש דערווייל באַמערקט מען עס נאָך נישט... אָבער אויף אַזאַ אופן וועלט באַזייטיקט יעדער באַגריף וועגן אַנטשטייאונג אוין פאַרניכטונג. דערקלערן די אַנטשטייאונג אָדער די פאַר־ניכטונג מיט דער בהדרגהדיקייט פון דער ענדערונג הייסט דערפירן די גאַנצע פראַגע צו אַ לאַגנווייליקער טאַוטאָלאָגיע אוין פאַר־שטעלן זיך דאָס אַנטשטייענדיקע אָדער דאָס אונטערגייענדיקע שוין אין אַ פארטיקער פאָרם", ד. ה. שוין אַלס אַנטשטאַ־נענע אָדער פאַרניכטעטע"). דאָס הייסט, אויב איר דאַרפט דער־קלערן די אַנטשטייאונג פון דער מלוכה, מאָלט איר זיך פאָרסט־פשוט אויס אַ מיקראָסקאָפיש־קליינע מלוכה־אַרגאַניזאַציע, וואָס, ענדערנדיק זיך שטופנווייז אין איר אומפאַנג, גיט, ענדלעך, די „בי־נער" צו פילן איר עקזיסטענץ. פונקט אַזוי, אויב איר וויל דערקלערן די פאַרשוינדונג פון די אוראַלטע קלאַסן־באַציאונגען, באַמיט איר זיך פאַרצושטעלן אַ קלייניקן נישט־זיין פון אָט די באַציאונגען, — אוין די זאַך איז פאַרטיק. ס'פאַרשטייט זיך, אַז מיט אַזאַ אָרט דענקען וועסטו אין דער וויסנשאַפט וויט נישט פאַרמאָגן. איינער פון העגעלס גרעסטע פאַרדינסטן באַשטייט אין דעם, וואָס ער האָט אָפגעריניקט די אַנטוויקלונגס־לערע פון ענלעכע אומזיניקייטן. אָבער וואָס גייט אָן דעם ה' טיכא־

(*) „Wissenschaft der Logik", Band I, pp. 313—314

** איר צישירן ווייט דער ניטרענגערער אויסגאבע פון יאר 1812.

מיראָז העגעל אוּן זיינע פּאַרדינסטן! ער האָט זיך איינמאָל פּאַר אַלע מאָל געגומען אין זינען אַרײַן, אַז די טעאָריעס פּון מערב זענען פּאַר אונז נישט אָנווענדבאַר.

טראָץ דער מיינונג פּון אונזער מחבר וועגן גוואַלטזאַמע איבערקערענישן אוּן פּאָליטישע קאַטאַסטראָפעס, וועלן מיר מיט זיכערקייט זאָגן, אַז אין דער איצטיקער צייט גרייט די גע־שיכטע צו אין די פּאָרגעשריטענע לענדער אַן אומגעהייער וויכטיקע איבערקערענישׂ, בנוגע וועלכער עס איז פּאַראַן אַ גרונט צו רעכענען, אַז זי וועט פּאָרקומען גוואַלטזאַם. זי וועט באַשטיין אין ענדערן דעם פּאַרטיי־לונג־אופן פּון די פּראָדוקטן. די עקאָנאָמישע עוואָלוציע האָט געשאַפן קאָלאָסאַלע פּראָדוציר־כוחות, וואָס פּאָדערן פּאַר זייער אָנווענדונג אַ גאַנץ באַשטימטע אָרגאַניזאַציע פּון דער פּראָדוקציע. זיי זענען אָנווענדבאַר נאָר אין גרויסע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, געשטיצט אויף קאָלעקטיוור אַרבעט, אויף געזעלשאַפטלעכער פּראָ־דוקציע.

אָבער אין אַ שאַרפן קעגנזאַץ צו דעם דאָזיקן פּראָדו־ציר־אופן שטייט דאָס אינדיווידועלע אייגנטום פּון די פּראָדוקטן, וואָס איז אַרויסגעוואַקסן ביי גאַנץ אַנדערע עקאָנאָמישע באַדין־גונגען, אין דער עפּאָכע פּונם אויפבלי פּון דער קליין־אינ־דוסטריע אוּן קליינער אַגראַר־קולטור. די פּראָדוקטן פּון דער מעזעלשאַפטלעכער אַרבעט פּון די אַרבעטער גייען איבער אויף אַזאַ אופן אין פריוואַטן אייגנטום פּון אונטערנעמער. אָט דער פּונדאַמענטאַלער עקאָנאָמישער קעגנזאַץ באַשטימט מיט זיך אַלע אַנדערע געזעלשאַפטלעכע אוּן פּאָליטישע קעגנזאַצן, וואָס מען באַמערקט אין די מאָדערנע געזעלשאַפטן. אוּן אָט דער פּונדא־מענטאַלער קעגנזאַץ וועלן אַלץ מער אוּן מער אינטענסיווער. די אונטערנעמער קענען זיך נישט אָפּזאָגן פּון דער געזעלשאַפטלע־כער אָרגאַניזאַציע פּון דער פּראָדוקציע, ווייל אין איר לויט דער קוואַל פּון זייער רייכטום. פּאַרקער ט. די קאָנקורענץ צווינגט זיי צו פּאַר־ברייטערן אָט די אָרגאַניזאַציע אויף אַנדערע אינדוסטריע־צווייגן, אין וועלכע זי האָט פריער נישט געהאַט קיין אָרט. די גרויסע אינדוסטריעלע

אונטערנעמונגען הרגענען אָוועק די קליינע אונטערנעמערס אוּן אויף אַזאַ אופן פאַרגרעסערן זיי די צאָל, אוּן אַלס רעזולטאַט דערפוּן אויך די קראַפט פונם ארבעטער־קלאַס. די פאַטאַלע לעזונג דערנענטערט זיך. כדי צו באַזייטיקן דעם שעדלעכן פאַר זיי קעגנזאַץ צווישן דעם פראָדוצירן־אופן פוּן די פראָדוקטן, פוּן איין זייט, אוּן דעם פאַרטיילונגס־אופן זייערן — פוּן דער צווייטער, וועלן די ארבעטער דאַרפן איבערנעמען די פּאָליטישע מאַכט, וואָס גצפינט זיך איצט פאַקטיש אין די הענט פוּן דער בורזשואַזיע. אויב איר ווילט, קענט איר זאָגן, אַז די ארבעטער וועלן דאַרפן אַדורכפירן א „פּאָליטישע קאַטאַסטראָפע". די עקאָנאָמישע עוואָלוציע פירט פאַטאַל צו דער פּאָליטישער רעוואָלוציע, אוּן אָט די לעצטע וועט זיין, לויט איר ריי, א קוואַל פוּן וויכטיקע ענדערונגען אין דער עקאָנאָמישער אָרדנונג פוּן דער געזעלשאַפט. דער פראָדוצירן־אופן פוּן די פראָדוקטן נעמט פאַמעלעך אוּן שטופנווייז אָן א געזעלשאַפט־לעכן כאַראַקטער. דער באַזיץ־אופן, וואָס אַנטשפרעכט אים, באַווייזט זיך אַלס רעזולטאַט פוּן דער גוואַלטזאַמער איבער־קערעניש.

אַזוי קומט פאָר די היסטאָרישע באַווענדונג נישט בייא גנז — אויף מערב, וועגן וועמעס סאָציאַלן שטייגער ה' טיכאָמיראָוו האָט נישט קיין שום „קאָנצעפציע", הגם ער האָט דאָך אויך פאַרנומען מיט „באַאַבאַכטן די מעכטיקע פראַנצויזישע קולטור".

גוואַלטזאַמע איבערקערעניש, „טייכן בלוט", העק אוּן תליות, פוּלווער אוּן דינאמיט — דאָס אַלץ זענען זייער טרויעריקע „דערשיינונגען". אָבער וואָס וועט איר הייסן טאָן, אויב זיי זענען אומפאַרמיידלעך? די קראַפט האָט שטענדיק געשפילט די ראָל פוּן א הייב־אַם, וועלן ס'איז געבוירן געוואָרן א נייע געזעלשאַפט. אַזוי האָט געזאָגט מאַרקס, אוּן אַזוי האָט געטראַכט נישט נאָר ער איינער. דער היסטאָריקער שלאָסער איז געווען איבערצייגט, אַז נאָר דורך „פייער אוּן שווערד" קומען פאָר

גרויסע איבערקערעניש אינם גורל פון זיער מענטשהייט*).
פונוואַנעט זשע נעמט זיך אָט די טרויעריקע נויטוועגדיקייט?
ווער איז דער שולדיקער?

צי איז דעם כּח פון אמת
אויף דער ערד נישט אַלץ צוטריטלעך?

ניין, דערווייל נאָך נישט אַלץ. אוּן דאָס קומט סאָר אַ דאַנק דער פאַרשידנאַרטיקייט פון די קלאַסן-אינטערעסן אין דער געזעלשאַפט. פאַר אַיין קלאַס איז נוצלעך אוּן אַפילוּ ממש נויטוועגדיק איבערצוּבויען אויף אַ גרויסן אופן די געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען, פאַר אַ צווייטן – נוצלעך אוּן אַפילוּ ממש נויטוועגדיק אַנטקעגנצושטעלן זיך אַזאַ איבערבוי. פאַר אַיינע סאַרשפרעכט עס גליק אוּן פרייהייט, סאַר אַנדערע דראָט

---

*) די גרינטלעכע באַקאַנטשאַפט אין געשיכטע האָט, חייזט זויס, געבראַכט שלאָסערן צום אָנגעמעסענ אַפילו קוויעס אַלטע געלאַגישע אָנשויאונגען. אָט האָס ער זאָגט וועגן טיורגאס רעפאָרם-פראָיעקטן, צוליב וועלכע די פילוסטער פאלן נאָך ביז היינט צו טאָג אריין אין התפעלות: „אָט די פראָיעקטן אָנטהאלטן אין זיך אַלע ממשותדיקע נוצן, וואָס פראָנקרייך האָט דערנאָך דעראָבערט דורך דער רעוואָלוציע. נאָר דורך רעוואָלוציע האָבן זיי בעקענט דערגרייכט ווערן, חייל טיורגאס מיניסטעריום האָט אין זיינע דערוואַרטונגען אַרויסגעוויזן צופיל פילאָזאָפישע רויקייט: מ'האָט געהאָפט, טראָץ דער דערפאָרונג אוּן געשיכטע, בלויז מיט פאַראַדנונגען צו ענדערן דעם סאָציאַלן סדר, וואָס האָט זיך אויסגעבילדעט אין משך פון דער צייט אוּן פארעפטיקט מיט שטאַרקע קנייפן. ראַדיקאַלע ענדערונגען זיי איין דער גאָטער, זאָגט אויך אין דער געשיכטע, זענען מעגלעך נישט מריער, חי דאָס גאַנצע עקזיסטירנדיקע ווערט פאַרניכטעט דורך „סייער, שווערד אוּן חורבן". „בעשיכטע פונם אכצנטן יאָרהונדערט", פון דער רוסישער איבערזעצונג, צווייטע אויסגאבע, ס. פעטערבורג, 1868. דריטער באנד. ז' 361. „חאָס סאָרא מאַנשער באַנטאַזיאָר שס איז דער דאָזיקער דייטש", — חעט זאָגן ה' טיכאָמיראָוו.

עס אָפּצושאַפן זייער פּריוויליגירטע לאגע, ס׳דראָט איינפאַך צו פּאַרניכטן זיי אַלס פּריוויליגירטער געזעלשאַפטלעכער קלאַס. אוין וועלכער קלאַס קעמפט נישט פאַר זיין עקזיסטענץ, האָט נישט דאָס געפיל פון זעלבסט-דערהאַלטונג? די געזעלשאַפטלעכע אָרדענונג, וואָס איז גוטלעך פאַרן געגעבענעם קלאַס, ווייזט זיך זיך דעם קלאַס אויס נישט נאָר ווי אַ נערעכטע, נאָר אַפילו ווי אַן אייגציק מענטלעכע. לויט זיין מיינונג, איז פרוון זיך צו ענדרן אָט די אָרדענונג — הייסט צעשטערן די יסודות פון יעטוועדער מענטשלעכן צוזאַמענלעבן. ער האַלט זיך פאַר בארופן אָפּצוהיטן אָט די יסודות, זאָל זיין אַפילו מיט דער קראַפט פון געווער. פונדאַנעט — די „טייכן בלוט", פונדאַנעט — די קאַמפן אוין גוואַלט-טאַטן.

אייגנטלעך, קענען די סאָציאַליסטן, טראַכטנדיק ווען דער פּאַרשטייענדיקער געזעלשאַפטלעכער איבערקערעניש, טרייסטן זיך מיטן גדאַנק, אַז וואָס מער עס פאַרשפּרייטן זיך זייערע „צעשטערונגס"-טעאָריעס, וואָס מער אַנטוויקלטער, אָר גאַניזירטער אוין דיסציפּליניירטער עס ווערט זיין דער אַרבעטער-קלאַס, אַלץ קלענערע קרבנות ווערט מאָדערן די אומפאַרמיידלעכע „קאַטאַסטראָפע". דערבייַ, ווערט דער נצחון פונם פראָלעטאַריאַט, אַ סוף מאַכנדיק צו יעדער עקספלואַטאַציע פון דעם מענטשן דורך דעם מענטשן, אוין אַזוי אַרום אויך צו דער פונאַנדערטייַלונג פון דער געזעלשאַפט אויף אַ קלאַס עקספלואַטאַטאָרן אוין אַ קלאַס עקספלואַטירטע, — מאַכן די בירגער-מלחמות נישט נאָר פאַר איבעריק, נאָר אַפילו אויך פשוט פאַר אוממעגלעך. דאַן ווערט די מענטשהייט זיך באַוועגן דורך דעם בלויזן „כח פון אמת" אוין ווערט נישט דאַרפן אַרגומענטירן מיט דער הילף פון געווער.

דיאַלעקטיק און לאָגיק

די פילאָזאָפיע פון מאַרקס און ענגעלס – דאָס איז נישט בלויז א מאַטעריאַליסטישע פילאָזאָפיע. זי איז א דיאַלעקטישער מאַטעריאַליזם. און לעצן אָט דער לערע טרעט מען אַרויס, זאָגנדיק, ערשטנס, אַז די דיאַלעקטיק אַן-און-פאַר-זיך האַלט נישט אויס קיין קריטיק, צווייטנס, אַז גראָד דער מאַטעריאַליזם לאָזט זיך נישט צונויפפאָרן מיט דיאַלעקטיק. לאָמיר ויך אָפשטעלן אויף די דאָזיקע טענות.

דער לעזער געדענקט גאָר, וויא ה' בערנשטיין דער-קלערט מיט דער שעדלעכער וירקונג פון דער דיאַלעקטיק דאָס, וואָס ער האָט רופט אָן פעלערן פון מאַרקס און ענגעלס. די געווייגלעכע לאָגיק האָלט זיך ביי דער פאָרמול: „יאָ – יאָ און ניין – ניין", אָבער די דיאַלעקטיק פאַרוואַנדלט אָט די פאָר-מול אין א פשוטן קעגנזאַץ צוי איר: „יאָ – ניין און ניין – יאָ". נישט פאַרלייגנדיק אָט די לעצטע „פאָרמול", האָט ה' בערנשטיין געטענהט, אַז זי איז בכח אַרייגצופירן אין די גע-פערלעכסטע לאָגישע נסיונות און טעותן. און מיט אים איז גאָר אַ סך מסכים א ריזיקע מערהייט פון די אַזוי גערופענע גע-בילדעטע לעזער, וויל די פאָרמול: „יאָ – ניין און ניין – יאָ" איז, וויזט אויס, שאַרף סותר די פונדאַמענטאַלע און אומבאַריכטיקע געזעצן פונם דענקן. אָט די דאָזיקע זייט פון דער פראַגע דאַרפן מיר אויך באַטראַכטן דאָ.

„פונדאַמענטאַלע געזעצן פונם דענקן" רעכענען זיך

דריי: 1) געזעץ פון אידענטישקייט; 2) געזעץ פון קעגנזאַץ; 3) געזעץ פון אויסגעשלאָסענעם דריטן.

דער געזעץ פון אידענטישקייט (principium identitatis) לויטעט: A איז A (omne subjectum est praedicatum sui) אָדער, אַנדערש, A—A.

דער געזעץ פון קעגנזאַץ, — A איז נישט A —, שטעלט מיט זיך פאָר בלויז אַ נעגאַטיוועס פאָרם פונם ערשטן געזעץ.

לויטן געזעץ פונם אויסגעשלאָסענעם דריטן (principium exclusi tertii), קענען צוויי קעגנזעצלעכע מיינונגען, וואָס שליסן אויס אייגע די אַנדערע, נישט זיין בריידע פאַרגרייזט. ווירקלעך, A איז אָדער B, אָדער non-B (נישט-B); די ריכטיקייט פון איינער פון אָט די מיינונגען באַטייט אומבאַדינגט די פאַלשקייט פון דער צווייטער און פאַרקערט. קיין מיטן איז דאָ נישטאָ און ס'קען נישט זיין.

איבערוועג באַמערקט, אַז דער געזעץ פון קעגנזאַץ און דער געזעץ פון אויסגעשלאָסענעם דריטן קענען ווערן פאַרייניקט אין פאָלגנדיקן כלל: אויף יעדער גאַנץ בעשטימטער — און פאַרשטאַנענער גראַד אין אָט דעם גאַנץ באַשטימטן זין — פראָגע, צי באַזיצט דער געגעבענער געגנשטאַנד די געגעבענע אייגנשאַפט, דאַרף מען ענטפערן אָדער — יאָ אָדער — ניין און מע קען נישט ענטפערן: אי יאָ, אי ניין *).

ס'איז שווער צו דערווידערן קעגן דער ריכטיקייט פון אָט דעם כלל. און אויב ער איז ריכטיק, וועט זיך די פאָרמול „יאָ — ניין און ניין — יאָ" אַריסווייזן אַלס פולקאָם נישט-אויסהאַלטעוודיקע און אונז בלייבט נאָר צו לאַכן פון איר, לויטן ביישפיל פון ה' בערנשטיין, און ווונדערן זיך איבער דער

*) „System der Logik". Bonn 1874, p. 12.

פּראַגע וועגן דעם, אויף וואָס פּאַר אַן אופן האָבן אַ זעלכע אָן ספק טיפּע דענקער ווי העראַקלית, העגעל אוון מאַרקס געקענט געפינען זי אַלס מער באַפרידיקנדיקע, איידער די פּאָרמול „יאָ— יאָ אוון ניין — ניין", וואָס שטיצט זיך פּעסט אויף די אויבן־אָנגעוויזענע גרונט־געזעצן פון דענקען.

אָט דער אויספיר, אַ פּאַטאַלער פּאַר דער דיאַלעקטיק, שיינט צו זיין אומאָפּפערגעבאַר. נאָר פּריער, איידער מיר וועלן אים אָננעמען, לאָמיר אַ קוק געבן אויף דער זאַך פון אַן אַנדער זייט.

דער יסוד פון אַלע נאַטור־דערשיינונגען איז די באַוועגונג פון דער מאַטעריע. אָבער וואָס איז אַוויינס באַוועגונג? דאָס איז אַ קלאָרער קעגנזאַץ. אויב מע פרעגט אייך, צי געפינט זיך דער זיך באַוועגנדיקער קערפּער אין אַ געגעבענער צייט אין אַ געגעבענעם אָרט, וועט איר ביים אויפריכטיקסטן ווילן נישט זיין אומשטאַנד צו ענטפערן אין הסכם מיט איבערוועגס כּלל, ד. ה. לויט דער פּאָרמול: „יאָ — יאָ אוון ניין — ניין". דער זיך באַוועגנדיקער קערפּער געפינט זיך אין אַ געגעבענעם אָרט אוון אין דער זעלבער צייט געפינט ער זיך נישט אין אים. וועגן אים קען מען נישט משפטן אַנדערש, ווי לויט דער פּאָרמול: „יאָ — ניין אוון ניין — יאָ". ער איז, הייסט עס, אַ זיכערער באַוויזן לטובת דער „לאָגיק פון קעגנזאַץ", אוון ווער עס ווילּ נישט שלום מאַכן מיט אָט דער לאָגיק, דער מוז דערקלערן, צוזאַמען מיטן אַלטן זענאָן, אַז די באַוועגונג איז נישט מער ווי אַן אידזיע פון די חושים.

די אַלע יעניקע, וועלכע נעגירן נישט די באַוועגונג, וועלן מיר פרעגן: וואָס זאָלן מיר טראַכטן וועגן אָט דעם „גרונט־געזעץ" פונם דענקען, וועלכער איז סותר דעם גרונט־פאַקט פונם זיין? צי דאַרפן מיר זיך נישט באַציען צו אים... מיט אַ געוויסן פּאַראַאַלט?

ס'קומט אויס, ווי מיר וואָלטן אומדערוואַרטעט געשטעלט געוואָרן פאַר אַן אַלטערנאַטיוו: אָדער אָנערקענען די

גרונט-געזעצן פון דער סאָרמעלער לאָגיק אוּן נעגירן די בא-
בּאָוועגונג; א ד ע ר, סאַרקערט, אָנערקענען די בּאָוועגונג אוּן
נעגירן אָט די געזעצן. אזא אַלטערנאַטיוו איז, לכל הפחות,
אומאָנגענעם. לאָמיר זעען, אַלזאָ, צי קען מען נישט וויי עס
איז אויסמיידן זי?

די בּאָוועגונג פון דער מאַטעריע ליגט אינם יסוד פון
אַלע נאַטור-דערשיינונגען. בּאָוועגונג איז קעגנזאַץ. וועגן איר
מוז מען אומבאַדינגט משפטן דיאַלעקטיש, ד. ה., ווי ס'וואָלט
געזאָגט ה' בערנשטיין, לויט דער סאָרמוּל: „יאָ — ניין אוּן
ניין — יאָ". דערביבער דאַרפן מיר אָנערקענען, אז קוים גייט
די רייד בּיי אוּנז וועגן אָט דעם יסוד פון אַלע דערשיינונגען,
געזינען מיר זיך אינם געביט פון דער „לאָגיק פונם
קעגנזאַץ". נאָר די מאָלעקולן פון דער זיך בּאָוועגנדיקער
מאַטעריע, סאַריניקנדיק זיך איינע מיט די אַנדערע, שאַפן גע-
וויסע פאַרבּינדונגען — זאָכן, געגנשטאַנדן. אזעלכע פאַרבּין-
דונגען צייכענען זיך אויס מיט א גרעסערער אָדער א קלענע-
רער דויערהאַפטיקייט, עקזיסטירן א מער אָדער ווייניקער לענ-
גערע צייט, אוּן דערנאָך סאַרשוווּנדן זיי, וועגנדיק פאַרבּינדן
דורך אַנדערע: אייביק — דאָס איז בלויז די בּאָוועגונג פון דער
מאַטעריע, אוּן אויך זי אַליין, די סובסטאַנץ, וואָס קען נישט
פאַרניכטעט ווערן. נאָר איז איינמאָל, אין רעזולטאַט פון דער
אייביקער בּאָוועגונג, אַנטשטאַנען א גרויסע צייטווייליקע פאַר-
בּינדונג פון דער מאַטעריע, אוּן בּיזוואַנעט זי איז נישט פאַר-
שוווּנדן געווארן אין רעזולטאַט פון דער זעלבּער בּאָוועגונג, —
ווערט די פראַגע וועגן איר עקזיסטענץ געלעזט אין פאַזיטיוון
זין. דערביבער, אויב מע וועט אוּנז אָנווייזן אויפן פלאַנעט ווע-
נוס אוּן מ'וועט סרעגן, צי עס עקזיסטירט אָט דער פלאַנעט,
וועלן מיר, נישט וואָקלענדיק זיך, ענטפערן י א. אוּן אויב מ'וועט
אוּנז פרעגן, צי עס עקזיסטירן מכשפות, וועלן מיר פונקט אַזוי
אָנטשידן ענטפערן: נ י ן. וואָס זשע הייסט דאָס? דאָס הייסט,
אַז ווען ס'גייט די רייד וועגן בּאַזונדערע געגנשטאַנדן, זענען
מיר אין די באַטראַכטונגען וועגן זיי מחויב נאָכצופאָלגן דעם אויבּ-

געבראַכטן כּלל פֿון אידישער וועלט אין בכלל ריכטן זיך לויט די „גרונט-געזעצן" פֿון דענקען. אויף אָט דעם געביט הערשט ה' בערנשטיינס באַליבטע פֿאָרמול: „יאָ – יאָ און ניין – ניין".

איבעריקנס, איז אויך דאָ די מאַכט פֿון אָט דער חשובער פֿאָרמול נישט אומבאַגרענעצט. אויף דער פּראַקטיק דער עקזיסטענץ פֿון אַ שוין אָנגעשטאַנענעם געגנשטאַנד דאַרף מען ענטפֿערן אויף אַ באַשטימטן אופֿן. אויב אָבער דער געגנשטאַנד אָנגעשטייט ערשט נאָר, האָט מען אַ מאָל אַ פֿולקאָמען גרונט צו וואַקלען זיך אינם ענטפֿער. וועט בייַ אַ מענטשן איז אַ האַלבער קאָפּ נאַקעט אָן האָר, זאָגן מיר: פֿר האָט אַ גרויסן פֿליך. אָבער פֿרוי‌וט אָקאַרשט באַשטימען, וועט אייגנטלעך דאָס אַרויספֿאַלן פֿון די האָר דערפֿירט צום אויס-בילדן זיך פֿונם פֿליך.

אויף יעדער באַשטימטער פּראַגע, צי אַ געגעבענער געגנשטאַנד באַזיצט אַ געגעבענע אייגנשאַפֿט, דאַרף מען ענטפֿערן אָדער יאָ, אָדער ניין. אין דעם איז קיין ספֿק נישטאָ. אָבער ווי הייסט איר ענטפֿערן אין דעם פֿאַל, וועַן דער געגנשטאַנד ענדערט זיך, וועַן פֿאַרלירט שוין די געגעבענע אייגנשאַפֿט אָדער באַקומט זי ערשט נאָך? ס'איז פֿון זיך אַליין פֿאַרשטענדלעך, אַז אַ באַ-שטימטער ענטפֿער איז פֿאַרפֿליכטנד אויך אין דעם פֿאַל; אָבער אין דעם האַנדלט זיך עס טאַקע, וואָס באַשטימט וועט דאָ זיין נאָר אַן ענטפֿער, וואָס איז געבויט לויט דער פֿאָרמול: „יאָ – ניין און ניין – יאָ", אָבער לויט דער פֿאָרמול, וואָס איבערוועג רעקאָמענדירט: „אָדער יאָ, אָדער ניין", איז צו ענטפֿערן אויף דעם פֿשוט אוממעגלעך.

אודאי קען מען דערווידערן, אַז די אייגנשאַפֿט, וואָס ווערט פֿאַרלירן, האָט נאָך נישט אויפֿגעהערט צו עקזיסטירן, אוּן די באַקומענע – עקזיסטירט שוין, אוּן אַז דעריבער איז אַ באַשטימטער ענטפֿער לויט דער פֿאָרמול: „אָדער יאָ, אָדער ניין" מעגלעך אוּן פֿאַרפֿליכטנד אַפֿילו דאַן, וועַן דער געגנשטאַנד, וועגן וועלכן עס גייט די רייד,

נעמינט זיך אינם צושטאנד פון ענדערן זיך. פון דעסטוועגן איז דאס נישט ריכטיק. א יונגערמאן, וועמען עס הייבט זיך אן „שיטן א בערד", באקומט שוין אן שום סמך א בארד, אבער דאס גיט אונז נאך נישט קיין רעכט אנצורופן אים בערדיקער. הערעלעך אויפן קין — איז נישט קיין בארד, הגם דאס פארוואנדלט זיך אין א בארד. פרי צו ווערן קוואליטאטיוו, דארף די ענדערונג דערגרייכן א נעוויסע קוואנטיטאטיוע גרענץ. ווער ס'פארגעסט וועגן דעם, דער נראד פארלירט די מעגלעכקייט ארויסצוזאגן א שטימטע מיינונגען וועגן אייגנשאפטן פון זאכן.

„אלץ פליסט, אלץ ענדערט זיך" — זאגט דער אלטער דענקער פון עפעז. — פארבינדונגען, וואס מיר רופן אן נעגנשטאנדן, געפינען זיך אין א צושטאנד פון א שטענדיקער, מער אדער ווייניקער שנעלער ענדערונג. אויף וויפל נעגעבענע פארבינדונגען פארבליבן אלס די נעגעבענע פארבינדונגען, מוזן מיר משפטן וועגן זיי לויט דער פארמול: „יא — יא אין ניין — ניין". אזן אויף וויפל זיי ענדערן זיך אזן הערן אויף צו עקזיסטירן אלס א זעלכע, מוזן מיר אפעלירן צו דער לאגיק פונם קעגנזאץ; מיר מוזן זאגן, — ריזיקירנדיק צו ציען אויף זיך די אומצופרידנהייט פון די הערן בערנשטיינס, נ. ג. אזן דער איבעריקער מעטאפיזישער חבריא, — „אי יא, אי ניין, אי עס עקזיסטירט, אי עס עקזיסטירט נישט".

פונקט ווי רו איז א באזונדערער פאל פון באוועגונג, אזוי איז דענקען לויט די כללים פון דער פארמעלער לאגיק (אין הספם צו די „גרונט-געזעצן" פונם געדאנק) א באזונדערער פאל פונם דיאלעקטישן דענקען.

וועגן קראטילסן, איינעם פון פלאטאנס תלמידים, האט מען דערציילט, אזער האט נישט מסכים געווען אפילו מיט הראק-ליטן, וועלכער האט געזאגט: „מיר קענען זיך נישט לאזן צווייי מאל איבער אין אזן דעם זעלבן טייך". קראטילעס האט ge-

האלטן, אז מיר קענען נישט מאכן עס אפילו קיין אינ מאל אויך נישט: איידער מיר לאזן זיך, ענדערט זיך דער טייך אוין ווערט אן אנדערער. ביי א זעלכע מיינונגען ווערט דער צעמענט פונם פאקטישן זיין ווי פארביטן דורכן עלע-מענט פון ווערן. דאס איז א מיסברויך מיט דער דיאלעקטיק, אוין קיינמאל נישט קיין ריכטיקע אנווענדונג פונם דיאלעקטישן מעטאד. העגעל באמערקט:

„Das Etwas ist die erste Negation der Negation", (דער עפעס איז די ערשטע נעגאציע פון דער נעגאציע) יענע פון אונזערע קריטיקער, וועלכע עס פעלט נישט סולקאם די באקאנטשאפט מיט דער פילאזאפישער. ליטעראטור. האבן ליב צו שטיצן זיך אויף טרענדעלענבורגן, וועלכער האט כלומרשט א תל געמאכט פון אלע באווייזן לטובת דער דיאלעקטיק. אבער די דאזיקע הערן האבן, ווייזט אויס, שלעכט געלעזן, — אויב זיי האבן גאלעזן, — טרענדעלענבורגן. זיי האבן מארגענס, — אויב ס'איז זיי נעווען באקאנט, אין וואס איך בין גארנישט זיכער, — מאלגנדע קלייניקייט. טרענ-דעלענבורג אנערקענט, אז principium contradictionis איז אנווענדבאר נישט צו באווייזענען, נאר צו יענע זאכן, וואס ווערן דורך אירע גשאפן. אוין דאס איז ריכטיק. אבער די באווייזען-גען שאפט נישט נאר געגנשטאנדן. זי, ווי מיר האבן געזאגט, ענדערט זיי שטענדיק. אוין גראד דערפאר פארלירט נישט די לאגיק פון דער באווייזען-גען קיינמאל אירע רעכט אויבער די געגנשטאנדן, וואס ווערן דורך דער באווייזען-גען געשאפן. אוין גראד דערפאר מוזן מיר, אפגעבנדיק דעם ge-הערקן כבוד די „גרונט-געזעצן" פון דער פארמעלער לאגיק, געדענקען, אז זיי האבן א באדייטונג בלויז אין געוויסע גרע-ניצן, בלויז אין יענער מאס, אין וועלכער זיי שטערן אונז נישם אפצוגעבן דעם געהעריקן כבוד אויף דער דיאלעקטיק. אט ווי אזוי עס קומט אויס אינדעראמתן לויט טרענדעלען-בורגן, הגם ער אליין האט נישט געמאכט די געהעריקע אויס-

פירן פון דורך אים אַרויסגעזאָגטן פרינציפ, – וואָס איז אומגעהייער וויכטיק פאַר דער וויסנשאַפטלעכער דערקענטנישטעאָריע.

מיר וועלן צוגעבן, אַגב, אַז אין טרענדעלענבורגס „Logische Untersuchungen" זענען צעוואָרפן זייער אַ סך זאַכלעכע באַמערקונגען, וואָס רעדן נישט קעגן אונז, נאָר פאַר אונז. דאָס קען זיך אויסווייזן משונהדיק; נאָר דאָס קען זייער פשוט דערקלערט ווערן דערמיט, וואָס טרענדעלענבורג האָט טאַקע געקאָמפט מיט דער אידעאַליסטישער דיאַלעקטיק. אָט, צום ביישפיל, זעט ער די פעלערהאַפטיקייט פון דער דיאַלעקטיק אין דעם, וואָס זי אָנערקענט אַן אומאָפהענגיקע באַוועגונג פונם ריינעם געדאַנק, וואָס איז אין דער זעלבער צייט אַ זעלבסט-געבורט פונם זיין („behauptet eine Selbstbewegung des reinen Gedankens, die zugleich die Selbsterzeugung des Seins ist). דאָס איז אינדעראמתן זייער אַ גרויסער טעות. נאָר ווער זשע וועט עס נישט פאַרשטיין, אַז אָט די פעלערהאַפטיקייט איז אייגנשאַפטלעך גראָד נאָר דער אידעאַליסטישער דיאַלעקטיק? ווער ווייסט נישט, אַז וועגן מאַרקס האָט געוואָלט אַוועקשטעלן די דיאַלעקטיק „אויף די פיס", האָט עס אָנגעהויבן פון אויסבעסערן אָט דעם גרונט-פעלער. אירן, וואָס שטאַמט פון איר אַלטן אידעאַליסטישן באַזיס? אַ צווייטער ביישפיל. טרענדעלענבורג זאָגט, אַז אינדעראמתן איז בייַ הגעלן די באַוועגונג דער פונדאַמענט פון דער לאָגיק, וואָס נויטיקט זיך פֿאַרשטעט נישט פאַר איר באַגרינדונג אין קיין שום השערות. דאָס איז ווידער פונקאָם ריכטיק; אָבער דאָס איז דאָך ווידער אַ באַווייז לטובת דער מאַטעריאַליסטישער דיאַלעקטיק. דער דריטער און אינטערעסאַנטסטער בייַשפיל לויט טרענדעלענבורגס ווערטער, מיינט מען אומזיסט, אַז בייַ הגעלן איז פֿאַרשטעט די נאַטור נאָר אַ הילפס-לאָגיק. ס'איז פונקט פאַרקערט: די הגעליאַנישע לאָגיק איז לנמרי נישט קיין פראַדוקט פון ריינעם געדאַנק; זי איז געשאַפן געוואָרן דורך דער פריערדיקער אַבסטראַהירונג פון דער נאַטור („eine anti-

pierte Abstraction der Natur"),
איז כּמעט אַלץ געוונען פּון דער דערפֿאַרונג, אָון אויב די
דערפֿאַרונג וואָלט אָפּגענומען ביי איר דאָס, וואָס זי האָט איר
געלייגן, וואָלט איר, דער דיאַלעקטיק, אויסגעקומען אָנצוטאָן ַ
בעטל-טאַרבע. דאָס איז אַזוי, טאַקע אַזוי! אָבער דאָס איז דאָך
דאָס זעלבע, וואָס ס'האָבן געוואָגט העגעלס תּלמידים, וועלכע זענען
אויפגעשטאַנען קעגן דעם אידעאַליזם פּון זייער לערער אָון וועלכע
זענען איבערגעגאַנגען אין מאַטעריאַליסטישן לאַגער.

מיר וואָלטן געקאָנט ברענגען נאָך א סך ענלעכע בייִ-
שפילן, נאָר דאָס וואָלט מיך אָפּגעצויגן פּון מיין טעמע. איך
האָב געוואָלט נאָר באַווייזן אונזערע קריטיקער, אַז אויף טרעני-
דעלענבורגן וואָלט פּאַר זיי, אי ם קאַמף מיט אוגוז סילייכט
בעסער גצוואָגן זיך אינגאַנצן נישט צו שטיצן.

לאָמיר גיין ווייטער. איך חאָב געזאָגט, אַז באַוועגונג
איז א קעגנזאַץ אינם טאַט אָון אַז דעריבער זענען צוּ איר
נישט אָנוועגדבאַר די „גרונט-געזעצן" פּון דער פּארמעלער
לאָגיק. פּדי אָט די הנחה זאָל נישט געבן קיין גרונט פּאַר א
מיספּארשטייענישׂ, איז אומבאַדינגט נויטיק זיך צוּ באַוואָרענען.
וועגן מיר שטייען פּאַר דער פּראָגע וועגן דעם איבערגאַנג פּון
איין פּאָרם פּון באַוועגונג צוּ א צווייטער, — לאָמיר זאָגן, פּון
דער מעכאַנישער באַוועגונג צוּ וואַרעמקייט, -- קומט אויס
אויס צוּ דענקען אין הספּם מיט איבערוועגס גרונט-פּלל. אָט
די פּאָרם פּון באַוועגונג איז אָדער וואַרעמקייט, אָדער מע-
כאַנישע באַוועגונג, אָדער א. ג. ו. דאָס איז קלאָר. נאָר
אויב אַזוי, זענען די גרונט-געזעצן פּון דער פּארמעלער לאָגיק
אין געוויסע גרעניצן אָנוועגדבאַר אויך צוּ דער
באַוועגונג. אָון דערפּון איז נאָכאַמאָל צוּ זעגן, אַז די דיא-
לעקטיק וואַרפט נישט אָפּ די פּארמעלע לאָגיק, נאָר זי נעמט
צוּ פּון אירע געזעצן די אַבסאָלוטע באַדייטונג.
וואָס וועלט זיי צוגעשריבן דורך די מעטאַפיזיקער.

אויב דער לעזער וועט אויפמערקזאם זיך באַציען צוּ
דעם, וואָס איז אויבן געזאָגט געוואָרן, וועט ער אָן מי פּאַר-

שטיין, וואָס פֿאַרט „וערט" עס האָט דער עזוי אָפּט איבערגע־
חורטער געדאַנק, אַז די דיאַלעקטיק שטימט נישט
מיטן מאַטעריאַליזם. פֿאַרקערט. אינם
יסוד פֿון אונזער דיאַלעקטיק ליגט דאָס
מאַטעריאַליסטישע פֿאַרשטיין די נאַטור. זי
האַלט זיך אויף דעם; זי וואַלט געפֿאַלן, אויב דער מאַטעריאַליזם
וואָלט פֿאַרמשפט געווארן צו פֿאַלן. און פֿאַרקערט. אָן דיאַלעק־
טיק איז נישט פֿול, איז אייגזייטיק, לאָמיר זאָגן מער: איז
אוממגלעך די מאַטעריאַליסטישע דערקענטענים-טעאָריע.

ביי העגעלן פֿאַלט די דיאַלעקטיק צוזויף מיט
דער מעטאַפיזיק. ביי אונז שטיצט זיך די דיאַלעקטיק
אויף דער ליערע וועגן דער נאַטור.

ביי העגעלן איז דער דעמיורג פון דער וויסנשאַפֿט —
כדי צו באַווײַזן דאָ מאַרקס אויסדרוק — געווען די אַבסאָ־
לוטע אידעע. פֿאַר אונז איז די אַבסאָלוטע אידעע בלויז
אָן אַבסטראַקציע פון באַוועגונג, דורך וועלכער עס
ווערן אַרויסגעוויזן אַלע פֿאַרבינדונגען און צושטאַנדן
פון דער מאַטעריע.

ביי העגעלן באַווײַזט זיך דאָס דענקען פֿאַרויס אין רע־
זולטאַט פון דער אַנטפּלעקונג אין לעזונג פון די קעגנזאַצן,
וואָס געפֿינען זיך אין באַגריפֿן. אין הסכם מיט אונזערער —
מאַטעריאַליסטישער — לערע, שטעלן די קעגנזאַצן, וואָס
געפֿינען זיך אין די באַגריפֿן, פֿאַר מיט זיך בלויז אָן אָפּ־
שפּיגלונג, אָן איבערזעצונג אויף דער שפּראַך פון
געדאַנק, פון יענע קעגנזאַצן, וואָס געפֿינען זיך אין די
דערשיינונגען, אַ דאַנק דעם קעגנזעצלעכן כאַראַקטער פון
זייער געמיינזאַמען פונדאַמענט, ד. ה. פון דער באַוועגונג.

ביי העגעלן וועלט דער גאַנג פון די זאַכן באַשטימט
דורכן גאַנג פון די אידעען, ביי אונז וועלט דער גאַנג פון
די אידעען דערקלערט דורכן גאַנג פון די זאַכן, דער
גאַנג פון געדאַנק — דורכן גאַנג פון לעבן.
דער מאַטעריאַליזם שטעלט די דיאַלעקטיק „אויף די

פּיס״ אוּן דערמיט אַלײן נצמט ער אַראָפּ פּוּן איר יענעם מיסטישן שלייער, אין וועלכן זי איז געווען איינגעהילט בײ העגעלן, אָבער דערמיט אַלײן ווידער ווערט אַנטפּלעקט דער רעוואָלוציאָנערער כאַראַקטער פּוּן דער דיאַלעקטיק.

„אין איר מיסטיפיצירטער פּאָרם, – זאָגט מאַרקס, – איז די דיאַלעקטיק געוואָרן אַ דייטשישער מעטאָד דערפּאַר, ווייל זי האָט ווי באַרעכטיקט דעם עקזיסטירנדיקן סדר. אין איר ראַציאָנעלער פּאָרם איז זי פיינטלעך דער בורזשואַזיע אוּן אירע טעאָרעטישע פירער, ווייל אינם פּאָזיטיוון פאַרשטיין דאָס עקזיסטירנדיקע איז זי פּולל אויך דאָס פאַרשטיין זיין נעגאַציע אוּן זיין אומפאַרמיידלעכן אונטערגיין; ווייל זי באַטראַכט יעדע געשאַפענע (ריכטיקער: געוואָרענע, gewordene — ג. פּ.) פּאָרם אינם פּראָצעס פּוּן דער באַוועגונג, ד. ה., אַלזאָ, אויך פּוּן איר איבערגייענדיקער זייט; ווייל זי בּוקט זיך נישט פאַר קיין שוּם זאַך, זייענדיק קריטיש אוּן רעוואָלוציאָנער לויט איר עצם *).

אַז די מאַטעריאַליסטישע דיאַלעקטיק איז פיינטלעך דער בורזשואַזיע, וואָס איז דורכגעדרונגען מיטן גייסט פּוּן רעאַקציע, איז אַ זאַך אַ פאַרשטענדלעכע; נאָר אַז פּוּן איר קערן זיך אַ מאָל אָפּ אַפּילו מענטשן, וועלכע פילן אויפריכטיק מיט דעם רעוואָלוציאָנערן סאָציאַליזם, דאָס איז זייער לעכערלעך אוּן אויסערסט טרויעריק; דאָס זענען הערקולעסעס סלופּעס פּוּן נאַרישקייט.

איצט דאַרף מען וועגדן די אויפמערקזאַמקייט אויף נאָך אָט וואָס. מיר ווייסן שוין, אַז גערעכט איז געווען, – אוּן אין וואָס פאַראַ מאָס געווען גערעכט, – איבערוועג, וועלכער האָט געפאָדערט פּוּן לאָגיש-דענקענדיקע מענטשן באַשטימטע ענטפערן אויף באַשטימטע פראַגן וועגן דעם, צי אַ געוויסענער געגנשטאַנד באַזיצט אַ געוויסענע אייגנשאַפט. נאָר מאָלט זיך

*) זע די פאַרעדע צו דער צווייטער דייטשישער אויסגאַבע פּוּן I באנד „קאַפּיטאַל".

אויס, אז מיר האָבן צוּ טאָן נישט מיט אַן איינפאַכן, נאָר מיט אַ קאָמפּליצירטן געגנשטאַנד, וואָס פאַרייניקט אין זיך פשוט קעגנזעצלעכע דערשיינונגען אוּן דעריבער פאַרבינדן זיי אין זיך פשוט קעגנזעצלעכע אייגנשאַפטן. צי איז אָנוועגדבאַר איבערוועגס פאָדערונג לגבי די מיינונגען וועגן אַזאַ געגנשטאַנד? ניין, איבערוועג אַליין, — פונקט אַזאַ אָנטשידעַנער קעגנער פון דער העגעליאַנישער דיאַלעקטיק, ווי טרענדעלענבורג, — געפינט, אַז דאָ דאַרף מען משפּטן שוין אין הסכם מיטן צוויטן כּלל, אוּן גראָד אין הסכם מיטן כּלל וועגן דער פאַרבינדונג פון די קעגנזאַצן (principium concidentiae oppositorum) נאָר די גרעסטע מערהייט פון יענע דערשיינונגען, מיט וועלכע עס האָט צוּ טאָן די נאַטורוויסנשאַפט אוּן די סאָציאַלע וויסנשאַפט, גהערן צוּ דער צאָל „נעגנשטאַנדן" פון אָט דעם מין: אין איינפאַכסטן שטיקעלע פראַקטאַלזמע, אינם לעבן פון דער סאַמע נישט-אַנטוויקלטער געזעלשאַפט פאַרייניקן זיך פשוט קעגנזעצלעכע דערשיינונגען. אַלזאָ, אין דער נאַטורוויסנשאַפט אוּן אין דער סאָציאַלער וויסנשאַפט איז אומבאַדינגט נויטיק צוּ באַשטימען אַ ברייט אָרט פאַר דעם דיאַלעקטישן מעטאָד. אוּן פונם מאָמענט אָן, ווי ס'איז אים נאָר באַשטימט געוואָרן אַזאַ אָרט אין די אָנגעוויזענע וויסנשאַפטן, האָבן זיי געמאַכט ווירקלעך קאָלאָסאַלע דערפאָלגן.

ווילט איר, לעזער, ווייסן, ווי אַזוי האָט די דיאַלעקטיק אויסגעקעמפט אירע רעכט אין דער ביאָלאָגיע? דערמאָנט זיך די וויכוחים וועגן דעם, וואָס איז אַזוינס מין, וועלכע זענען אַרויסגערופן געוואָרן דורכן באַווייזן זיך פון דער טעאָריע פון טראַנסמוטאַציאָן. דאַרווין אוּן זיינע אָנהענגער האָבן זיך געהאַלטן ביי יענער מיינונג, אַז די פאַרשידענע מינים פון איין אוּן דעם זעלבן סאָרט בעלי-חיים אוּן געוויקסן זענען נישט עפּעס אָנדערש, ווי פאַרשידנאַרטיק אַנטוויקלטע אָפּשטאַמונגען פון איינער אוּן דער זעלבער אורשפרינגלעכער פאָרם. אָחוץ דעם, אין הסכם מיט דער אַנטוויקלונגס-לערע, קומען אָלע סאָרטן פון איין אוּן דער זעלבער אָרדענונג אַרויס פון איין גע-

מיינזאַמער פֿאַרם, אוּן דאָס זעלבע דאַרף מען זאָגן וועגן אַלע אַרדענונגען פּון איין אוּן דעם זעלבן קלאַס. לויט דער קענטיקייט פֿון דאַרווינס קעגנער, זענען אַלע מינים בעלי-חיים אוּן געוויקסן פּונקט אומאָפּהענגיק אייגער פּונם אַנדערן, אוּן פּון דער גאַמיינזאַמער סאָרם קומען סאָרויס נאָר די אינדיווידואומען, וועלכע געהערן צו איין אוּן דעם זעלבן מין. דעם זעלבן בּאַריף וועגן מין האָט אויסגעדריקט שוין ליניי, זאָגנדיק: „מינים עקזיסטירן אַזויפיל, וויפֿל סיהאָט זיי בּאַשאַפֿן דאָס העכערע וועזן". דאָס איז אָ ריין מעטאַפֿיזישער קונק, וויייל דער מעטאַפֿיזיקער בּאַטראַכט זאַכן אוּן בּאַגריפֿן, וויי „בּאַזונדערע, אומפֿאַרענדערלעכע. פֿאַרגליווערטע, אייגמאָל אויף שטענדיק געגעבענע געגנשטאַנדן, וואָס פֿאַלן אַרויסער דער פֿאָרשונג אייגער נאָכן אַנדערן אוּן אייגער אומאָפּהענגיק פּונם אַנדערן" (ענגעלס). דער דיאַלעקטיקער אָבער בּאַטראַכט זאַכן אוּן בּאַגריפֿן, — לויט די ווערטער פּונם זעלבן ענגעלס, — „אין זייער גענעזאַמען צוזאַמענהאַנג, אין זייער קייטלונג, אין זייער בּאַוועגונג, אין זייער אַנטשטייאונג אוּן פֿאַרניכטונג". אוּן אָט דער קונק איז אַריינגעדרונגען אין דער בּיאָלאָגיע פּון דאַרווינס צייט אָן אוּן וועט אויף שטענדיק פֿאַרבליבן אין איר, וואָס פֿאָרט אויסבעסערונגען עס זאָל נישט אַריינטראָגן אין דער טעאָריע פּון טראַנספֿאָרמיזם די וויייטערדיקע אַנטוויקלונג פּון דער וויסנשאַפֿט.

כּדי צו פֿאַרשטיין די וויכטיקע בּאַדייטונג פּון דער דיאַלעקטיק אין דער סאָציאָלאָגיע, איז גענוג צו דערמאָנען זיך, אויף וואָס פֿאַר אַן אופן דער סאָציאָליזם איז פּון אַן אוטאָפּיע געווארן פֿאַרוואַנדלט אין אַ וויסנשאַפֿט.

די סאָציאָליסטן-אוטאָפּיסטן זענען געשטאַנען אויף אַן אַבסטראַקטן שטאַנדפּונקט פּון דער מענטשלעכער נאַטור אוּן האָבן געמשפּט וועגן געזעלשאַפֿטלעכע דערשיינונגען לויט דער פֿאַרמול: „יאָ — יאָ אוּן ניין — ניין". אייגנטום — אָדער זי אַנטשפֿרעכט דער מענטשלעכער נאַטור אָדער זי אַנטשפֿרעכט איר נישט; אָדער די מאָנאַגאַמישע פֿאַמיליע אַנטשפֿרעכט „אָדער

ד אַנטשפּרעכט נישט אָט דער נאַטור אין אַזוי ווייטער, אין אַזוי ווייטער. מחמת די נאַטור פון דעם מענטשן איז אויפגע-פאַסט געוואָרן ווי אַן אומפאַרענדערלעכע, האָבן די סאָ-ציאַליסטן געמאַט רעכט צו האָפן, אַז צווישן די פיל מע-לעכע סיסטעמען פונם גאַנצן שאַפט לעכן סדר איז פאַראַן אַזאַ, וואָס אַנטשפּרעכט דער דערמאָנטער נאַטור מער, אייַדער די אַלע אַנדערע. פונדאַנעט — די שטרעמונג צו געפינען אָט דעם בעסטן, ד. ה. דעם מער אַנטשפּרעכנדיקן פאַר דער מענטש-לעכער נאַטור סיסטעם. יעדער גרינדער פון אַ שול האָט געקלערט, אַז ער האָט געפונען אַזאַ סיסטעם. יעדער גרינדער פון אַ שול פאַרגעלייגט זיין אויסאַפּיע. מאַרקס האָט אַרייַנגעטראָגן אינם סאָציאַליזם דעם דיאַלעקטישן מעטאָד און דערמיט האָט ער אים געמאַכט פאַר אַ וויסן-שאַפט, ניבגדיק אַ טויט-קלאַפ דעם אויטאָפּיזם. ביי מאַרקסן איז שוין נישטאָ קיין אַפּעלירונג צו דער מענטשלעכער נאַטור; ער קען נישט אַ זאַלכע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, וואָס אַדער זיי אַנטשפּרעכן, אַדער זיי אַנטשפּרעכן אים נישט. שוין אין דער „אַרעמקייט פון דער פילאָזאָפּיע" טרעפן מיר פאַלגנדיקן מערקווירדיקן אוּן כאַראַקטעריסטישן פאַרווארף קעגן פרודאָנען: „הער פרודאָן ווייסט נישט, אַז די גאַנצע געשיכטע איז נישט מער ווי אַ שטענדיקע ענדערונג פון דער מענטש-לעכער נאַטור" *).

אין „קאַפּיטאַל" זאָגט מאַרקס, אַז אַ מענטש, ווירקנדיק אויף דער אויסערלעכער וועלט אוּן ענדערנדיק איר אויסזען, ענדערט דערמיט אַליין אויך זיין אייגענע נאַטור **). דאָס איז אַ דיאַלעקטישער שטאַנדפונקט, וואָס וואַרפט אַ גאַנץ גייַ שיין אויף די מראָגן וועגן געזעלשאַפטלעכן לעבן. לאָמיר נעמען אַפילו די מראָגע וועגן פריוואַט-אייגנטום. די אוטאָפּיסטן

---

*) „Misere de la philosophie", nouvelle édition. Paris 1896 p. 204.

**) „Das Kapital", III Auflage, pp. 155—156

האָבן זייער אַ סך געשריבן אוּן געפירט וויכּוחים צווישן זיך אוּן מיט די עקאָנאָמיסטן איבער דער פראַגע, צי דאַרף עס עקזיסטירן, ד. ה. צי אַנטשפרעכט עס דער מענטשלעכער נאַטור. מאַרקס האָט אַוועקגעשטעלט די פראַגע אויף אַ קאָנקרעטן באָדן. לויט זיין לערע ווערן די פאָרמען פון אייגנטום אוּן די באַזיִן־באַציאונגען באַשטימט דורך דער אַנטוויקלונג פון די פראָדוצירּ־כּחות. איין אַנטוויקלונגס־שטופּע פון די דאָזיקע כּחות אַנטשפרעכט איין פאָרם; אַ צווייטע — אַ צווייטער, אוּן קיין אַבסאָלוטע לעזונג איז דאָ נישטאָ אוּן קען נישט זיין, ווייל אַלץ פליסט, אַלץ ענדערט זיך: „חכמה וועכט משוגעת, תענוג — ליידן".

העגעל זאָגט: „דער קעגנזאַץ פירט פאָרויס". אוּן פאַר אָט דעם דיאַלעקטישן קוּק געפינט די ווינסנשאַפט אַ גלענצנדיקע באַשטעטיקונג אינם קאַמף פון די קלאַסן, אוּן אַז מען פארגעסט וועגן אים קען מען גאָרנישט פאַרשטיין אין דער אַנטוויקלונג פון דעם סאָציאַלן אוּן גייסטיקן לעבן פון אַ געזעלשאַפט, וואָס איז צעטיילט אויף קלאַסן.

נאָר פאַרוואָס ווערט די „לאָגיק פון קעגנזאַץ", וואָס שטעלט פאָר מיט זיך, ווי מיר האָבן געזעגן, אַן אָפּשפיגלונג אינם מענטשלעכן שכל פון דעם אייביקן באַוועגונגס־פראָצעס, אָנגערופן דיאַלעקטיק? כדי נישט מאַריך צו זיין, גיב איך דאָס וואָרט קונאָ פישער:

„דאָס מענטשלעכע לעבן קען מען פאַרגלייכן מיט אַ דיאַלאָג אין דעם זינען, וואָס מיטן עלטער אוּן מיט דער לעבנס־דערפאַרונג ווערן אונזערע אנשויאונגען אויף מענטשן אוּן זאַכן שטופנווייז איבערגעאַנדערשט, ווי די מיינונגען פון שמועסנדיקע פערזאָנען אין משך פון אַ פרוכטבאַרן אוּן אידעען־רייכן געשפּרעך. אין אָט דער נישט־פרייער אוּן נויטוועגדיקער איבעראַנדערשונג פון אונזערע אָנשויאונגען אויפן לעבן אוּן אויף דער וועלט באַשטייט די דערפאָרונג. דערפאָר, פאַרגלייכנדיק דעם גאַנג פון דער אַנטוויקלונג פון באַווּסטזיין מיטן גאַנג פון אַ פילאָזאָפישן געשפּרעך, רופט אים העגעל אָן מיטן וואָרט

דיאלעקטיק, אדער דיאלעקטישע באַוועגונג. דעם דאָזיקן אויסדרוק האָבן שוין אָנגעוויזענדעט פּלאַטאָן, אַריסטאָטעלעס אוּן קאַנט, ביי יעדערן פוּן זיי אין אַ וויכטיקן אוּן פאַרשידענעם זינען; אָבער אין קיין איין סיסטעם האָט עס נישט באַקומען אַזאַ בריייטע באַדייטונג, ווי ביי העגעלן".

[illegible]

1) מיין פריינט וויקטאָר אַדלער האָט סוּפקאָם ריכטיק באַמערקט אינם אַרטיקל, וועלכן ער האָט פאַרעפנטלעכט אין טאָג פון ענגלס לויה, אז דער סאָציאַליזם, ווי עס האָבן אים פאַרשטאַנען מאַרקס און ענגלס, איז נישט נאָר אַן עקאָנאָמישע, נאָר אויך אַן אויוועוערסאַלע לערע (איך ציטיר לויט דער איטאַליענישער אויסגאַבע: ס. ענגלס, „פאַליטישע עקאָנאָמיע" מיט אַן אַריינפיר און ביא-ביבליאָגראַפישע באַמערקונגען פון פיליפ טיראַטי, וויקטאָר אַדלער און קאַרל קאַוטסקי. מילאַן 1895). נאָר וואָס ריכטיקער עס איז אָט די כאַראַקטעריסטיק פון סאָציאַליזם, ווי עס האָבן אים פאַרשטאַנען מאַרקס און ענגלס, אַלץ אַ מער שטויבענדיקן אייגנדרוק מאַכט דאָס, וואָס וויקטאָר אַדלער דערלאָזט די מעגלעכקייט צו פאַרבייטן דעם מאַטעריאַליסטישן פונדאַמענט פון אָט דער „אויוועוערסאַלער לערע" מיטן פונדאַמענט פון קאַנט. וואָס וואָלט מען געדאַרפט קלערן וועגן דער אויוועוערסאַלער לערע, וועמעס פילאָזאָפישער פונדאַמענט עס שטייט ניט אין קיין שום צוזאַמענהאַנג מיט איר גאַנצן בוי? ענגלס האָט געשריבן: „מאַרקס און איך זענען געווען, דאַכט זיך, די אייניקע, וועלכע האָבן אַריבער-געטראָגן די באַוווסטזיניקע דיאַלעקטיק אין מאַטעריאַליסטישן דערקלערן די נאַטור און די געשיכטע" (זע דעם פאַרוואָרט צו דער דריטער אויסגאַבע פון „אַנטי-דיורינג"). פון דעם דרינגט זייער קלאָר אַרויס, אז די מאַטערס פון דעם וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם, ניט געקוקט אויף אייניקע זייערע מאַדערנע נאַכ-פאָלגער, זענען געווען באַווווסטזיניקע מאַטעריאַליסטן

ניט נאָר אויפן נעביט פון נעשיכטע, נאָר אויך אויפן נעביט פון נאַטורוויסנשאַפט.

2) אין אַ ספּעציעלן אַרטיקל, וואָס איז געווידמעט דיצ־נענען („סאָוור. מיר", 1907 י., 7, איבערגעדרוקט אין זאַמל־בוך „פון פאַרטיידיקונג צו אָנגריף"), דערווייזט פּלעכאַנאָוו, אַז „די ווערק פון דעם אומגעהויער באַגאַבטן אַרבעטער אַנטהאַלטן לגמרי ניט קיין אינטערעסישע הנחה, וואָס מ'וואָלט געקענט אָנערקענען אַלס נייַ אין פאַרגלייך מיט דעם, וואָס עס אַנט־האַלטן די ווערק פון מאַרקס, ענגעלס און פייערבאַך".

פּלעכאַנאָוו האָט אַ טעות, ווען ער זאָגט, אַז ביז היינט איז נאָך ניט געמאַכט געוואָרן קיין פּרווו צו „דערגענצן מארקסן" דורך טאָמאַסן פון אַקווין. דער באַוווסטער דייטשער קאַטוילישער שרייבער ווילהעלם האָגאָף פּרווועט זיך דערווייזן אין אַ רייַ זייער אינטערעסאַנטע אָפּהאַנדלונגען, געווידמעט דער טעאָריע פון מאַרקסן, וועלכן ער האַלט פאַרן גרעסטן עקאָנאָמיסט פון אַלע צייטן, אַז מאַרקס גייט זיך אין זיין טע־אָריע וועגן ווערט אין אַ סך הינזיכטן צוגוויף מיטן גרעסטן טעאָלאָג פון מיטלאַלטער, זע: „Die Bedeutung der Marx-schen Kapitalkritik" (די באַדייטונג פון מאַרקס קאַפּיטאַל־קריטיק) און: „Warenwert und Kapitalprofif" (ווערט פון סחורות און רווח פון קאַפּיטאַל). אין פראַנקרייך זענען צווישן די קאַטוילישע סאָציאַליסטן פאַראַן פונקט אָזוינע פאַרערער פון מאַרקסן און טאָמאַסן פון אַקווין (ד. ריאַזאַנאָוו).

3) אין דעם דאָזיקן פאָרוואָרט באַווייזט ענגעלס, נאָך מאַרקסן, אַז דער מאַטעריאַליזם איז אַ לייבלעך קינד פון גרויס־בריטאַניע, אַז דער שטאַמפאָטער פון ענגלישן מאַטעריאַליזם איז ווירקלעך געווען בעקאָן, אַז צוזאַמען מיט האָבסן און לאָקן איז ער דער פאָטער פון דער פראַנצויזישער שול פון די מא־טעריאַליסטן, אַז דער מאָדערנער ענגלישער „אגנאָסטיציזם" איז נאָר אַ פחדנותדיקער מאַטעריאַליזם.

„און ווירקלעך, וואָס אַנדערש שטעלט פאָר מיט זיך דער אגנאָסטיציזם, אויב נישט, — באַנוצנדיק דעם אויסדריקלעכן

לאַנקאַשירישן טערמין, — אַ „שעמעודיק פאַרדעקטער" מאַטער־יאַליזם. דער קוק פון אַגנאָסטיקער אויף דער נאַטור איז דורך אונ דורך מאַטעריאַליסטיש. אין דער גאַנצער נאַטור הערשן געזעצן, אין איר איז לחלוטין נישטאָ קיין אָרט פאַר וועלכער עס איז אַריינמישונג פון דרויסן. נאָר, גיט צו דער אַגנאָסטיקער,— מיר האָבן נישט קיין מעגלעכקייט סיי צו דערווייזן די עק־זיסטענץ פון אַ העכסטן וועזן אויף יענער זייט פון דער אונז באַוווּסטער וועלט, סיי צו לייקענען עס. דאָס הָאט נאָך נעהאַט אַ גרונט אין יענער צייט, וועזן לאַפלאַס הָאט אויף דער פראַגע פון נאַפאָלעאָנען, פאַרוואָס וועלט אין דער „הימלישער מעכאַניק" פון דעם גרויסן אַסטראָנאָם קיין איין מאָל נישט דערמאָנט דער באַשעפער, גאוהדיק געענטפערט: Je n'avais pas besoin de cotte hipothése (איך האָב זיך נישט גע־נויטיקט אין אָט דער היפאָטעזע). אָבער אין דער איצטיקער צייט לאָזט די עוואָלוציע־קאָנצעפציע אַבסאָלוט נישט אי־בער קיין אָרט פאַר אַ באַשעפער אָדער אָנפירער, און יעדער שמועס וועגן אַ העכערן וועזן, וואָס איז אויסגעשלאָסן פון דער עקזיסטירנדיקער וועלט, וואָלט געווען אַן אינערלעכע סתירה אין, ווי מיר דאַכט זיך, אַ נישט נויטיקע באַליידיקונג פאַר די געפילן פון די רעליגיעזע מענטשן.

„חוץ דעם דערלאָזט אונזער אַגנאָסטיקער, אַז אונזער גאַנץ וויסן איז באַגרינדעט אויף די איינדרוקן, וועלכע וועלן אונז איבערגעגעבן דורך אונזערע חושים. נאָר, — גיט ער צו, — פונוואַנען ווייסן מיר, אַז אונזערע חושים גיבן אונז אַ ריכטיקע פאַרשטעלונג וועגן זאַכן, וועלכע מיר באַנעמען דורך זיי. און ער זעצט פאָר צו דערווייזן אונז, אַז ווען ער רעדט וועגן זאַכן אָדער וועגן זייערע אייגנשאַפטן, רעדט ער גאָר אינדער־אמתן נישט וועגן די דאָזיקע זאַכן און אייגנשאַפטן, וועגן וועלכע ער קען נישט ווייסן גאָרנישט זיכערעס, נאָר בלויז וועגן יענע איינדרוקן, וואָס זיי האָבן געמאַכט אויף זיינע חושים.

„עס אונטערליגט נישט קיין צווייפל, אַז אַזאַ אופן פון דענקען קען, ווי עס דאַכט זיך, באַשטיין קעגן יעדער אַרגו־

מענטאַציע. נאָר אייַדער די מענטשן האָבן אָנגעהויבן צו אָרגא-
מזענטירן, האָבן זיי שוין געטאָן Im Anfang war die That.
(אין אָנפאַנג איז געווען די טאַט). אוּן די מענטשלעכע טעטי-
קייט האָט געלאָזט אָט די שווערקייט שוין לאַנג פאַר דעם, ווי
די מענטשלעכע קלוגלענישׂ האָט זי אָנטדעקט. The proof of
the pudding is in the eating. (די אייגנשאַפטן פון פו-
דינג דערקענט מען בייַם עסן). מיטן מאָמענט, ווען מיר באַנוצן
פאַר זיך אָט די זאַכן, אָנטשפרעכנדן זייערע אייגנשאַפטן, וועלכע מיר
באָנעמען, מאַכן מיר אָן אומפאַרגרייזטע פראָבע איבער דעם
אמת אָדער דער פאַלשקייט פון אונזערע זינלעכע איינדרוקן.
אויב די איינדרוקן זענען געווען פאַלש, דאַרף אויך אונזער
דענקען וועגן אופן, ווי אַזוי עס קען אויסגענוצט ווערן די
געגעבענע זאַך, זיין פאַלש, אוּן אונזער פרוּוו דאַרף זיך ענ-
דיקן אָן דערפאָלג. נאָר אויב אונז וועט זיך איינגעבן אויסצו-
פירן די אויפגאָבע, וואָס מיר האָבן זיך געשטעלט, אויב מיר
וועלן געפינען, אַז די געגעבענע זאַך אָנטשפרעכט אונזער פאָר-
שטעלונג וועגן איר, אַז זי וועט דערפילן איר שליחות, וועלכע
מיר האָבן איר באַשטימט, — דאַן האָבן מיר אַ פאָזיטיוון בא-
ווייז, אַז אונזער באַנעמען די זאַך אוּן אירע אייגנשאַפטן אָנט-
שפרעכן, איז געוויסע גרענעצן, דער רעאַלקייט, וואָס
געפינט זיך אויסער אונז. להיפוך, אין אַלע פאַלן, ווען מיר
טרעפן זיך פנים אל פנים מיט אַ דורכפאַל, געפינען מיר
בכלל גיך די סבות פון אונזער דורכפאַל. עס ווייזט זיך
אַרויס, אַז דער אייַנדרוק, אונטער וועמעס דרוק מיר האָבן
געהאַנדלט, איז אָדער געווען אויסגענוצט אויבערפלעכלעך, אָדער
ער איז געווען ניט ריכטיק צוזאַמענגעבונדן מיט די רעזולטאַטן
פון אָנדערע איינדרוקן, אַז, אַזוי אָרום, איז אונזער גאַנצע
באַטראַכטונג געווען נ׳ט באַפרידיקט. נאָר אויף וויפל מיר בא-
מיען זיך טרענירן אוּן אויסנוצן ריכטיק אונזערע חושים אוּן
האַלטן אונזער טעטיקייט אין ראַמען פון ריכטיק באַקומענע
אוּן אויסגענוצטע איינדרוקן, אויף אַזויפיל וועלן מיר געפינען,
אַז דער רעזולטאַט פון אונזערע טאַטן דערווייזט, אַז אונזערע

איינדרוקן אַנטשפּרעכן דער אָביעקטיווער נאַטור פון די באַנוּ־
מענע דורך אונז זאַכן. דערוויי‌ל קען מען נאָך ניט בויענען
קיין איין סאַל, וואָס מיר זאָלן זיין געצוווּנגען צו מאַכן דעם
אויספּיר, אַז אונזער זינלעכע איינדרוקן, וועלכע זענען וויסנ־
שאַפטלעך דורכגעקאָנטראָלירט, רופן אַרויס אין אונזער שכל
אַזוינע פאַרשטעלונגען וועגן דער אויסערלעכער וועלט, וואָס
צעגייען זיך, לויט זייער אינערלעכער נאַטור, מיט דער וויר־
לעכקייט, אָדער, אַז צווישן דער אויסערלעכער וועלט אין אונ־
זערע זינלעכע איינדרוקן עקזיסטירט אַן אימאַנענטער ווידער־
שפּרוך.

„נאָר דאָ קומט דער נעאָקאַנטישער אַגנאָסטיקער און זאָגט:
עס קען זיין, אַז מיר זענען טאַקע פעיק ריכטיק צו באַנעמען
די אייגנשאַפטן פון אַ זאַך, נאָר מיר זענען ניט אומשטאַנד מיט
וואָסער עס זאָל ניט זיין זינלעכן אָדער געדאַנקלעכן פּראָצעס
באַגרייפן זי אין זיך. אָט די „זאַך אין זיך" לייגט אויסער די
גרענעצן פון אונזער דערקענטעניש. אויף דעם האָט שוין לאַנג
געענטפערט העגעל: „ווען איר ווייסט אַלע אייגנשאַפטן פון
דער זאַך, איז אייך באַוווּסט אויך די זאַך אַליין; בלייבט נאָר
דער סאַקס, אַז די געגעבענע זאַך עקזיסטירט אויסער אייך;
און ווי נאָר אייערע געפילן האָבן עס אייך דערלערנט, האָט
איר שוין באַגריפן דאָס לעצטע רעשטל פון דער זאַך אין זיך,—
די באַרימטע קאַנטישע „זאַך אין זיך". צו דעם קען מען צו־
געבן, אַז אין דער עפאָכע פון קאַנטן האָט אינזער באַקאַנט־
שאַפט מיט די נאַטור-זאַכן געטראָגן נאָך אַן עפיזאָדישן כאַראַק־
טער, אוּן ער האָט אַ גרונט חושד צו זיין, אַז הינטער דעם
קלייניעם ביסל, וואָס מיר ווייסן וועגן זיי, איז אין יעדער פון
זיי סאַרבאַרגן א סודותפולע „זאַך אין זיך". נאָר אָט די אַלע
אומבאַגרייפבאַרע זאַכן זענען איינס נאָך דער אַנדערער נעוואָרן
באַגריפן, דורכאַנאַליזירט און, — אַמילו מער, — אַ דאַנק
דעם גיגאַנטישן פּראָגרעס פון דער וויסנשאַפט, געוואָרן
נאָכגעשאַפן. און אַלץ, וואָס מיר אַליין זענען אומשטאַנד
נאָכצושאַפן, קענען מיר שוין געווינטלעך ניט רעכענען סאַר

אומדערקענבאַרע. פאַר דער כעמיע זענען אין דער ערשטער העלפט פון נייַנצנטן י. ה. געווען סודותפולע זאַכן די אַרגאַנישע מאַטעריעס, אָבער איצט האָבן מיר זיך אויסגעלערנט צו בויען זיי אייגנ נאָכן אַנדערן פון זייערע כעמישע עלעמענטן, ניט אָנקומענדיק צו דער הילף פון אָרגאַנישע פּראָצעסן. די היינטיקע כעמיקער דערקלערן, אַז קוים איז אונז באַוווסט דער כעמישער בוי פון וועלכן עס איז קערפּער, קען דער לעצטער ווערן אויפגעבויט פון זייַנע עלעמענטן. מיר זענען נאָך דערווייַל ווייט פון וויסן דעם צוזאַמענשטעל פון די הערכערע אָרגאַנישע מאַטעריעס, די וויסלדיקע קערפּערס, נאָר עס איז ניטאָ קיין שום גרונט, פאַרוואָס מיר זאָלן כאָטש אין אַ הונדערט יאָר אַרום ניט קענען דערגרייכן דאָס צו דערגיין אויך, באַוואָפנט מיט דעם, שאַפן אַ קינסטלעכן וויסל. וועג מיר וועלן דאָס דערגרייכן, וועלן מיר האָבן די מעגליכקייט נאָכצושאַפן אָרגאַניש לעבן, פון זייַנע נידעריקסטע ביז זייַנע הויכסטע פאָרמען, וויל לעבן שטעלט פאָר מיט זיך ניט עפּעס אַנדערש, ווי אַ נאָרמאַלע עקזיסטענץ-פאָרם פון וויסלדיקע קערפּער.

„נאָר, מאַכנדיק אָט די פאָרמעלע באַווארענישן, רעדט אונזער אָגנאָסטיקער און טוט ווי אַ געווייַנלעכער מאַטעריאַליסט, וואָס ער איז אינדעראמתן. ער קען זאָגן, אַז אויף וויפל מיר וויסן, קענען די מאַטעריע און די באַוועגונג, אָדער ווי מע זאָגט איצט, די ענערגיע, נישט ווערן געשאַפן, נישט פאַרניכטעט, נאָר בייַ אונז איז נישטאָ קיין באַוויַיז, אַז אי די און אי יענע זענען אין דער אָדער יענער צייט געווארן געשאַפן. נאָר אויב איר וועט פּראָבירן אויסצונוצן אָט די היפּאָטעזע אין אַ וועלכן עס איז פאַל קענן אים אַליין, וועט ער אייך שנעל אַראָפּשלאָגן פון אָט דער פאָזיציע. דערלאָזנדיק אַבסטראַקט די מעגלעכקייט פון ספּיריטואַליזם, וועט ער אין יערן אייגנ־קן פאַל אָפּילו נישט וועלן הערן וועגן אים. ער וועט אונז זאָגן: אויף וויפל מיר וווייסן און קענען וויסן, עקזיסטירט נישט קיין באַשעפער אָדער רעגירער

פון דער אַלוועלט; אויף וויפל דאָס איז אונז באַווּסט, קענען די מאַטעריע און די ענערגיע נישט ווערן נישט באַשאַפן, נישט פאַרניכטעט; פאַר אונז איז דער גאַנצער בלויז די פאָרם פון ענערגיע, בלויז די פונקציע פון מאַרך; אָלץ, וואָס מיר וויסן, וויזן, אַז די וועלט ווערט אָנגעפירט דורך אומפאַרענדערלעכע געזעצן א. אַז. וו., א. אַז. וו. אויף אַזאַ אופן, אויף וויפל ער איז אַ מענטש פון וויסנשאַפט, אויף וויפל ער ווייס עפעס וואָס, אויף אַזויפיל איז ער אַ מאַטעריאַליסט. אויסער אָבער די גרענעצן פון זיין וויסנשאַפט, אין די געביטן, וווּ ער וויסט גאָרנישט, זעצט ער איבער זיין אומווּיסן אויף גריכיש און רופט עס אָן אַגנאָסטיציזם".

אַ טיפישער פאָרשטייער פון אַגנאָסטיציזם און דער אויסטאָר פון דעם דאָזיקן טערמין איז טאָמאַס-הענרי העקסלי (1825—1895), אַ שילער פון דאַרווינען, אייגער פון די גרעסטע ענגלישע ביאָלאָגן, וואָס האָט געטאָן זייער אַ סך אויף פאָפולאַריזירן די פרינציפן פון דער הייגטיקער נאַטורוויסנשאַפט. אין די זעכציקער און די זיבעציקער יאָרן איז ער געווען זייער פאָפולער אין רוסלאַנד, איבערהויפט צווישן די „דענקענדיקע רעאַליסטן". זיין בוך וועגן דער „לאַגע פון מענטשן אין דער נאַטור" איז דערשינען אין 1864 אין צוויי איבערזעצונגען. די „לעקציעס פון עלעמענטאַרער פיזיאָלאָגיע" האָבן געהאַט אַ מאָרעדע פון ד. פיסאַרעוו (ד. ר.).

4) אין „אָרימקייט פון פילאָזאָפיע" גיט מאַרקס אויבער אויף פאָלגנדיקן אופן דעם דיאַלעקטישן מעטאָד פון העגעלן:

„אַלץ, וואָס עקזיסטירט, אַלץ, וואָס לעבט אויף דער ערד אָדער אין וואַסער, עקזיסטירט און לעבט נאָר מיטן כח פון אַ געוויסער באַוועגונג. אַזוי, אַ שטייגער, באַשאַפט די געשיכטלעכע באַוועגונג די געזעלשאַפטלעכע באַציאונגען, די אינדוסטריעלע באַוועגונג גיט אונז אינדוסטריעלע פראָדוקטן א. אַז. וו. פונקט אַזוי ווי מיט דער הילף פון אַבסטראַקציע פאַרוואַנדלען מיר יעדע זאַך אין אַ לאָגישער קאַטעגאָריע, אַזוי איז, ווי נאָר מיר ווענדן זיך אָפּ פון די כאַראַקטעריסטישע סימנים פון פאַר-

שידענע מינים באַוועגונג, קומען מיר גלייך צו דער באַוועגונג אין אַן אַבסטראַקטער פאָרם, צו אַ ריין פאָרמעלער באַוועגונג, צו אַ ריין לאָגישער פאָרמול פון באַוועגונג. און אויב אין די לאָגישע קאַטעגאָריעס זענען מיר די סובסטאַנץ פון אַלע זאַכן, איז אונז נישט שווער זיך פאָרצושטעלן, אַז אין דער לאָגישער פאָרמול פון באַוועגונג האָבן מיר געפונען דעם אַבסאָלוטן מעטאָד, וועלכער דערקלערט נישט נאָר יעדע זאַך, נאָר באַשטימט אויך די באַוועגונג פון יעדער זאַך. וועגן דעם אַבסאָלוטן מעטאָד דריקט זיך העגעל אויס אויף פאָלגנדיקן אופן: „דער מעטאָד איז די אַבסאָלוטע איינהייטלעכע, העכסטע, אומענדלעכע קראַפט, וואָס קיין זאַך קען זיך אין נישט קעגנשטעלן, דאָס איז די שטרעבונג פון שכל צו געפינען און דערקענען זיך אין יעדער זאַך" („לאָגיק", דריטער באַנד).

„אַלזאָ, וואָס זשע איז אַזוינס דער אַבסאָלוטער מעטאָד? אַבסטראַקציע פון באַוועגונג. וואָס איז אַזוינס אַבסטראַקציע פון באַוועגונג? באַוועגונג אין אַבסטראַקטער פאָרם. וואָס איז אַזוינס באַוועגונג אין אַבסטראַקטער פאָרם? אַ ריין לאָגישע פאָרמול פון באַוועגונג אָדער באַוועגונג פון ריינעם שכל. אין וואָס באַשטייט די באַוועגונג פון ריינעם שכל? אין דעם, וואָס ער שטעלט אַוועק זיך, שטעלט אַנטקעגן זיך קעגן זיך אַליין און פאַרייניקט זיך מיט זיך אַליין; אין דעם, וואָס ער פאָרמולירט זיך אין אַ טעזיס, סינטעזיס און אַנטיטעזיס, אָדער, לסוף, אין דעם, וואָס ער האָט אין זינען זיך, נעגירט זיך און נעגירט זיין נעגירונג.

„נאָר אויף וואָס-זשע פאַר אַן אופן האָט זיך אין זינען דער שכל, אויף וואָס פאַר אַן אופן שטעלט ער זיך אַלס באַשטימטע קאַטעגאָריע? דאָס איז שוין די זאַך פון שכל אַליין און זיינע אַפּאָלאָגעטן. נאָר דער שכל האָט אַוועקגעשטעלט זיך אַלס טעזיס; דער דאָזיקער טעזיס, דער דאָזיקער געדאַנק, קעגנשטעלנדיק זיך זיך אַליין, צעטיילט זיך אויף צוויי געדאַנקען, וואָס ווידערשפּרעכן אייגער דעם אַנדערן, אויף פאָזיטיווקייט און נעגירונג, אויף יאָ און ניין. דער קאַמף פון די צוויי קעגנזעצ-

לעכע עלעמענטן, ווָאס גייען אַריין אין דעם אַנטיטעזיס, בילדעט די דיאַלעקטישע באַוועגונג. דער יָאָ פּאַרוואַנדלט זיך אין ניין, דער ניין פּאַרוואַנדלט זיך איך יָאָ, דער יָאָ ווערט גלייכצייטיק אי יָאָ אי ניין, דער ניין ווערט גלייכצייטיק אי ניין אי יָאָ. אויף אַזאַ אופן קומען די קעגנזאַצן צו אַ קעגנזייטיקן גלייכגעוויכט, נייטראַליזירן און פאַראַליזירן זיך. די צונויפגיסונג פון די צוויי געדאַנקען, ווָאס ווידערשפרעכן איינער דעם אַנדערן, בילדעט אַ נייעם געדאַנק – זייער סינטעזיס. דער נייער געדאַנק צעטיילט זיך ווידער אויף צוויי קעגנזעצלעכע געדאַנקען, וועלכע, ווידער, גיסן זיך צונויף אין אַ נייעם סינטעזיס. דער דָאזיקער צעספּאַלטונגס-פּראָצעס בילדעט אַ געדאַנקען-גרופּע. די געדאַנקען-גרופּע איז אונטערגעָרדנט דער זעלבער באַווענגונג, אַזוי ווי די פשוטע קאַטעגָריע, און האָט אַלס איר אַנטיטעזיס אַן אַנדער גרופּע, ווָאס איז איר קעגנזעצלעך. פון די דָאזיקע צוויי גרופּן אַנטשטייט אַ נייע געדאַנקען-גרופּע – זייער סינטעזיס. אַזוי ווי פון דער דיאַלעקטישער באַווענגונג פון פשוטע קאַטעגָריעס ווערט געבוירן אַ גרופּע, אַזוי אַנטשטייט פון דער דיאַלעקטישער באַווענגונג פון די גרופּן אַ סעריע, און די דיאַלעקטישע באַווענגונג פון די סעריעס געבוירט דעם גאַנצן קאָמפּלעקס פון דעם סיסטעם.

„וועגדעט אָן דעם דָאזיקן מעטאָד צו די קאַטעגָריעס פון פאָליטישער עקאָנאָמיע – און איר וועט באַקומען די לאָגיק און די מעטאָדיזיק פון פאָליטישער עקאָנאָמיע, אָדער, מיט אַנדערע וואָרטער – איר וועט איבערזעצן די אַלעמען באַווופּסטע עקאָנאָמישע קאטעגָריעס אויף דער ווינציק-באַקאַנטער שפּראַך, אַ דאַנק וועלכער זיי וועלן באַקומען אַזאַ פּאָרם, ווי זיי וואָלטן נאָר ווָאס געבוירן געווָארן אין קאָפּ, ווָאס איז פול מיט רייגעם שכל; אויף אַזוי פיל זענען אויס די דָאזיקע קאַטעגָריעס, אַז זיי געבוירן איינע די אַנדערע, צונויפגעבונדענע און איבערגעפלאָכטענע איינע מיט די אַנדערע אונטער דער ווירקונג פון דער בילויזער דיאַלעקטישער באַווענגונג... לויט דער מיינונג פון העגעלן, איז אַלץ, ווָאס ס׳איז פאַרגעקומען

אוּן אַלץ, וואָס קומט נאָר פּאַר אויף דער וועלט, אידענטיש מיט דעם, וואָס עס קומט פּאַר אין זיין אייגענעם דענקען. אויף אַזא אופן, איז פּילאָזאָפּיע פּון געשיכטע ניט מער ווי געשיכטע פּון פּילאָזאָפּיע אוּן דערביי פּון זיין אייגענער פּילאָזאָפּיע".

אינם פּאַרוואָרט צו דער צווייטער אויסגאַבע פּון מאַרקס „קאַפּיטאַל" שטרייכט מאַרקס אונטער, דערמאָנענדיק וועגן דאָזיקן גרינטלעכן דעפעקט פּון העגעלס דיאַלעקטיק, דעם אונטערשייד צווישן דער מאַטעריאַליסטישער דיאַלעקטיק אוּן דער אידעאַליסטישער.

„מיין דיאַלעקטישער מעטאָד שיידט זיך ניט נאָר אין גרונט אונטער פּון דעם העגעליאַנישן, נאָר ער שטעלט מיט זיך פּאַר זיין פּשוטן קעגנזאַץ. סאַר העגעלן איז דער געדאַנקען-פּראָצעס, וועלכן ער פאַרוואַנדלט אונטערן נאָמען אידעע אין אַ זעלבסטשטענדיקן סובּיעקט, דער דעמיורג (שעפער) פּון דער וירקלעכקייט, וואָס שטעלט פּאָר מיט זיך בלויז זיין אויסערלעכע אַנטפּלעקונג. פּאַר מיר איז עס — גראָד פאַרקערט: דאָס אידעאַלע איז ניט עפּעס אַנדערש אַלס דאָס מאַטעריעלע, וועלכע איז אויבערגעזעצט אוּן איבערגעאַרבעט אין מענטשלעכן קאָפּ. די מיסטיפיצירנדיקע זייט פּון דער העגעליאַנישער דיאַלעקטיק האָבּ איך קריטיקירט כּמעט מיט דרייסיק יאָר צוריק, אין יענער צייט, ווען זי איז נאָך געווען אין דער מאָדע... די דאָזיקע מיסטיפיקאַציע, וואָס די דיאַלעקטיק האָט אויבערגעלייטן אין העגעלס הענט, האָט פּונדעסטוועגן ניט געשטערט, אַז גראָד העגעל האָט דער ערשטער גענויגן אַן אויסשפּענדיק אוּן קלאָר בילד פּון אירע אַלגעמיינע פאָרמען פּון באַוועגונג. ביי העגעלן שטייט די דיאַלעקטיק אויפן קאָפּ. מע דאַרף זי שטעלן אויף די פיס, כּדי אַרויסצושייַלן דעם ראַציאָנעלן קערן פּון איר מיסטישן שאָלעכץ.

„אין איר מיסטיפיצירטער פאָרם איז די דיאַלעקטיק געוואָרן אַ מאָדע אין דייטשלאַנד, ווייל זי האָט, ווי עס זעט אויס, געגעבן אַ מעלעכקייט אַרויפצוואַרפן אַ שלייער אויף דער

וירקלעכער לאַגע פון די זאַכן. אין איר ראַציאָנעלער פאָרם פאַרשאַפט די דיאַלעקטיק דער בורזשואַזיע אוּן אירע דאָקטרי־נערן־אידעאָלאָגן בלויז צאָרן אין שרעק, ווייל אינם פאָזיטיוון פאַרשטיין דאָס ווירקלעכע, שליסט זי איין צוּ דער זעלבער צייט דעם באַגריף וועגן זיין נעגירונג, זיין אומבאַדינגטן אונ־טערגאַנג, אַלזאָ אויך זיין איבערגאַנג־פאָרם, ווייל זי בוקט זיך ניט פאַר קיין זאַך, אוּן איז, לויט איר עצם מהות, קריטיש אוּן רעוואָלוציאָנער". (פאָרוואָרט צוּ דער צווייטער אויסגאַבע).

וועגן העגעלס געזעץ איבער דעם איבערגאַנג פון קוואַנ־טיטאַטיוו אונטערשיידן אין קוואַליטאַטיוו, רעדט מאַרקס אין קאַפּיטל וועגן „מאָס אוּן גרויס פון מערווערט", בעת ער קלייבט פונאַנדער די פראַגע וועגן די באַדינגונגען פון פאַרוואַנדלען זיך פונם מיטלעלטערלעכן האַנדווערקער־מייסטער אין אַ קאַפּי־טאַליסט. דער אייגנטימער פון געלט אָדער פון סחורות פאַר־וואַנדלט זיך וירקלעך אין אַ קאַפּיטאַליסט בלויז דאַן, וועגן די מינימאַלע סומע, וואָס איז אַוואַנסירט אויף דער פראָדוקציע, שטייגט וויבט אַריבער דעם מיטלעלטערלעכן מאַקסימום. דאָ, אַזוי ווי אין נאַטור־וויסנשאַפט, באַשטעטיקט זיך די ריכטיקייט פון יענעם געזעץ, וועלכן העגעל האָט אַנטדעקט אין זיין „לאָ־גיק", אַז די ריין קוואַנטיטאַטיוו ענדערונגען גייען איבער אויף אַ צווייסער שטופּע אין קוואַליטאַטיוע אונטערשיידן".

אַ חוץ דעם, אַנווייזנדיק אויף די וויידערשפרוכן, אין וועלכע עס פאַרפלאָנטערט זיך דזשאָן־סטואַרט מיל, וועלן ער באַמיט זיך שלום מאַכן צווישן דער טעאָריע פון רווח ביי ריקאַרדן מיט דער טעאָריע פון איינשפּאָרונג ביי סעניאָרן, זאָגט מאַרקס: „די פלאַכע ווידערשפרוכן זענען אים פונקט אַזוי אייגן, ווי פרעמד עס איז אים דער העגעליאַנישער „ווידער־שפרוך", דער קוואַל פון יעדער דיאַלעקטיק".

אין „קאַפּיטאַל" אָבער באַמערקט מאַרקס, אַז די אייגנ־שאַפטן פון אַ זאַך אַנטשטייען ניט פון איר פאַרהעלטעניש צוּ אַנדערע זאַכן, נאָר גיכער אַנטפלעקן זיי זיך נאָר אין אַזאַ פאַרהעלטעניש (ד. ר.).

5) פאַר דער כאַראַקטעריסטיק פון דער עוואָלוציע פון מאַרקס פילאָזאָפישע אָנשויאונגען האָט אַ גרויסע באַדייטונג זיין בריוו צו פייערבאַכן פון 30-טן אָקטאָבער 1843 יאָר. אינגלאַנד-דיק פייערבאַכן אַרויסצוטרעטן קעגן שעלינגן, שרייבט מאַרקס: „איר זייט דער סאַמע פאַסיקסטער מענטש, ווייל איר זייט שעלינג אויף דער פאַרקערטער זייט. דער פול-קאָם ריכטיקער יוגנטלעכער גענאַנק פון שעלינגן, — מיר דאַרפן אָנערקענען אָלץ, וואָס איז גוט אויך ביי אונזער געגנער, — וועלכן צו פאַרווירקלעכן ער האָט פונדעסטוועגן ניט געהאַט קיין שום סעיקייטן אויסער דער פאָרשטעלונגס-קראַפט, קיין שום ענערגיע אויסער גאַוה, קיין שום סטימול אויסער אָפיום, קיין שום אָרגאַן אויסער צעריצטקייט און ווייבלעכער פעיקייט פון אויפנעמען. - אָט דער ריכטיקער יוגנט-לעכער גענאַנק פון שעלינגן, וואָס איז פאַרבליבן ביי אים אַ פאַנטאַסטישע זעונג פון דער יוגנט, איז ביי אייך פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אמת, אין אַ רעאַליטעט, אין אַ מענערישן ערנסט. שעלינג איז דעריבער אייער פאַרקריפלטע פאָראַנונג און ווי נאָר אַזאַ פאַרקריפלונג ווערט קענגעשטעלט די ווירק-לעכקייט, דאַרף זי צעשוומען יוערן ווי דאַמף, ווי אַ וואָלקן. איך האַלט אייך דעריבער אַלס אומבאַדינגטן, נאַטירלעכן, באַ-פולמעכטיקטן דורך זייער הויכקייט — דער נאַטור און געשיכ-טע — געגנער פון שעלינגן. אייער קאַמף מיט אים, דאָס איז דער קאַמף פון דער פילאָזאָפיע מיט דער פאַרקריפלונג פון דער פילאָזאָפיע (ק. גריון „לודוויק פייערבאַך אין זיינע בריוו און ווערק" לייפציג, 1874, ערשטער באַנד, ז. 361). לויט דעם, האָט מאַרקס אַוודאי פאַרשטאַנען „דעם יוגנטלעכן גענאַנק פון שעלינגן" אין זין פון מאַטעריאַליסטישן מאָניזם. נאָר פייערבאַך האָט ניט געהאַלטן פון אָט די מיינונג פון מאַרקסן, וויל עס איז צו זעען פון זיין ענטפער מאַרקסן. ער געפינט, אַז שוין אין זיינע ערשטע ווערק „פאַרוואַנדלט בלויז שעלינג דעם אידעאַליזם פון גענאַנק אין אידעאַליזם פון פאָרשטעלונגס-קראַפט, שרייבט צו די זאַכן פונקט אַזוי ווי ניק רעאַליטעט, וויפל „איך".

מיט דעם אונטערשייד בלויז, וואָס דאָס האָט געהאַט אַן אַנדער אויסזען, וויל אויפן אָרט פון באַשטימטן „איך" האָט ער אויפֿגעפֿעשטעלט אַן אומבאַשטימטן „אַבסאָלוט" און האָט צוגעגעבן דעם אידעאַליזם פֿאַנטעזיסטישן ניואַנס" (דאָרטן ז. 402).

5a) נאָך בעסער זעט מען עס פון יענעם טייל פון דער „דייטשישער אידעאָלאָגיע", וואָס מיר האָבן סאָרעפּנטלעכט אין צרשטן באַנד פון „אַרכיוו פון ק. מאַרקס און פ. ענגעלס". זע „ק. מאַרקס און פ. ענגעלס ווענן ל. פייערבאַך" מיט אונזער פֿאָרעדע. דאָרט איז אָפּגעדרוקט דער סאָרבעסערטער טעקסט פון די טעזיסן ווענן פייערבאַכן (ד. ר.)

6) ענגעלס האָט געשריבן: פייערבאַכס גאַנג פון דער אַנטוויקלונג איז די פֿאַרוואַנדלונג פון אַ העגעליאַנער — אמת, אַ פּולקאָם רייניר העגעליאַנער איז ער קיינמאָל נישט געווען,— אין אַ מאַטעריאַליסט. אויף אַ געוויסער שטופּע פון דער דאָזיקער אַנטוויקלונג איז ער געקומען צו אַ פּולקאָמען איבערריים מיט דער אידעאַליסטישער סיסטעם פון זיין פֿאָרגענגער. מיט אַן אומבאַזיגבאַרן כח האָט אים באַהערשט, לסוף, דער באַווּסטזיין פון דעם, אַז דער אוראייביקער זיין פון דער „אַבסאָלוטער אידעע" און די „לאָגישע קאַטעגאָריעס", וועלכע האָבן עקזיסטירט לויט הענעלן פֿאַר דער עקזיסטענץ פון דער וועלט, איז נישט מער, ווי אַ פאַנטאַסטישע איבערבלייבענישׂ פונם גלויבן אין אַ נישט-ערדישן באַשאַפער; אַז די מאַטעריעלע וועלט, וואָס מיר קענען משיג זיין מיט אונזערע אויסערלעכע חושים, צו וועלכער מיר געהערן אַליין, איז די אייגנציקע וירקלעכע וועלט און אַז אונזער באַווּסטזיין און דענקען וועלן געבוירן דורך אַ מאַטעריעלן אָרגאַן, אַ טייל פון דער אונזער קערפּער, — דורכן מאַרק, — כאָטש זיי געהערן, ווי עס ווייזט אויס, צו דער נישט-מאַטעריעלער וועלט. נישט די מאַטעריע ווערט געשאַפן דורכן גייסט, נאָר דער גייסט שטעלט פֿאָר מיט זיך די מעכסטע שאַפונג פון דער מאַטעריע. דאָס איז באַשטימט שוין

רייזער מאַטעריאַליזם" („לודוויק בייערבאַך", שטוטגאַרט, 1907, ז. 18—17).

7) ס. לאַנגע באַשטעטיקט: „אַן אמתער מאַטעריאַליסט איז שטענדיק געניגט צו וועגדן זיין בליק אויף דעם גאַנצן קאָמפּלעקס פון דער אויסערלעכער נאַטור און באַטראַכטן דעם מענטשן בלויז אַלס א כוואַליע אין אָקעאַן פון אייביקער באַוועגונג פון דער מאַטעריע. די נאַטור פונם מענטשן איז פאַרן מאַטעריאַליסט בלויז א ספּעציעלער פאַל פון אַלגעמיינער פיזיקַלאָגיע, אַזוי ווי דאָס דענקען איז בלויז א ספּעציעלער פאַל אין דער קייט פון די פסיכישע לעבנס-פראָצעסן" („געשיכטע פון מאַטעריאַליזם", צווייטער באַנד, ז. 74, לייפּציג, 1902). נאָר אויך טעאָדאָר דעזאַמי אין זיין „קאָדעקס פון דער קאָמוּנע" (פאַריז, 1843) גייט אויך אַרויס פון דער מענטשלעכער נאַטור (פון „מענטשלעכן אָרגאַניזם"), און נישט געקוקט אויף דעם, וועט קיינער נישט צווייפלען, אז ער טיילט די מיינונגען פונם פראַנצויזישן מאַטעריאַליזם פון אַכצנטן יאָרהונדערט. אגב, דער-מאָנט נישט לאַנגע לגמרי דעזאַמין, אין דער צייט, וועו מאַרקס פאַרעכנט אים צו די פראַנצויזישע קאָמוניסטן, וועמעס קאָמוניזם פון קאַבע, למשל. „דעזאַמי, גע און אַנדערע פראַנצויזישע קאָמוניסטן פון דער זעלבער ריכטונג, — זאָגט מאַרקס, — אַנטוויקלען די מאַטעריאַליסטישע לערע אַלס לערע פון רעאַלן הומאַניזם און לאָגישן פונדאַמענט פון קאָמוניזם" („הייליקע פאַמיליע"). אין יענער צייט, וועו מאַרקס און ענגעלס האָבן גע-שריבן דאָס ציטירטע ווערק, זענען זיי זיך נאָך פונאַנדערגע-גאַנגען אין דער אָפּשאַצונג פון סייערבאַכס פילאָזאָפיע. מאַרקס האָט זי אָנגערופן אַלס „מאַטעריאַליזם, וואָס פאַלט צוזויף מיטן הומאַניזם" (ענלעך צו דעם, ווי פייערבאַך אין דער טעאָריע, אַזוי איז דער פראַנצויזישער און דער ענגלישער סאָציאַליזם אין דער פראַקטיק א מאַטעריאַליזם, וואָס פאַלט צוזויף מיטן הומאַניזם). מאַרקס האָט בכלל באַטראַכט דעם מאַטעריא-ליזם אַלס אומבאַדינגטן טעאָרעטישן פונדאַמענט פון קאָמוניזם.

אוּן סאָציאַליזם. ענגעלס, להיפוך, האַלט זיך בּיי דער מיינונג, אַז פּייערבאַך האָט איינמאָל פּאַר אַלע מאָל פאַרענדיקט מיט דער אַלטער קעגנשטעלונג צווישן ספּיריטואַליזם אוּן מאַטעריאַליזם („הייליקע פאַמיליע"). שפּעטער, ווי מיר האָבן געזען, מערקט ער אויך אָן אין דער אַנטוויקלונג פוּן פּייערבאַכן אַן עוואָלוציע פוּן אידעאַליזם צום מאַטעריאַליזם.

8) שוין אין דער דאָזיקער צייט האָט פּייערבאַך אָנגעשריבן פאָלגנדיקע מערקווירדיקע שׂורות: „נישט געקוקט אויף דער גאַנצער קעגנזעצלעכקייט צווישן פּראַקטישן, יעדע ספּעקולאַציע-נעגירנדיקן רעאַליזם אין די סיסטעמען פוּן דעם אַזוי גערופענעם סענסואַליזם אוּן פוּן דעם מאַטעריאַליזם פוּן די ענגלענדער אוּן די פראַנצויזן — מיט דעם גייסט פוּן דעם גאַנצן שפּינאָזע, האָבן זיי פוּנדעסטוועניק זייער לעצטן יסוד אין יענעם קוק אויף דער מאַטעריע, וואָס איז אויסגעדריקט דורך שפּינאָזען, אַלס מעטאַפיזיקער, אין זיין באַרימטער הנחה: „די מאַטעריע לייקנט אין גאָט" (ק. גריון „פייערבאַך", ערשטער באַנד, ז. 324—325).

9) אין דער „הייליקער פאַמיליע" באַמערקט מאַרקס: „די העגעלישע געשיכטס-פילאָזאָפיע שילדערט דעם פראַנצויזישן מאַטעריאַליזם אַלס די פאַרווירקלעכונג פוּן דער שפּינאָזישער סובסטאַנץ". (דער שפּינאָזיזם פוּן מאַרקס-ענגעלס ווערט באַזונדערס אונטערגעשטראָכן דורכן דייטשישן מאַרקסיסט י. שטערן, דעם איבערזעצער פוּן „עטיק" אוּן אויטאָר פוּן דער ספּעציעלער מאָנאָגראַפיע וועגן שפּינאָזעס פילאָזאָפיע. ד. ר.).

10) „ווי אַזוי דערקענען מיר די אויסערלעכע וועלט? ווי אַזוי דערקענען מיר די אינערלעכע וועלט? מיר האָבן דאָך נישט פאַר זיך קיין אַנדערע מיטלען, איידער פאַר אַנדערע! עקזיסטיר איך דען, אויב איך עקזיסטיר נישט אויסער זיך, ד. ה. אויסער מיין פאַרשטעלונג? נאָר פונוואַנען ווייס איך, אַז איך עקזיסטיר נישט אין פאַרשטעלונג, נאָר זינלעך, ווירקלעך, אויב איך באַנעם זיך נישט מיט דער הילף פוּן די גע-

פילן?" („פייערבאַפּס אַפֿאָריזמען אין בוך פון גריון, צווייטער באַנד, ז. 311).

11) מיר רעקאַמענדירן דאָ באַזונדערס צו דער אויפמערק-זאַמקייט פונם לייענער יענעם געדאַנק פון ענגעלסן, אַז די געזעצן פון דער אויסערלעכער נאַטור און די געזעצן, וואָס רעגולירן דאָס גשמיותדיקע און רוחניותדיקע זיין פון דעם מענטשן, זענען „צוויי גרופּן פון געזעצן, וואָס מיר קענען נאָך על כל פנים אָפּטיילן אין דער פֿאָרשטעלונג, נאָר קיינמאָל נישט אין דער ווירקלעכקייט" („אַנטי-דיורינג"). דאָס איז די זעלבע לערע וועגן אייניהייט פון זיין און דענקען, אָביעקט און סובייעקט. וועגן שטח און צייט זע דעם פינפטן קאַפּיטל פון ערשטן טייל אינם אָנגעוויזענעם ווערק. פון דאָזיקן איז צו זען, אַז שטח און צייט זענען געווען פֿאַר ענגעלסן, אַזוי ווי פֿאַר פייערבאַכן, נישט נאָר פֿאָרמען פון באַנעמען, נאָר אויך פֿאָרמען פונם זיין.

12) פייערבאַך האָט געזאָגט וועגן זיין פילאָזאָפּיע: „מיין פילאָזאָפּיע קען ניט ווערן אויסגעשעפט מיטן פּען, זי געפינט ניט קיין אָרט אויפן פּאַפּיר". נאָר די הנחה האָט געהאַט פֿאַר אים בלויז א טעאָרעטישן זין. ער דערקלערט ווייטער: „וויל פֿאַר איר, — ד. ה. פֿאַר פייערבאַכס פילאָזאָפּיע, — איז ויאָר ניט דאָס דורכגעטראַכטע, נאָר דאָס, וואָס איז געווען ניט בלויז דורכגעטראַכט, נאָר געזען, געהערט און דורכגעפילט" („פֿאַרבלי-בענע אַפֿאָריזמען" אין גריונס בוך, באַנד צוויי, ז. 306).

13) ערנסט העקעל (1919 — 1834) — דער באָרימטער דייטשישער זאָאָלאָג, וואָס האָט פיל אויפגעטאָן פֿאַרן פֿאַר-שפרייטן די עוואָלוציע-אידעע אין דער נאַטור-ווישנשאַפֿט; אין צוויי פאָפולערע ביכלעך „די וועלט-רעטענישן" און „וווג-דער פון לעבן" האָט ער אַנטוויקלט זיין סיסטעם פון „מאָניזם"— איינעם פון די געביטן פון יענעם נאַטורווישנשאַפֿטלעכן מא-טעריאַליזם, וועגן וועלכן מאַרקס שרייבט, אַז זיינע פעלערן אַנטפלעקן זיך שוין אין די אַבסטראַקטע און אידעאַלאַנישע

סאָרשטעלונגען פון זיינע פאַרטיידיקער, ווי נאָר זיי דעציידירן זיך אַרויסגיין אויסער די גרענעצן פון זייער ספעציאַליטעט" (ד.ר.).

14) נאַך מער. אומקערנדיק זיך פון פאַרשיקונג, האָט טשערנישעווסקי פאַרעפנטלעכט אַן אַרטיקל „דער כאַראַקטער פון מענטשלעכן וויסן". אין אים דערווייזט ער שאַרפזיניק, אַז דער מענטש, וואָס צוויפלט אין דער עקזיסטענץ פון דער אויסער-לעכער וועלט, דאַרף אַ ספק האָבן וועגן זיין אייגענער עקזיס-טענץ. טשערנישעווסקי איז געווען אויף שטענדיק פאַר-בליבן אַ גוטרייער אָנהענגער פון פייערבאַכן. דער גרונט-גדאַנק פון זיין אַרטיקל קען ווערן אויסגעדרוקט דורך פאָלגנדע פיי-ערבאַכס ווערטער: „איך שייד זיך אונטער פון די זאַכן אויף וועזנס אויסער מיר נישט דערפאַר, וויל איך שייד זיך אַליין אונטער פון זיי, נאָר איך שייד זיך אונטער דערפאַר, וויל איך שייד זיך אונטער פון זיי פיזיש, אָרגאַניש, ווירקלעך. דאָס באַווייזט זיין מיינט זיין, איז בלויז אַ פאַרבאַווייזטזיניקט זיין, וואָס עקזיסטירט אַלס פאַרבאַווייזטזיניקטע, פאָרגעשטעלטע („פאַרבליבענע אַסאָריזמען" אין גריגנס בוך, צווייטער באַנד, זייט 306).

15) פייערבאַך האָט אָנגערופן די דענקער, וועלכע האָבן געוואָלט מחיה-מתים זיין די עלעמענטן פון דער אַלטער פילאָסאָפיע, מעלה-גרהדיקע. אַ זעלכע „מעלה גרהס", צום באַדויערן, זענען אויך איצט פאַראַן זייער פיל. זיי האָבן געשאַפן אַ גרויסע ליטעראַטור אין דייטשלאַנד אוין, טיילווייז, אויך אין פראַנקרייך; איצט האָבן זיי זיך אָנגעהויבן פאַרמערן אויך אין רוסלאַנד. (באָגדאַנאָוון האָט פלעכאַנאָוו געווידמעט עטלעכע אַרטיקלען, וואָס זענען איבערגעדרוקט אין זאַמל-בוך „פון פאַרטיידיקונג צו אָנגריף", דעם איטאַליענישן רעוויזיאָניסט בענעדעטאָ קראָטשע — אַן אַרטיקל, וואָס איז איבערגעדרוקט אין זאַמל-בוך „קריטיק אי-בער אידעאַליזם". קריטיקער". אין אָט דעם לעצטן זאַמל-בוך זענען ריין פ- פרטיקלען קענן בערנשטיינען אוין קאָנראַד שמידטן (ד.ר.)

16) פונקט אַזוי באַגייען זיך ערנסט מאַך אוין זיינע נאָכ-אָלגער. זיי פאַרוואַנדלען תחילת די זינדעקייט אין א

זעלבסטשטענדיקן, אומאָפהענגיקן פון פילנדיקן קערפערן, וועזן, וועלכער רופט זיך ביי זיי עלעמענט, אין דערנאָך דערקלערן זיי, אַז אין דעם וועזן איז געגעבן די לעזונג פון זיידערשפּרוך צווישן זיין אין דענקען, סובּיעקט אין אָביעקט. פון דעם איז צו זעען, וויּ גרויס איז דער פעלער פון יענע, וואָס טענהן, אַז מאָך איז נאָענט צו מאַרקסן.

17) מיט דעם דערקלערן זיך די באַוואָרענישן, וואָס פיי־ערבּאַך מאַכט שטענדיק, וועז ער רעדט וועגן מאַטעריאַליזם. אַזוי, למשל, „גייענדיק פון דעם שטאַנדפונקט אויף צוריק, בין איך פולקאָם מסכּים מיט די מאַטעריאַליסטן; גייענדיק פאָרויס, גיי איך זיך פונאַנדער מיט זיי" („פאַרבליבענע אַפּאָריזמען"). וואָס ער האָט געוואָלט דערמיט זאָגן, איז צו זעען פון פאָגנדיקע ווערטער: „אויך איך אָנערקען די אידעע, נאָר בלויז אויפן געביט פון מענטשהייט, פאָליטיק, מאָראָל, פילאָזאָפיע" (גריון, צווייטער באַנד, ז. 307). נאָר פונוואָנען קומט די אידעע אין פאָליטיק און מאָראָל? די דאָזיקע פראַגע ווערט נאָך נישט געלעזט דורך דעם, וואָס מיר „אָנערקענען" די אידעע.

18) איבערקנס, ווערט דאָס „מענטשלעכע וועזן", אויך לויט פייערבאַכן, באַשאַפן דורך דער געשיכטע. אַזוי, למשל, ואָגט ער: „איך דענק נאָר אַלס סובּיעקט, וועלכער איז דער־צויגן דורך דער געשיכטע, אַ פאַראַלגעמיינערטער, אַ פאַרייניקטער מיטן גאַנצן, מיטן שבט, מיטן גייסט פון דער אַלוועלט־לעכער געשיכטע; מיינע געדאַנקען האָבן זייער אָנהויב און פונ־דאַמענט נישט אויפמיטלבאַר אין מיין באַזונדערער סובּיעקטיוו־קייט, זיי שטעלן פאָר מיט זיך רעזולטאַטן; זייער אָנהויב און פונדאַמענט איז דער אָנהויב און פונדאַמענט פון דער אַלוועלט־לעכער געשיכטע אַליין" (ק. גריון, 2-טער באַנד, ז. 309). מיר געפינען אויף אַזאַ אופן שוין ביי פייערבאַכן די שפּראָצן פון מאַטעריאַליסטישן פאַרשטיין די געשיכטע. נאָר ער גייט אין דער הינזיכט נישט ווייטער פון העגעלן (זע אונזער אַרטיקל „צום זעכציקסטן יאָרצייט פון העגעלן" אין זאמלבוך „פאַר צוואַנציק יאָר") און שטייט אָפּ פון אים. צוזאַמען מיט העגעלן

שטרייכט ער אונטער די באַדייטונג פון דעם, וואָס דער גרויסער דייטשישער אידעאַליסט האָט אָנגערופן גצאָגראַפישער פונדאַמענט פון דער אַלוועלטלעכער געשיכטע. ער זאָגט: „דער גאַנג פון דער געשיכטע ביי דער מענטשהייט איז אוודאי איר דיקטירט, ווייל דער מענטש פאַלגט נאָך דער באַוועגונג פון דער נאַטור, ווי מע זעט עס לויט דער ריכטונג פון די וואַסערן. די מענטשן שטרעבן אַהין, וווּ זיי קענען געפינען אַן אָרט, אין אַן אָרט, וואָס זאָל זיי זיין גוט צוגעפאַסט. די מענטשן באַוועגן אַ געוויסע געגנט, זיי ווערן באַשטימט דורך דעם אָרט אין וועלכן זיי לעבן. דער מהות פון אינדיע איז דער מהות פונם אינדוס. דאָס, וואָס ער איז, וואָס ער איז געוואָרן, איז בלויז אַ פראָדוקט פון דער מזרח-אינדישער זון, מזרח-אינדישער לופט, מזרח-אינדישע וואַסערן, מזרח-אינדישע חיות און געוויקסן. אויף וואָס זשע פאַראַ אופן האָט דער מענטש געקענט אין אָנפאַנג אַנטשטיין נישט פון דער נאַטור? די מענטשן, וועלכע לעבן זיך אין מיט יעדער נאַטור, זענען אַנטשטאַנען פון דער נאַטור, וואָס ליידט נישט קיינע עקסטרעמיטעטן" („פאַרבליבענע אַפאַריזמען", ק. גריון, 1-טער באַנד, ז. 330).

19) זע „אָרימקייט פון פילאָזאָפיע", צרשטער טייל, ערשטע אין צווייטע באַמערקונג. מען דאַרף פונדעסטוועגן באַמערקן, אַז אויך פייערבאַך האָט קריטיקירט די העגעליאַנישע דיאַלעקטיק פון א מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט. „וואָס איז אַזוינס די דיאַלעקטיק, — זאָגט ער, — וועלכע שטייט אין אַ סתירה מיט דער נאַטירלעכער אַנטשטייאונג און אַנטוויקלונג? ווי אַזוי שטייט די זאַך מיט איר „אומבאַדינגטקייט"? וווּ איז די „אָביעקטיווקייט" פון דער סיכלאָגיע בכלל, פון דער פילאָזאָפיע, וואָס אַבסטראַהירט זיך פון דער איינציקער קאַטעגאָריע פון באַמענטאַלער און פעכטער אָביעקטיווקייט, אָביעקטיווקייט פון דער פיזישער נאַטור, — פון דער פילאָזאָפיע, וועלכע מיינט, אַז איר ענדגילטיקער צוועק איר אַבסאָלוטער אמת און פאַרפולקאָמונג סוגם גייסט, באַשטייט נראָד אין א סולן דערווייטערן זיך פון דער דאָזיקער נאַטור

און אַבסאָלוּטער „סובייעקטיווקייט", וואָס איז נישט באַגרענעצט מיט קיין פיכטיקַנישן נישט „איך", מיט קיין קאַנטיאַנישער זאַך אין זיך" (ק. גרינן, ערשטער באַנד, ז. 392).

20) „בייַ זיין גאַנצער בהדרגהדיקייט בלייבט דער איבער-גאַנג פון איין פאָרם פון באַוועגונג צו אַ צווייטער אַלס שפּרונג, אַלס אַנטשידנדיקע וועגדונג. אַזוי איז דער איבערגאַנג פון דער מעכאַניק פון די הימלישע קערפּער צו דער מעכאַניק פון די קלענערע מאַסעס אויף די באַזונדערע הימלישע קערפּער, אַזוי איז אויך דער איבערגאַנג פון דער מעכאַניק פון די מאַסעס צו דער מעכאַניק פון די מאָלעקולן, וואָס נעמט אַרום די באַווי-גונגען, וועלכע מיר פאָרשן אין דער אַזוי גערופענער אייגנט-לעכער פיזיק: וואַרימקייט, ליכט, עלעקטריזם, מאַגנעטיזם; פונקט אַזוי ווערט דער איבערגאַנג פון דער פיזיק פון מאָלע-קולן צו פיזיק פון אַטאָמען — כעמיע — ווידער טאָקע געשאַפן דורך אַן אַנטשידענעם שפּרונג, און נאָכמער האָט עס אַן אָרט בייַם איבערגאַנג פון געווייגלעכער כעמישער ווירקונג צו כע-מיזם פון וויסלען, וואָס מיר רופן אָן לעבן. דערנאָך ווידער אין די גרעניצן פון דער לעבנס-ספערע ווערן די שפּרונגען אַלץ זעלטענער און אומבאַמערקבאַרער" (ענגעלס, „אַנטי-דיורינג").

21) פלעכאַנאָוו שאַצט איבער די באַדייטונג פון דע-פרי-סעס אַרבעטן. אינטערעסאַנט איז אויסצוהערן דעם אָפּרוף פון איינעם פון די גרעסטע באָטאַניקער פון ניינצנטן יאָרהונדערט, אַ קאָנסעקווענטן דאַרוויניסט, דעם פּאַרשטאַרבענעם טימיריאַזעוו, וועלעער פּאַררעכנט די אַרבעטן פון דע-סריסן צו די פּרוון צו פּאַרקלענערן די באַדייטונג פון דאַרוויניזם.

פון זיי האָט באַזונדערס צוגעציגן צו זיך די אויפמערק-זאַמקייט דע-פריסעס באַהויפטונג, אַז אים זאָל זיך האָבן איין-געגעבן צו געפינען דעם ווירקלעכן פראָצעס פון אַנטשטייאונג פון נייע מינים, דוקא נישט אויפן וועג פון בהדרגהדיקע ענ-דערונגען אונטער דער ווירקונג פון באַשטימטע באַדינגונגען, נאָר אויפן וועג פון שפּרונגען, אַלס רעזולטאַט פון אַן אומבאַ-וווסטער אינערלעכער סיבה. נאָר דע-פריס אָנערקענט פולקאָם,

אַז דורך די שפּרונגען איז אוממעגלעך צו דערקלערן די צו־
פֿאַסונג פון די אַרגאַניזמען; ער אָנערקענט, אַז אָט די הויפּט־
אייגנשאַפֿט זייערע דערקלערט נאָר דער דאַרוויניזם, און ער פּאָר־
מולירט אַזוי צו: אים זיין באַציאונג: דער נאַטירלעכער
אָפּקלייב באַשטימט נישט די אַנטשטייאונג פון
מינים, נאָר די פֿאַרניכטונג פון מינים, וואָס זע־
נען נישט צוגעפּאַסט. שוין דער דאָזיקער אונטערשייד
צווישן די צוויי טעאָריעס איז נישט גרויס, נאָר אפילו אין
דער דאָזיקער פּאָרם שטיצט ער זיך אויף אַ שפּיל פון וואָרטער,
אויפן באַנוצן דאָס וואָרט מין אין צוויי לחלוטין פאַרשידענע
זינענס. וועג דאַרווין האָט אַרויסגעלאָזט אויף דער וועלט זיין
בוך „וועגן אָפּשטאַמונג פון מינים", האָט ער געהאַט אין זינען
די אַלגעמיין־אָנגענומענע „גוטע" מינים אין לינייאישן זין. שוין
נאָכן דערשינען פון זיין בוך האָט דער פראָנצויזישער באָטַא־
ניקער זשאָרדאַן אָנגעוויזן, אַז אין די גרענעצן פון די אַלגעמיין־
אָנגענומענע מינים זענען פאַראַן מער קלענערע גרופּן, וואָס
צייכענען זיך אויס מיט דער זעלבער שטאַנדהאַפטיקייט, וואָס
האָט זיך גערעכנט אַלס סימן פון די מינים. די דאָזיקע
פאָרמען רופן זיך טאַקע אַזוי אָן זשאָרדאַנס מינים, אין
די גאַנצע ריכטונג, וואָס האָט געשטרעבט צו צעקלאַפן די
אַלטע גרופּן פון מינים אויף מער קלענערע, הייסט — זשאָרדא־
ניזם. די דאָזיקע נייע מינים, וואָס זענען אומבאַוווסט געווען אין
דער צייט, וועלן עס איז דערשינען דאַרווינס בוך, האָט אין
זינען דע־פריס אין זיין פאָרמוּ. איך דאַרף באַמערקן, אַז דער
פאַקט אַליין איז נישט געווען פאַרהויפן פון דאַרווינען; ער
האָט אָנגעוויזן אויף דער געמיינזאַמער עקזיסטענץ פון פאַר־
שידנמינימדיקייט, וואָס פאַרשווינדט נישט, ווי עס איז צו
זען, דורך קרייצונג און וואָס האָבן די זעלבע אייגנשאַפֿט, וואָס
די מינים, ד. ה. ער האָט געווען דער עקזיסטענץ פון
דעם, וואָס נאָך זשאָרדאַנען האָט מען אָנגעהויבן רופן אַלס
קלייניע מינים, וואָס אין זיין צייט איז דורך אַלעמען געווען
אָנערקענט אַלס פאַרשידנמינימדיקייט. דע־פריס רופט אויף אַז אָ

אופן אָן די פּאַרשידנמינימדיקייט פון דאַרווינען (און פון אַלע זייַנע צייט-מענטשן) אַלס מינים אין שפּעטערדיקן, זשאַרדינישן, זין, פון וואַנען עס קומט ביי אים אַרויס, אַז צוליבן אָפּקלייב אַנטשטייען נישט קיין נייע מינים, און די, וואָס זענען שוין אַנטשטאַנען, נאָר האָבן זיך צוגעפּאַסט, ווערן פּאַרניכטעט. ווי אַזוי עס זאָל נישט זיין, פּאַר דער אַנטשטייאונג פון אמתע מינים געפינט דע-פריס אויך נישט, פונקט ווי דאַרווין, קיין אַנדער דערקלערונג, אויסער אָפּקלייב; ער קען זיך נישט באַגיין אָן דעם דאָזיקן אָנהויב, וויל ער פּאַרשטייט דעם אונטער-שייד צווישן פשוטער פּאַרענדערלעכקייט און צופּאַסונג. דאָס קען מען אָבער נישט זאָגן וועגן קאָרזשינסקין. פון א פּאַנא-טישן דאַרוויניסט האָט ער זיך פּלוצלינג סאַרוואַנדלט אין א פּאַרביסענעם אַנטי-דאַרוויניסט און האָט געמיינט, אַז אים האָט זיך אייניגעגעבן צו דערפינדן עפעס א טעאָריע, וואָס באַזייטיקט דעם דאַרוויניזם, אין דער צייט, וועו אינדעראמתן האָט ער בלויז פּאַרגרעסערט (פּאַרהעלטניסמעסיק צום אָנגעקליבענעם פּאַר פערציק יאָר מאַטעריאַל) דעם צעטל ביישפילן פון פלוצלינגדיקע גרויסע ענדערונגען, וועלכע דאַרווין האָט לרוב אויפגעזאַמלט אין זייַנע צוויי ביכער. פּאַר קאָרזשינסקין איז געבליבן אומפּאַרשטענדלעך דער אונטערשייד צווישן א פשוטער ענדע-רונג און צופּאַסונג, ד. ה. דער הויפּט-אינהאַלט פון דאַרוויניזם. מען דאַרף נאָך באַמערקן, אַז דער פּרוון פון דע-פריסן, קאָר-זשינסקין א. אַנד. האָט אין פּרינציפּ גאָרנישט געענ-דערט און נישט דערגענצט די הנחות פון דאַרווינען אַפילו אין דער ספּעציעלער פּראַגע וועגן פּאַרענדערלעכקייט. דאַרווין האָט אויך דערלאַזן א שאַרפע פּאַרענדערלעכקייט, דורך שפּרונגען, און א מער בהדרגהדיקע, אַן אַלגעמיינע, און קיין זאַך צווינגט אויך איצט נישט צוצו-שרייבן דער ערשטער פון זיי נישט נאָר אַן אויסשליסלעכע, נאָר אַפילו אַן איבערוויגנדיקע באַדייטונג" (ק. טימיריאַזעוו, „גרונט-שטריכן פון אַנטוויקלונגס-געשיכטע פון ביאָלאָגיע אין ניינצטן יאָרהונדערט", מאָסקווע, 1908, ז. 96–94).

אָבּ, אַרמאַן גאָטיע, וועלכן פּלעכאַנאָוו ציטירט, ווערט דורך אים אַוודאי דערמאָנט אָנשטאָט אַלעקסיס זשאָרדאַנען. די פּאַרטיזאַנען פון גאָטיען, אַלס דעם אויסגעצייכנטן כעמיקער, געהערן צו אַ פּולקאָם אַנדער געביט. אים געהערן די אַרבעטן, וואָס דערווייזן די אייגנהיט פון אַרגאַנישער און נישט-אַרגאַנישער מאַטעריע.

אַז דער „פּונדאַמענט פון קאַרזשיסקיס אין דע-פּריסעס טעאָריע האָט זיך אַרויסגעוויזן צו זיין געביט אויף א נישט-פּעסטן גרונט", איז געצוונגען צו אָנערקענען אויך דער נייסטער רוסישער פּאַרטייִדיקער פון דער „שפּרונגאַרטיקער" אַנטוויקלונג פון מינים, פּראָפ. ל. ס. בערג („טעאָריע פון עוואָלוציע" פּעטראָגראַד, 1922). אין זיין גרויסער ארבעט („נאָמאָגענעז אָדער עוואָלוציע אויפן יסוד פון געזעצמעסיקייט", פּעטראָגראַד, 1922) זעצט ער סאָ צו איגנאָרירן די דערווידערונגען פון טימיריאַזעוון אין כדי צו דערווייזן, אַז די אַנטוויקלונג איז געגאַנגען דורך „שפּרונגען, פּאַראָקסיזמען, מוטאַציאָנעל", פּאַרגעסט ער די אויסבעסערונגען, וואָס זענען אַריינגעטראָגן געוואָרן פון דאַרווינען אַליין אין זיין לערע. אַזוי ווי ביי קאַרזשינסקין אָדער דאַניליעווסקין, אַנטפּלעקט זיך אויך ביי פּראָפ. בערג קלאָר א ווילן אַריינפירן פונדאָסניי אין דער וויסנשאפט אונטערן צוּדעק פון „געזעצמעסיקייט" פון דער אַנטוויקלונג דעם פּרינציפּ פון „בראשית־דיקער צוועקמעסיקייט פון אַלץ, וואָס לעבט".

פּלעכאַנאָוו וואָלט געקענט זיך שטיצן איצט אויף דער קוואַנטום־טעאָריע פון פּלאַנק, וואָס פּירט אויך אַריין „שפּרונגען" אין דער וועלט פון עלעקטראָמאַגנישע פּראָצעסן. דאָס קוואַנטום אַליין, — אַן עלעמענט פון ענערגיע, — איז א קוואַליטאַטיוואר אונטערשייד, וואָס איז א רעזולטאַט פון קוואַליטאַטיווע ענדערונגען. פונקט אַזוי ווי עס סאַדערט זיך א געוויסע אַנזאַמלונג — א קוואַליטאַטיווע ענדערונג — פון געלט, כדי עס זאָל זיך באַקומען א נויטיקער מיגימום, א קוואַנטום, אויף צו פּאַרוואַנדלען דאָס געלט אין קאַפּיטאַל, אַזוי דאַרף אויך לויט פּלאַנקס טעאָריע די עלעקטרישע ענערגיע זיך אַנזאַמלען, — א קוואַליטאַטיווע ענדערונג, — ביז עס באַקומט זיך

אַ קוואַנטום, אַ נויטיקע פאָרציע פון ענערגיע, וואָס שאַפט אַ באַשטימטן עפעקט. אַז די דאָזיקע טעאָריע פון פּלאַנקן איז לייכט אַרייַנצופירן אין דער שפּרוּנגאַרטיקער טעאָריע פון אַנטוויקלונג, זאָגט עדות פּלאַנק אַליין. ער וואַרפט אונטער אַ קריטיק די הנחה וועגן „שטעגדיקייט פון די דינאַמישע פּראָצעסן", די פּריער אומבאַשטרייטבאַרע הנחה פון אַלע פיזישע טעאָריעס, וועלכע האָט געפונען אין הסכם מיט אַריסטאָטעלן אַן אויסדרוק אין דער פאָרמול: Natura non facit saltus

„אין דער דאָזיקער פיזיקאַליישער לערע, וואָס איז פון אייביק יאָרן געווען אַן אומבאַרירלעכע פעסטונג, האָט די מאָדערנע פאָרשונג געמאַכט אַ באַדייטנדיקן דורכברוך. מיט דער אָנגעווענדטער הנחה זענען געקומען אין אַ קאָנפליקט די פּרינציפּן פון טערמאָדינאַמיק, און אויב אונז נאָרן נישט אָפּ די צייכנס, זענען אירע טעג געציילטע. די נאַטור מאַכט, ווי עס זעט אויס, שפּרונגען און פון זייער אַ מאָדנעם מין. על כל פּנים, די קוואַנטום-טעאָריע ברענגט צום אויספּיר, אַז אין דער נאַטור געשעען ענדערונגען, וואָס קומען פּאָר נישט בהדרגה, נאָר אויפריישאַרטיק" (מ. פּלאַנק, „Physikalische Rundblicke", 1922, ז. 72, 75).

די דיאַלעקטיק פון מאַרקסן האָט פון סאַמע אָנהויב סיי טעזירט די בהדרגהדיקע עוואָלוציע מיט דער טעאָריע פון קאַטאַסטראָפעס, שפּרונגען. פאָר איר זענען די קאַטאַסטראָפעס— אַן אומבאַדינגטער מאָמענט פּונם דיאַלעקטישן פּראָצעס. און אין דעם באַשטייט דער הויפּט-אונטערשייד צווישן דיאַלעקטיק און עוואָלוציע.

יעדער נייער טריט אין דער אַנטוויקלונג פון נאַטורוויסנשאַפט ברענגט נייע באַווייזן, אַז אַלץ באַוועגט זיך, אַנטוויקלט זיך. די לעצטע דערפאָלגן פון פיזיק אין כעמיע האָבן געוויזן, אַז באַוועגונג, לעבן, קומט פאָר אויך אין דער וועלט פון „טויטע" כעמישע עלעמענטן, וואָס אַנטוויקלט זיך אויך, ענדערט זיך, ווי די וועלט פון אָרגאַניזמען. אַלץ לעבט און באַוועגט זיך, אַלץ געפינט זיך אין פּראָצעס פון אייביקער, דיא-

לעקטישער ענדערונג. פאַרגלייך איצט „דיאַלעקטיק פון נאַטור" פון מר. ענגעלס (ד. ר.).

22) נאַפּאָלעאָן דער ערשטער זאָגט: דער כאַראַקטער פון געווער באַשטימט דעם צוזאַמענשטעל פון דער אַרמיי, מלחמה-פּלאַן, מאַרשן, פּאָזיציעס, קריגס-אָרדענונג, איינריכטונג פון פעס-טונגען. דאָס אַלץ שאַפט אַ שטענדיקן קעגנזאַץ צווישן די מלחמות פון אַלטע אוו היינטיקע „אָפּהאַנדלונג פון צעזאַרס מלחמות", פּאַריז, 1836, ז. 87—88).

23) פון פרידריך ראַצעלס אַרבעטן (1844—1904) געפינט זיך אויף רוסיש „פּאָלקס-קונדע", איבערז. ד. קאָראָפּ-טשעווסקי, אויסג. „פּראָסוועשטשעניע", 1900. די גרעסטע אַרבעט, וואָס איז אַרויס נאָך פּלעכאַנאָוס ביכל, איז דאָס בוך פון פּראַנצויזישן געאָגראַף ברענס „די מענטשלעכע געאָגראַפיע" (Brunhes, „Geographie humaine", 1910). אויף דער רו-סישער שפּראַך איז פּאַראַן אַ געוויע „אָפּהאַנדלונג וועגן דער אַנטוויקלונג פון די אַנטראָפּאָגראַפישע אידעען", 1908, פון ל. סירעניצקי. צווישן די דייטשישע געאָגראָפן, וועלכע באַאַר-בעטן די פראַגע וועגן דער ווירקונג פון דער געאָגראַפישער סביבה אויפן מענטשן און ספּיפון, איז דער וויכטיקסטער גע-נער. אים גענהערט אויך אַ געפאַסטע אָפּהאַנדלונג „די געאָגרא-פישע באַדינגונגען פון דער כענטשלעכער וירטשאַפט" אין דער גצוזאַמלטער אַרבעט: „Grundriss der Sozialökonomik" (גרונט-לייניען פון סאָציאַל-עקאָנאָמיע), 1914. אויף דער אָפּהאַנד-לונג באַזירט זיך ח' בוכאַרין אין זיין בוך „טעאָריע פון היס-טאָרישן מאַטעריאַליזם", § 30 „די נאַטור אַלס סביבה פאַר דער געזעלשאַפט", ז. 117—116 (ד. ר.).

24) כאַראַקטעריסטיש, אַז שוין אין זיין אַרבעט וועגן דער עקאָנאָמישער טעאָריע פון ראָדבערטוסן שטעלט זיך פּלע-כאַנאָוו אָפּ אויף דער פראַגע וועגן דער ראָלע פון איינעמען לענדער. ראָדבערטוס, לויט זיין מיינונג, איז נאָך נישט אַרויס-געגאַנגען פונם געביט פון יענער געשיכטס-פילאָזאָפיע, וואָס האָט אין אָנפאַנג פון נייַנצנטן יאָרהונדערט זיך געפרוווט, אין

דער פּערזאָן פּון אָנגיוסטען טיערי, צו דערקלערן דעם גאַנצן גאַנג פּון דער ענגלישער געשיכטע דורך יענעם מצב, אַז „il y a une conquête lâ dessous, tout cela date d'une Conquête" (אין גרונט לויגט דעראָבערונג, אַלץ ציט זיך דעם אָנהויב פּון דעראָבערונג), אוין פּלעצאָנאָו מערקט אָן זיין הויפּט-דערווידערונג. שוין אין די ווערק פּון טיערי קען מען באַמערקן די גאַנצע נישט-אויסגעהאַלטנקייט אוין אָנממשותדיקייט פּונם פּאָזיקן קוק. אויפּהיטנדיק נאָך אַ וועלכע ס׳איז שיין פּון אמת, פּל זמן עס גייט די רייד וועגן דער „סטאַטיק" פּון אַ געגעבענער געזעלשאַפּטלעכער אָרדענונג, איז די גוואַלט-טעאָריע לחלוטין אומפּעיק צו דערקלערן דעם גאַנג פּון איר אָנטוויקלונג, אָנטפּלעקן די סיבות, ווָאס רעקאָנסטרואירן די באַציאונגען פּון די געזעלשאַפּטלעכע כחות (ווערק, ערשטער באַנד, ז. 40–39) (ד. ר.).

25) מיל נאָך, איבערחזרנדיק די ווערטער פּון איינעם פּון די גרעסטע דענקער אין אונזער צייט, זאָגט: „פּון אַלע ווולגאָרע אופנים אויסצומיידן די פּאָרשונג פּון ווירקונגען, וועלכע עס רופן אָרויס די סאָציאַלע און עטישע נייגונגען פּון מענטשלעכן גייסט, איז די סאַמע ווולגאָרסטע דאָס צושרייבן די אונטערשיידן אין דער הנהגה און כאַראַקטער, אַז זיי זענען אייגנשאַפּטלעך דעם מענטשן, אַלס זיינע נאַטירלעכע אונטערשיידן" („גרונט-לויניען פּון פּאָליטישער עקאָנאָמיע", ערשטער באַנד, ז. 390).

26) איבער דער פראַגע, ווי אַזוי עס ווירקט די עקאָנאָמיק אויף דער פּאָרמירונג פּון די געזעלשאַפּטלעכע באַציאונגען, איבערהויפּט אויף רעכט, דאַרף מען אָנווייזן די אָרבעטן פּון נ. י. זיבער, ווָאס האָבן נאָך נישט פּאָרלאָרן זייער באַדייטונג עד היום, נאָך מער, פּאָרן לייענער, וועלכער איז נישט באַקאַנט מיט אָנדערע שפּראַכן, גיבן זיי אָן אומגעהויערן פּאַקטישן מאַטעריאַל. אין דער ערשטער ריי דאַרף מען אָנרופן זיינע „אָפּהאַנדלונגען איבער דער אוראַלטער עקאָנאָמישער קולטור", 1883, ווָאס איז דערשינען אין אַ נייער אויסגאַבע

אין יאָר 1889, אוּן די אַרטיקלען, וואָס זענען צונויפגעזאַמלט אונטערן טיטל „רעכט אוּן עקאָנאָמיע" אין צוויי טן בּאַנד פוּן זיינע געזאַמלטע ווערק (ספּב. 1900). פוּן די ביכער, וואָס פלעכאָנאָוו רופט אָן, געפינט זיך די אַרבעט פוּן ענגעלסן אין עטלעכע איבערזעצונגען. די ערשטע פולע איבערזעצונג איז דערשינען אונטער מיין רעדאַקציע. עס איז איבערגעזעצט אויך די בּראָשור פוּן אַכעליס „די אָפּשטאַמונג פוּן רעכט", קיעוו, 1906, (ד. ר.).

27) לודוויק נוּאַרע (1829–1889), דער דייטשישער פילאָזאָף, וועלכער ווערט אינגאַנצן איגנאָרירט אין די פּאַרבּעטן פוּן געשיכטס-פילאָזאָפיע, איז שוין אין איינעם פוּן זיינע ערשטע ווערק אַרויסגעטראָטן אלס מאַרטיידיקער פוּן מאָניזם („Der monistische Gedanke", 1875), וועלכער איז נאָענט צום שפּינאָזיזם. ער גייט אַרויס פוּן דער איינהייט פוּן מאַטעריע אוּן גייסט. אים געהערן צוויי אַרבעטן: איינס, וואָס איז ציטירט פוּן פלעכאָנאָוון, וועגן „אַנטשטייאונג פוּן שפּראַך", 1874, אוּן דאָס צווייטע, וואָס שטעלט פאָר נישט קיין קלענערן אינטערעס „Das Werkzeug und seine Bedeutung für die Geschichte der Menschheit", 1880 (געצייג אוּן זיין באַדייטונג פאַר דער געשיכטע פוּן דער אַנטוויקלונג פוּן דער מענטשהייט) (ד. ר.).

28) מיר וועלן זיך דערלויבן אָנצוווייזן אויף אונזער אַרטיקל אין זשורנאל „סאוור. מיר" („וועגן די אַזוי גערופענע רעליגיעזע זוכונגען אין רוסלאַנד"), 1908, סעפטעמבער אוּן נאָוועמבער (ווערק, זיבנצנטער באַנד). מיר האָבן דאָרט אויסגעפאָרשט אויך די באַדייטונג פוּן דער טעכניק פאַר דער אַנטוויקלונג פוּן די רעליגיעזע פאָרשטעלונגען.

29) פוּן די ביכער, וואָס פלעכאָנאָוו רופט אָן, זענען איבערגעזעצט אויף רוסיש: שורץ, „געשיכטע פוּן דער אוראַלטער קולטור", איבערז. אונטער דער רעד. פוּן קאָראָפּטשעווסקי, ספּב., 1897–1896; גראָסע, „אַנטשטייאונג פוּן קונסט", מאָסקווע, 1899; מאָרטילע, „דאָס מאָרהיסטאָרישע לעבן, אַנטשטייאונג

אין עלטער פון דער מענטשהייט", אונטער דער רעד. פון שטערנבערג, 1903; „פראָבעניוס, „די קינדהייט פון דער מענטשהייט", 1910.

30) אַ נייעם פרוון צו באַהאַנדלען די אַנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער קולטור פון אַ מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט, האָט געמאַכט דער דייטשישער סאָציאָלאָג פ. מיולער-ליער אין זיין נישט-פאַרענדיקטער אַרבעט: „Entwicklungsstufen der Menschheit" (אַנטוויקלונגס-מדרגות פון דער מענטשהייט), 1908—1914 (דער מחבר איז געשטאָרבן אין 1916 י.). אויף רוסיש איז איבערגעזעצט „די פאָרמען פון חתונה, משפחה און קרובהשאַפט", איבערז. פון אַר. סטעפאַנאָוו, מאָסקווע, 1913 י.

ספעציעל איבער דער פראַגע וועגן קונסט פונם שטאַנדפונקט פון מאַטעריאַליסטישן פאַרשטיין געשיכטע האָט פּליכאַנאָוו געווידמעט אַן אַרטיקל „וועגן קונסט", איבערגעדרוקט אין זאַמלונג „פאַר 20 יאָר", ז. 354—334, (וווערק, פערצנטער באַנד).

אין די לעצטע יאָרן האָבן זיך מיט דער פראַגע וועגן אַנטשטייאונג פון קונסט פון אַ מאַרקסיסטישן שטאַנדפונקט בא-שעפטיקט האוזענשטיין „Die Kunst und die Geselschaft" (די קונסט און די געזעלשאַפט), און לו מערטען — „Wesen und die Veränderung der Künste" (דער מהות און די ענדערונג פון קונסט פון אַ היסטאָריש-מ אַטעריאַליסטישן שטאַנדפונקט), 1920. פאַרגל. בוכאַרין, „טעאָר יע פון היסטאָרישן מא-טעריאַליזם", ז. 233—215 (ד. ר.).

30) עס איז באַווּסט, אַז ביי אונז האָבן אין האַרבסט 1905 יאָר אייניקע מאַרקסיסטן געהאַלטן נישט אַזוי. זיי האָבן געהאַלטן פאַר מעגלעך אין רוסלאַנד אַ סאָציאַליסטישע רעוואָלוציע, אַזוי ווי די פּראָדוציר-כחות פונם לאַנד וואָלטן שוין געווען גענוג אַנטוויקלט פאַר אַזאַ רעוואָלוציע.

31) ענגעלס זאָגט אין זיין אַרבעט וועגן אַנטשטייאונג פון פאַמיליע, אַז די ריין יעגער-פעלקער עקזיסטירן נאָר אין די מאַנאַזיע סוף די גע לערנטע. יעגער-שבטים זענען אין דער

זעלבער צייט „זאַמלער". נאָר, ווי מיר האָבן גענומען, איבט אויס דאָס געיעג אַ טיפע ווירקונג אויף דער אַנטוויקלונג פון די אָנשויאונגען אוּן געשמאַקן פון די סעלקער.

32) געניעער האָט פּלעכאַנאָוו אַנטוויקלט די דאָזיקע געדאַנקען אין אַרטיקל „די פראַנצויזישע דראַמאַטישע ליטעראַטור אוּן די פראַנצויזישע מאַלעריי פון אַכצנטן י. ה. אויס דעם סאָציאָלאָגישן שטאַנדפונקט" (איבערגעדרוקט אין זאַמלבוך „פאַר צוואַנציק יאָר").

„זאָגן, אַז קונסט, — פונקט ווי ליטעראַטור, — איז אַן אָפּשפיגלונג פון לעבן, באַטייט אַרויסזאָגן כאָטש אַ ריכטיקן, נאָר פונדעסטוועגן נאָך זייער אַן אומבאַשטימטן געדאַנק. פּדי צו פאַרשטיין, אויף וואָס פאַראָ אופן די קונסט שפיגלט אָפּ דאָס לעבן, דאַרף מען פאַרשטיין דעם מעכאַניזם פונם לעצטן. אוּן ביי די ציוויליזירטע פעלקער איז דער קלאַסן-קאַמף אין דעם דאָזיקן מעכאַניזם אייגער פון די וויכטיקסטע פרוזשינעס. אוּן נאָר באַטראַכטנדיק די דאָזיקע פרוזשינע, נאָר נעמען דיק אין אַכט דעם קלאַסן-קאַמף אוּן פאַרשנדיק זיינע פאַרשיידענע פּריפּעטיעס, וועלן מיר זיין אומשטאַנד אויף וויפל עס איז באַפרידיקנדיק צו דערקלערן זיך די „גייסטיקע" געשיכטע פון דער ציוויליזירטער געזעלשאַפט; דער „גאַנג" פון אירע „אידעען" שפיגלט מיט זיך אָפּ די געשיכטע פון אירע קלאַסן אוּן זייער קאַמף איינער מיטן אַנדערן" („פאַר 20 יאָר", ז. 323—324). (וווערק, פּערצנטער באַנד).

וועגן די סבות פון דערפאָלג פון דאָוידס מאַלעריי זע דאָרטן, ז. 317-319.

דער דייטשישער קונסט-היסטאָריקער וו. האָזענשטיין האָט געווידמעט עטלעכע אַרבעטן דער זעלבער טעמע, וועלכע האָט אינפּערעסירט פּלעכאַנאָוון (ד. ר.).

33) אין זיין פאָלעמיק קעגן די ברודער בויעראָוו שרייבט מאַרקס: „די פראַנצויזישע בילדונג אוּן איבערהויפּט דער פראַנצויזישער מאַטעריאַליזם פון אַכצנטן י. ה. שטעלט פאָר מיט זיך נישט בלויז אַ קאַמף קעגן דער עקזיסטירנדיקער

רעליגיע אוּן טעאָלאָגיע, נאָר אויך אַן אָפּענער, קלאָר אויסגע־
דריקטער קאַמף קעגן די מעטאַפיזיקער פּוּן זיבעצנטן י. ה.,
קעגן די מעטאַפיזיקער דעקאַרט, מאַלעבראַנש. שפּינאָזע אוּן
לייבניץ, אוּן אין דער זעלבער צייט אַ „קאַמף קעגן די עקזיס־
טירנדיקע פּאָליטישע אַנשטאַלטן". איצט איז דאָס שוין אַלעמען
באַקאַנט.

34) דאָס פּאַרוּפן זיך אויף סיסמאָנדי געפינען מיר שוין
אין דעם באַקאַנטן אַרטיק[2] פּוּן פּלעכאַנאָוון „עטלעכע ווערטער
צוּ דער פּאַרטיידיקוּנג פּוּן עקאָנאָמישן מאַטעריאַליזם". אַן אָפּע־
נער בריוו צוּ וויגאָלצעווּן (איבערגעדרוקט אין זאַמלבוּך „פּאַר
20 יאָר"). (ווערק, אַכטער ב.).

לויט די ווערטער פּוּן סיסמאָנדי: „אין פּראַנקרייך, אין דער
צייט פּוּן פּילניץ דעם פינפטן, האָבן די פּראַנצויזישע ראָמאַנען,
וואָס מען האָט אינציק אוּן אַליין דאַן געלייענט אין די
הויפן אוּן שלאָסן, געענדערט די נאַציאָנאַלע זיטן, ווייזנדיק
דעם גאַנצן אַדל צוּ וואָס זיי דאַרפן שטרעבן, אַלס צוּ דער פּוּלקאָמ־
הייט". די לִיטעראַטור האָט געווירקט אויף די זיטן. נאָר פּוּנ־
וואַנען זשע האָט זי זיך געצוּמען? דוּרך וואָס איז אַרויסגע־
רוּפן געוואָרן די עקזיסטענץ פּוּן די ריטעריש ראָמאַנען? אַ
קלאָרע זאַך: די עקזיסטענץ פּוּן די ריטעריש ראָמאַנען איז
אַרויסגערוּפן געוואָרן דוּרך דער עקזיסטענץ פּוּן די ריטעריש
זיטן" (ד. ר.).

35) שוין שפּינאָזע („עטיק", דריטער טייל, צווייטע טעא־
רעמע, באַמערקוּנג) האָט געזאָגט, אַז אַ סך מיינען, אַז זיי האָנד־
לען פּריי, וויל זיי קענען זייערע ענינים, נאָר זיי וויסן נישט
די סיבות פּוּן זיי. „אַזוי למשל, טראַכט אַ קינד, אַז עס וויל פּריי
מילך; אַ צעפּעטס קינד, אַז עס וויל נקמה; אַ פּחדן אַ קינד, אַז עס
וויל לויפן". דעם זעלבן געדאַנק האָט אויסגעדריקט דידראָ, וועג־
מעס מאַטעריאַליסטישע לערע איז בכלל געווען אַ שפּינאָזיזם,
וואָס איז באַפּריים פּוּן דער טעאָלאָגישער חילע.

יוד. ארב. ביבליאטעק
בית קריט. צענטר

אינהאלט:

זייט

פֿאָרערד פון רעדאַקטאָר 3

גרונט-פראַגן פון מאַרקסיזם 11

וועגן „שפּרונגען" אין דער נאַטור און אין דער געשיכטע . . 128

דיאַלעקטיק און לאָגיק 142

באַמערקונגען 161

אין זעלבן פאַרלאַג איז צו באַקומען אין אַ קלייַ-
נער צאל עקזעמפלאַרן דאס פאָפולערע בוך פון

יאַן העמפעל

די צען גענאָטן

פרייז 1.50, פּאָרטאָ 20 גר.

אויפן לאַגער איז אויך פאַראַן דאס באַקאַנטע בוך פון

ב. בוכאַרין

היסטאָרישער מאַטעריאַליזם

אין צוויי בענדער

פרייז [illegible] — אונטערשט 15 גילדן, פּאָרטאָ 50 גר.

וועגן זיך בריפלעך:

ש. באַרנשטיין וואַרשע, טוואַרדע 44 וו. 7

אדעס אויף געלט: פ. ק. א. 16.865

PRINTED in POLAND

ביבליאטעק
בײם אידישען היל־פּם פּאריז
מאנטריאל

ביבליאטעק
בײם אידישען היל־פּם פּאריז
מאנטריאל

U. J. P. O. LIBRARY
MONTREAL
#648B